

**IV ЗВІТНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ
ТА ВИКЛАДАЧІВ**

**НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОЛОДІ**

ЗБІРНИК ТЕЗ

Київ–Дубно
2012

УДК 001.8(063)

ББК 72

Н 34

Друкується за ухвалою Вченої ради
Дубенської філії Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
(Протокол № 4 від 28.12.2011 р.)

Рецензенти: д. е. н., професор, перший проректор з навчально-методичної роботи Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» *Романенко Л. Ф.*; д. пол. н., професор, завідувач кафедри політології Рівненського державного гуманітарного університету *Гон М. М.*

Н 34 **Наукові дослідження молоді.** Матеріали IV Звітної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та викладачів. — Київ-Дубно : ТзОВ «Ассоль», Університет «Україна», 2012. — 418 с.

ISBN 978–966–8784–07–1

У збірнику представлені матеріали IV Звітної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та викладачів «Наукові дослідження молоді» — 2012. У них розкриті питання щодо реформування національної економіки на макро-, мезо- та мікрорівнях, визначаються правові проблеми реалізації антикризових заходів в Україні, висвітлюються особливості розвитку суспільства в умовах глобалізації у гуманітарному вимірі.

Видання розраховане на науковців, аспірантів, викладачів, студентів.

Редколегія:

Мурашин Олександр Геннадійович — доктор юридичних наук, професор; *Мальчик Мар'яна Василівна* — доктор економічних наук, професор; *Попов Анатолій Андрійович* — кандидат юридичних наук, доцент; *Кутузов Михайло Радимирович* — кандидат економічних наук, доцент; *Десятничук Ігор Олексійович* — кандидат історичних наук, доцент; *Павелків Віталій Романович* — кандидат психологічних наук, доцент.

УДК 001.8(063)

ББК 72

© Університет «Україна», 2012

© ТзОВ «Ассоль», 2012

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА МАКРО-, МЕЗО- ТА МІКРОРІВНЯХ

<i>Мальчик М. В.</i> До питання рефлексивної координації управлінських процесів на підприємстві	12
<i>Бомба А. Я., Шпортко О. В., Яйлимов Б. Я., Шпортко Л. В.</i> Застосування ентропії для виділення нечітких фрагментів зображень	15
<i>Кривокульська Н. М.</i> Екологічні аспекти соціально відповідальної діяльності організацій	18
<i>Кутузов М. Р.</i> Оцінка ефективності механізмів управління економічною безпекою підприємства	22
<i>Васюк І. В.</i> Формування інформаційних потоків та моделювання процесів удосконалення маркетингово-логістичних систем підприємств	24
<i>Соломко М. Т., Гудзь Т. В.</i> Системна динаміка — надбання ХХІ століття	27
<i>Лєпа В. В., Цуканов О. М.</i> Анализ проблемы внедрения принципов ответственности в Украине	31
<i>Сталинская Є. В.</i> Моделирование обоснования решений в сфере управления устойчивым развитием металлургических предприятий	35
<i>Чабанюк О. М.</i> Звітність щодо кредитної діяльності банку: структура та роль в управлінні кредитними ризиками	38
<i>Мельник М. І.</i> Регуляторне середовище ведення бізнесу в Україні: тенденції та напрями реформування	41
<i>Мединська Т. В.</i> Спеціальні податкові режими у податковому кодексі України	44
<i>Мішин Ю. Р.</i> Особливості дослідження категорії «соціальний капітал»	48
<i>Ожорський В. П., Прадош О. М.</i> Розвиток сільського господарства Рівненщини у 50–60-х роках ХХ століття	50

<i>Окорський В. П., Швед К. Ю., Скиданчук В. М.</i> Економіко-історичні особливості розвитку цукрової промисловості	53
<i>Крупін В. Є.</i> Особливості розвитку сільських територій (на прикладі Старосамбірського району Львівської області) . . .	57
<i>Добрик Л. О., Зайченко Г. В.</i> Шляхи вдосконалення системи управління державним боргом . .	60
<i>Бондарюк І. Л.</i> Проблеми формування державного боргу в умовах ризиків . .	63
<i>Мосціховський Ю. І.</i> Формування і використання кредитного портфеля банками України в сучасних умовах	66
<i>Дасив А. Ф.</i> Формирование механизма определения налоговых реакций промышленных предприятий	70
<i>Бойко М. В.</i> Система обліку господарської діяльності підприємства: реальний стан та перспективи реформування	72
<i>Дзюба Б. П.</i> Функционирование информационного обеспечения налогового планирования в информационной системе предприятия	76
<i>Ляшок Н. Ю.</i> Влияние ресурсных кризисов на принятие решений в системе управления человеческим капиталом промышленных предприятий	78
<i>Шишацкий Д. В.</i> Адаптация корпоративных структур к налоговым реформам . . .	81
<i>Злидник Ю. Р.</i> Аксіологічний підхід до дослідження розвитку національної економіки	83
<i>Болотских Т. В., Волочко Г. С.</i> Рефлексивное управление в процессе освоения новых рынков сбыта	87
<i>Друль П. Ю.</i> Суть та призначення звітності у сучасних умовах господарювання	90
<i>Зеленюк М. В.</i> Превентивний підхід до вирішення екологічних проблем як основа реалізації контрольної функції в організації	93

<i>Кутузова М. М.</i> Теоретико-методологічні основи формування механізму регулювання ринку фінансових послуг	95
<i>Мисюра А. О.</i> Проблеми співіснування управлінського та фінансового обліку . . .	98
<i>Ющук О. В.</i> Прибуток підприємства: шляхи його збільшення	102
<i>Яремчук О. В.</i> До питання оцінки туристичного потенціалу України	104
<i>Бруяка М. І.</i> До питання реформування пенсійного забезпечення	106
<i>Лиса Г. Г., Гавриленко С. М.</i> Управління витратами в системі формування фінансових результатів підприємства	110
<i>Рахильчук Т. М., Гіжицька Г. І.</i> Значення управління оборотними активами підприємств для оцінки фінансового стану	114
<i>Кашецька О. С., Поліщук С. С.</i> Місцевий бюджет як основа місцевого самоврядування	116
<i>Стельмащук І. Т.</i> Роль соціальних стандартів у державній політиці соціального захисту населення	119
<i>Ступницький М. М.</i> До питання формування доходної частини місцевих бюджетів . .	122
<i>Попілевич М. В.</i> Система соціального забезпечення в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку	125
<i>Притула Г. В.</i> До проблеми управління державним боргом України	128
<i>Захожа Л. А., Ващук В. С.</i> Планування доходів місцевих бюджетів як складова забезпечення бюджетного процесу	131
<i>Плис І. В., Шпараговська І. В.</i> До питання оцінки фінансового стану підприємства	135
<i>Сушко І. В., Очеретнюк С. М.</i> Фінансова стійкість у системі оцінювання результатів діяльності підприємства	139
<i>Кузняр Г. В.</i> Фінансова конкурентоспроможність підприємства	142
<i>Стешина В. В.</i> До питання заробітної плати працівників установ освіти	146

<i>Чайковська О. С., Яковлев В. О.</i>	
Роль санації у фінансовому оздоровленні підприємства	148
<i>Мальчик О. В.</i>	
Збалансування бюджетів — пріоритет фінансової політики держави	151
<i>Чекальна В. В., Подвірна І. В.</i>	
Вітчизняний страховий ринок: реалії та перспективи	154
<i>Безмуда А. П.</i>	
Удосконалення організації обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів	158
<i>Бондарчук М. Д.</i>	
Оцінка виробничих запасів підприємства, їх облік, аналіз і аудит на матеріалах ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів»	160
<i>Климюк М. О.</i>	
Облік, аналіз та аудит грошових коштів в національній валюті	164
<i>Ніпрук Л. К.</i>	
Облік, аналіз і аудит нарахувань та утримань із виплат працівникам	167
<i>Руцька С. В.</i>	
Методика складання «Звіту про рух грошових коштів»	168
<i>Шмургун В. П.</i>	
Визнання та оцінка дебіторської заборгованості підприємства . . .	170
<i>Якимюк О. В.</i>	
Особливості аналізу показників ефективності використання основних засобів	173
<i>Бондарчук Н. Л.</i>	
Напрями удосконалення балансу як інформаційної бази аналізу та аудиту	175
<i>Гупало С. В.</i>	
Розбіжності фінансового та податкового обліку щодо визначення фінансових результатів	179
<i>Марчук О. В.</i>	
Облік, аналіз і аудит дебіторської заборгованості	182
<i>Олексюк О. Я.</i>	
Вдосконалення ведення обліку виробничих запасів на підприємстві	185
<i>Семенюк М. В.</i>	
Особливості обліку, аналізу і аудиту готової продукції підприємства	188

<i>Шульга О. В.</i> Організація і методика аналізу та аудиту нематеріальних активів	191
<i>Антонюк І. А.</i> Організації обліку готової продукції на СЛТЗОВ «Локачинський лісгосп»	194
<i>Гуч М. С.</i> Облік витрат та собівартість продукції при виробництві цукру . . .	196
<i>Ляшук С. А.</i> Виробничі витрати як категорія: її значення в обліку підприємства	199
<i>Новіцька Н. В.</i> Аналіз витрат підприємства СВК «Волинський тепличний комбінат»	202
<i>П'ясецька О. А.</i> Напрямки вдосконалення обліку основних засобів	206
<i>Таратунська О. В.</i> Вдосконалення обліку операцій заготівлі сировини для цукрового виробництва	208
<i>Чернишевська Т. П.</i> Аналіз категорії витрати виробництва в контексті діяльності промислового підприємства	210
<i>Дулевич Л. В.</i> Автоматизація обліку витрат транспортного підприємства . . .	213
<i>Мамчиц Н. І.</i> Розрахунки з покупцями та замовниками	216
<i>Рачинська Г. П.</i> Оплата праці працівників як об'єкт обліку, аналізу та аудиту . . .	218
<i>Степанець К. В.</i> Ефективність використання основних засобів на підприємстві . . .	221
<i>Казмірук Н. Ю.</i> Облік, аналіз та аудит імпортно-експортних операцій	223
<i>Опальчук В. В.</i> Економічна природа фінансових результатів	226
<i>Сойка Н. М.</i> Проблеми обліку лізингових операцій в Україні	229
<i>Солтис Н. В.</i> Проблеми обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками	231
<i>Музика О. В.</i> Облік, аналіз та контроль доходів та видатків спеціального фонду бюджетної установи (на прикладі Дубенського міжрайонного управління водного господарства)	234

<i>Чуждюк О. В.</i> Рекомендації щодо усунення недоліків у роботі відділу кадрів ТзОВ «Дубенський консервний завод»	238
<i>Новікова Т. В.</i> Визначення стратегії управління залізничним транспортом України в контексті реформування економіки країни на макорівні	241

СЕКЦІЯ 2. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ

<i>Озерський І. В.</i> Деякі проблеми соціально-правового забезпечення прокурорсько-слідчих працівників	245
<i>Попов А. А.</i> Принцип абсолютного імунітету і Суверенітет України	248
<i>Сарана С. В.</i> Спеціальні податкові режими технологічних та наукових парків	250
<i>Трофімова Л. В.</i> Про зв'язок політики і практики правозастосування	253
<i>Шевченко О. В.</i> Проблеми забезпечення збереженості архівних документів на рівні органів управління архівною справою	257
<i>Шаптала Д. В.</i> Слідчий контроль за здійсненням ОРД	259
<i>Коваленко В. Ф.</i> Політико-правові аспекти розвитку інформаційного суспільства в Україні	262
<i>Заковоротна С. С.</i> Організаційно-правові питання виховної роботи в органах прокуратури України	267
<i>Яковенко В. С.</i> Теоретичні аспекти реформування системи державного управління в Україні	270
<i>Вишковська В. І.</i> Юридична клінічна освіта на шляху до європейських стандартів	273
<i>Андріюк А. В.</i> Зовнішньополітичне забезпечення стратегічних національних інтересів України	276

<i>Гнатюк О. В.</i>	
Соціальний захист громадян від безробіття	279
<i>Філіпчук І. В.</i>	
Проблема соціальних виплат громадян: джерела та шляхи її вирішення	282
<i>Вальковець А. В.</i>	
Право ненародженої дитини на життя	285

СЕКЦІЯ 3. ГУМАНІТАРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<i>Гон М. М.</i>	
Голокост у ракурсі політики пам'яті	288
<i>Цецик Я. П.</i>	
Вплив діяльності союзу руського народу на ускладнення міжнаціональних відносин у Волинській губернії на початку ХХ століття	290
<i>Павелків В. Р.</i>	
Умови формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однокласниками	293
<i>Постельжук О. П., Кондратюк М. М.</i>	
Вербальна толерантність і самоцензура у соціальних мережах як фактори утвердження демократичних цінностей і громадянського суспільства в Україні	297
<i>Ткаченко Г. І.</i>	
Гендерні аспекти української політики	301
<i>Когут О. В., Цецик Я. П., Мартинюк Д. В.</i>	
Політичні партії України: реалії сьогодення	305
<i>Кутузова Г. І.</i>	
Особливості культурологічної підготовки студентів вищих навчальних закладів	307
<i>Бордюк В. М.</i>	
Психологічний тренінг мотивації професійного розвитку майбутніх вчителів	310
<i>Цецик С. П.</i>	
Дидактичні ігри як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі їх математичної підготовки ..	312
<i>Циганчук А. С., Циганчук Л. А.</i>	
Історична свідомість студентської молоді	315
<i>Шевчук Т. Є., Шумило Т. М.</i>	
Інтеграція України до європейського союзу (за даними соціальних служб щодо опитування громадян України)	319

<i>Шевчук Т. Є., Ярмолюк Я. М.</i> Участь жінок у політичному житті та пріоритетні напрямки встановлення гендерної рівності в Україні	321
<i>Гнатюк М. В.</i> Вдосконалення системи управління персоналом в Україні . . .	325
<i>Письмак О. С.</i> Першокурсники у вузі: початок пристосування/адаптації молоді до студентського життя	329
<i>Степанюк І. В.</i> Локальна своєрідність танцювальної культури Волині	331
<i>Бондарчук Н. О.</i> Лінгвосинергетика як новий етап в науці про мову	334
<i>Гон І. М.</i> Економічна відбудова держави як компонент громадянського виховання школярів у Польщі середини 1920-х років	335
<i>Максимчук В. В.</i> Лексико-семантична група «назви культових місць, будівель та їх частин» у словотворчості поетів Рівненщини	337
<i>Бляшук О. М.</i> Місце видавничої справи в системі соціальних комунікацій . . .	341
<i>Орлова О. П.</i> Текст як основа розвитку комунікативних навиків	343
<i>Гудзь Т. В.</i> Глобальна мережа інтернет як база електронного бізнесу . . .	346
<i>Даниленко М. П.</i> Вплив біблії на формування релігійних поглядів Т. Шевченка . .	349
<i>Поліщук О. Г.</i> Семантика авторських прикметникових новотворів в українській поезії ХХ–ХХІ ст.	353
<i>Грогуль О. М.</i> Продукти інформаційно-аналітичної діяльності обласної універсальної наукової бібліотеки	356
<i>Сачковська О. В.</i> Фразеологізми у засобах масової інформації	359
<i>Хоміч М. П.</i> Гендерні особливості вибору словникового варіанту при перекладі художніх творів	362
<i>Острогорова О. Л.</i> Особливості пейзажної лірики Ліни Костенко	365
<i>Ковальчук А. А.</i> Етапи становлення гендерної психології	367

<i>Корній М. А.</i> Художня специфіка імпресіоністичних творів Михайла Коцюбинського	370
<i>Вдович Т. В.</i> Різновиди мотиваторів під час творення індивідуально-авторських флоролексем	373
<i>Мацюк М. Л.</i> Історіософське осмислення Уласом Самчуком війни у творах «Марія» та «Волинь»	376
<i>Цімахович К. П.</i> Особистісно орієнтований підхід до вивчення орфографії	379
<i>Устінова О. О.</i> Сленг як одна із культуромовних проблем усного мовлення сучасного студентства	381
<i>Момотюк К. О.</i> Лексичні особливості сучасних рекламних текстів	384
<i>Юрчук О. О.</i> Анти-імміграційна політика у світлі теорії мультикультурності	387
<i>Чурук В.</i> Календарно-обрядовий фольклор Волині: культурологічний аспект	390
<i>Максимчук Г. В.</i> Складні випадки лексикографічного опису інновацій (на прикладі «короткого словника авторських лексичних новотворів Ігоря Павлюка»)	392
<i>Голоух Л. В.</i> Місце історизмів та архаїзмів як пасивної лексики у системі ідіостилю П. А. Загребельного	394
<i>Білецька І. М.</i> Українська кінематографія як складова національної культури: проблеми розвитку та шляхи вирішення	397
<i>Калюта М. В.</i> Соматизм «крило» як компонент індивідуально-авторських новотворів ХХ століття	400
<i>Ройко І.</i> Український фольклор Підляшшя	402
<i>Шаула Т.</i> Особливості розвитку музичної культури Волині кінця ХХ — поч. ХХІ ст.	404
<i>Козуб Т. А.</i> Субкультура: міфи і реальність	406

СЕКЦІЯ 1

РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА МАКРО-, МЕЗО- ТА МІКРОРІВНЯХ

Мар'яна Мальчик

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ДО ПИТАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КООРДИНАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Економічні умови, в яких функціонують на даний час підприємства України, характеризуються підвищеним ступенем нестабільності та мінливості. Значні зміни у виробництві, торгівлі, науці та техніці потребують підвищеної уваги керівників підприємств до динамічних умов функціонування та прийняття управлінських рішень. Більшість вітчизняних промислових підприємств, які мали у своєму розпорядженні налагоджену систему управління, виявилися не в змозі повною мірою забезпечувати процеси узгодження управлінських потоків в умовах мінливого та нестабільного соціально-економічного середовища.

Тому актуальним для вітчизняних підприємств промисловості є удосконалення організації системи координації управлінських процесів, яке аргументоване: розбіжністю стратегічних загальносистемних цілей розвитку та оперативних і тактичних цілей функціонування підприємства; необхідністю узгодження загальносистемних, групових та індивідуальних інтересів елементів різних рівнів підприємства; диференціацією і, в деяких випадках, суперечливістю цілей функціонування різних рівнів та функціональних блоків підприємства. Крім того, для забезпечення максимальної узгодженості дій агентів управління з формування та реалізації цілей підприємства необхідне вивчення рефлексивних складових процесів підготовки і прийняття рішень.

Дослідженню проблем координації управлінських процесів на підприємстві присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як В. Бурков, В. Забродський, М. Кизим, Т. Клебанова, Л. Кузьменко, М. Месарович, О. Молдавська, Д. Новіков, І. Тахара, Л. Янов. Питання рефлексивного управління розглянуто в роботах таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як О. Авілов, І. Андрієнко, А. Бакурова, К. Безгін, Р. Лепа, В. Лепський, В. Лефевр, Д. Новіков, Т. Огаренко, О. Пушкар, Р. Руденський, Л. Сергеева, А. Чхартішвілі, Г. Щедровицький.

У зв'язку з виникненням принципово більш складних умов функціонування і розвитку промислових підприємств, існуючі

моделі, методи та механізми управління недостатньо придатні для практичного застосування в сучасних умовах господарювання. Особливої актуальності набувають питання розробки методів і моделей забезпечення узгодженої взаємодії між всіма учасниками системи управління підприємства, які дозволять підвищити ефективність взаємодії суб'єктів управління для забезпечення досягнення цілей підприємства саме на сучасному етапі поступового виходу національної економіки з кризи.

За попередніми даними Державного комітету статистики України у IV кварталі 2010 р. відбулося зростання ВВП на 4,5% порівняно з відповідним періодом 2009 р. Проводячи міжнародні порівняння ВВП необхідно відзначити, що Україна потрапила до групи країн світу, в яких відбувається поступове відновлення економічного зростання. Дійсно, у кінці 2010 р. по відношенню до 2009 р. обсяги промислового виробництва збільшилися на 8,2% (рис. 1).

Статистика підтверджує, що в сучасних умовах господарювання більшість вітчизняних промислових підприємств, які мали в своєму розпорядженні налагоджену систему управління, виявилися не в змозі повною мірою забезпечувати процеси узгодження управлінських потоків в умовах мінливого соціально-економічного середовища. Особливу важливість ця проблема набуває для тих промислових підприємств, які характеризуються складними виробничо-технологічними та економічними зв'язками. Цим аргументується актуальність розробки ефективного механізму координації, спрямованого на забезпечення «узгодженого» функціонування і розвитку всіх частин єдиної системи.

Унікальність і складність організаційних зв'язків вітчизняних підприємств промисловості ускладнює розробку універсальних механізмів координації управлінських процесів і потребує врахування галузевих особливостей. Координація управлінських процесів

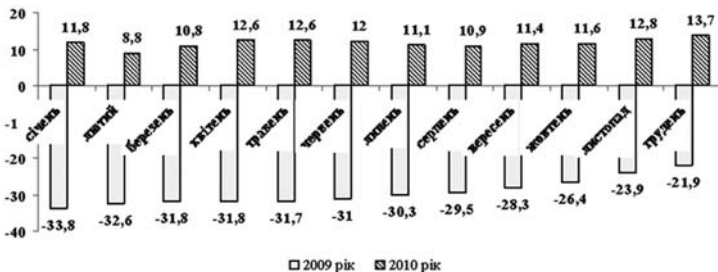

Рис. 1. Динаміка промислового виробництва у 2009–2010 рр., % до відповідного періоду попереднього року

на підприємстві являє собою процес узгодження, упорядкування дій елементів системи в ході їх безперервної взаємодії на різних рівнях управління. Головним призначенням реалізації процедур координації є забезпечення єдності інтересів і регламентації взаємодії між всіма учасниками системи управління підприємства.

У процесі досягнення узгодженої взаємодії виключно важливою є поінформованість агентів управління. Завдання інформаційного регулювання традиційно розглядається як окремий випадок завдання рефлексивного управління.

Ефективність рефлексивних методів впливу на суб'єктів ринку обумовлюється тим, що рішення завжди приймаються людиною. Однак дефіцит часу, неповна інформованість, суб'єктивність сприйняття проблеми, моделі шаблонної поведінки — все це призводить до неоднозначності вибору рішення. Шляхом надання певної інформації можна зменшувати (або, навпаки, стимулювати) вплив факторів, що перешкоджають (сприяють) прийняттю рішення агентом управління, у якому зацікавлений організатор рефлексивних впливів. Рефлексивні взаємодії агентів управління розглядаються з метою забезпечення максимальної узгодженості їх дій з формування та реалізації цілей системи управління для досягнення ефективного функціонування підприємства. Таким чином, з метою забезпечення максимальної узгодженості дій агентів управління з формування та реалізації цілей підприємства необхідним є вивчення рефлексивних складових процесів підготовки і прийняття рішень.

Концептуальні положення механізму координації на підприємстві на основі рефлексивного підходу визначають реалізацію процедур координації управлінських процесів шляхом виявлення суб'єктивних схильностей до викривлення інформації і узгодження інтенцій агентів управління. При цьому забезпечення конкурентних переваг підприємств застосуванням концепції досягається за рахунок забезпечення узгодженої взаємодії агентів управління для ефективного досягнення цілей підприємства.

Концептуальна схема координації управлінських процесів на підприємстві на основі рефлексивного підходу відображає зв'язок основних елементів теоретико-методологічного, методичного, інструментального, модельного та організаційно-практичного рівнів. Методичні та методологічні особливості механізму координації управлінських процесів на підприємстві дозволяють зробити синтез комплексу взаємопов'язаних методів і моделей. Синтез системи координації управлінських процесів на підприємстві реалізується об'єктною моделлю координації управлінських процесів на підприємстві;

методом виявлення суб'єктивних схильностей до викривлення в процесі сприйняття/інтерпретації інформації; методом виявлення суб'єктивних схильностей до викривлення в процесі переробки інформації; методом оцінки узгодженості управлінських рішень; методом рефлексивної координації управлінських процесів на підприємстві.

Таким чином, реалізація концепції координації управлінських процесів на промисловому підприємстві на основі використання рефлексивних підходів дозволить забезпечити єдність інтересів і підвищити ефективність взаємодії різних рівнів структури.

Список використаних джерел

1. Лефевр В. А. Рефлексия / В. А. Лефевр. — М. : Когито-Центр, 2003. — 496 с.
2. Мальчик М. В. Модель потребительского выбора в рефлексивном управлении продажами / М. В. Мальчик, И. А. Андриенко // Современные проблемы управления развитием производств: тезисы докладов IV Междунар. н.-пр. конф., г. Донецк, ДонНТУ, 22–23 октября 2009 г. — Донецк : ДонНТУ, 2009. — С. 156–158.

*Андрій Бомба, Олександр Шпортько,
Богдан Яйлимов, Любов Шпортько
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно
«Рівненський коледж економіки та бізнесу», м. Рівне*

ЗАСТОСУВАННЯ ЕНТРОПІЇ ДЛЯ ВИДІЛЕННЯ НЕЧІТКИХ ФРАГМЕНТІВ ЗОБРАЖЕНЬ

Загальновідомо, що стиснення даних можливе за рахунок зменшення надлишковості, а одним з основних методів в процесі компресії зображень є контекстно-незалежне кодування, яке усуває дозову надлишковість поміж переважаючими яскравостями чи приростами яскравостей між суміжними пікселами [1]. Це кодування ставить у відповідність елементам, які зустрічаються частіше, коди не більшої (найчастіше — меншої) довжини, ніж для елементів, котрі трапляються рідше. Ефективність контекстно-незалежного кодування збільшується при збільшенні нерівномірності розподілу частот окремих елементів (для зображень — яскравостей компонентів окремих пікселів) [2].

Тому сьогодні вдосконалюються існуючі та створюються нові методи і алгоритми не лише безпосереднього стиснення, а й попередньої обробки зображень, які підвищують цю нерівномірність (наприклад, предикторне кодування [4]). Ми пропонуємо підви-

щувати нерівномірність розподілу за рахунок відокремлення нечітких фрагментів зображень.

На сьогодні в науковому напрямку обробки зображень вже розроблені методи виділення об'єктів, які переважно базуються на аналізі контурів [1; 5], тобто сукупностей пікселів, де спостерігається стрибкоподібна зміна яскравостей. Вони широко використовуються у різних графічних редакторах, зокрема в Adobe PhotoShop, Corel, PhotoPaint та ін. Але більшість з цих методів призначені для виділення насамперед чітких об'єктів, тому й не застосовуються в процесі стиснення зображень для відокремлення нечітких фрагментів.

Враховуючи наведену проблематику, ціллю роботи є класифікація видів та розробка на основі основних положень теорії інформації алгоритму виділення нечітких фрагментів об'єктів зображень для їх окремої подальшої обробки чи стиснення контекстно-незалежним алгоритмом.

Згідно основних положень теорії інформації, середня довжина коду будь-якого контекстно-незалежного алгоритму не може бути меншою *ентропії джерела*, яка обчислюється за формулою Шенона

$$H = - \sum_i p(s_i) \times \log_2 p(s_i) \quad (1)$$

де $p(s_i)$ — ймовірність появи елемента s_i . Ентропія джерела, як і середня довжина найефективнішого на сьогодні серед контекстно-незалежних алгоритмів арифметичного коду зменшується при збільшенні нерівномірності розподілу ймовірностей між елементами [3]. Нечіткі фрагменти об'єктів зображень мають менші максимальні ймовірності елементів (а тому і більшу ентропію) від чітких.

Більше того, довжина блоку ентропійного коду поєднання двох фрагментів не перевищує суму довжин блоків ентропійних кодів цих фрагментів (не враховуючи довжин заголовків блоків, де зберігається інформація про ймовірності окремих елементів) лише тоді, коли ймовірності появи окремих елементів у цих блоках однакові [3; 7]. У нечітких та чітких фрагментах зображень ці ймовірності відрізняються, тому виділення та окреме стиснення нечітких фрагментів має підвищити ефективність контекстно-незалежного кодування.

Отже, для виділення нечітких фрагментів об'єктів на зображеннях виявимо групи пікселів з підвищеною ентропією. З цією метою визначимо локальну ентропію (1) у всіх внутрішніх прямокутниках пікселів з шириною a та висотою b (рис. 1), замінюючи ймовірності відносними частотами. Наприклад, для найпоши-

реніших трикомпонентних кольорових RGB-зображень з частотою дискретизації 8 бітів по кожній компоненті (1) переписешся у вигляді

$$H = - \sum_{i=0}^{255} \frac{N_i}{N} \times \log_2 \left(\frac{N_i}{N} \right) \quad (2)$$

де $N = 3 \times a \times b$ — кількість значень яскравостей компонентів пікселів у прямокутнику (перший множник обумовлений кількістю компонентів), N_i — частота яскравості i серед компонентів пікселів у прямокутнику.

Після знаходження ентропії у кожному з внутрішніх прямокутників наближено обчислимо ентропію у кожному пікселі як середнє арифметичне значень локальних ентропій прямокутників, яким цей піксел належить, та виділимо на зображенні ті піксели, у яких знайдене середнє арифметичне перевищує граничне значення.

Дієздатність наведеного алгоритму виділення нечітких фрагментів об'єктів зображень підтверджено на практиці, тому він може бути використаний не лише для стиснення, а й у графічних редакторах. Але на сьогодні ще залишається відкритим питання вибору оптимальних значень розмірів внутрішніх прямокутників та граничного значення ентропії. В перспективі планується також визначити вплив цього алгоритму на КС контекстно-незалежних алгоритмів як для дискретно-тонових, так і для фотореалістичних зображень.

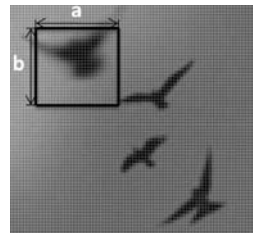

Рис. 1. Прямокутник для визначення локальної ентропії

В роботі класифіковано види, обгрунтовано та наведено алгоритм виділення нечітких фрагментів об'єктів зображень за допомогою ентропії для їх окремого подальшого опрацювання в графічних редакторах чи стиснення контекстно-незалежним алгоритмом. В процесі дослідження встановлено, що:

1. Зменшувати КС контекстно-незалежного алгоритму доцільно за рахунок виділення областей, які мають різні нерівномірності розподілу, наприклад, виділяючи чіткі та нечіткі фрагменти зображень.

2. Нечіткі фрагменти зображень мають, як правило, нижчий рівень кодової надлишковості від чітких, тому виділяти їх доцільно сукупностями пікселів, у яких наближене локальне значення ентропії перевищує граничне значення.

3. Результати використання ентропії з метою виділення нечітких фрагментів зображень доцільно застосовувати не лише під час контекстно-незалежного кодування, а й у графічних редакторах.

Список використаних джерел

1. Алиев М. В. Выделение контуров на малококонтрастных и размытых изображениях с помощью фрактальной фильтрации [Электронный ресурс] / М. В. Алиев, А. Х. Панеш, М. С. Каспарьян. — Режим доступа: http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2012.1/1536/aliev_2012_1.pdf.
2. Бомба А. Я. Ентропійні способи вибору предиктора для рядка пікселів у форматі PNG / А. Я. Бомба, О. В. Шпортько // Управляющие системы и машины. — 2010. — №3. — С. 8–25.
3. Бомба А. Я. Застосування арифметичного кодування у растровому графічному форматі PNG / А. Я. Бомба, О. В. Шпортько // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. — Рівне, 2010. — Вип. 2 (50). — С. 246–253. — (Серія: Технічні науки).
4. Бредихин Д. Ю. Сжатие графики без потерь качества [Электронный ресурс] / Д. Ю. Бредихин. — 2004. — Режим доступа: http://www.compression.ru/download/articles/i_less/bredikhin_2004_lossless_image_compression_doc.rar.
5. Elder J. H. Local Scale Control for Edge Detection and Blur Estimation / J. H. Elder, S. W. Zucker // IEEE Trans. on Pattern Analysis and Machine Intelligence. — 1998. — Vol. 20, № 6. — P. 699–716.
6. Методы сжатия данных. Устройство архиваторов, сжатие изображений и видео / Д. Ватолин, А. Рагушняк, М. Смирнов, В. Юкин. — М. : ДИАЛОГ-МИФИ, 2003. — 384 с.
7. Шпортько О. В. Підвищення ефективності стиснення кольорових зображень у форматі PNG: дис. ... кандидата техн. наук / О. В. Шпортько. — Рівненський державний гуманітарний університет. — Рівне, 2010. — 195 с.

Наталія Кривокульська

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ

Соціально відповідальною вважається та організація, яка підтримує та зберігає навколишнє природне середовище, а також робить свій внесок у спільноту, в якій живуть та працюють її співробітники. Репутація вітчизняних компаній все більше залежить не тільки від їхньої прибутковості, якості продукції і послуг, але й від їхньої активності у сфері соціальної відповідальності. Тому вітчизняні організації дедалі більше уваги поряд із питанням їх економічного розвитку приділяють питанню та інтеграції соціальної відповідальності у загальну стратегію їх розвитку.

Соціальна відповідальність організації охоплює сім аспектів (видів) діяльності: організаційне управління; права людини; тру-

дові відносини; етична операційна діяльність; захист навколишнього природного середовища; захист прав споживачів; розвиток місцевих громад і співпраця з ними (рис. 1).

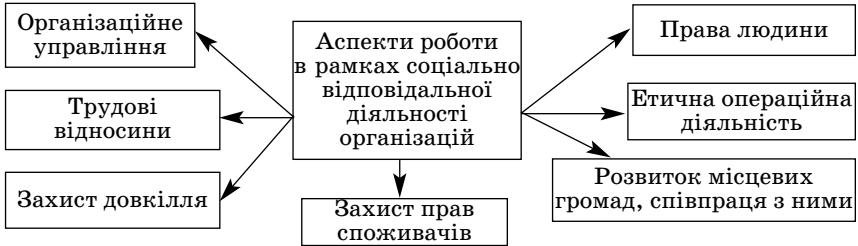

Рис. 1. Аспекти роботи в рамках соціально відповідальної діяльності організацій

Екологічна відповідальність є передумовою для виживання та добробуту людства, загалом. Тому вона має стати важливим аспектом соціальної відповідальності організацій.

До причин, що зумовлюють необхідність відповідального ставлення організацій до довкілля, належать:

- потреба стабілізації стану і зменшення забруднення навколишнього природного середовища;
- важливість зменшення інтенсивності ресурсоспоживання з тим, щоб зменшити ризик недопоставки природних ресурсів;
- значимість раціоналізації природокористування задля того, щоб зменшити ризик швидкого вичерпання природних ресурсів;
- потребу належного поводження з природними ресурсами з метою зменшення ризику погіршення якості природних ресурсів і їх виснаження;
- значний ступінь зносу основних виробничих фондів;
- високий рівень енерго- і матеріаломісткості виробництва;
- забезпечення екологізації виробництва і споживання продукції;
- створення умов для випуску екологічно чистої продукції.

У сучасних умовах Україна повинна вирішити проблеми, які пов'язані із стабілізацією та покращенням стану навколишнього природного середовища, встановленням прямого зв'язку між економічним зростанням й екологічною ситуацією, впровадженням системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів, імплементацією системи екологічного менеджменту. Цього можна досягти, перш за все, через проведення організаціями соціально відповідальної діяльності.

Соціально відповідальну діяльність організаціям слід будувати на наступних екологічних принципах:

– екологічної відповідальності, який полягає у тому, що організації слід нести відповідальність за наслідки своїх дій в результаті здійснення виробничих процесів для навколишнього середовища та населення;

– запобіжний принцип (підхід), який спрямований на запобігання деградації навколишнього середовища або загрози здоров'ю людей; забезпечення ранньої діагностики аварійних ситуацій на підприємствах з визначенням відповідних заходів з ліквідації «вузьких місць»; попередження аварій устаткування і обладнання;

– управління екологічними ризиками, який виходить з того, що екологічна ситуація держави або окремого регіону, яка склалась в результаті антропогенного впливу на довкілля, обов'язково супроводжується відхиленнями від певних норм (такими нормами можуть вважатися, наприклад, відносно незмінний рівень забруднення атмосферного повітря впродовж певного проміжку часу (3–5 років), гранично допустима концентрація забруднюючої речовини в атмосфері тощо). До видів діяльності в рамках екологічної взаємодії суспільства (організації) і природи, які супроводжуються екологічним ризиком, можна віднести: антропогенне забруднення довкілля, використання природних ресурсів (звичайне природокористування, нераціональне використання природних ресурсів, погіршення якості природних ресурсів), надзвичайні ситуації техногенного характеру [1];

– плата за забруднення, яка передбачає, що організації слід сплачувати вартість забруднення, вчиненого унаслідок її діяльності, або її продукцією відповідно до обсягу заподіяних екологічних збитків та завданої шкоди або ж виходячи з обсягів необхідних заходів з відновлення (див. Принципи 16 Декларації Ріо-де-Жанейро). Зарубіжна практика, наприклад, з метою економічного стимулювання екологічного підприємництва використовує такий інструмент регулювання природоохоронної діяльності, як податкові знижки. Вона вимагає визначення на належному методичному рівні критеріїв пільгового оподаткування для різних видів господарської діяльності та розроблення шкали підвищувальних коефіцієнтів, які залежать від ступеня позитивного впливу на довкілля.

– переважне застосування принципу «споживач платить». Впровадження збору за забруднення навколишнього природного середовища в Україні дозволило частково імплементувати у еко-

номічний механізм природоохоронної діяльності принципи «забруднювач платить» та «споживач платить», які виступають засобами компенсації витрат, пов'язаних із заходами по боротьбі із забрудненням довкілля, його зменшенням та здійсненням заходів по попередженню забруднення довкілля.

Реалізація принципу «забруднювач платить» відображається у тому, що економічні суб'єкти-деструктори компенсують негативні впливи на довкілля (різницю між можливим збитком (лімітованим) і фактичним (понадлімітним)) за рахунок зменшення власного прибутку. Паралельно з цим, до понадлімітного забруднення застосовуються штрафи, які також сплачуються із прибутку суб'єкта господарювання-забруднювача. Економічний принцип «споживач платить» полягає у тому, що компенсація екологічних збитків, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища, здійснюється споживачами товарів (продукції), при виробництві якої вони виникли за рахунок включення екологічних витрат (зборів за забруднення довкілля в межах ліміту) у собівартість і ціну продукції.

Пріоритетом в рамках соціально відповідальної діяльності організації повинен стати перехід до виключного використання принципу «забруднювач платить». Збір за забруднення навколишнього природного середовища покликаний стимулювати суб'єктів ринку до скорочення рівня забруднення з «прицілом» на зниження ціни продукції (зменшення обсягів викидів, скидів та розміщення відходів зумовить зменшення розміру суми збору за забруднення навколишнього природного середовища, яка відноситься на собівартість продукції (на собівартість продукції відноситься сума збору, що справляється в межах ліміту), що, в свою чергу, сприятиме зниженню ціни продукції).

Перевагами здійснення екологічної діяльності в рамках соціально відповідальної роботи організацій є те, що отримана в результаті цього якість навколишнього природного середовища дозволяє уникнути державі, суспільству і організаціям втраченої вигоди (від нерозміщення на окремій території виробничих об'єктів, зниження урожайності сільськогосподарських культур, неякісної продукції лісового і ставкового господарства).

Список використаних джерел

1. Кривокульська Н. М. Погляд на екологічний чинник через призму взаємодії суспільства і навколишнього природного середовища / Н. М. Кривокульська // Науковий вісник Ужгородського університету. — Ужгород, 2010. — Вип. 30. — С. 15–22. — (Серія «Економіка»).

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Багато вітчизняних і зарубіжних учених досліджували проблему економічної безпеки підприємства у своїх роботах. Вагомий внесок у розвиток управління економічною безпекою на рівні підприємства внесли В. В. Бандурін, Т. Г. Васильцев, С. Б. Довбня, Т. С. Клебанова, Ю. Г. Лисенко, О. Г. Мендрул, Н. А. Подлужная, В. М. Порожня, Р. А. Руденський, А. Г. Семенов, А. Г. Шаваєв та ін.

Зважаючи на значення результатів, отриманих цими ученими, необхідно відзначити, що деякі істотні аспекти проблеми управління економічною безпекою підприємства вимагають подальшого удосконалення і розвитку. На сучасному етапі розвитку цього підходу до управління відсутня єдина точка зору на методологію оцінки і аналізу економічної безпеки, немає єдиного комплексу механізмів управління безпекою підприємства, спостерігаються суперечності в підходах і методах управління, недостатньо вивчена проблема виведення підприємства з кризи в рамках управління безпекою, не вироблені механізми управління економічною безпекою підприємства. В результаті недостатньо повного розкриття цих питань знижується ефективність управління підприємством, а значить, і ефективність його функціонування.

Метою дослідження є оцінка ефективності механізмів управління економічною безпекою підприємства.

Управлінням економічною безпекою підприємства є складний, динамічний і інерційний процес. Це вимагає обліку при оцінці ефективності комплексу механізмів управління економічною безпекою.

Для обліку динаміки і інерційності в процесі оцінки ефективності заходів щодо управління економічною безпекою пропонується скористатися принципами динамічної співставності і динамічної підпорядкованості. Суть реалізації цих принципів полягає в співставленні не абсолютних змін окремих величин, а змін тенденцій і структури зв'язків. Вивчення і контроль змін величин показників дозволяє визначити перехід в новий стан, а отже, виявити напрям подальшого розвитку підприємства, а також дозволяє управляти цими змінами.

Для визначення вартості підприємства на практиці можна застосувати три підходи: витратний, прибутковий і ринковий [2].

При цьому оцінка вартості вважається коректною, якщо вона підтверджується декількома підходами.

З позицій економічної безпеки як недооцінка, так і переоцінка підприємства несуть певні загрози. Більш того, ґрунтуючись на показниках фінансової звітності, відносно достовірна оцінка вартості підприємства можлива тільки в рамках витратного підходу.

Через нерозвиненість фондового ринку застосування ринкового підходу для оцінки вартості промислового підприємства є самостійним науковим завданням, яке в даній роботі не ставилося. Що ж до прибуткового підходу, то тут мова може йти в основному про оцінку тенденцій, які у свою чергу формуються виходячи з динаміки показників об'єму та цінових показників на ринку виробленої підприємством продукції.

Таким чином, для підприємства в стратегії управління економічною безпекою на основі його вартості крім еталонних тенденцій в динаміці основних показників необхідно розглядати питання недооцінки або переоцінки підприємства. Для вирішення останнього завдання пропонується зіставляти тенденції зміни вартості підприємства, оціненій по витратному методу з тенденціями на ринку продукції.

Для підприємства, що діє, при оцінці його вартості по витратному підходу треба враховувати витрати, пов'язані з його створенням, модернізацією і функціонуванням. При цьому витрати, пов'язані із створенням підприємства, відбиваються в залишковій вартості його основних фондів, витрати, пов'язані з модернізацією відбиваються через вартість внеоборотних активів, а витрати, пов'язані з функціонуванням, оцінюються через динаміку оборотних активів і дебіторської заборгованості.

Аналізуючи тенденції, виходитимемо з того, що кращому стану підприємства з позицій його економічної безпеки в умовах нестабільних ринкових змін відповідає вищий рівень його ліквідності і маневреності. Таким чином, пріоритетним є перевищення темпів зростання оборотних активів над вартістю підприємства з одного боку, і перевищення темпів зростання вартості підприємства над темпами зростання основних фондів і внеоборотних активів — з іншого, що сприяє підвищенню маневреності. Що ж до підвищення ліквідності, то цей показник забезпечується за рахунок переважного темпу зростання виручки від реалізації продукції, що перевищує прибутки від реалізації продукції і чистого прибутку в порівнянні з рештою всіх показників.

Таким чином, за наслідками проведених досліджень можна зробити висновок, що побудована регресійна модель дозволяє

оцінити результати реалізації запропонованих альтернативних сценаріїв управління ЕБ підприємства на основі управління його вартістю.

Список використаних джерел

1. Гринкевич О. С. Управління ринковою вартістю підприємства / О. С. Гринкевич, І. І. Ониськів-Львівська // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — № 20.1. — С. 187.
2. Грязнова А. Г. Оценка бизнеса / [под ред. А. Г. Грязновой, М. А. Федотовой]. — [2-е изд.]. — М. : Финансы и статистика, 2008. — 736 с.
3. Нестеров Ю. А. Механизм вывода предприятия из кризиса на основе оценки его стоимости / Ю. А. Нестеров // Модели управления в рыночной экономике. — Донецк : ДонНУ. — 2010. — № 13. — С. 38–49.

Інна Васюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВ

Логістика — основний фінансовий компонент будь-якої організації, фактично другий після виробництва. Будь-яке збільшення ефективності витрат в цій області пов'язано з потужним впливом на рентабельність фірми і здатність конкурувати в регіонах, країні і навіть на міжнародній арені. Однак проблема розробки оптимального механізму логістизації процесів збуту харчової продукції на споживчому ринку, тобто розробки методики управління товарними потоками спеціально не розглядалася і з позицій маркетингової логістики залишається мало вивченою [3].

Основними об'єктами дослідження при вивченні систем товароруху споживчого ринку є інформаційні та матеріальні потоки і логістичні операції над ними [4]. Логістична інформаційна система виконує безліч функцій, у тому числі: функцію обслуговування споживачів, функцію планування і управління, функцію координування [1]. Слід зазначити, що в даний час мережні інформаційні технології в країнах СНД розвиваються досить інтенсивно. Сюди слід віднести суто російські системи типу мережі «РОСНЕТ», «СПРІНТ», «СОВАМ», «НОРНА» (точніше, її підсистема «НОРНА-МОЛНЕТ»), «РЕЛКОМ».

Розробка та впровадження інтелектуальних систем управління дозволить об'єднати на загальній методологічній основі сучасні досягнення новітніх областей логістики і кібернетики, інформатики та комп'ютерних систем управління. Швидким та надійним є обмін інформації із допомогою Internet-технології, які

дозволяють підприємству вирішити завдання у декількох основних напрямках [2]:

- використання мережі як простір для реклами;
- використання мережі для розміщення або отримання інформації;
- використання мережі як елемент технологічного ланцюга на підприємстві;
- використання мережі для проведення комерційних операцій із клієнтами або партнерами.

Ми пропонуємо досліджуваним підприємствам використовувати продаж своїх товарів, а також закупівлю сировини для виробництва продуктів харчування саме через мережу Internet. У такому ракурсі логістика дає можливість працювати по прямих зв'язках із постачальниками, оскільки створюється інформаційний ланцюжок, який збирається, систематизується та перебирається, щоб бути поданим клієнту «у руки».

На підприємствах радимо створювати спеціальні програми інформаційного забезпечення виробництва. Інформація повинна направлятися у системи диференційованого обслуговування керівництва та у вибірковий розподіл інформації службам, підрозділам, окремим спеціалістам по тематиці планових робіт. Так, запропонуємо включати у бізнес-план ТзОВ «Компанія «Зевс ЛТД» розділ «План забезпечення виробництва інформацією», який у свою чергу включає позиції планів підприємства. Для їх виконання замовникам направляється інформаційна продукція по наступній схемі (рис. 1).

Запропонована схема руху інформації про виробництво харчової продукції дозволяє їй надходити із довідково-інформаційного центру до мережі Інтернет та реалізувати пошук замовлень на свою продукцію не тільки по району, області, а й далеко за її

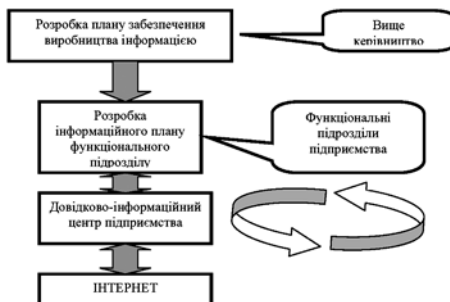

Рис. 1. Схема руху інформації до замовника (власна розробка)

межами. Завдяки чому можна наростити об'єми продажу продукції, та, як результат, прибутки фірми.

Таким чином, дієвий інформаційний план — це оперативне застосування довідкової інформації, яке досягається при системному комплексному плануванні спільної діяльності довідково-інформаційного центру і функціональних підрозділів підприємства, як її замовників та користувачів. Для фірми дуже важлива саме об'єднана програма, тому автономність роботи по підрозділах виключається, адже:

- вирішальною є саме централізація потреб в інформації;
- інформаційні продукти вводяться у програми виробництва;
- заявки на продукцію повинні бути погодженими із підрозділом інформації, з метою виключення повторів замовлень;
- інформаційні матеріали обов'язково мають проводитися через довідково-інформаційний центр.

Інформаційно-виробничий план започатковує інформаційну фінансово-економічну програму через фонд розвитку виробництва, з метою подальшого його покращення [5]. З ціллю аналізу сумісності інформаційних робіт кожного місяця радимо складати звіти про реалізацію інформаційного плану, що дасть змогу оцінити як ефективність отриманої інформації, так і активність відділів у впровадженні інформаційного плану підприємства.

Таким чином, організація на підприємстві запропонованого інформаційного центру призведе до активізації використання внутрішніх та зовнішніх інформаційних потоків, за рахунок чого витрати різних ресурсів на розробку і реалізацію виробничих проєктів дадуть змогу одержати позитивні наслідки, такі, як нові способи і методи організації виробництва, у тому числі маркетингово-логістичних та інноваційних технологічних процесів, що забезпечить високу ефективність при мінімальних витратах.

Список використаних джерел

1. Голиков Е. А. Маркетинг и логистика: учебное пособие / Е. А. Голиков. — [3-е изд.]. — М. : Издательский дом «Дашкови К», 2001. — 412 с.
2. Ларіна Р. Р. Теоретико-методологічні основи формування регіональних логістичних систем: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук / Р. Р. Ларіна. // Харківська національна академія міського господарства. — Харків, 2006. — 36 с.
3. Свиридко С. В. Логистика: сучасні світові тенденції розвитку / С. В. Свиридко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. — 2009. — № 1. Ч. 1. — С. 452–456.

4. Тези доповідей III міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та логістика в системі менеджменту». — Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка». — 2000. — 356 с.
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.it.ua/> Сайт НП «Информационные технологии».

Михайло Соломко, Тетяна Гудзь
Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

СИСТЕМНА ДИНАМІКА: НАДБАННЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

Класичні моделі прийняття рішень є оптимізаційними. Їх недолік заключається у змушеному спрощенні дійсності, оскільки визначення параметрів повинно бути націлене на забезпечення можливості вироблення рішень. Більш близькі до практики рекомендації можуть бути отримані, якщо при побудові моделі прийняття рішень з самого початку відмовитися від застосування оптимізаційних алгоритмів і надати більшого значення обліку суттєвих структурних елементів задачі. У підсумку формується імітаційна модель прийняття рішень. Перспективним напрямком в імітаційному моделюванні є використання системно-динамічного підходу.

Системна динаміка являє собою сукупність принципів і методів аналізу динамічних керованих систем із зворотнім зв'язком та їх застосування для розв'язку соціально-економічних, виробничих, організаційних і технічних задач. У системах підтримки прийняття рішень застосування системної динаміки дозволяє об'єднати декілька функціональних просторів досліджуваної системи в одне ціле та забезпечити організаційний і кількісний базис для вироблення більш ефективної управлінської політики.

Філософія системної динаміки базується на припущенні, що поведінка (або історія розвитку в часі) досліджуваної системи головним чином визначається її інформаційно-логічною структурою. Така структурна схема містить джерела підсилення, часових затримок і інформаційних зворотніх зв'язків, подібних тим, які трапляються в складних інженерних системах.

Методологія системної динаміки була побудована так, щоб зробити застосованою на практиці філософію розвитку. Для цього були використані і модифіковані відомі методи подання потокових діаграм, математичного та імітаційного моделювання.

Системно-динамічний підхід розпочинається зі спроби зрозуміти ту систему причин, яка породила проблему і продовжує підтримувати її. Для цього збираються необхідні дані з різних

джерел і проводяться спеціальні кількісні дослідження. Після того, як елементарний аналіз причин проблеми виконаний, формальна модель вважається побудованою. На першому етапі вона подається у вигляді логічних діаграм, що відображають причинно-наслідкові зв'язки, які в свою чергу перетворюються у мережеву модель. Після чого ця мережева модель перетворюється в її математичний аналог — систему рівнянь, яка розв'язується чисельними методами.

Отримане рішення подається у вигляді графіків і таблиць, які піддаються критичному аналізу. У підсумку модель переглядається, після чого модель знову аналізується і так до тих пір, поки вона не стане в достатній мірі відповідати реальній ситуації. Після того, як модель побудована, у ній виділяються управлінські параметри і вибираються такі значення цих параметрів, при яких проблема або знімається, або перестає бути критично важливою.

Системна динаміка була створена в середині 1950-х рр. Джейм Форрестером з МТІ. Його першою метою було застосувати науковий та інженерний досвід до вияснення фундаментальних причин успіху і провалу корпорацій. Виникненню ідей, привівших до створення системної динаміки, було спровоковано його співробітництвом з компанією General Electric на протязі 1950-х. У той час менеджери GE намагалися знайти причини коливань числа працівників на одному з заводів в Кентуккі, період яких складав три роки. Бізнес-цикли були признані недостатнім поясненням цих коливань. Шляхом ручного прорахунку структурної моделі заводу, включаючих організаційну модель прийняття рішень про прийом і звільнення працівників, Форрестер зумів показати, що нестабільність числа працівників була викликана внутрішньою структурою фірми і не була обумовлена ніякими зовнішніми факторами, такими, як бізнес-цикли. Ця робота послужила початком системної динаміки.

На протязі кінця 1950-х та початку 1960-х рр. Форрестер з командою аспірантів просунув системну динаміку від ручних обчислень до формального комп'ютерного моделювання. Весною 1958 Річард Беннет створив першу мову моделювання методом системної динаміки, названу ним SIMPLE (Simulation of Industrial Management Problems with Lots of Equations, або Моделювання Проблем Промислового Менеджмента Кучою Рівнянь). У 1959 Філіс Фокс і Олександр Пух написали першу версію DYNAMO (DYNAMIC Models), покращену версію SIMPLE, внаслідок чого мова системної динаміки стала промисловим стандартом на наступні тридцять років. У 1961 Форрестер опублікував першу, ставшу класичною, книгу «Індустріальна динаміка».

До кінця 1960-х рр. системна динаміка застосовувалася виключно до корпоративно-управлінських проблем. Однак у 1968 відбулася зустріч Форрестера з Джоном Коллінзом, колишнім мером Бостона, в результаті чого була написана книга «Динаміка міста», яка розкривала застосування методу до моделювання міста як динамічної системи.

Згодом після цього виникла ще одна область застосування системної динаміки. У 1970 р. Форрестер був запрошений на зустріч Римського клубу у Берні, Швейцарія. Римський клуб — організація, діяльність якої заключається в прогнозуванні шляхів розвитку людства та виявленні можливих кризисних ситуацій, наприклад глобальної кризи, викликані обмеженими ресурсами Землі у сполученні з експоненціально ростучим населенням. На цій зустрічі Форрестеру було поставлене запитання про важливість застосування системної динаміки до моделювання людства. Його відповідь, природньо, була позитивною. В літаку, на шляху додому, Форрестер накидав першу схему моделі світової соціо-економічної системи. Цю модель він назвав WORLD1. Після повернення в США він доопрацював цю модель до візиту членів Римського клубу в МТІ. Остання модель, описана у книзі «Світова динаміка», відома як WORLD2.

Системна динаміка — це метод вивчення складних систем, широко використовується на Заході для моделювання соціально-економічних проблем. Це стало можливим завдяки розвитку об'єктно-орієнтованої мови програмування.

З математичної точки зору, моделі системної динаміки складаються з системи нелінійних диференціальних рівнянь, які зазвичай розглядають неперервний час і неперервні змінні. Однак у випадку необхідності деякі змінні (але не всі) можуть бути дискретними. Таким чином, системна динаміка — це інструмент, який взмозі полегшити розуміння складних взаємозв'язків між поведінкою системи в часі та її структури для допоміжного аналізу і процесу структурування проблеми.

Системна динаміка зосереджена на динаміці, а не на статистичних взаємозв'язках, тобто мета створення динамічної моделі — це візуалізація складних процесів та створення інструментів для імітації, сценарного тестування та збільшення поінформованості. Моделі системної динаміки використовуються для розв'язку різних проблем в соціальних, економічних і природничих науках — наприклад, використовуються як інструмент для стимуляції навчання серед керівників корпорацій.

Зазначимо, що моделі системної динаміки реалізуються за допомогою спеціальних пакетів структурного моделювання, до

яких, зокрема, відноситься Powersim Studio (рис. 1). Пакет структурного моделювання PowerSim має засоби для аналізу і планування фінансових потоків у взаємозв'язку з виробничими та господарськими процесами, що лежать в їх основі.

Рис. 1. Пакет структурного моделювання PowerSim Studio

Програмний пакет PowerSim — це засіб імітаційного моделювання виробничих і фінансових об'єктів та процесів. Існують і інші засоби, наприклад, пакет ITHINK. Крім того, в PowerSim є велика кількість вбудованих фінансових і математичних функцій та засоби для представлення ієрархії об'єктів. Пакети структурного моделювання не мають «жорсткої прив'язки» до якогось кола задач. У найбільшій степені такі пакети націлені на розв'язок так названих «потокових» задач (задач системної динаміки).

Потокова діаграма моделі закупівельно-збутового процесу торгового підприємства представлена на рис. 2, яка побудована за допомогою ППП «iThink 9».

Система AnyLogic (Рис. 3) розроблена компанією XJTechnologies у 1991 р. Це об'єктно-орієнтована система. Вона для побудови моделей дозволяє використовувати системну динаміку, агент-

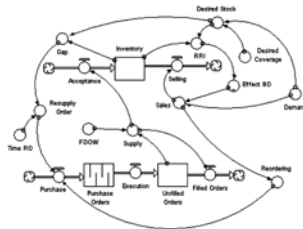

Рис. 2. Потокова діаграма побудована за допомогою програмного пакета «iThink 9»

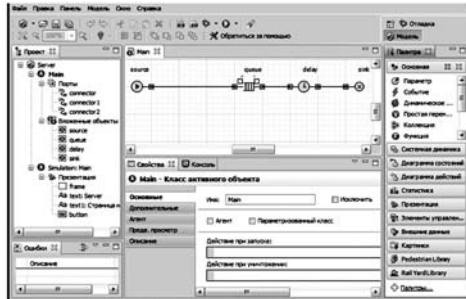

Рис. 3. Користувачський інтерфейс AnyLogic

ний і дискретно-подійний підходи. Також отримала визнання та широкого розповсюдження.

Система AnyLogic — це середовище комп'ютерного моделювання загального призначення. Використання AnyLogic дає можливість оцінити ефект конструкторських рішень в складних системах реального світу.

Список використаних джерел

1. Горбунов. А. Управление финансовыми потоками / А. Горбунов. — М. : ТОРА-ИнфоЦентр, 2000.
2. Edward B. Roberts, editor «Managerial Application of System Dynamics», Productivity Press, Cambridge. Massachusetts Norwalk, Connecticut / B. Edward. — 1994.
3. Емельянов. А. А. Имитационное моделирование экономических процессов / А. А. Емельянов. — М. : Финансы и статистика, 2002.
4. Jay W. Forrestter «Industrial dynamics», Productivity Press / W. Jay. — Portland Oregon, 1961.

Вилена Лепа, Александр Цуканов

Донецкий университет экономики и права

Институт экономики промышленности НАН Украины, г. Донецк

АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ ПРИНЦИПОВ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Современная мировая экономика характеризуется несколькими важными тенденциями. Во-первых, последние отчеты крупнейших транснациональных корпораций свидетельствуют о тенденциях развития мировой экономики в сторону усиления социальной направленности бизнеса. Во-вторых, в национальных экономиках все чаще и в большей мере проявляются эффекты

глобализации. Экономика Украины не может не испытывать на себе последствий глобальных экономических процессов, как положительных, так и негативных. В последние годы вопросам теории развития идеи корпоративной социальной ответственности уделяют внимание большое число зарубежных исследователей [1, с. 6]. Несмотря на это, нельзя не подчеркнуть недостаточную проработку вопросов, связанных с особенностями внедрения идеи корпоративной социальной ответственности в Украине.

В Украине проблемы общенационального масштаба можно разделить по четырем основным направлениям: экономические, демографические, энергетические, экологические. При этом все они имеют серьезные экономические последствия.

Социальные последствия демографических и экологических проблем в конечном итоге заключаются в количественном и качественном ухудшении трудовых ресурсов, что может повлечь ряд экономических последствий. Во-первых, в перспективе снижение количества и качества трудовых ресурсов может привести к дефициту квалифицированных кадров. Во-вторых, вследствие демографических проблем снижается рынок эффективного потребления продукции. Энергетическая составляющая проблемы заключается в высокой стоимости и ограниченности природных запасов углеводородов, а также в отрицательном влиянии их разработки и использования на состоянии экологии. Экономические последствия энергетических проблем в Украине состоят в дефиците углеводородных энергоносителей, а также в неэффективном использовании средств на энергоносители.

Решение перечисленных проблем в условиях современного развития национальной экономики сегодня возможно двумя институциональными структурами: государством и бизнес-структурами. В настоящее время в Украине государство, как по объективным, так и по субъективным причинам, не в состоянии эффективно решать поставленные проблемы. Следовательно, существует два выхода из сложившейся ситуации: не предпринимать никаких мер или искать решение во взаимодействии с бизнес-структурами.

В мировой практике на сегодняшний день единственным институтом, способным эффективно решать проблемы в долгосрочной перспективе, является крупный бизнес, или корпорации. Это объясняется тем, что только корпорации обладают достаточными средствами для осуществления мероприятий по социальной ответственности, только крупные структуры с устойчивой долгосрочной программой развития могут почувствовать на себе негативные последствия указанных проблем и попытаться их нивелировать.

Задача состоит в том, чтобы показать этим структурам необходимость, целесообразность и экономическую эффективность их вмешательства в решение глобальных и национальных проблем. Несмотря на то, что корпорации сегодня обладают наибольшими финансовыми средствами, трудовыми, материальными и энергетическими ресурсами, для своего развития и получения прибыли корпорациям требуется все больше ресурсов, некоторые из которых обладают ограниченными возможностями к воспроизводству. Например, с 2009 года в мире наблюдается недостаток одного из основных ресурсов современной экономики — квалифицированной рабочей силы. Затраты на образование и профессиональную подготовку, а также здравоохранение, получившие название «инвестиций в человека», рассматриваются в настоящее время не как непроизводительное потребление, а как один из наиболее эффективных видов капиталовложений. Следовательно, плоскость интересов крупного бизнеса в этом вопросе пересекается с национальными интересами государства, что может послужить основанием для внедрения идеи корпоративной социальной ответственности в практику стратегического планирования развития отечественных предприятий.

В 2000 г. ООН был разработан регламентирующий документ, провозгласивший принципы и главенство корпоративной социальной ответственности — «Глобальный договор для продвижения концепции ответственного корпоративного гражданства» [1]. Сегодня все ведущие корпорации мира в той или иной степени проводят мероприятия, связанные с ответственностью перед обществом.

Корпоративная социальная ответственность (синонимы корпоративная ответственность, ответственный бизнес) — это концепция, в соответствии с которой организации учитывают интересы общества, беря на себя ответственность за влияние их деятельности на заказчиков, поставщиков, работников, акционеров, местные сообщества и прочие заинтересованные стороны общественной сферы. Это обязательство выходит за рамки установленного законом обязательства соблюдать законодательство и предполагает, что организации добровольно принимают дополнительные меры для повышения качества жизни работников и их семей, а также местного сообщества и общества в целом [2].

Зарубежные исследователи [6, с. 6] выделяют ряд глобальных проблем, связанных с развитием системы корпоративной социальной ответственности в целом:

– правомерно ли вообще говорить о социальной ответственности со стороны бизнеса (предприятий, корпораций), кроме основных обязательств перед наемными работниками;

- каким образом можно обосновать экономическую целесообразность КСО для корпораций;
- как рассчитать эффективное соотношение деятельности корпораций по реализации социальной ответственности с основным заданием корпораций по созданию ВВП;
- можно ли произвести адекватную оценку меры социальной ответственности со стороны корпораций для эффективной реализации ее на практике;
- есть ли необходимость в дополнительном (государственном) контроле за деятельностью корпораций в сфере социальной ответственности.

Применительно к Украине можно дополнительно сформулировать такие проблемы:

- можно ли доказать взаимную выгоду КСО для всех участников социально-экономических отношений: население (потребители и работники), государство, неправительственные организации и предприятия (корпорации).
- необходимость научного обоснования внедрения принципов КСО в Украине с точки зрения конкурентоспособности государства;
- необходимость определения национальных критериев и границ социальной ответственности.

Постоянно растущий уровень глобализации затрагивает все больше отраслей национальной экономики Украины, поэтому решение выделенных задач позволит государству принимать более эффективные превентивные меры по регулированию социальных процессов. Опыт зарубежных стран показывает целесообразность и эффективность привлечения крупных предприятий и корпораций к решению наиболее острых социально-экономических проблем. Дальнейшая задача исследования заключается в разработке методологических подходов к стимулированию социальной ответственности предприятий Украины.

Список использованных источников

1. Глобальный договор для продвижения концепции ответственного корпоративного гражданства: [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://uniprof.org.ua/ru/index/global_nii_dogovor_oon.html.
2. Корпоративная социальная ответственность / Википедия: [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org>.
3. Corporate social responsibility / 3 vols, Editet by A. Crane, D. Matten.
4. Milton Friedman The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits / The New York Times Magazine, September 13, 1970.

5. The A to Z of Corporate Social Responsibility: A Complete Reference Guide to Concepts, Codes and Organisations / Wayne Visser, Dirk Matten, Manfred Pohl, Nick Tolhurst, Katja Buhmer (Editorial Board Member), Aron Ghebremariam (Editorial Board Member), Judith Hennigfeld (Editorial Board Member), Sandra S. Huble (Editorial Board Member). — 576 pages. — November, 2007. — Publisher : Wiley, UK.
6. The Oxford handbook of corporate social responsibility / A. Crane, A. McWilliams, D. Matten, J. Moon, D. S. Siegel. — Oxford; New York : Oxford University Press Inc., 2008. — 590 p.

Елена Сталинская

*Институт экономики промышленности
НАН Украины, г. Донецк*

МОДЕЛИРОВАНИЕ ОБОСНОВАНИЯ РЕШЕНИЙ В СФЕРЕ УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВЫМ РАЗВИТИЕМ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Управление металлургическим предприятием на принципах устойчивого развития необходимо осуществлять с учетом следующих факторов: интересы собственника; приоритеты устойчивого развития; текущие финансово-хозяйственные потребности предприятия; потребности долгосрочного финансово-хозяйственного развития.

С использованием аппарата экономико-математического моделирования представляется возможным построить оптимизационную модель для поддержки принятия решений в сфере стратегического управления металлургическим предприятием, в том числе, с учетом приоритетов устойчивого развития.

Условные обозначения модели:

P_i — прибыль, полученная в i -м периоде;

$$P_i = \sum_{k=1}^K (S_{i,k} \cdot p_{i,k}) - \sum_{k=1}^K (M_{i,k} \cdot v_{i,k}) - C_i, \\ S_{i,k} = \min(D_{i,k}, M_{i,k} + W_{i,k}), \quad (1)$$

где $S_{i,k}$ — объем реализации k -го вида продукции в i -м период, в натуральном выражении; $M_{i,k}$ — объем производства k -го вида продукции в i -м период, в натуральном выражении; $D_{i,k}$ — спрос на продукцию k -го вида в i -м период, в натуральном выражении; $W_{i,k}$ — складские запасы k -го вида продукции на начало i -го периода, в натуральном выражении: $W_{i,k} = W_{i-1,k} + M_{i-1,k} - S_{i-1,k}$; $p_{i,k}$ — цена реализации единицы k -го вида продукции в i -м период; $v_{i,k}$ —

переменные затраты на производство единицы k -го вида продукции в i -м период: $v_{i,k} = v'_{i,k} + v^s_{i,k} + v^o_{i,k}$, в том числе, затраты на сырье и материалы, топливо и энергию $v'_{i,k}$, а также затраты на трудовые ресурсы $v^o_{i,k}$, плюс прочие переменные затраты (издержки, уровень которых изменяется с изменением объема производства); C_i — постоянные затраты отчисления на амортизацию, арендная плата, заработная плата управленческого персонала и прочие затраты, которые имеют место, даже если предприятие не производит продукцию), сюда также включаются прочие затраты, вычитаемые из налогооблагаемой прибыли.

В качестве управленческих решений в рамках данной модели могут выступать как изменение ряда параметров (например, заработной платы, расходов на социальные мероприятия), так и реализация мероприятий, связанных с достижением приоритетов устойчивого развития (реализация проектов по уменьшению выбросов вредных веществ, снижению травматизма и т. п.). Если заработная плата может изменяться непрерывно (не скачкообразно), то проекты реализуются дискретно (их эффект реализуется в полном объеме сразу после осуществления проекта — невозможно реализовать, например, 1/10 проекта). Следовательно, в модели необходимо предусмотреть возможность как плавного изменения ряда показателей (например, заработной платы), так и реализации проектов.

Пусть существует $q, q=1, Q$ возможных проектов, каждый из которых может влиять на параметры модели (а может и не влиять), т.е. необходимо учесть возможность изменения параметров модели в случае реализации проекта. Факт реализации q -го проекта в i -м периоде обозначается, $a_{i,q}$, $a_{i,q} = 1$ если q -й проект был реализован в i -м периоде и $a_{i,q} = 0$ в противном случае, причем

$\sum_{i=1}^I a_{i,q} \leq 1$ (любой проект может быть реализован не более одного раза в течение планового периода).

Изменение параметров модели под воздействием реализации q -го проекта можно задать следующим образом: итоговое значение каждого параметра модели будет равно исходному его значению, скорректированному на воздействие факта реализации q -го проекта. Например, для $v'_{i,k}$ (затраты на сырье и материалы):

$$v'_{i,k} = v'_{i,k} + \sum_{h=1}^q a_{h,q} \cdot v^{d,i}_{k,q},$$

где $v^{dr}_{k,q}$ — изменение затрат на сырье и материалы для производства k -го вида продукции в результате реализации q -го проекта, а $\sum_{h=1}^q a_{h,q}$ показывает, был ли реализован q -й проект до i -го периода

включительно. Аналогично рассчитываются значения всех остальных параметров. Также для каждого проекта существуют определенные затраты на его реализацию в размере A_q (во избежание чрезмерного усложнения модели они принимаются единовременными). Например, пусть существует проект «переход на использование пылеугольного топлива вместо природного газа», подразумевающий ввод в эксплуатацию установки пылеугольного вдувания топлива (ПУТ) для доменных печей. Стоимость оборудования и работ составит 386,3 млн. грн., в результате затраты на сырье и материалы при производстве чугуна уменьшатся на 172 грн./т (за счет уменьшения потребления кокса на 29 кг/т и отказа от потребления дорогого природного газа), однако при этом увеличатся потребление условного топлива на производства чугуна на 32 кг/т, ввиду меньшей эффективности пылеугольной смеси по сравнению с природным газом).

Более простым примером является внедрение новых систем безопасности, которые при затратах в размере 10 млн. грн. позволят снизить травматизм на производстве на 20% или установка фильтров, которые при стоимости 36 млн. грн. позволят снизить выбросы оксидов железа на 35%.

Тогда денежные средства, имеющиеся на в распоряжении предприятия начало $i+1$ -го периода, равны:

$$F_i = F_i + P_i - t^p \cdot P_i - E_i + I_i - R_i - X_i^s - X_i^e - X_i^o + a_{i,q} \cdot A_q, \quad (2)$$

где t^p — ставка налога на прибыль; E_i — средства, извлекаемые собственником в течение i -го периода; I_i — инвестиции в развитие и повышение эффективности производства, инновации, увеличение производственных мощностей и т.п. осуществляемые предприятием в течение i -го периода; R_i — погашение задолженности (в частности, возврат кредитов) и прочие расходы в течение i -го периода; X_i^s — расходы на социальные мероприятия в течение i -го периода; X_i^e — расходы на экологические мероприятия в течение i -го периода; X_i^o — расходы на прочие мероприятия в течение i -го периода; $a_{i,q} \cdot A_q$ — затраты на реализацию проектов, $a_{i,q} = 0 \vee 1$.

Ограничения модели: $F_i \geq 0$ — денежные средства на счетах предприятия не могут иметь отрицательного значения; $M_{i,k} \leq M_k^{\max}, k = 1..K$ — ограничение объема производства каждого вида продукции максимальными производственными мощностями; Следующие параметры задаются в модель извне: M_k^{\max} — максимальные объемы производства обусловлены состоянием производственных мощностей предприятия и оцениваются на основе их

анализа; $D_{i,k}$ — спрос на продукцию, который оценивается на основе стандартных маркетинговых методов, прогнозов развития рынка металлургической продукции, переговоров с существующими и потенциальными клиентами и т. п.; $W_{0,k}$ и F_0 — складские запасы продукции и денежные средства на счетах предприятия в начальный период времени; а также исходные (до реализации каких-либо мероприятий) значения удельных расходов на оплату труда, сырье и материалы и т. д.

На основе параметров модели оцениваются значения критериев устойчивого развития, которые используются в качестве целевой функции модели. Целевая функция модели направлена на максимизацию значения интегрального показателя устойчивого развития:

$$\sum_{i=1}^I \frac{ISD_i}{I} \rightarrow \max, \quad (3)$$

где ISD_i — значение интегрального показателя устойчивого развития в i -м периоде. Как видно из формулы, осуществляется максимизация среднего значения показателя в течение всего планового периода, а не в его конце.

Таким образом, был разработан подход к обоснованию решений в системе стратегического управления металлургическими предприятиями на принципах устойчивого развития, основанный на использовании оптимизационной экономико-математической модели, который позволяет обосновывать решения в сфере развития производства, вывода средств собственниками, реализации социальных и экологических проектов с учетом приоритетов устойчивого развития, интересов собственников, а также текущих и будущих потребностей функционирования предприятия.

Одарка Чабанюк

Львівська комерційна академія, м. Львів

ЗВІТНІСТЬ ЩОДО КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ: СТРУКТУРА ТА РІЛЬ В УПРАВЛІННІ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ

Кредитна діяльність комерційних банків традиційно була прибутковою, разом з тим, економічні проблеми, що виникли в економіці, мали свій негативний вплив на процес повернення кредитів позичальниками. Тому слід посилити вимоги до звітності щодо кредитної діяльності банку з метою отримання об'єктив-

ної інформації для прийняття обґрунтованих рішень щодо зменшення кредитних ризиків.

Дослідженням питань звітності комерційних банків присвячені праці А. М. Герасимовича, Л. М. Кіндрацької, Т. В. Кривов'яз, Ю. К. Семеніченко, Г. І. Спьяк, М. Ю Тюхляєвої, Т. І. Фаріон [1, 2, 5]. Разом з тим, сучасні умови господарювання мають вплив на потреби користувачів щодо показників, які формуються на основі звітності щодо кредитної діяльності банків, тому дослідження означених питань є актуальним.

Метою роботи є узагальнення суті звітності комерційних банків щодо кредитної діяльності та визначення її ролі в управлінні кредитними ризиками у сучасних умовах господарювання.

Звітність про кредитну діяльність поряд зі звітністю про депозитну діяльність, про формування резервів під активні операції та дотримання економічних нормативів, а також звіт про діяльність банку з цінними паперами належить до допоміжної звітності банків. Разом з тим, за своєю сутністю, інформативністю та рівнем використання, звітність про кредитну діяльність є достатньо важливою.

Слід зазначити, що звітність про кредитну діяльність цілком пов'язана з класифікацією кредитів, які банк надає своїм позичальникам та отримує від установ на міжбанківському ринку. Тому звітність про кредитну діяльність можна поділити на узагальнюючу та деталізовану. До узагальнюючої відносять звіт про кредитний портфель та звіт про класифіковані активи.

Оскільки кредитний портфель банку включає надані та отримані кредити, то звіт про кредитний портфель містить інформацію про обсяг міжбанківського кредитування та обсяг небанківського кредитного ринку. У звітності наводяться дані про суми наданих кредитів у розрізі позичальників, зокрема: місцеві органи державного управління; фізичним особам; суб'єктам господарської діяльності. Ця форма звітності складається щомісяця та представляє регіональні управління Національного банку України. Важливість цієї форми полягає в тому, що на основі її інформації здійснюється характеристика кредитної діяльності банку та проводиться оцінка кредитного ризику.

Звітність про класифіковані активи надає інформацію про якість наданих кредитів, тому на її основі здійснюється визначення заборгованості за кредитами, на які нараховується резерв на можливі втрати за позиками банку. З цією метою кредити класифікуються за такими групами: стандартні; під контролем; субстандартні; сумнівні; безнадійні. При віднесенні кредиту до певної групи слід здійснити оцінку кредитного ризику, враховуючи при

цьому оцінку фінансового стану позичальника та погашення позичальником кредитної заборгованості за основним боргом й відсотків.

Власне на цій основі здійснюється формування резерву за кожною групою позик у повному обсязі відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості за групами ризику та встановлених норм відрахувань. Звіт про класифіковані активи надається філіями комерційних банків щоквартально у регіональні управління НБУ.

Деталізована звітність комерційних банків про кредитну діяльність призначена для проведення характеристики кредитної діяльності банку. До неї відносять наступні форми. Звітність про заборгованість за простроченими кредитами — надає дані за кредитами, повернення яких викликає сумнів; заборгованість за простроченими кредитами, виданими на міжбанківському та небанківському ринках, за якими не нараховуються відсотки, а також за якими ще нараховуються відсотки, у т. ч. щодо державних, недержавних підприємств, і за строками кредитів. На цій основі банком приймаються рішення про віднесення їх до сумнівних та припинення нарахування відсотків.

Звітність про заборгованість за пролонгованими кредитами — надає інформацію за кредитами, термін погашення яких був продовжений (пролонгований) з метою контролю з боку НБУ за станом пролонгованих кредитів.

Звітність про залишки заборгованості за наданими кредитами — формує дані про обсяги кредитування за галузями економіки; за видами економічної діяльності; за формами власності; за секторами економіки; за цільовим спрямуванням позичальника з метою створення національної статистики, що публікується у щомісячному бюлетені НБУ та використовуються для формування звіту, що надається Національним банком Міжнародному валютному фонду.

Таким чином, звітність щодо кредитної діяльності банку призначена для формування інформації щодо обсягів отриманих та наданих кредитів, стану заборгованості за простроченими та пролонгованими кредитами з метою оцінки кредитних ризиків та визначення ліквідності банку.

Список використаних джерел

1. Кіндрацька Л. М. [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. «Облік у банках»] / Л. М. Кіндрацька, Ю. К. Семеніченко, М. Ю. Тюхляєва. — К. : КНЕУ, 2006. — 404 с.
2. Облік і аудит у банках: [підручник] / А. М. Герасимович, Л. М. Кіндрацька, Т. В. Кривов'яз, та ін.; [за заг. ред. проф. А. М. Герасимовича]. — К. : КНЕУ, 2004. — 536 с.

3. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 07.12.2000 р., — 2121-III. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: закон України від 16 липня 1999 р. — 996-XIV. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Спьяк Г. І. Облік і аудит у банках: навч. посіб. / Г. І. Спьяк, Т. І. Фарион. — К. : Атіка, 2004. — 328 с.

Мар'яна Мельник

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

РЕГУЛЯТОРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

Виходячи з різних соціологічних опитувань підприємців щодо ділового середовища в Україні, то основними перешкодами впродовж досить тривалого терміну є передусім податкова та дозвоільна система, процедури проведення перевірок, технічне регулювання (обов'язкова сертифікація та стандартизація). Системи видачі дозволів, державного контролю та технічного регулювання залишаються головними регуляторними перешкодами для розвитку підприємництва. Хоча за останні шість років була прийнята ціла низка законів, постанов і нормативних актів, покликаних покращити ситуацію, їхнє впровадження здійснюється дуже повільно, примушуючи підприємства маневрувати у нетрях непрозорого та витратного регулярного середовища. За оцінками ІФС, у 2010 році бізнес витратив близько 7,2 млрд. грн. на отримання дозволів, проходження перевірок та процедури технічного регулювання (у 2008 році — 8,2 млрд. грн.).

Беручи до уваги, що це лише три регуляторні процедури, яких повинні дотримувати підприємці, щоб розпочати чи впровадити свій бізнес, це надто великі витрати бізнесу на дотримання регуляторного законодавства. Кошти, втрачені приватним сектором України на дотримання вимог лише цих трьох регуляторних процедур, є еквівалентом вартості праці близько 275 000 осіб, що працюють на повну зайнятість протягом року. На додачу бізнес потерпає від хабарництва та корупції, що стали невід'ємними супутниками процесу дотримання регуляторних процедур. Так, близько 46% опитаних підприємств підтвердили, що вдавалися до неофіційних шляхів вирішення питань із державними органами, витративши у 2010 році на «врегулювання справ» у середньому

10% від обігу компанії [1, с. 20; 2, с. 8]. Тобто вітчизняне бізнес-середовище є надто зарегульоване, і в результаті корумповане.

Попри всі численні зміни і поправки до законодавства, бюрократія та прагнення наживи у виконавчих органах влади нівелюють всі позитивні напрацювання і через збільшення регуляторних документів ускладнюють умови функціонування бізнесу в Україні. Причинами такої ситуації у вітчизняному бізнес-середовищі є:

- конфлікт інтересів чиновників з інтересами суб'єктів господарювання та суспільства при реалізації регуляторної практики;
- неузгодженість та невнормування питань виконання регуляторної політики окремими органами виконавчої влади відповідно до вимог регуляторного законодавства;
- відсутність практики (відповідно до норм регуляторного законодавства) притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб центральних та місцевих органів виконавчої влади, винних у недодержанні норм регуляторної поведінки.

Відповідно до дослідження Міжнародної фінансової корпорації за час впровадження дозвільної реформи відбулися наступні зміни [1, с. 57–61; 2, с. 31–40]: частка підприємств, які отримували дозволи у 2010 році порівняно із 2008 роком скоротилася з 54% до 32%, а частка приватних підприємців скоротилася з 57% до 32%; терміни видачі дозволів скоротилися практично вдвічі (до 48 днів), проте їх кількість фактично не змінилася — протягом 2010 р. (як і в попередні роки) кожне підприємство отримало в середньому по чотири дозволи, а приватні підприємці — по два; для започаткування та ведення бізнесу у 2010 році підприємства витрачали на отримання дозволів в середньому 8515 грн. (у 2008 році — 6900 грн.), а приватні підприємці — 2144 грн. (у 2008 році — 2500 грн.); середня вартість отримання документів дозвільного характеру для всіх підприємств України становила у 2010 році 993 млн. грн. (у 2008 році — 1,5 млрд. грн.), а для приватних підприємців — більше 844 млн. грн. (у 2008 році — 1,48 млрд. грн.); близько 8% підприємств у 2010 році стикалися з порушенням дозвільними органами встановлених законом строків видачі дозволів, проте лише 47% з них скористалися принципом мовчазної згоди.

Реформування дозвільної системи з метою спрощення процедури започаткування бізнесу, стимулювання конкуренції і розвитку підприємництва та зниження бюрократичного навантаження на бізнес-середовище лежить у площині:

- подальшого спрощення процедури, скорочення термінів отримання дозвільних документів та переліку видів діяльності, що

підлягають ліцензуванню, перегляду вимог до отримання більшості дозволів; скорочення переліку видів діяльності, які не можуть здійснюватися за декларативним принципом, що значно знизить витрати часу та коштів на започаткування бізнесу;

- посилення відповідальності чиновників, які перешкоджають виконанню завдань щодо спрощення державної регуляторної політики;

- подальше зменшення кількості економічно необґрунтованих та неефективних дозволів з подальшим законодавчим уточненням вичерпного переліку дозвільних документів відповідно до Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», що унеможливить вимагання від суб'єктів господарювання отримання документів дозвільного характеру, не передбачених цим Законом, а отже забезпечить спрощення процедури започаткування бізнесу;

- на законодавчому рівні внормувати можливість подання заяв (клопотань) до органів державної влади та місцевого самоврядування у форматі електронних документів нарівні з їх паперовими носіями;

- приведення у відповідність до Закону «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» близько 60 законів (а приведено лише 16, які теж вимагають доопрацювання). Проте виникає проблема з тим, що центральні органи виконавчої влади надто повільно працюють над розробкою відповідного законодавства з дерегуляції бізнесу, реформування системи технічного регулювання та ліцензування, які є джерелом корупційних надходжень. Крім того, надзвичайно корумпованою є сфера надання адміністративних і платних державних послуг;

- створення активного (з вільним доступом до мережі Інтернет) єдиного загальнодержавного реєстру, регіональних та галузевих реєстрів регуляторних актів з їх змістом, оцінкою регуляторної ефективності, хронологію процесу опрацювання, затвердження та відстеження впливу на господарську діяльність;

- забезпечення повноцінної діяльності дозвільних центрів за участі представників місцевих дозвільних органів (в цілому по Україні місцеві дозвільні органи забезпечили участь своїх представників у роботі дозвільних центрів на 40%);

- створення ефективної системи обміну (передачі) інформації (документів — дозволів, сертифікатів, довідок тощо) між різними державними органами при підготовці нових дозвільних документів чи ліцензій;

– законодавче встановлення єдиних підстав для відмови у видачі документів дозвільного характеру, їх переоформлення, призупинення, видачі дублікату, анулювання;

– відстеження, вивчення та популяризація позитивного досвіду надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та місцевого самоврядування;

– удосконалення системи видачі дозвільних документів на основі диференційованого підходу, в основі якого покладено розмежування господарюючих суб'єктів за ступенем ризику (загрози) для навколишнього середовища їх виду економічної діяльності;

– в бюджетах всіх рівнів призначати обсяг фінансування, необхідний для виконання належної підготовки і запровадження регуляторних документів та моніторингу їх ефективності.

Крім того, в ході реалізації регуляторної політики в Україні слід дотримуватись таких загальних принципів: систематизація документів регуляторного характеру з метою усунення загроз затвердження неузгоджених та дублюючих чинні регуляторних актів; затвердження єдиного підходу до аналізу ефективності впливу регуляторних актів; планування та оприлюднення процесу підготовки проектів регуляторних актів для їх відкритого обговорення в бізнес-середовищі; моніторинг результативності регуляторних документів; публічне інформування про зміни регуляторного середовища в зрозумілий спосіб.

Список використаних джерел

1. Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес [Електронний ресурс] // Міжнародна фінансова корпорація. — 2009. — 222 с. — Режим доступу: <http://www.ifc.org/ifcext/uspp.nsf>.
2. Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес [Електронний ресурс] // Міжнародна фінансова корпорація. — 2011. — 125 с. — Режим доступу: <http://www.ifc.org/ifcext/uspp.nsf>.

Тетяна Мединська

Львівська комерційна академія, м. Львів

СПЕЦІАЛЬНІ ПОДАТКОВІ РЕЖИМИ У ПОДАТКОВОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, проблеми функціонування податкової системи та роль малого підприємництва у забезпеченні економічного зростання є надзвичайно актуальними. Питання реформування спрощеної системи оподатку-

вання потребують подальшого узгодження інтересів підприємців та держави.

Метою дослідження є аналіз спеціальних податкових режимів як нового трактування у Податковому кодексі України та короткий огляд податків і зборів, які розглядаються в ракурсі цього поняття.

Спеціальні податкові режими, згідно Податкового кодексу України (далі — ПКУ), встановлюються та застосовуються у випадках і порядку, визначених розділом XIV ПКУ.

Спеціальний податковий режим — це система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів. Спеціальний податковий режим може передбачати особливий порядок визначення елементів податку та збору, звільнення від сплати окремих податків та зборів, до нього належать [1]:

- спрощена система оподаткування, обліку і звітності;
- фіксований сільськогосподарський податок;
- збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками;
- збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності.

Демо коротку характеристику кожній із вище наведених груп.

Спрощена система оподаткування, обліку і звітності. Введення спрощеної системи оподаткування в Україні було спрямоване на забезпечення належної нормативно-правової бази для розвитку підприємницької діяльності із врахуванням змін, що відбулися в законодавстві та об'єктивних тенденцій розвитку економіки держави. При цьому необхідність реформування спрощеної системи оподаткування України у більшості фахівців не підлягає сумніву.

Про це свідчать постійні зміни і доповнення до чинних законодавчих актів. Прикладом є Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» (щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва) [2].

Новий закон, зокрема, передбачає поділ єдиноплатників на 4 категорії:

I група — підприємці з обігом до 150 тис. грн., що не використовують найманих робітників. Для таких підприємців єдиний податок передбачений від 10 до 100 грн. на місяць.

II група — підприємці, які працюють з обігом до 1 млн. грн., що використовують до 10 найманих робітників. Податок для них становитиме від 20 до 200 грн.

III група — фізичні особи з обігом до 3 млн. грн., що використовують до 20 найманих робітників. Податок для таких підприємців становитиме 3% від виручки при сплаті ПДВ та 5% — при включенні ПДВ до складу єдиного податку.

IV група — юридичні особи з обігом до 5 млн. грн., що використовують до 50 найманих робітників. Ставка податку для них визначається так само, як і для 3 групи «спрощенців».

Чим доступніші та прозоріші умови ведення бізнесу запроваджує держава, тобто умови, за якими підприємцю вигідніше працювати в легальному секторі, ніж у тіньовому, тим більше це сприятиме розвитку економіки країни.

На практиці все відбувається якраз навпаки: лише за перші вісім місяців 2011 року податкова служба стягнула з підприємців на 44,3 млрд. грн. більше, ніж за аналогічний період 2010 року. Реальний податковий тиск на підприємців після впровадження Податкового кодексу збільшився в 1,5 рази [3].

2) Фіксований сільськогосподарський податок (ФСП). Фіксований податок для сільськогосподарських товаровиробників запроваджено в Україні Законом «Про фіксований сільськогосподарський податок» (від 17 грудня 1998 р) з метою спрощення системи та механізму оподаткування в галузі сільського господарства. ФСП має на меті стимулювання сільськогосподарських товаровиробників і є одним із напрямів їх податкової підтримки. Особливості механізму справляння ФСП та його загальні ознаки враховують специфіку сільськогосподарських товаровиробників і дають можливість платникам самостійно обирати найбільш доцільну систему оподаткування [4, с. 181].

Обов'язковою умовою для переходу на сплату ФСП є те, що сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів їх переробки, за попередній звітний рік дорівнює або перевищує 75% загальної суми доходу підприємства. ФСП замінює собою сплату інших обов'язкових податків і зборів. Розрахунок та сплата ФСП передбачає спрощені податкову звітність і облік.

3) Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію. Платниками збору є оптовий постачальник електричної енергії та виробники електричної енергії, які мають ліцензію на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії і продають її поза оптовим ринком електричної енергії та теплової енергії (далі — юридичні особи). Ставка збору становить 3% від вартості фактично

відпущеної платником збору електричної енергії без урахування ПДВ [1].

Податкове зобов'язання за базовий податковий (звітний) період визначається виходячи зі ставки збору і вартості фактично відпущеної електричної енергії, за виключенням вартості електричної енергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками і малими гідроелектростанціями потужністю до 20 МВт. Юридичні особи — виробники електричної енергії на малих гідроелектростанціях потужністю до 20 МВт спрямовують кошти у розмірі збору на будівництво нових та реконструкцію і модернізацію діючих малих гідроелектростанцій потужністю до 20 МВт.

Контроль за цільовим використанням таких коштів здійснює орган державного регулювання діяльності в електроенергетиці.

4) Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності. Платниками збору є суб'єкти господарювання та їх відокремлені підрозділи, які провадять діяльність з постачання природного газу споживачам (табл. 1) на підставі укладених з ними договорів.

Таблиця 1

Категорії споживачів та ставки збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ [4, с. 224]

Ставки збору	Категорії споживачів
2%	а) підприємства комунальної теплоенергетики, теплові електростанції, електроцентралі та котельні суб'єктів господарювання, зокрема блочні (модульні) котельні (в обсязі, що використовується для надання населенню послуг з опалення та гарячого водопостачання, за умови ведення такими суб'єктами окремого приладового та бухгалтерського обліку тепла і гарячої води); б) бюджетні установи; в) промислові та інші суб'єкти господарювання та їх відокремлені підрозділи, що використовують природний газ
4%	населення

Таким чином, розглянувши особливості спеціальних податкових режимів, можна зробити висновки про те, що реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва в Україні надасть можливість врегулювати на законодавчому рівні правовідносини при застосуванні спрощеної системи оподаткування та усунути схеми зловживання цією системою, що дозволить збільшити надходження до місцевих бюджетів. У зв'язку з прийняттям нового ПКУ, окремі положення

обліку і оподаткування малих підприємств потребують визначеного доопрацювання із врахуванням сучасних досягнень податкової системи малих підприємств на міжнародному рівні, в тому числі ФСП та інші зборів.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року — 2755-VI: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України від 4 листопада 2011 р.: закон України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> // zakon.rada.gov.ua.
3. Державний комітет статистики України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukr-stat.gov.ua/>.
4. Мединська Т. В. Податкова система: навч. посіб. / Т. В. Мединська, Н. І. Власюк — Львів : «Магнолія — 2006», 2012. — 424 с.

Юрій Мішин

Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ»

Протягом останніх десятиріч концепція соціального капіталу стає все більш популярною. «Соціальний капітал дає можливості найбільш ефективно використовувати інші види капіталу, а іноді й компенсувати їх відсутність. Він є своєрідним доповненням, каталізатором інших форм капіталу. Соціальний капітал полегшує формування та сприяє більш ефективній реалізації людського та інтелектуального капіталів. Наявність соціального капіталу полегшує індивіду, групі та організації доступ до нових знань і навичок; і навпаки — обмежений доступ до соціальних зв'язків, соціальна ізоляція або замкнутість окремих індивідів чи груп можуть перешкоджати створенню й використанню ними людського капіталу» [1, с. 21].

Вперше термін «соціальний капітал» був використаний у 1916 році Лідой Джадсон Хеніфан для описання шкільних центрів сільських общин [2, с. 130–138]. Визначаючи «субстанції важливі в повсякденному житті людей» Л. Хеніфан під ними розуміє солідарність і соціальні зв'язки між тими, хто складає соціальну групу.

Джейн Джейкобс використала термін «соціальний капітал» в своїй класичній роботі «Життя і смерть великих американських міст», де вказувала, що щільна сіть соціальних зв'язків, які існу-

вали в більш старих кварталах змішаного міського типу, створювала форму соціального капіталу, яка сприяла суспільній безпеці [3, с. 138].

В Україні впровадження категорії «соціальний капітал» у науковий обіг тільки започатковується. Вперше питання про евристичну цінність цієї категорії розглянула професор Антоніна Колодій, яка на науковій конференції «Громадянське суспільство і соціальні перетворення в Україні» виступила з доповіддю «Соціальний капітал: зміст та евристична цінність концепції».

Економічну сутність соціального капіталу проаналізував український вчений Веніамін Сікора: «Соціальний капітал стає головним напрямом економічного мислення в сфері економічного розвитку і фактично утверджується як нова парадигма. Соціальний капітал фактично складає 78% у сукупному багатстві розвинених ринкових економік. Соціальний капітал виробляє те, без чого не може існувати ринкова економіка — довіру між людьми. Зараз на Заході — фактичний бум літературі, видаються сотні праць, статей де обґрунтовується, що в разі відсутності певного рівня довіри між людьми в країні вся влада, все господарювання, вся лібералізація — це лише втрата часу» [4, с. 100].

Дослідження соціального капіталу, з часу введення цієї категорії в науковий обіг, мало міждисциплінарний характер і здійснювалося в межах соціології, політології, культурології і економічної теорії. Ні соціологи, ні економісти, не були задоволені розповсюдженням терміна «соціальний капітал», перші тому що розглядали його як частину загальної тенденції поглинання соціальних наук економікою, а другі — тому, що вважають його розпливчатим поняттям, яке важко, або, навіть, неможливо, зробити предметом виміру.

І перше з чим зіштовхується дослідник, який пройнявся проблемою соціального капіталу, — недостатня визначеність предмету. На шляху до розуміння ролі, місця, впливу соціального капіталу відразу виникає маса труднощів, пов'язаних не тільки з очевидною нестачею інформації для розрахунків, але й зі складнощами концептуального характеру, з наявністю різних точок зору на категорію «соціальний капітал». Спеціалісти так і не змогли домовитися не тільки про визначення поняття «соціальний капітал», але і про те, чи можна його вважати самостійним об'єктом аналізу. В цілому, це не дивно. Соціальні категорії, однозначно віднесені до соціального капіталу, нечисленні (соціальні мережі, довіра, добровільні асоціації). До того ж вони існують у таких різних економічних, політичних і культурологічних умовах, що їх порівняння скоріш дивна, ніж закономірність.

Для виходу з цієї ситуації окремі вчені обмежуються дослідженням конкретних соціальних категорій. Така тенденція сьогодні переважає і має право на існування, але вона відкидає на задній план пошук універсальних підходів до дослідження соціального капіталу. Тому має сенс більш детально зупинитися на характеристиках різних поглядів на соціальний капітал з точки зору його визначення як економічної категорії, форм, джерел формування, цілей використання.

Список використаних джерел

1. Грیشнова О. Соціальний капітал: сутність, значення, взаємозв'язок з іншими формами капіталу / О. Грیشнова // Україна: аспекти праці. — 2009. — № 3. — С. 19.
2. Hanifan Luda Judson The Rural School Community Center / Luda Judson Hanifan // Annals of the American Academy of Political and Social Science. — № 67 (1916). — С. 130–138.
3. Jacobs Jane The Death and Life of Great American Cities / Jane Jacobs. — New York, 1961.
4. Сікора В. Виступ на круглому столі «Безпека економічних трансформацій» / В. Сікора // Від соціального забезпечення до соціальної політики. — К. : Сатсанга, 2001. — 100 с.

***Віталій Окорський, Оксана Прадох**
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне*

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА РІВНЕНЩИНИ У 50–60-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Сільське господарство — основна галузь народного господарства Рівненщини. У 50–60-х рр. в ньому було зайнята більшість населення області. Різноманітна продукція сільського господарства становить велику частину валової продукції всього народного господарства області [1, с. 21].

Поворотним пунктом у розвитку сільського господарства став вересень 1953–1955 рр., коли змінилася аграрна політика держави. Основні заходи були спрямовані на підвищення матеріальної зацікавленості колгоспів, збільшення державних асигнувань на потреби села, поліпшення технічного і кадрового забезпечення села.

Прийняті заходи стимулювали сільськогосподарське виробництво Рівненської області. З середини 50-х рр. сільське господарство вперше стало рентабельним. Середньорічні темпи зростання сільськогосподарського виробництва в 1954–1960 рр. становили

понад 11%. Відтак валовий збір основних сільськогосподарських культур у 1960 р. становив 5393 тис. ц. Підвищилися не лише валові збори, але й врожайність зерна, зросло поголів'я худоби. Проте піднесення виявилось нестабільним. З 1960 р. у сільськогосподарському виробництві почався спад. Якщо за 1953–1960 рр. обсяг валової продукції збільшився на 53%, то з 1960 по 1964 р. зменшився на 22% [4, с. 48].

Валове збирання технічних і кормових культур зростало переважно за рахунок розширення посівних площ. За минуле 10-річчя посівна площа в області збільшилася на 11,7% і становила у 1962 р. 619,7 тис. га [4, с. 39]. В останні роки широко розгорнулися меліоративні роботи по осушенню заболочених земель, яких за 4 роки семирічки осушено 75,9 тис. га.

Сільськогосподарські угіддя в області займають 970,8 тис. га або 47,8% земельної площі, з них під орними землями 63,9%, сіножатями 21,1%, вигонами 13,2%, садами і ягідниками 1,5%, перелогами 0,3% всіх сільськогосподарських угідь [4, с. 34].

У користуванні колгоспів знаходилося 80,2% орної землі, радгоспів — 2,1% і других державних господарств — 4,5%.

Значні зміни відбулися в структурі посівних площ. У порівнянні з 1940 р. у 1962 р. зменшилися посіви маловрожайних і непродуктивних для області культур: жита — в 2,6 рази, вівса — в 8,6 рази. В той же час збільшилися посіви озимої пшениці на 15%, гороху — 7,3 рази, льону — в 5,3 рази, цукрових буряків — в 5 разів [4, с. 39].

До 1953 р. в області практично не культивувалася кукурудза, а в 1962 р. цієї цінної культури було посіяно на площі 107,7 тис. га, в тому числі на зерно 42,4 тис. га. У 1962 р. незважаючи на несприятливі погодні умови, одержано більше, ніж у 1953 р.: зерна — в 1,5 рази, цукрових буряків — в 2,1 рази, льону-довгунця — в 2,8 рази [4, с. 34].

Проводилася політика обмеження особистих господарств колгоспників. Так, у 1955 р. удвічі зменшено розміри присадибного господарства. У 1956 р. встановлено грошовий податок з громадян, що тримали худобу в містах, а в 1959 р. і це було заборонено. Відповідно до законів 1963 р. знову було підвищено податки на утримання худоби. Зважаючи на це із всього числа селянських дворів без робочої худоби було 46, без сільськогосподарського реманенту налічувалося понад 50, були й такі, що не мали посівів, їх кількість перевищувала 15. У 1954–1964 рр. поголів'я великої рогатої худоби в підсобних господарствах колгоспників скоротилося на 14,3%.

Протягом 1951–1965 рр. певних успіхів було досягнуто в розвитку тваринництва. За вартістю валової продукції воно майже

дорівнювало рослинництву. Збільшилося поголів'я тварин, підвищилася їхня продуктивність, зросло виробництво основних видів продукції. Поголів'я великої рогатої худоби у всіх категоріях господарств в 1962 р. порівняно до 1941 р. збільшилося майже на 30%, свиней — на 40%, овець — на 20%. На розвиток тваринництва негативно впливала нестача кормів, породної та племінної худоби [4, с. 33]. В області широко застосовується прогресивний метод відгодівлі худоби і свиней на великих міжколгоспних відгодівельних пунктах і в спеціалізованих господарствах.

У Рівненській області також було розвинуто птахівництво. У 1962 р. вироблено на 100 га сільськогосподарських угідь м'яса і сала (в забійній вазі) — 72 ц, або в 2 рази більше, ніж у 1953 р., майже в 2 рази зросло виробництво молока і в 1,8 рази виробництво вовни. На 100 га посіву зернових культур вироблено 64,5 тис. шт. яєць, що 3,4 рази більше, ніж у 1953 р. [4, с. 34].

Поступово підвищувався індустріальний рівень виробництва. Наприкінці 1962 р. на колгоспно-радгоспних ланах працювало на 6,4 тис. тракторів, 1041 зернових, 693 силосо-кукурудзозбиральних і 399 бурякозбиральних комбайнів, 2,8 тис. грузових автомобілів, 490 картоплекопачів, понад 3 тис. різних сівалок і багато іншої сільськогосподарської техніки [4]. Майже всі польові роботи в колгоспах і радгоспах області механізовані, понад 90% колгоспів електрифіковано.

У 1964 р. було скасовано укази 1959–1963 рр., що обмежували розвиток особистих підсобних господарств. Проте нові укази також встановлювали певні норми утримання худоби в особистій власності громадян.

Сьогодні позначилося забезпеченням стабільного нарощування обсягів виробництва валової продукції сільського господарства. У 2010 році всіма категоріями господарств вироблено сільгосппродукції на суму 2958,8 млн. грн., що на 2 відс. більше ніж у 2009 році.

За темпом приросту виробництва валової сільськогосподарської продукції область зайняла 6 місце серед областей України.

В області сільськогосподарські угіддя становлять 933,1 тис. га, в тому числі рілля — 658,5 тис. га, сіножаті і пасовища — 259,1 тис. га, багаторічні насадження — 11,8 тис. га, перелоги — 3,7 тис. га.

У 2009 році по всіх категоріях господарств вся посівна площа становила 507,7 тис. га, або 81% ріллі. У структурі посівних площ пшениця складає 23%, цукрові буряки — 6,1%, картопля — 12,9%, овочі — 2,1%, кукурудзи на зерно — 2,6%, ріпаку 6,7% [5].

Всіма категоріями господарств у 2009 році вироблено валової сільськогосподарської продукції на суму 3104,3 млн. грн.

У 2009 році всіма категоріями господарств вироблено зерна 696,3 тис. т., цукрових буряків — 834,5 тис. т, картоплі — 1022,2 тис. т, овочів — 215,7 тис. т., молока — 448,0 тис. т., м'яса — 73,2 тис. т. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в області дають можливість розвивати переробну галузь. Нарощено поголів'я великої рогатої худоби на 0,2 відс., свиней — на 15,8 відс., птиці на — 4,7 відсотка.

Збільшилося виробництво яєць на 5,3 відс., м'яса — залишилося на рівні 2009 року. Забезпечено розвиток сільськогосподарської кооперації. В області діє 33 сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та 55 спілок (об'єднань) громадян, зокрема у 2010 році створено 21 кооперативне об'єднання [6].

Отже, сільське господарство Рівненщини залишається однією з основних галузей народного господарства. Водночас воно є сировинною базою легкої та харчової промисловості. Попит на с/г продукцію постійно зростає, оскільки збільшується кількість населення, особливо міського. У сільському господарстві як і в інших галузях суспільного виробництва, відбувається постійний розвиток і вдосконалення продуктивних сил і на цій основі зростає ефективність сільськогосподарської праці.

Список використаних джерел

1. Державний архів Рівненської обл. (далі Держархів Рівненської обл.) ф., р-454, оп. 4, спр. 5; 3.
2. Держархів Рівненської обл. ф., р-454 оп. 2, спр. 5; 4.
3. Держархів Рівненської обл. Червоний прапор, Вісті з підприємств № 2 (№ 7020) — 4 січня 1970 р.
4. Держархів Рівненської обл. Народне господарство Ровенської області: Статистичний збірник. — Л., 1964.
5. Статистичний щорічник Рівненської області, 2009. — 502 с.
6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rv.ukrstat.gov.ua.

Віталій Окорський, Катерина Швед, Вікторія Скиданчук
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ЕКОНОМІКО-ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Актуальністю даної роботи є дослідження особливостей розвитку цукрової промисловості, аналіз історичних аспектів її зародження та становлення, виявлення економічних проблем сучасного стану цукроваріння в Україні.

Метою роботи було дослідження історичних особливостей зародження і розвитку цукрової промисловості та вплив її на економіку України і Рівненської області.

Україна має давню традицію виробництва та експорту цукру. Однак незадовільний сучасний стан діяльності пов'язаний з тим, що багато цукроварень, як фізично, так і морально застаріли, а виробництво цукру є збитковим. Із 192 цукрових заводів 58 збудовано до 1860 року, а ще 66 — до початку ХХ ст.

Зародження цукрової промисловості на території Російської імперії датується 1719 роком і відноситься до початку будівництва заводів у Санкт-Петербурзі та Москві.

На другу половину ХІХ ст. припадає будівництво великих фабрик цукрової промисловості на території західних Українських губерній, поштовхом для якого стало будівництво залізничних шляхів та оптимальні природно-кліматичні умови для вирощування цукрових буряків. Велика чисельність населення звичного споконвіку займатися сільським господарством спонукало тогочасні уряди до інвестування в розвиток цукрової промисловості на цих територіях.

Згідно статистичних даних станом на 1913 рік на території Волинської губернії діяло 17 цукрових заводів, які забезпечували робочі місця для 10377 мешканців краю [1, с. 82]. У Дубенському повіті функціонував лише Мізоцький цукровий завод, який перебував у власності Жорвице — Озирянського товариства Бродських, надавав роботу для 110 працівників, а вартість виготовленої за рік продукції становила 625000 руб. [2, с. 261]. У Житомирському повіті діяло 5 заводів цукрової промисловості, три з яких належало родині Терещенків. Загальна вартість виготовленої продукції за рік становила 3823892 руб. [2, с. 252].

Граф І. А. Потоцький був власником всіх трьох заводів в Ізяславському повіті, працевлаштував 1300 робітників, вартість виготовленої за рік продукції становила 2308302 руб. [2, с. 265]. У Новоград-Волинському повіті розташовувалося два заводи: у Корці та с. Велика Новоселиця. Обсяг виробленої продукції на даних підприємствах за рік становив 734901 руб. [2, с. 278].

У Рівненському повіті функціонувало три цукрових заводи. Кількість працівників на двох з них була майже рівною 408 та 470 робітників у с. Великий Алексин та с. Житин відповідно, але обсяг виготовленої продукції за рік суттєво різнився: 590000 та 2000000 руб. [2, с. 289]. На жаль, про один із цукрових заводів, а саме Бабино-Томахівський, дані відсутні.

У Старокостянтинівському повіті працювало три цукрові заводи, власниками яких були: Старокостянтинівське та Красилівсь-

ке товариство, акціонерне товариство «Збруч». На підприємствах виготовлялося цукру на 576000 руб., 600000 руб. та 463000 руб. відповідно, а чисельність працівників становила близько 900 осіб [2, с. 294].

Всі 17 цукрових заводів, які діяли на території Волинської губернії, були важливими для розвитку регіону, а також відігравали провідну роль в промисловому розвитку краю (рис. 1).

Рис. 1. Виробництво цукру на території Волинської губернії у 1913 р.

За п'ятдесят років Радянської влади на теренах Рівненської області в розвиток цукрової промисловості не здійснювалося державних інвестицій, через що вона поступово втратила свою визначальну роль в економічному розвитку регіону.

Досвід розвинутих країн-виробників цукру свідчить про те, що процес закриття малопотужних і старих цукроварень неминучий унаслідок високих затрат, низької рентабельності та збитковості. У Франції, наприклад, за 35 років кількість заводів зменшилася з 102 до 45. Проте їхня середня потужність зросла до 8,2 тис. т переробки цукрового буряка за день при екстрагуванні близько 90% цукру, що міститься в цукровому буряку.

Потужність більшості цукроварень в Україні дуже мала. Середній цукровий завод може переробити 2670 тонн цукрових буряків за день, при споживанні на виробництво 1 т цукру вдвічі більше енергії, ніж у країнах ЄС.

Якщо до цього додати те, що за роки незалежності України валовий збір цукрових буряків зменшився більше, ніж утричі, а посівні площі — майже удвічі, то стане зрозумілим, чому за статистичними даними із 192 цукрових заводів у 2010 році діючих було всього 73. Незважаючи на загальну кризу в економіці та кризу цукрової галузі, у 2009 р. обсяг виробництва цукру в Україні становив 1867 тис. тонн [3, с. 135].

В областях сучасної України, які знаходяться в межах колишньої Волинської губернії, обсяг виробництва цукру у 2009 р. сягав лише 629, 3 тис. тонн на протигагу 803,7 тис. тонн у 2003 р. (рис. 2).

Рис. 2. Виробництво цукру в 2009 р. на території областей України, які на початку ХХ ст. входили до складу Волинської губернії

Цукрова галузь України, незважаючи на занепад, все ще зберігає високий потенціал. Навіть, якщо не вдасться повернути втрачені зовнішні ринки, ємність внутрішнього ринку дасть змогу нормально працювати щонайменше 20% цукрових заводів за умови ефективного менеджменту та протекціоністського захисту держави від імпорту.

Вже сьогодні в Україні 30–40 діючих цукрових заводів завантажують свої потужності лише на третину. Висока собівартість виготовлення цукру збільшує їхню збитковість. Незважаючи на кризу, в Україні працює 22 заводи, які є беззбитковими, тому що їхня потужність становить 4–6 тис. т переробки цукрового буряка за добу. З належним менеджментом ці заводи можуть виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Економічні розрахунки свідчать, що у випадку 80-денного періоду переробки врожаю 40 млн. т цукрових буряків достатньо близько 45 сучасних заводів потужністю 10–12 тис. т сировини за добу. Проте будівництво сучасного заводу такої потужності коштує приблизно 250 млн. дол. США. Тому для створення в Україні сучасної цукропереробної промисловості потрібно було б інвестувати понад 11 млрд. дол. США. Держава сьогодні неспроможна вкласти такі кошти, тому вихід із ситуації необхідно шукати в суттєвому збільшенні приватних інвестицій. Важливим чинником, що спонукає до інвестицій, може бути державне квотування виробництва цукру та вирощування цукрового буряка.

Специфіка цукробурякового виробництва така, що визначальним чинником діяльності заводу є забезпечення постійних поставок сировини. Тому тільки з допомогою уряду України можливо розробити стратегічний план посівів та вирощування цукрових буряків. З огляду на це, інвестори повинні приділяти увагу проблемам вирощування цукрових буряків, зокрема вкладати кошти у створення матеріально-технічної бази його вирощування, лізинг, створення спільних підприємств з постачальниками сировини, оренду землі та вирощування цукрового буряка власними силами.

Процес співпраці цукрових заводів та виробників цукрового буряка прискорить вертикальну регіональну інтеграцію і створення об'єднань, які забезпечуватимуть виробництво цукру та контролюватимуть його збут. Отже, вклавши кошти у цукрове виробництво, інвестор забезпечить довготривалу перспективу успішного розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. Москалюк М. М. З історії розвитку цукрової промисловості в Україні у другій половині XIX — на початку XX ст. / М. Москалюк // УІЖ. — 2008. — № 2. — С. 75–85.
2. Памятная книжка Волынской губернии на 1914 год. — Житомир : Волынская губернская типография, 1913. — 549 с.
3. Статистичний щорічник України за 2009 рік. — К. : Державний комітет статистики України, 2010. — 567 с.

Віталій Крупін

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
(НА ПРИКЛАДІ СТАРОСАМБІРСЬКОГО РАЙОНУ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Розвиток сільських територій — це одна з ключових проблем, що є викликом не лише для України, але й для більшості країн світу. Ефективне управління сільськими територіями є гарантією економічної, продовольчої та екологічної безпеки країни, а тому дослідження та обґрунтування заходів для їх вирішення, а також подальшого впровадження, повинно бути пріоритетом державної та регіональної політики.

На даний час більшість сільських територій України характеризується стагнацією, водночас частина з них поступово занепадає, що видно як по економічних, так і соціальних показниках. Сільські території страждають через відсутність альтернатив сільському господарству, неефективність ведення цього виду діяльності, відсутність державної підтримки і гарантованих цін на сільськогосподарську продукцію, низький рівень забезпечення сіл об'єктами виробничої та соціальної інфраструктур, що в сукупності спричиняють низький рівень доходів та якості життя сільського населення, погіршення демографічної ситуації, скорочення кількості населення внаслідок міграційних процесів.

З метою детального розгляду особливостей розвитку сільських територій на рівні адміністративного району обрано Старосамбірський район Львівської області, що спричинено наявністю

багатьох характерних ознак, притаманних більшості територій Карпатського регіону України.

Економіка Старосамбірського району характеризується сировинною спеціалізацією, що суттєво ускладнює його розвиток. Сировинна продукція становила у валовому виробництві району у 2010 році 96,1%, причому ця частка протягом останніх років лише зростала (87,0% у 2008 р. та 93,9% у 2009 р.). Поряд з цим обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, що є основним видом економічної діяльності сільського населення району, постійно скорочуються як у вартісному (рис. 1), так і натуральному виразі.

Рис. 1. Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції в Старосамбірському районі (у порівнянних цінах 2005 року) [1]

Структура сільськогосподарського виробництва у сфері рослинництва вказує на значну частку посівів кормових культур, яка, поряд з цим, щорічно скорочується (рис. 2). Дещо меншими посівними площами характеризуються картопля, овоче-баштанні та зернові культури.

Незважаючи на сировинну спеціалізацію, за валовими обсягами виробництва продукції сільського господарства район займає

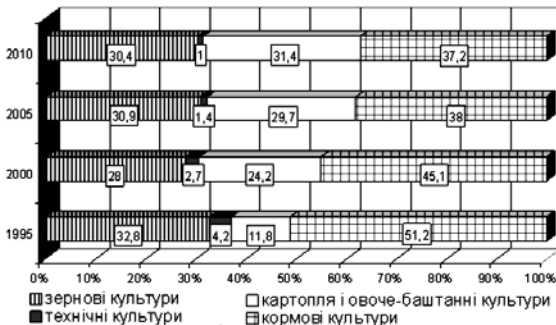

Рис. 2. Зміна структури посівних площ Старосамбірського району протягом 1995–2010 рр. (складено на основі позиції [1])

одне з останніх місць у Львівській області з показником 149,6 млн. грн. (середній показник по області становить 209,07 млн. грн.), а його частка складає 3,6% виробництва сільськогосподарської продукції області.

Характерною як для Старосамбірського району, так і областей Карпатського регіону України, є концентрація виробництва сільськогосподарської продукції в господарствах населення та незначна частка у валових обсягах виробництва сільськогосподарських підприємств (рис. 3).

Поряд з проблемами сільського господарства, наявні природні та трудові ресурси, значна площа екологічно чистих земель, лісів та гір, близькість до кордону з ЄС створюють ідеальні передумови для розвитку туристично-рекреаційної діяльності на сільських територіях Старосамбірського району. На даний час вона є недостатньо розвинутою і представлена лише 5 об'єктами готельного бізнесу, а також декількома десятками приватних підприємців, що здійснюють діяльність у сфері агротуризму. За умови відповідної інформаційної підтримки, що не потребує значних капіталовкладень, а також покращення транспортної інфраструктури району, доцільною є суттєва активізація окремих видів туризму, зокрема гірського, спелеологічного, пішохідного, велосипедного, а передусім, агротуризму.

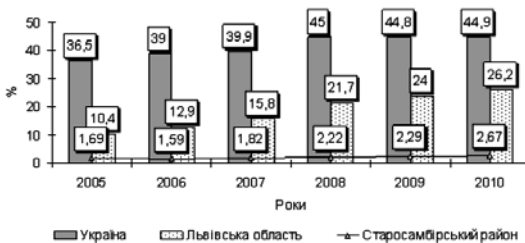

Рис. 3. Частка сільськогосподарських підприємств у виробництві сільськогосподарської продукції (розраховано на основі позицій [2; 1])

Враховуючи постійне скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в районі, прогнозні значення для більшості напрямів сільського господарства на коротко- та середньостроковий період є спадними. Найбільше скорочення стосуватиметься продукції тваринництва, зокрема надоїв молока та виробництва м'яса, що буде формуватися на фоні таких чинників, як зростання вартості кормів та невідповідність закупівельних цін на м'ясо собівартості виробництва. Найменше скорочення буде стосуватися таких видів продукції рослинництва, як овочі, плоди та ягоди.

Очевидно, що суттєві позитивні зміни в структурі економіки району не можуть відбутися протягом короткого періоду часу, особливо без відповідного інвестиційного та інформаційного забезпечення, а також ініціативи населення та підтримки місцевих і державних органів влади. Тому можна з високою достовірністю прогнозувати незмінність структури виробництва району найближчими роками внаслідок як зовнішніх (світова економічна криза, незадовільний інвестиційний клімат країни, низький попит на продукцію), так і внутрішніх факторів (відсутність власних джерел фінансування нових видів економічної діяльності, низька платоспроможність населення), а також продовження спеціалізації району на виробництві сировинної продукції.

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики у Львівській області: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lv.ukrstat.gov.ua>.
2. Щорічна та щомісячна статистична інформація / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Л. Добрик, Г. Зайченко
Дніпродзержинський державний технічний університет,
м. Дніпродзержинськ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Питання управління та обслуговування державного боргу є особливо важливим у контексті тих економічних труднощів, які впродовж останніх років переживає Україна. Для України, як і для більшості країн світу — державні запозичення є основним джерелом покриття дефіциту бюджету, причому як державного, так і місцевих бюджетів.

Процес управління державним боргом включає кілька етапів:

- залучення коштів;
- використання коштів;
- повернення боргу і виплата відсотків.

Державне управління залученням коштів, як правило, здійснюється в контексті бюджетного процесу, де законом «Про державний бюджет» на відповідний рік установлюються граничні розміри боргу і державні гарантії його повернення.

Мета політики управління боргом — одержати найвищий ефект від фінансування за рахунок запозичених коштів та уник-

нути макроекономічних труднощів і проблем платіжного балансу в майбутньому.

Управління розміщенням запозичених коштів є основним елементом усієї системи управління боргом держави. Залучені кошти повинні використовуватися для фінансування зростання виробничих потужностей. При цьому повинно збільшуватися виробництво товарів не лише для внутрішніх потреб, а й експорт продукції, конче необхідний для одержання іноземної валюти на обслуговування та погашення зовнішнього боргу.

Управління державним боргом охоплює чимало процесів.

1. Законодавче забезпечення розвитку процесів боргового запозичення як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях.

В Україні повинен бути прийнятий закон, який регулює саме державний борг. Закон повинен регламентувати не тільки порядок і умови розміщення, але й відповідальність за такі розміщення.

2. Розробка та проведення боргової політики держави.

Світовий досвід переконує, що національна безпека держави характеризується насамперед станом економіки країни, її фінансової системи. Тому проблема належної підтримки фінансової безпеки держави є найактуальнішою, оскільки стосується усіх галузей національного господарства, усіх верств населення, усього суспільства і держави в цілому.

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України», велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішніх і внутрішніх боргів є однією з основних загроз економічним інтересам України [3].

3. Розробка напрямів стратегічного і тактичного управління державним боргом.

Оптимізація боргової політики України потребує розробки та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, коротко — та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків та стратегічні завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків.

4. Оперативне управління державним боргом.

Важливим завданням управління державним боргом є ефективне використання фінансових ресурсів, залучених державою, пошук джерел виплати боргових зобов'язань, усунення негативних наслідків існування державного боргу.

5. Розробка, ведення статистики та показників, які характеризують рівень економічного розвитку і стан заборгованості держави.

6. Аналіз ефективності і доцільності залучення, обслуговування боргів держави та оцінка наслідків державного боргу для економіки України.

7. Контроль за рівнем ефективності функціонування всієї системи управління державним боргом та окремих її складових.

Система управління державним боргом як комплекс бюджетних, фінансових, облікових, організаційних заходів повинна спрямовуватись на регулювання його сумарного обсягу, вартості та структури [7].

Отже, в умовах зростання боргового навантаження Україна повинна запровадити нові механізми активного управління державним боргом.

Для ефективнішого управління державним боргом доцільно запропонувати:

- продовжити розробку нових боргових інструментів, які дозволили б максимально використати інвестиційний потенціал держави;
- для зменшення гарантованого державою боргу — відмовитись від збільшення статутного капіталу фінансово слабких банків та неперспективних підприємств;
- з метою переорієнтації джерел запозичень з зовнішніх на внутрішні — запровадити стриману політику залучення іноземних кредитів, натомість стимулювати розповсюдження ОВДП серед фізичних осіб, а також розвивати вторинний ринок фінансових зобов'язань;
- збільшити прозорість та передбачуваність політики державних запозичень для учасників фінансового ринку за рахунок розміщення Міністерством фінансів докладної інформації щодо емісії державних цінних паперів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р., № 2542–III / Відомості Верховної Ради України від 21.09.2001. — 2001 р., № 37, стаття 189.
2. Бюджетний кодекс України: станом на 8 липня 2010 року № 2456–VI.
3. Про основи національної безпеки України: закон України від 19 червня 2003 року № 964–IV.
4. Про державний борг України: проект Закону України.
5. Бондарчук Т. Г. Механізм управління та обслуговування державного боргу / Т. Г. Бондарчук // Фінанси України. — № 4. — 2003. — С. 14–18.
6. Василик О. Д. Бюджетна система України: підруч. / О. Д. Василик. — Центр навчальної літератури, 2004.
7. Дудченко В. Державний борг як об'єкт регулювання / В. Дудченко // Економічний аналіз. — 2008. — Вип. 2. — С. 83–87.

8. Опарін В. М. Енциклопедія банківської справи України / В. М. Опарін. — К. : Молодь, 2001. — С. 193.
9. Романенко О. Р. Фінанси: підручник / О. Р. Романенко. — 4-те вид. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 312 с.
10. Юрій С. І. Фінанси: підруч. / [за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова]. — К. : Знання, 2008. — 611 с.
11. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lv.ukrstat.gov.ua>, <http://www.bank.gov.ua> — Офіційний сайт НБУ.
12. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua> — Офіційний сайт Міністерства фінансів України.

Ірина Боднарюк

Рівненська філія ПВНЗ «Європейський університет», м. Рівне

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УМОВАХ РИЗИКІВ

Зростання державного боргу в Україні та необхідність його обслуговування зумовлюють актуальність проблеми заборгованості, ефективність розв'язання якої пов'язана з тактичними і стратегічними підходами.

Необхідність сплати накопичених боргових зобов'язань попередніх років, диспропорції їх структури значно ускладнюють процес боргового ризик-менеджменту, зміщуючи акценти на оцінку й управління вже існуючими ризиками. Для реалізації комплексних оптимізаційних завдань слід розробити та впровадити портфельні стандарти, які б створювали ліміти на прийняття ризиків у процесі нового запозичення. Узагальнені нами можливі ризики зростання державного боргу показано в табл. 1.

З таблиці бачимо, що ризиків, які можуть призвести до зростання державного боргу, є багато. Наслідками їх впливу буде зростання витрат на погашення боргу та його обслуговування. В Україні до основних факторів зростання державного боргу та коштів, які відволікаються на його обслуговування, можна віднести: нарощування зовнішнього державного боргу, зростання дефіциту платіжного балансу, зростання дефіциту державного бюджету, значна частка короткострокового боргу, зростання частки гарантованого боргу, який перетворюється у прямий державний борг, тощо [3, с. 50].

Накопичення державою значного рівня державної заборгованості, яка загрожує стійкості фінансової системи країни, може призвести до боргової кризи і як наслідок — до дефолту. Взаємозв'язки і взаємозалежності між чинниками впливу та ризиком дефолту запропоновано нами на рис. 1.

Таблиця 1

Ризики зростання державного боргу

Вид ризику	Чинник ризику	Наслідки впливу ризику
Ризик несбалансованості	Потенційна можливість зростання потреби у додатковому запозиченні протягом бюджетного року понад затвержені обсяги, що веде до подальшого зростання боргового навантаження на економіку	Збільшення витрат державного бюджету, пов'язаних із збільшенням сум погашення та обслуговування державного боргу, невідшкодування витрат бюджету, здійснених на виконання гарантійних зобов'язань
Відсотковий ризик	Зростання плаваючих відсоткових ставок	
Валютний ризик	Коливання курсів валют державного запозичення	
Ризик рефінансування	Виникнення ситуації, коли залучення нових позик здійснюється із застосуванням вищих відсоткових ставок у порівнянні із ставками попередніх запозичень	
Гарантійний ризик	Невиконання зобов'язань позичальниками перед кредиторами за гарантованою державою запозиченнями	
Ризик ліквідності	Нестача коштів державного бюджету на виконання зобов'язань за державним боргом	
Управлінський ризик	Здійснення правочину, який не є необхідним за ситуації, що існує на ринку	

У міжнародній практиці головним критерієм для оцінки боргової сталості є співвідношення державного боргу й обсягу ресурсів, якими володіє країна-позичальниця (тобто розміру ВВП). Цей показник відображає потенціальні можливості національної економіки розрахуватися з кредиторами. Згідно Маастрихтської угоди (для країн Європейського Союзу) та пункту 2 статті 18 Бюджетно-

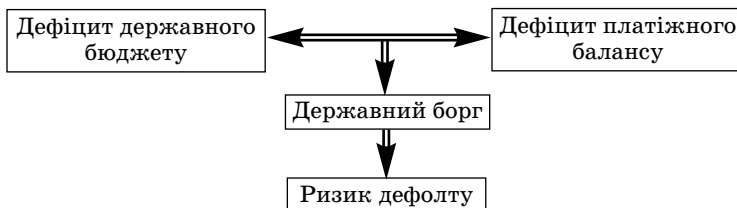

Рис. 1. Ризики суверенного дефолту

го кодексу України величина основної суми державного боргу не повинна перевищувати 60% фактичного річного обсягу ВВП країни [2]. Значення даного показника для окремих країн і їх рейтинг відповідно наведено на рис. 2.

Першим у рейтингу є Зімбабве із рівнем державного боргу до ВВП — 241,6%. На другому місці — Японія (225,8%). Греція — на п'ятому місці, Великобританія — на 23, США — на 36, Україна — на 78.

Станом на 01.01.2011 року Україна потрапила до списку 18 країн, яким загрожує дефолт. Відповідний перелік склало американське видання Business Insider. У своїх оцінках експерти виходили з розміру зовнішнього боргу, а також фінансової і політичної стабільності в країні. Рейтинг очолює Греція, де тривають заворушення населення у відповідь на заходи уряду з регулювання економіки. На другому місці — Венесуела, де скоротився видобуток нафти, через що повернення урядом боргів наразі під запитанням, на третьому — Ірландія, де відчуваються наслідки банківської кризи. На четвертому місці — Португалія. Їй належить погасити боргів на 20 мільярдів євро вже у 2011 році, на п'ятому — Аргентина, де спостерігається висока інфляція. Україна посідає 6 місце.

Причини — великий розмір зовнішнього боргу і сповільнене зростання економіки. Експерти Світового банку оцінили валовий зовнішній борг України (разом державний і корпоративний борг) у 82% ВВП. Математичні розрахунки дозволяють вирахувати, що на кожного громадянина припадає по 20 тисяч гривень цього зовнішнього боргу [1, с. 17].

До рейтингу країн із проблемним державним боргом увійшли також як бунтівні Лівія, Єгипет, Бахрейн, так і благополучні на перший погляд Іспанія, Болгарія, Хорватія, Румунія, Литва та Угорщина. Всі ці країни мають проблеми з банківським сектором, інфляцією, а також політичною стабільністю. У своїх оцінках експерти спиралися на дані Bloomberg і CMA Datavision. Проте в цьому

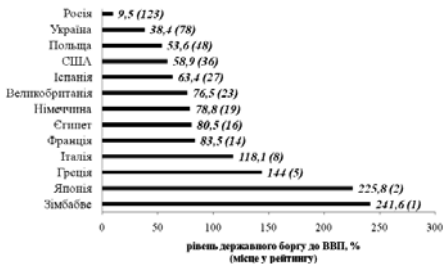

Рис. 2. Рівень державного боргу до ВВП, у % і рейтинг країн у 2010 р.

рейтингу нема таких країн як Німеччина, Франція, Італія, не говорячи про США та Японію. У цих країнах державний борг по відношенню до ВВП більше ніж в Україні. За рейтингом, складеним CIA USA, за показником відношення державного боргу до ВВП, серед 132 країн, Україна посідає 78 місце [4, с. 75].

Стратегія формування і обслуговування ринку державних заборгованостей повинна базуватися на науково обґрунтованих засадах. Структура і розмір державного боргу мають прогнозуватися на часовому інтервалі в декілька років та навіть десятиріч з тим, щоб забезпечити збалансований бюджет, стабільне економічне зростання й потужну фінансову систему.

Список використаних джерел

1. Орленко О. В. Управління державним боргом України в умовах дисбалансів світової економіки / О. В. Орленко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. — 2011. — № 2. — С. 16–18.
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Пинзеник Ю. В. Ризики боргової ситуації в Україні та шляхи їх усунення / Ю. В. Пинзеник // Вісник Університету банківської справи НБУ. — 2011. — № 2 (11). — С. 49–52.
4. Юревич Л. М. Державний борг і його наслідки / Л. М. Юревич // Науковий вісник Волинського національного університету. — 2010. — № 4. — С. 71–76.

Юрій Мосціховський

Львівська філія АБ «Укоопспілка», м. Львів

ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКАМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Процес формування і використання кредитного портфеля банками представляє інтерес як самих учасників процесу, так держави і суспільства в цілому.

В умовах інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України, кредити банків повинні стати стабільним джерелом активів суб'єктів господарювання і відігравати важливу роль у прискоренні процесу відтворення основних фондів і ресурсному забезпеченні необхідного приросту обігових коштів. Для банків кредитні операції, які традиційно займають найбільшу питому вагу в активних операціях, є важливим джерелом доходів і повинні сприяти підвищенню фінансових результатів і збільшенню власного капіталу. Уміле використання кредиту підприємствами-пози-

чальниками та кредитних операцій банками сприяє їх обопільному економічному зростанню і водночас зростанню економіки країни в цілому, що засвідчує актуальність теми дослідження.

Проведені дослідження динаміки кредитного портфеля та кредитів, наданих банками України за 2006–2010 рр. (табл. 1) свідчать про зростаючу роль кредиту у розвитку національної економіки та росту національного багатства країни. За аналізований період кредитний портфель банків України збільшився у 4,8 рази, у тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання — у 4,7 рази і кредити, надані фізичним особам — у 5,6 рази. Станом на 01.11.2011 р. кредитний портфель уже склав 829,3 млрд. грн., що на 74,3 млрд. грн. більше ніж на 01.01.2011 р. Кредити, надані суб'єктам господарювання склали 581, 8 млрд. грн. або 70,2%.

Таблиця 1

Динаміка і темпи росту (зниження) кредитного портфеля і наданих кредитів банками України за 2006–2010 рр.
(станом на 01.01, млрд. грн.)

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 р. в % до	
	р.	р.	р.	р.	р.	р.	2006 р.	2010 р.
Кредитний портфель	156,3	269,3	485,4	792,2	747,3	755,0	483,0	101,0
Кредити, надані суб'єктам господарювання	109,0	167,7	276,2	472,6	475,0	508,3	466,3	107,0
Кредити, надані фізичним особам	33,2	77,8	153,6	268,9	222,5	186,5	561,7	83,8
Частка кредитів суб'єктам господарювання у кредитному портфелі, %	69,7	62,3	56,9	59,7	63,6	67,3	x	x

Джерело: складено за [1, с. 65].

Змінилися темпи росту (зниження) кредитів, наданих банками України у 2009–2011 рр. на користь суб'єктів господарювання (рис. 1). Відбулося суттєве зменшення кредитів, наданих фізичним особам.

Високі темпи росту кредитів, наданих суб'єктам господарювання, які забезпечували ресурсне збалансування кругообігу оборотних активів, та кредитів наданих фізичним особам на купівлю товарів у 2005–2008 рр. безумовно сприяли росту обсягів реалізації промислової продукції за цей період на 195,6%, оптового товарообігу на 205,5% і роздрібного товарообігу на 261,8% [2, с. 259].

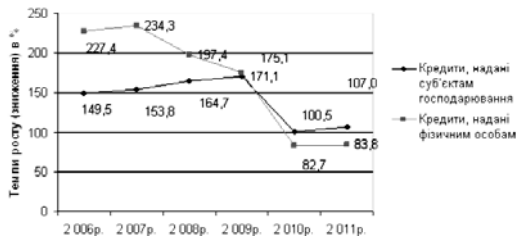

Рис. 1. Темпи росту (зниження) кредитів, наданих банками України в 2006–2011 рр. (у% до попереднього року, станом на 01.01)

Водночас випереджаючі темпи росту кредиту, наданого фізичним особам, підвищена їх ризикованість і доступність (надання кредиту за поданням паспорта, ідентифікаційного коду та довідки з роботи про доходи за три останні місяці, без застави і поруки; широка реклама супермаркетів (не без співпраці з банками) про продаж товарів в кредит за ставкою 0%), недостатній контроль банків за дотриманням принципів і умов банківського кредитування призвів до росту проблемних кредитів (прострочених і сумнівних).

Прострочена заборгованість за кредитами зросла з 3,4 млрд. грн. станом на 01.01.2006 р. до 69,9 млрд. грн. на 01.01.2010 р. і 84,9 млрд. грн. на 01.01.2011 р. [1, с. 65], або в 25 разів. Це зумовило необхідність збільшити резерви на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями з 8,3 млрд. грн. станом на 01.01.2006 р. до 113,0 млрд. грн. на 01.01.2011 р. і 124,1 млрд. грн. на 01.11.2011 р. Такий стан справ не міг не відобразитися на результатах діяльності (збитки на 01.01.2010 р. склали 38,45 млрд. грн., а на 01.01.2011 р. — 13,03 млрд. грн. [1, с. 65].

Фінансово-економічна криза 2008–2009 рр., інфляція і знецінення власних обігових коштів суб'єктів господарювання, низька заробітна плата і безробіття, що знижує купівельну спроможність і сповільнює темпи реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) змушують Уряд і Президента України вживати радикальних заходів соціально-економічного характеру.

В умовах, що склалися, для швидшого вирішення соціальних і економічних проблем країни, на наш погляд, важливо підвищити роль банківського кредиту в інноваційно-інвестиційному розвитку економіки. Доцільно дещо змінити підходи до надання кредитів суб'єктам господарювання, які б повніше враховували інтереси банків-кредиторів і підприємств-позичальників, щоб надання, використання і повернення кредиту зумовлювало обопільне підвищення фінансового менеджменту і сприяло росту доходів

банків, зміцненню фінансового стану підприємств та економічному зростанню в цілому.

У внутрішньобанківських положеннях про умови банківського кредитування варто передбачити диференційований підхід щодо надання довгострокових і короткострокових кредитів. Для постійних підприємств-позичальників (що кредитуються в банку 5 і більше років), які не порушували кредитних зобов'язань, характеризуються високою діловою активністю. Доцільно передбачити стимули щодо надання довгострокових кредитів під конкретні програми інноваційно-інвестиційного розвитку з економічним обґрунтуванням їх ефективності й окупності.

Для підприємств, які в докризовий період (до 2008 р.) працювали ефективно, а під час кризи з об'єктивних причин втратили власні обігові кошти, доцільно передбачити кредитування в межах планового розміру кредиту із встановленням мінімального нормативу власних обігових коштів у розмірі 5–10% планової потреби в обігових коштах терміном на 2–3 роки, що дасть можливість підприємствам-позичальникам ресурсно забезпечити кругообіг виробничих фондів і поступово збільшити величину і частку власних обігових коштів.

Не менш важливо призупинити видачу кредиту без застави і поруки фізичним особам. Доцільно також підвищити контроль та конкретизувати санкції в кредитних угодах за порушення принципів і умов банківського кредитування.

Вирішення запропонованих заходів, на наш погляд, буде сприяти оптимізації структури активів банків і стабілізації та економічному розвитку підприємств, а на цій основі росту внутрішнього валового продукту і національного доходу та прискоренню вирішення запропонованих Президентом України завдань соціального і економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Основні показники діяльності банків України на 1 листопада 2011 року // Вісник НБУ. — 2011. — № 12 (190). — С. 65.
2. Статистичний щорічник України. Державний комітет статистики України. — К., 2009. — С. 259.
3. Петрик О. Фінансова криза в Україні та заходи щодо її подолання / О. Петрик // Вісник НБУ — 2009. — № 8 (162). — С. 4–10.
4. Рудько-Селиванов В. В. Банковський сектор регіона: потенціал преодолання фінансового кризиса / В. В. Рудько-Селиванов // Деньги и кредит. — 2009. — № 9. — С. 6–10.

Алла Дасиш

*Институт экономики промышленности НАН Украины,
г. Донецк*

ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ НАЛОГОВЫХ РЕАКЦИЙ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В современных условиях хозяйствования на функционирование промышленных предприятий влияют изменения, которые происходят как во внешней, так и во внутренней среде их деятельности. Они характеризуются нестабильностью и сопровождаются ответным реагированием со стороны промышленных предприятий. Одним из факторов внешней среды является налоговая реформа, проводимая в Украине, оказывающая существенное влияние на тактику и стратегию финансово-хозяйственной деятельности промышленных предприятий.

Исследованием вопросов реагирования промышленных предприятий на влияние налоговой политики занимались отечественные и зарубежные ученые. Проанализированные подходы не предоставляют государственным органам власти инструментария для определения и прогнозирования возможных реакций промышленных предприятий на влияние налогов. В связи с этим есть необходимость в дальнейшем развитии предложенных разработок.

Определение налоговых реакций промышленных предприятий предусматривает необходимость создания соответствующего механизма, позволяющего реализовать данный процесс. Под механизмом определения налоговых реакций промышленных предприятий будем понимать совокупность процессов, процедур, методов, организационного обеспечения и информационных потоков, позволяющих определить возможный вариант реагирования промышленных предприятий на влияние налоговой политики государства с целью ее совершенствования и определения оптимальной налоговой нагрузки на предприятия.

Механизм состоит из таких этапов:

- этап 1 — выбор объекта исследования. В качестве объекта могут выступать несколько предприятий определенной отрасли или одно предприятие;
- этап 2 — выявление особенностей отраслевого налогообложения в зависимости от вида экономической деятельности предприятия. Выявление особенностей отраслевого налогообложения вызвано необходимостью определения уровня налоговой нагрузки для предприятий различных отраслей с учетом налоговых льгот.

Анализ влияния изменений налоговой реформы на состояние основных отраслей экономики исследован в [1], где выяснено, что уровень налогообложения предприятий зависит от сферы их деятельности и подчеркнута наличие различий в уровне налогообложения основных отраслей экономики. В [2] отмечено, что для дифференциации налогового бремени значимым фактором должна служить отраслевая принадлежность предприятий. Однако при изменении фискального режима опасно доверяться механическим рассуждениям по принципу «если у отрасли x величина налога y по отношению к стоимости продукции максимальна, значит, и реакция на изменение этого налога в ней будет более выраженной, чем в других отраслях». Механизмы, определяющие реакции на изменения в налоговом режиме, не могут быть в точности идентифицированы на отраслевом уровне агрегирования. Для их понимания необходимо обратиться к рассмотрению структурных факторов более низкого уровня. Одним из них является жизненный цикл предприятий;

- этап 3 — идентификация стадии жизненного цикла предприятий отрасли (или одного предприятия). Предприятия проходят сложный путь развития через жизненные циклы. Для каждого нового цикла развития характерно изменение внутренних ценностей, миссии, направлений деятельности. Очевидно, что на разных этапах у предприятий будут различные значения показателей их финансово-хозяйственной деятельности, поэтому и налоговая политика государства будет оказывать неодинаковое влияние на их функционирование. Для определения этапа развития предприятия необходима разработка системы показателей идентификации стадии жизненного цикла предприятия с учетом влияния на него налоговых факторов;

- этап 4 — выбор и применение регулятора — выбор видов налогов и уровня налоговой нагрузки на предприятия;

- этап 5 — определение вида налогового поведения предприятий;

- этап 6 — прогнозирование налоговых реакций предприятий с учетом особенностей их экономического реагирования на разных стадиях жизненного цикла. В рамках каждой из фаз жизненного цикла предприятия будут принимать соответствующие тактические и стратегические решения, то есть реагировать определенным образом на влияние внешних налоговых раздражителей в соответствии с потенциалом. На основании исследования особенностей фаз жизненного цикла предприятий и применения различных налоговых регуляторов, целесообразным является определение характерных этим фазам типичных направлений реагирования

предприятий, а именно приоритетных аспектов в действиях предприятий, предпочтения которым они отдают, находясь на той или иной фазе жизненного цикла;

- этап 7 — оценка результатов финансово-хозяйственной деятельности предприятий и анализ последствий их налогового реагирования для различных экономических агентов.

Использование механизма определения налоговых реакций промышленных предприятий позволит выявить особенности налогового реагирования предприятий на существующую налоговую нагрузку и ее изменение, а также определить возможные последствия их реагирования.

Список использованных источников

1. Афонцев С. А. Структурные характеристики предприятий и их налоговое поведение / С. А. Афонцев, Р. И. Капелюшников // Вопросы экономики. — 2001. — № 9. — С. 82–100.
2. Сидорова Н. И. Влияние налоговой реформы России на динамику основных отраслей экономики и развитие предпринимательства / Н. И. Сидорова // Экономическая наука современной России. — 2002. — № 4. — С. 98–111.

Мирослава Бойко

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

СИСТЕМИ ОБЛІКУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Становлення ринкових відносин в Україні зумовило перегляд напрямів розвитку компаній як суб'єктів таких відносин. З огляду на глобалізаційні та інтеграційні властивості сучасного економічного простору відбувається реформація системи управління підприємствами. Означені зміни роблять актуальною потребу в реформуванні системи обліку. Актуальність такого реформування зумовлено ще й тим, що відірваність вітчизняного бухгалтерського обліку від світової облікової практики виявилася ускладнюючим фактором для інтеграції економіки України в світову економічну систему.

Розвиток теорії бухгалтерського обліку в Україні проходить, по-перше, повільно; по-друге, спонтанно; і, по-третє, безсистемно. Все це ускладнює вирішення проблеми реформування облікової системи. На відміну від країн Америки та Західної Європи, в яких формування і розвиток економіки і системи бухгалтерського обліку відбувалися природнім шляхом протягом десятків і сотень

років, в Україні проходить прискорена економічна реформа, що вимагає відповідної зміни системи обліку.

Розглядаючи питання реформи обліку, можна виділити щодо її доцільності три точки зору вітчизняних науковців:

- 1) у реформі немає гострої потреби;
- 2) реформа необхідна, але здійснювати її слід зважено і осмислено;
- 3) реформа зводиться до переходу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку [2].

Щодо представників першої точки зору, то, по-перше, їх небагато, оскільки лише окремі з українських вчених-фахівців з бухгалтерського обліку вважають систему збору, опрацювання та використання облікової інформації, сформовану в умовах адміністративно-командної системи управління державною формою власності, такою, що має право на існування у ринковому середовищі.

Підтримуємо другу точку зору, оскільки лише зважений і осмислений підхід до його реформування дасть змогу побудувати систему, яка буде максимально враховувати національні особливості, місце обліку в ринковій економіці, що постійно змінюється. Реформування зачіпає систему обліку не лише як вид практичної діяльності, а й бухгалтерський облік як науку, яка розвивається за своїми об'єктивними законами. Звернімо увагу, що поспішність, з якою приймалися національні положення (стандарти), закономірно вплинула на їх якість і призвела в подальшому до внесення численних змін до їх змісту.

Що ж до переходу на міжнародні стандарти, то єдині стандарти обліку дозволяють, з одного боку, спростити для іноземних інвесторів процедуру інвестування капіталу в національну економіку, з іншого — вітчизняним підприємствам буде значно простіше освоювати міжнародний ринок.

Проте на даному етапі розвитку економіка України ще не відповідає тому рівню, під яку створено міжнародні стандарти. Міжнародні стандарти — це лише орієнтир ведення обліку, який не враховує національні економічні, юридичні й соціальні особливості, тому на цьому етапі основне завдання полягає у створенні й подальшому розвитку національної системи бухгалтерського обліку.

Очевидно, що перспективи подальшого розвитку облікової системи знаходяться саме в контексті міжнародних методологічних підходів. Тому необхідно визначити групу чинників, які впливають на побудову національної системи обліку.

В процесі дослідження встановлено, що на формування якісних характеристик системи бухгалтерського обліку впливає сукупність чинників (рис. 1).

Рис. 1. Система чинників, які впливають на формування якісних характеристик системи обліку

Загальна економічна ситуація. Серед економічних чинників найбільший вплив має рівень інфляції, який може призвести до створення інфляційної бухгалтерської системи. Для того, щоб інформація, відображена у фінансовій звітності, була корисною для користувачів, вона має бути скоригована на відповідні індекси інфляції.

Законодавче регулювання питань обліку. Облікові правила жорстко регламентовані й визначаються законодавством. В Україні на перше місце поставлено податковий облік. Тобто, основним завданням обліку, відповідно до державних пріоритетів, є підрахунок державних податків і контроль за своєчасною та повною їх сплатою. А як же бути з фінансовим обліком?

Система оподаткування. В США характерна концепція паралельності між податковим та іншими видами обліку. Податкове право не вступає у відносини із статистичним та динамічним бухгалтерським обліком, фінансовий результат «не забруднений» податковими правилами. Оподаткування прибутку визначається шляхом систематичного коригування бухгалтерського прибутку. Без перебільшення можна стверджувати, що система оподаткування в Україні є однією з найскладніших у світі. Податковий облік постійно переплітається з фінансовим (наприклад, у звіті про фінансовий результат відображаються прибуток, розрахований за податковими правилами).

Дотримання принципів П(С)БО. В США і Великій Британії на стан обліку впливають не стільки закони, скільки принципи обачності і зберігання балансової вартості. Вони намагаються не завищувати доходи і не занижувати витрати. В Україні принципи існують лише формально.

Міжнародні відносини. Японські компанії все більшою мірою використовують американські облікові стандарти, що пояснює-

ся експансією японського капіталу, який поширюється в США. В Україні ситуація майже аналогічна — великі підприємства та компанії, які займаються експортно-імпортними операціями давно перейшли на міжнародні стандарти обліку.

Стабільність законодавчої бази. В США і Великій Британії зміни до законів вносяться вкрай рідко, і вони при цьому завжди продумані. Що ж до України, то трапляються випадки, що одного року можуть внести зміни до певних положень, а в наступному — їх анулюють, або вносять зміни до цих змін. Тому бухгалтерам надзвичайно важко відстежити всі нюанси.

Суб'єкти зовнішнього контролю. В США і Великій Британії перевіряється ведення не тільки податкового обліку, а й фінансового. В цих країнах зовнішній аудит є нормою речей. В Україні основним суб'єктом зовнішнього контролю є податкова, яка перевіряє правильність сплати податків до бюджету [6].

Наведені вище чинники спричинили певні тенденції та закономірності, що, в свою чергу, зумовили особливості організації певної облікової системи. Існує три основні види облікових систем: англосаксонська, континентальна і південноамериканська. Українська облікова система відповідно до обраної класифікації має найбільше спільних рис з континентальною системою, хоча мають місце розбіжності між ними.

З'ясування питання класифікації національних облікових систем, їх складових і особливостей не дозволяє обрати оптимальну концепцію розвитку бухгалтерського обліку для нашої країни, що важливо в період його реформування.

Отже, система обліку, що склалася в Україні, не відповідає сучасним ринковим потребам. Бухгалтери левову частку своєї уваги приділяють веденню податкового обліку, що згубно позначається на інших видах. У період фінансової кризи, на нашу думку, варто згадати про систему управлінського обліку. Адже саме він робить прозорою структуру витрат, дає змогу ефективно керувати ними.

Ми вважаємо, що для успішного реформування облікової системи необхідно: підготувати та затвердити уніфікований план реформування фінансового, податкового, управлінського та статистичного обліку в Україні; розв'язати проблеми уніфікації фінансової, статистичної та податкової звітності.

Список використаних джерел

1. Бухгалтерський словник / [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця]. — Житомир, 2001. — 224 с.

2. Голов С. Ретроспективний погляд на реформування бухгалтерського обліку в Україні / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. — 2006 — № 1. — С. 42–54.
3. Гуцейлюк З. Деякі питання реформування системи бухгалтерського обліку: концепція та реалізація / З. Гуцейлюк // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 10. — С. 11–17.
4. Кузміньський Ю. Що таке система бухгалтерського обліку? / Ю. Кузміньський // Бухгалтерський облік і аудит. — 2006. — № 6. — С. 8–11.
5. Кузнецова С. Система бухгалтерського обліку: методологічні та правові аспекти формування / С. Кузнецова // Бухгалтерський облік і аудит — 2008. — № 4. — С. 12–16.
6. Нищенко Л. Порівняльний аналіз і перспективи розвитку міжнародних систем бухгалтерського обліку / Л. Нищенко // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 8. — С. 32–36.

Борис Дзюба

Донецкий университет экономики и права, г. Донецк

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЛОГОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Налоговое планирование в современной экономической среде нуждается в своевременной и качественной обработке информации, что обеспечивается соответствующим информационным обеспечением. Однако, информационное обеспечение налогового планирования предприятия не может функционировать само по себе, в отрыве от глобального информационного обеспечения предприятия. Значительная часть данных, необходимых для налогового планирования, поступает из других подсистем предприятия, кроме того, результаты налогового планирования являются управляющими воздействиями для производственной, сбытовой, снабженческой и пр. сфер деятельности предприятия. Поэтому необходима разработка принципов взаимодействия информационного обеспечения налогового планирования с глобальным информационным обеспечением предприятия.

Вопросам взаимодействия различных составляющих информационного обеспечения посвящены работы ряда исследователей, в которых были решены вопросы согласования структуры передаваемой информации, внедрения новых элементов информационного обеспечения, однако при этом не рассматривалась специфика информационного обеспечения налогового планирования. Это обуславливает актуальность исследования информационных потоков, возникающих в процессе налогового планирования и разработка схемы их движения.

Глобальное информационное обеспечение предприятия решает следующие задачи:

- производство продукции в соответствии со специализацией предприятия и потребностью рынка в данной продукции;
- доставка продукции в точки распространения;
- реализация продукции потребителю;
- послепродажное и гарантийное обслуживание;
- обеспечение производственного процесса материально-техническими ресурсами;
- обеспечение производственно-сбытовой деятельности финансовыми ресурсами;
- управление производственными мощностями;
- управление и организацию кадровых ресурсов на предприятии;
- управление качеством продукции;
- уплата налоговых сборов и обязательных платежей в бюджет.

Для выполнения этих функций в информационной системе предприятия можно выделить следующие модули: налоговое планирование; бухгалтерия; управление кадрами; финансовое планирование (бюджетирование); рыночная аналитика; учёт взаимоотношений с контрагентами; управление производством; управление качеством; снабжение; склад и управление запасами; сбыт продукции.

При взаимодействии модуля налогового планирования с остальными модулями возникают информационные потоки, представленные на рис. 1.

Рис. 1. Схема взаимодействия информационного обеспечения налогового планирования с информационной системой предприятия

Таким образом, предложена схема взаимодействия информационного обеспечения налогового планирования с глобальным информационным обеспечением предприятия, в которой выявлены специфические информационные потоки, возникающие в процессе функционирования информационного обеспечения налогового планирования и применение которой повысит эффективность разработки информационной системы налогового планирования.

*Наталья Ляшок
Институт экономики промышленности НАН Украины,
г. Донецк*

ВЛИЯНИЕ РЕСУРСНЫХ КРИЗИСОВ НА ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЙ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Экономические кризисы отражают острые противоречия в экономике страны и проявляются в соответствии с их спецификой и видами. В рамках теоретических исследований выделяются циклические, промежуточные, структурные, частичные, отраслевые, сезонные, ресурсные и мировые кризисы [1; 2]. Проведенный анализ макроэкономической ситуации в Украине за период 1990–2011 гг. позволил выделить два наиболее глубоких кризисных периода: 1992–2002 гг. — кризис недопроизводства в связи с деформированием структуры производства, 2008–2009 гг. — кризис имел как циклический, так и структурный характер. При этом в кризисные периоды для промышленности, а особенно для машиностроительных предприятий, была характерна высокая энергоёмкость производства, а также зависимость от государств-поставщиков энергоресурсов.

Анализ особенностей функционирования предприятий машиностроительного комплекса указывает на то, что кризис 2008–2009 гг. значительным образом был связан с ростом цен на энергоресурсы и сырьё. Ресурсные кризисы могут порождать наступление структурных или же системных кризисов в экономике страны, а поэтому требуют их заблаговременного прогнозирования с целью минимизации негативных проявлений в экономике.

В условиях ресурсного экономического кризиса целесообразным является обновление основных производственных фондов путем введения прогрессивного высокотехнологичного оборудования на замену морально устаревшему [3]. Для того, чтобы обеспечить своевременный ввод в эксплуатацию нового оборудования, необходима подготовка человеческого капитала к внедре-

нию инновационных технологий в условиях кризиса. Это требует прогнозирования кризисных ситуаций, связанных с изменением цен на энергоресурсы, проведение оценки экономической целесообразности замены оборудования и развития человеческого капитала в условиях кризиса.

Вопросам управления человеческим капиталом предприятий посвящено множество исследований отечественных и зарубежных ученых, но при этом не отмечается возможностей развития человеческого капитала промышленных предприятий в условиях экономических кризисов. В науке существуют подходы к управлению элементами человеческого капитала в условиях инновационного развития, но они, как правило, применимы к благоприятным условиям развития экономики. Все это послужило основанием для разработки подхода к принятию решений в системе управления человеческим капиталом в условиях ресурсного кризиса (рис.1).

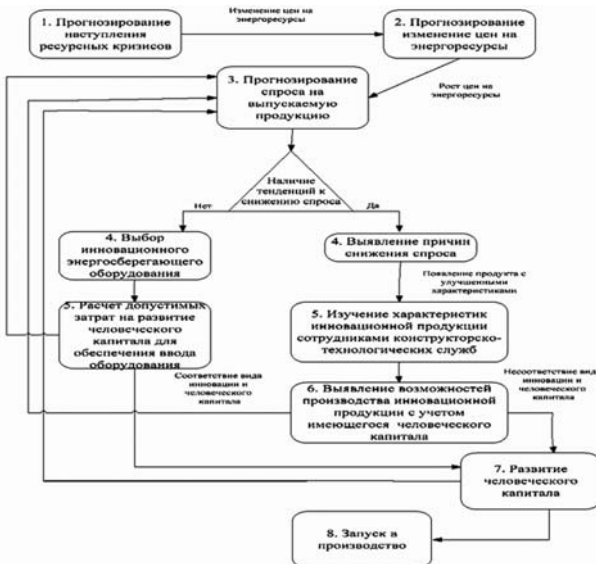

Рис. 1. Общая схема принятия решений в системе управления человеческим капиталом в условиях ресурсного кризиса

Согласно предлагаемому подходу, первостепенное значение имеет прогнозирование наступления ресурсных кризисов, а также размеров повышения цен на энергоресурсы и сырье.

В соответствии с этим исследуются возможности изменения спроса на продукцию. В том случае, если не отмечается тенденций

к снижению спроса на выпускаемую продукцию, предприятие в условиях ресурсного кризиса должно стремиться не допускать повышения себестоимости выпускаемой продукции. Одним из вариантов для обеспечения этого является выбор инновационного энергосберегающего оборудования. Критерием выбора должно служить то, что цена нового оборудования не может превышать изменения прочих и удельных расходов в результате повышения цен на энергоресурсы.

Внедрение инновационного оборудования в условиях кризиса является невозможным без наличия квалифицированного персонала, что требует исследования и развития человеческого капитала в кризисных условиях. Важным является расчет допустимых затрат на развитие человеческого капитала в условиях кризиса. Затраты должны быть ниже или равны допустимого порога. Под порогом понимается уровень, не ниже которого должна повышаться цена на энергоресурсы для стимулирования развития человеческого капитала. На данном этапе принимается решение: эффективно ли вкладывать предприятие средства в развитие человеческого капитала в условиях кризиса.

Если затраты на развитие человеческого капитала меньше или равны размеру экономии средств за счет ввода инновационного энергосберегающего оборудования, в таком случае принимается решение о необходимости развития человеческого капитала в условиях кризиса. Развитие составляющих человеческого капитала для ввода инновационного оборудования в условиях ресурсных кризисов требует разработки отдельного научно-методического подхода.

В том случае, когда отмечается тенденция к снижению спроса на выпускаемую предприятием продукцию при росте цен на энергоресурсы, важным является выявление причин снижения спроса. Так, если отмечается снижение спроса в результате появления новой инновационной продукции с улучшенными характеристиками, тогда необходимым является привлечение сотрудников конструкторско-технологических служб предприятия к изучению характеристик инновационной продукции, появившейся на рынке. Далее выявляются возможности производства инновационной продукции с учетом имеющегося человеческого капитала.

При соответствии человеческого капитала виду инновации осуществляется прогнозирование спроса на инновационную продукцию. При наличии тенденции к превышению спроса на инновационную продукцию по сравнению с выпускаемой ранее продукцией, важным является выбор инновационного энергосберегающего оборудования и расчет допустимых затрат на развитие

человеческого капитала для внедрения данного оборудования. В случае соблюдения допустимого порога, осуществляется развитие человеческого капитала. Если выявлено несоответствие человеческого капитала инновации, тогда принимается решение о развитии человеческого капитала в условиях кризиса.

Таким образом, по результатам применения предлагаемого подхода выявляется необходимость развития человеческого капитала для производства инновационной продукции и для внедрения энергосберегающего оборудования в условиях ресурсных кризисов. Конкретизация направлений развития составляющих человеческого капитала требует разработки научно-методических подходов к развитию человеческого капитала в кризисных условиях.

Список використаних джерел

1. Ключков В. В. Взаимное влияние экономических кризисов и инновационного развития наукоемкой промышленности / В. В. Ключков // Экономика и математические методы. — 2011. — № 3. Т. 47. — С. 117–123.
2. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. — К. : НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. — К. : НВЦ НБУВ, 2009. — 687 с.

Дмитро Шишацкий

Донецкий университет экономики и права, г. Донецк

АДАПТАЦИЯ КОРПОРАТИВНЫХ СТРУКТУР К НАЛОГОВЫМ РЕФОРМАМ

В современных условиях экономического развития Украины повышается необходимость в наличии эффективных методов прогнозирования состояния и результатов функционирования налоговой системы на всех уровнях хозяйствования. Кроме того, задачи совершенствования налоговой политики, поставленные в Стратегии реформирования налоговой системы Украины до 2018 года, актуализируют необходимость проведения исследований налоговых реакций экономических субъектов, анализа их действий и изменения стратегий развития под влиянием налоговой среды.

Разнообразие реакций экономических субъектов различных стран и видов деятельности на одни и те же налоговые реформы свидетельствует о том, что налоговые институты и стереотипы налогового поведения оказывают основное влияние на результаты

регулирующих налоговых воздействий государства. В Украине двигателем экономики являются корпоративные структуры, которые обеспечивают значительную долю занятости трудоспособного населения и являются основными источниками наполнения доходной части бюджета. Поэтому актуальными являются исследования подходов к моделированию адаптации корпоративных структур к налоговым реформам.

Корпоративные структуры могут осуществлять активную и пассивную адаптацию к налоговым реформам. Пассивная адаптация представляет собой адаптивные возможности, которые закладываются в план на этапе его разработки [2; 1]. Обеспечение пассивной адаптации корпоративных структур к налоговым реформам заключается в создании области маневрирования производственными, финансовыми, трудовыми и прочими ресурсами, что позволяет минимизировать потери от изменения факторов внешней экономической среды под влиянием налоговой политики государства.

В свою очередь, активная адаптация — это механизм реализации адаптивных качеств плана [2; 1]. Обеспечение активной адаптации корпоративных структур к налоговым реформам заключается в создании системы мониторинга внешней среды и контроля функционирования корпорации с целью своевременного выявления возмущающих воздействий, а также механизма ситуационного реагирования на отклонения от плана.

Для решения проблемы адекватного реагирования корпоративных структур на изменения налоговой политики государства разработан подход к адаптации корпоративной структуры к налоговым реформам (рис. 1), базирующийся на применении модели оптимизации области ресурсного маневрирования, что позволяет оценить вероятные изменения потребностей корпоративной структуры в ресурсах под воздействием налоговых реформ и разработать план ситуационного реагирования для оптимизации налогообложения.

Список используемых источников

1. Петренко В. Л. Концепция и моделирование адаптивной системы управления проектами / В. Л. Петренко, В. И. Денисов — НАН Украины; Институт экономики промышленности. — Донецк, 1997. — 32 с.
2. Стасюк В. П. Модели адаптивного управления предприятием / В. П. Стасюк. — Донецк : ДонНУ; ООО «Юго-Восток, Лтд.», 2002. — 224 с.

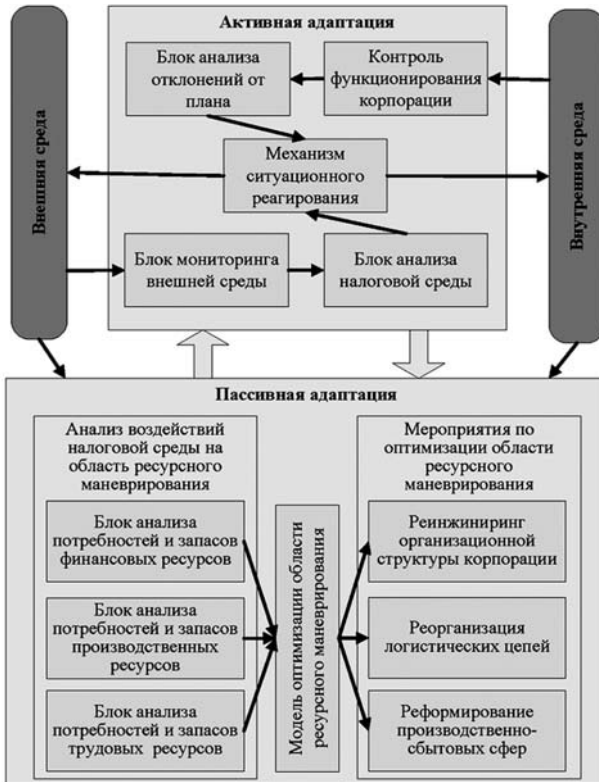

Рис. 1. Схема адаптации корпоративной структуры к налоговым реформам

Юрій Злидник

Институт региональных исследований НАН Украины, м. Львів

АКСИОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проблеми формування ефективного та гуманного соціально-економічного простору протягом років незалежності України вказують на необхідність переосмислення його ціннісних передумов. Адже національна економіка трансформується та модернізується при значних інституційних деформаціях, серед яких: корупція, рейдерство, хабарництво, правовий нігілізм. Водночас соціальний

поступ нації характеризується морально-етичною та духовною деградацією населення із загрозливими тенденціями алкоголізму, наркоманії та інших девіантних проявів, особливо серед сільських мешканців та молоді.

Послаблення ролі ціннісних критеріїв і обмежень неминуче знижує координуючий потенціал ринкової конкуренції. Криза цінностей, що виявилася в переважаючому гедоністичному консюмеризмі, асоціалній мотивації бізнес-рішень, скасуванні морально-етичних засад суспільної взаємодії, дедалі більше поширюється в економічних системах, демонструючи нові форми і прояви [3, с. 68].

Розгляд економічних процесів веде до висновку, що односторонній підхід, суто з позиції економічних важелів та законів до аналізу та синтезу економічних систем в сучасному постіндустріальному суспільстві є малоефективним. «Хибність та безнадія всіляких моністичних теорій полягає у безнадійності спроб пояснити історію та діяльність людей за допомогою одного фактора» [4, с. 72]. «Економісти, які не зуміють поглянути на речі крізь призму різних наук, бачать не все. А якщо не все побачать, то не все і зрозуміють» [2, с. 7]. Особливо важливим є міждисциплінарний та комплексний підхід у дослідженні національної економіки, адже сучасні соціальні економічні процеси є багатограними та складними, сформованими в тому числі на історико-аксіологічних передумовах. Адже очевидним є вплив на економічний розвиток політичного становища, ідейних основ, суспільних змін глобальних факторів, які обумовлюють його залежність від інших сфер життєдіяльності суспільства. Тому серед підходів до системного дослідження національної економіки слід більше уваги приділити аксіологічному.

Аксіологія (грец. *axia* — цінність, *logos* — слово, вчення) — філософська дисципліна, що займається дослідженням цінностей як змістоутворюючих основ людського буття, які задають напрям та мотивацію людського життя, діяльності, конкретним діям і вчинкам [5]. В основі аксіологічного підходу знаходяться цінності як змістовні основи людського буття, які формують та задають напрям та мотивацію в життєдіяльності і конкретних поступках, а також визначають позитивне або негативне значення досліджуваного об'єкта [8]. В широкому сенсі слова можна сказати, що цінністю вважається будь-яке матеріальне або ідеальне (нематеріальне) явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, заради якого вона живе [10].

Цінності можна трактувати як важливі і значимі, з точки зору конкретної людини, предмети, дії, спосіб життя, ідеї тощо, це за-

гальні переконання стосовно того, що добре, що погано або що несуттєве в житті. Вони визнаються культурою суспільства, організації чи окремої людини і завжди існують у вигляді відповідних систем. І. Харьков розглядає цінності як певні загальні норми та принципи, які визначають направленість людської діяльності, мотивацію людських вчинків. Зазначаючи, що у сучасному розумінні цінності — це ідеї, норми, процеси, відносини матеріального і духовного порядку, які мають об'єктивну позитивну значимість і здатні задовольняти певні потреби людей [9, с. 82].

Цінності виступають внутрішнім критерієм оцінки діяльності, зокрема економічної. А. Римарьова [7] зазначає, що в кінцевому рахунку цінності визначають економічну поведінку людини. А при розгляді системи цінностей і норм, автором виділено вплив таких нематеріальних аксіологічних чинників, як національний світогляд, менталітет та релігія.

Отже, в основі аксіологічного підходу до вивчення соціально-економічного розвитку України лежать цінності, які є рушійною силою ефективності економічної діяльності. Вони обумовлюють форму та задають напрям економічних відносин, вказуючи на те, що є першочерговим чи другорядним, моральним чи аморальним, і т. д. Такий підхід вказує на те, що критерієм економічної поведінки є внутрішній світ суб'єкта національної економіки. Адже, у відповідності до духовних, морально-етичних, освітянських, ментальних чи культурних вподобань суб'єкта економічної діяльності базуватиметься його економічна поведінка. Якщо закладені міцні християнські аксіологічні основи, економічна діяльність особистості характеризуватиметься такими рисами, як чесність, сумлінність, відкритість, щирість, а тому договірна культура базуватиметься на довірі партнерів, соціально-відповідальній поведінці тощо — що є основними чинниками нової якості не лише розвитку бізнесу, але й суспільно-економічної системи загалом.

Про важливість цінностей у соціально-економічному розвитку країни зазначав прем'єр-міністр України М. Азаров [1]: основним завданням сучасної інтелігенції він бачить відновлення моральних цінностей, які були втраченим у гонитві за матеріальним благополуччям.

Ще одним прикладом актуалізації аксіологічних чинників у розвитку економіки країни є виступ прем'єр-міністра Великобританії Д. Камерона [6] під час святкування 400-річчя Біблії короля Якова I в Оксфорді. Прем'єр закликав до відродження християнських цінностей в країні для запобігання зниження рівня

моральності суспільства. А також заявив про те, що Біблія сприяла появі ряду цінностей і моральних норм, зробивши країну такою, якою вона є на сьогодні. Стверджуючи те, що відхилення від того, щоб говорити правду про поведінку і моральність, вже призвело до ряду соціальних проблем, серед яких виокремив громадські страйки, фінансову кризу та релігійний екстремізм.

Варто погодитися з В. Бех, який зазначає, що: «нація, в якій нівелюються духовні цінності, приречена на загибель і це лише справа часу. Тому в цих умовах дуже важливою є активізація зусиль з підвищення духовного рівня українського народу, формування у нього стійкої системи глибоких морально-релігійних цінностей, оскільки саме вони формують основу мотиваційної сфери як особистості, так і суспільства в цілому. Те, чим керується окрема людина чи певна спільнота у своїх діях, досить чітко висвітлює її глибинну сутність. Якщо особистість чи суспільство сповідує високі гуманістичні цінності, то цілі і засоби її досягнення також будуть досить високими і гуманними. Тільки таким чином ми можемо досягнути поступового економічного, політичного й духовного піднесення нашої країни, оскільки ці сфери досить тісно переплетені і взаємозв'язані» [9, с. 82].

Отже, враховуючи сучасні тенденції розвитку національної економіки, необхідним є врахування аксіологічного підходу, який дасть змогу виявити девіантні прояви, інституційні деформації та усунути причину їх виникнення, а не просто знешкодити негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Азарова турбує не економіка, а моральні цінності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2011/10/21/302831/>.
2. Геєць В. Навігатор у блукаючому світі (роздуми над прочитаним) / В. Геєць, А. Гриценко // Економіка України. — 2009. — № 9. — С. 4–18.
3. Корнівська В. О. Криза цінностей — криза професіоналізму — криза довіри / В. О. Корнівська // Економічна теорія. — 2010. — № 3. — С. 68–72.
4. Лукашевич М. П. Соціологія економіки: підруч. / М. П. Лукашевич. — К. : Каравела, 2005. — 288 с.
5. Новейший философский словарь. 2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/55/АКСИОЛОГИ.
6. Премьер Великобритании призвал к возрождению христианских ценностей в стране [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/power/2011/12/17/810226.html>.

7. Рымарева А. С. Влияние национальных и религиозных особенностей среды хозяйствования на формирование модели экономического поведения [Электронный ресурс] / А. С. Рымарева // Проблемы современной экономики. — 2007. — № 2(22). — Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1423>.
8. Философская энциклопедия [Электронный ресурс]. В 5-х т. / [под ред. Ф. В. Константинова]. — М.: Советская энциклопедия. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1350/Ценность.
9. Харьков І. В. 20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього: мат-ли XI наук.-практ. конф / І. В. Харків. — К. : Національна академія управління, 2011. — 404 с.
10. Цінність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: uk.wikipedia.org.

Тетяна Болотских, Анна Волочко

Донецкий национальный университет

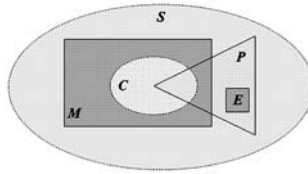
Институт экономики промышленности НАН Украины, г. Донецк

РЕФЛЕКСИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ В ПРОЦЕССЕ ОСВОЕНИЯ НОВЫХ РЫНКОВ СБЫТА

В маркетинговой деятельности предприятий особое место занимают проблемы продвижения товаров и услуг на новых рынках сбыта. Среди современных теорий управления одним из перспективных направлений является информационное воздействие, и, в частности, рефлексивные методы. Применение рефлексивных методов управления может быть эффективным в различных маркетинговых задачах: мотивации потребителей, воздействию на конкурентов, стимулировании эффективности труда служащих и др. Несмотря на то, что в последние годы вопросам теории управления уделяют внимание большое число исследователей [1, с. 5], вопросы, связанные с особенностями управления взаимодействиями в процессе освоения новых рынков сбыта, проработаны недостаточно.

В данной работе под рефлексивным управлением будем понимать такие рефлексивные действия предприятия, которые позволяют отслеживать реакцию потребителей и конкурентов на поступающую информацию, а также воздействовать на её восприятие. Для формализации процесса исследования необходимо выделить предметную область поставленной проблемы (рис. 1).

Здесь и далее под предприятием (E) мы понимаем производителя определенного товара или услуги, который стремится выйти на сегмент рынка этого определенного товара (M). Доступный

Условные обозначения:
E – предприятие; *M* – рынок товаров (услуг); *C* – доступный рынок;
P – производители; *S* – нерыночные институты.

Рис. 1. Схема взаимоотношений предприятия и контрагентов в процессе освоения новых рынков сбыта

рынок (*C*) трактуется как рынок покупателей, характеризующийся средней степенью вовлеченности в процесс продаж, т. е. это совокупность потребителей, имеющих интерес, средства и доступ к определенному виду товаров или услуг. В системе отношений присутствуют также конкуренты предприятия, составляющие совокупность производителей выбранного товара или услуги (*P*). Значительным фактором, оказывающим влияние на всех участников исследуемых отношений, является воздействие совокупности нерыночных институтов (*S*), под которыми будем понимать государство, общество, культурную среду и прочие институт.

Формальная постановка проблемы в указанных терминах состоит в следующем: в пределах рынка отдельного товара (*M*) существует доступный рынок ограниченного объема (*C*), часть производителей (*P*) уже присутствуют в данном сегменте, а другие, в том числе и предприятие (*E*), стремятся к этому. Задача состоит в том, каким образом наиболее эффективно и с наименьшими затратами предприятие может выйти на новый рынок сбыта.

Представим исследуемую ситуацию в системе информационных взаимоотношений, где каждый из участников служит как генератором, так и приемником информации об определенном продукте (услуге), а также его производителях. С точки зрения предприятия, которое стремится выйти на новый рынок сбыта, наибольший интерес представляют потоки информации, на основании которых принимают решение потребители товаров и услуг.

Предварительный анализ показал, что основными источниками информации о товарах и услугах для потребителей являются анализ рынка продукции и нерыночных институтов (СМИ, социокультурной среды и т. п.). Статистика рынка и нерыночные институты служат также источником информации для производителей продукции. В то же время, предприятия-производители

продукции генерируют данные, на основе которых формируются рынок продукции, общественное мнение, составляются рейтинги (рис. 2).

Начальным этапом управления любыми процессами является анализ информации об объекте управления. Рассматривая варианты получения информации об объекте управления с точки зрения рефлексивного управления, можно выделить следующие основные типы информации: объективные и субъективные.

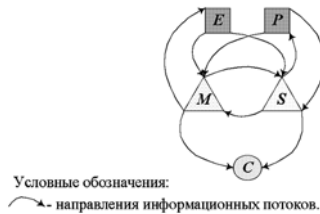

Рис. 2. Схема информационных взаимоотношений

Под объективной информацией понимается реальная статистика рынка и его анализ, представленные независимыми источниками без применения скрытого или явного убеждения. К субъективным источникам относятся все остальные каналы получения информации: реклама, мнения знакомых и экспертов, рейтинги и прочие источники, имеющие субъективную составляющую.

С точки зрения рефлексивного управления очень важно понимать, каким образом субъект управления (E) может получить информацию о том, какой информацией располагает объект управления (C). Очевидно, что если (E) может подключиться к каналу, по которому (C) получает информацию, то эта информация становится известна и предприятию, и, возможно конкурентам по рынку.

Очевидно также, что персонаж (E) может подключиться к каналу, по которому (C) передает имеющуюся у него информацию другим субъектам взаимоотношений. Наконец, (C) может просто сообщить предприятию (E) информацию, которой он располагает (в процессе опроса, интервью или другого маркетингового исследования). Но кроме этих «естественных» способов получения информации о потребителе существует еще один: предприятие (E) может имеющуюся у него или специально подготовленную информацию сообщить потребителю (C). Таким образом, субъект управления получает информацию об объекте, поскольку он сам ее в него заложил. Рефлексивное управление является таким способом получения информации о партнере.

Передаваемая информация может быть произвольного типа: это может быть информация о рынке, о самом предприятии, о потребителях, о своей точке зрения на точку зрения потребителя. Важно лишь, что после акта передачи этой информации предприятие (*E*) становится обладателем информации о потребителя (*C*). Таким образом, сущность рефлексивного управления в процессе освоения новых рынков сбыта состоит в передаче оснований, из которых потребителями выводится predetermined решение.

Дальнейшая задача по рефлексивному управлению потребителями заключается в разработке концептуальной модели потребительского поведения в процессе выбора товаров и услуг.

Список использованных источников

1. Лепский В. Е. Концепция субъектно-ориентированной компьютеризации управленческой деятельности / В. Е. Лепский. — М. : Институт психологии РАН, 1998. — 204 с.
2. Лефевр В. А. Конфликтующие структуры / В. А. Лефевр // Рефлексия. — М. : Когито-Центр, 2003. — С. 7–134.
3. Мальчик М. В. Рефлексивное управление конкурентоспособностью промышленных предприятий: монография / М. В. Мальчик. — Донецк-Ровно : ЧП Лапсюк В. А., 2010. — 304 с.
4. Новиков Д. А. Рефлексивные игры / Д. А. Новиков, А. Г. Чхартишвили. — М. : СИНТЕГ, 2003. — 149 с.
5. Таран Т. А. Отображение принципов рефлексивного управления в математических моделях рефлексивного выбора / Т. А. Таран // Рефлексивные процессы и управление. — 2002. — № 1. — Т. 2. — С. 104–117.

Петро Друль

Львівська комерційна академія, м. Львів

СУТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ЗВІТНОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Звітність як узагальнююча складова бухгалтерського обліку є джерелом важливої інформації для управління суб'єктом господарювання. Звітність банківських установ, діяльність яких специфічна, має свої особливості.

Питанням звітності банків присвячені праці А. М. Герасимовича, Л. М. Кіндрацької, Т. В. Кривов'яз, Ю. К. Семеніченко, Г. І. Спяк, М. Ю Тюхляевої, Т. І Фаріон. [3; 4; 5]. Разом з тим, сучасні умови господарювання мають вплив на потреби користувачів щодо показників, які формуються на основі звітності, тому дослідження означених питань є актуальним.

Метою роботи є узагальнення суті та призначення звітності комерційних банків у сучасних умовах господарювання.

Основою для складання звітності банківських установ є дані бухгалтерського обліку. Тому перед складанням звітності всі операції, що відбулися протягом звітного періоду, мають бути узагальнені за рахунках обліку. Фінансовий облік у банках, як і складання звітності, є достатньо регламентованим нормативними документами Національного банку України та міжнародними стандартами. Тому для формування достовірних показників слід дотримуватися встановлених вимог. Головними з них є: достовірність та реальність інформації, що подається у звітності; порівнянність, зіставлення показників звітного періоду з аналогічними показниками минулих періодів; дієвість, з метою забезпечення необхідною інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів, раціональність побудови та економічність.

Слід зазначити, що обов'язковою вимогою щодо фінансової звітності комерційних банків є її оприлюднення. Тому для надання впевненості користувачів звітності у достовірності наданої інформації, фінансова звітність перевіряється незалежними аудиторами, які формують аудиторський висновок. У висновку аудитора повинна міститися думка про підтвердження або аргументовану відмову від підтвердження достовірності, повноти та відповідності законодавству бухгалтерської звітності.

Користувачів звітності можна поділити на зовнішніх та внутрішніх. Кожна з груп користувачів потребує необхідної інформації для прийняття певних рішень. Важливою є інформація про фінансово-майновий стан банку, результати його фінансово-господарської діяльності, тенденції прибутковості або подолання збитковості, стан кредитного портфеля банку, інформації щодо ліквідності та платоспроможності банку, способів управління і контролю ризиків, пов'язаних з кредитними та іншими операціями банку.

Така інформація міститься у фінансовій, статистичній, спеціальній звітності. Фінансова звітність являє собою систему взаємозв'язаних узагальнених показників, що відображають фінансовий стан та результати діяльності банку за звітний період. До складу фінансової звітності включають бухгалтерський баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про рух грошових коштів, додатки, залежно від потреб користувачів інформації. До річної фінансової звітності складається пояснювальна записка. Фінансова звітність складається на основі фінансового обліку.

Державна статистична звітність подається банками усіх видів та форм власності, включаючи Національний банк України, місцевим статистичним органам за формами і в порядку, встановленому Державним комітетом статистики України відповідно до чинного законодавства з питань державної статистики. До статистичної звітності належить звітність про кредитні та депозитні операції в національній і в іноземній валюті, процентні ставки, операції з цінними паперами та інші банківські операції. Форми статистичної звітності, що ґрунтуються на даних управлінського бухгалтерського обліку і використовуються для створення системи грошово-кредитної та банківської статистики.

Банки складають спеціальну звітність, котра подається окремим користувачам і містить цільову інформацію. Так, банки подають податковим органам податкову декларацію про прибуток, податкову податкову декларацію про податок на додану вартість тощо. Джерелами спеціальної звітності є дані бухгалтерського та статистичного обліку.

Такими чином, звітність комерційних банків є важливим джерелом інформації для внутрішніх та зовнішніх користувачів, на її основі здійснюється визначення основних показників банківської установи та приймаються певні рішення. Звітність повинна формуватися із дотриманням встановлених вимог та принципів, що є необхідною умовою достовірності, зіставності, актуальності та економічності. Джерелом звітності є дані фінансового, управлінського, статистичного та податкового обліку, на їх основі складається фінансова, статистична та спеціальна звітність банків.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 07.12.2000 р., — 2121-III. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Кіндрацька Л. М. [Навч.-метод. посіб. для самост. вивч дисц. «Облік у банках»] / Л. М. Кіндрацька, Ю. К. Семеніченко, М. Ю. Тюхляева. — К. : КНЕУ, 2006. — 404 с.
4. Облік і аудит у банках: підруч. / А. М. Герасимович, Л. М. Кіндрацька, Т. В. Кривов'яз, та ін.; за заг. ред. проф. А. М. Герасимовича. — К. : КНЕУ, 2004. — 536 с.
5. Спьяк Г. І. Облік і аудит у банках: навч. посіб. / Г. І. Спьяк, Т. І. Фарион. — К. : Атіка, 2004. — 328 с.

Микола Зеленик

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ПРЕВЕНТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Необхідність реалізації місії організацією, постійного підвищення ефективності діяльності у відповідності до вимог зовнішнього середовища, захисту організацією довкілля обумовлює необхідність здійснення нею функції контролю. Важливість виконання функції контролю обґрунтовується невизначеністю дії чинників, що впливають на діяльність організації, необхідністю попереднього виявлення стану довкілля, несприятливого розвитку подій та виникнення кризових ситуацій, вчасного корегування діяльності організації з метою досягнення їх цілей, а також потребою в оцінці досягнень та підтримці успішних напрямків організаційного розвитку.

Превентивний (запобіжний) характер заходів щодо охорони довкілля і вирішення організаціями екологічних проблем пов'язаний із запобіганням деградації навколишнього середовища, загрозі здоров'ю людей, забезпеченням ранньої діагностики аварійних ситуацій на підприємствах з визначенням відповідних заходів з ліквідації «вузьких місць», попередженням аварій устаткування і обладнання та ін.

Превентивний підхід до вирішення екологічних проблем базується на множині таких інструментів:

- екологічна експертиза;
- екологічне страхування;
- екологічний аудит;
- екологічний менеджмент.

Використання екологічної експертизи націлене на одержання науково обґрунтованих варіантів тенденцій впливу антропогенної діяльності з боку організації на стан довкілля і здоров'я людей, надання допомоги суб'єктам господарювання у реалізації найбільш правильного управлінського рішення, зменшення ймовірності (можливості) настання негативних наслідків в результаті антропогенної діяльності суб'єктів господарювання та мінімізацію екологічного ризику. Екологічна експертиза виступає дієвим інструментом регулювання відносин економічних суб'єктів, які мають відношення до процесу використання навколишнього природного середовища, зокрема, власників природних об'єктів (держави, муніципальних утворень), виробників природних факторів

(наприклад, економічних суб'єктів, які сприяють відтворенню кількісних і якісних характеристик природних факторів — лісо-насадження, водогосподарські роботи).

Збільшення антропогенного тиску на довкілля з боку організацій вимагає посиленої уваги до питань компенсації збитку, що завдається довкіллю внаслідок забруднення навколишнього природного середовища аварійними залповими викидами і скидами та економічного стимулювання зниження ступеня екологічного ризику виробництв. Вирішення цих питань забезпечується через використання в рамках соціально відповідальної діяльності організацій такого інструменту, як екологічне страхування. Чинним екологічним законодавством України [1] передбачено здійснення добровільного і обов'язкового державного та інших видів страхування майна і доходів підприємств, установ і організацій на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів. Зарубіжний досвід свідчить, що необхідність застосування екологічного страхування зумовлена виникненням аварійних ситуацій, їх випадковим, імовірнісним характером, нездатністю підприємств узяти на себе весь вантаж відповідальності за екологічні наслідки виробництва.

Досвід економічно розвинених країн (США, Канади, Великобританії) свідчить, що з метою забезпечення ранньої діагностики аварійних ситуацій на підприємствах з визначенням відповідних заходів з ліквідації «вузьких місць», попередження аварій устаткування і обладнання, важливим є використання такого інструменту, як екологічний аудит.

Використання екологічного менеджменту націлене на забезпечення конкурентоспроможності рішень, які приймаються організаціями у галузі охорони навколишнього природного середовища в рамках їх соціально орієнтованої діяльності. Екологічний менеджмент — це добровільна, ініціативна, результативна та внутрішньо мотивована діяльність економічних суб'єктів, спрямована на реалізацію їх власних природоохоронних цілей, розроблених на основі природоохоронних принципів та пріоритетів [2].

Для покращення запобігання організаціями забрудненню довкілля в результаті їх дій, а також продукції, яка ними виробляється, їм необхідно:

- визначити компоненти довкілля, які забруднює організація в результаті виробничої діяльності або власної продукції;
- систематично здійснювати моніторинг такого забруднення в розрізі його джерел та інтенсивності;

– формувати плани і програми заходів щодо здійснення екологічно орієнтованих заходів, спрямованих на запобігання забрудненню довкілля з боку організації.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]: закон України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Кривокульська Н. М. Організація управління і регулювання природоохоронної діяльності: дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / Н. М. Кривокульська. — Л., 2006. — 204 с.

Мар'яна Кутузова

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ**

На сучасному етапі розвитку економіки України ринок фінансових послуг знаходиться у стадії реформування, у зв'язку з чим виникає потреба в адекватному механізмі регулювання, що є необхідною передумовою ефективного функціонування цього ринку. Характерною рисою механізму регулювання ринку фінансових послуг країн з високим рівнем розвитку ринкових відносин є оптимальне поєднання державного регулювання та саморегулювання.

Фундаментальні основи теорії регулювання ринкової економіки, пошук співвідношення необхідного рівня втручання держави та саморегулювання економічних процесів постійно знаходяться в центрі уваги науковців, починаючи з робіт класиків економічної теорії, та продовжуючись в роботах сучасних представників різних економічних шкіл та напрямів, серед яких: А. Сміт, Д. Рікардо, А. Пігу, К. Менгер, Ф. Візор, І. Фішер, Дж. Кейнс, М. Фрідман, Ф. Хайєк, Р. Лукас, Р. Мендел М. Алексеев, О. Барановський, П. Бороздін, Н. Внукова, В. Гейц, С. Герасимова, А. Дьомін, А. Єпіфанов, С. Козьменко, В. Колесник, В. Корнеєв, А. Коцеев, М. Крупка, Н. Кузнецов, С. Леонов, В. Марцин, Я. Міркі та ін.

Значимість досліджень проблем формування дієвого механізму регулювання ринку фінансових послуг обумовлюється наслідками світової фінансової кризи, яка показала, що існуючий механізм регулювання ринку фінансових послуг як в частині державного

регулювання, так і в частині саморегулювання, не виконує свого головного завдання, а саме не забезпечує стійкість та стабільність розвитку фінансової системи як на рівні окремої країни, так і в світовому масштабі. Ці процеси спонукали до перегляду існуючих підходів до теоретико-методичних та практичних засад механізму регулювання ринку фінансових послуг.

Високо оцінюючи їх вклад у вирішення теоретичних і практичних аспектів механізму регулювання ринку фінансових послуг, зауважимо, що в основному ці роботи присвячені саме питанню механізму державного регулювання. При цьому проблеми взаємодії механізму державного регулювання та саморегулювання ринку в більшості випадків вивчаються в недостатній мірі, або взагалі не розглядаються. Все вищевикладене обумовило вибір теми дослідження.

Досліджуючи теоретичні положення і наукові знання про ринок фінансових послуг та його взаємозв'язок із фінансовим ринком та механізм регулювання ринку фінансових послуг України з визначенням його складових, цілей, функцій, принципів функціонування, можна визначити сучасні моделі організації і виявити загальні тенденції розвитку механізму регулювання (МР) ринку фінансових послуг (РФП) — (МРРФП) на основі вивчення особливостей його формування в країнах Європейського Союзу.

За економічною сутністю РФП — це система економічних відносин, що виникають між його суб'єктами при формуванні попиту і пропозиції на фінансові послуги як специфічний продукт, що опосередковує розподіл і перерозподіл фінансових активів у процесі їх купівлі-продажу. В організаційному аспекті це — сукупність фінансових інститутів, що обумовлюють рух коштів від власників фінансових ресурсів до їх користувачів під контролем державних органів управління.

РФП є окремим сегментом фінансової системи, що не може розглядатися як складова фінансового ринку, оскільки вони мають принципові розбіжності в своїх цілях та завданнях, об'єктах, а також функціях, виконуваних спільними учасниками. Причиною повного або часткового їх ототожнення є вихід суб'єктів РФП на фінансових ринок як фінансових посередників або самостійних агентів для здійснення інвестиційних операцій для виконання зобов'язань перед своїми клієнтами — споживачами фінансових послуг.

Об'єктом відносин на цьому ринку є фінансові послуги, надання яких стримує інфляційні прояви в державі, сприяє стабілізації її фінансового становища, впливає на рівень матеріального добробуту населення. У країнах з розвинутою ринковою економікою

частка фінансових послуг досягає в середньому 5–8% валової доданої вартості.

Під фінансовою послугою розуміють результат здійснення операцій з фінансовими активами (валюта, депозити, кредити та позики, цінні папери, деривативи) в інтересах споживачів та задоволення їх потреб, що безпосередньо зумовлюють рух фінансових ресурсів з метою збереження реальної вартості фінансового активу та отримання прибутку. В цьому визначенні підкреслюються базові характеристики об'єкта РФП, що дозволяють конкретизувати відмінності останнього від фінансового ринку, а саме — цільова спрямованість на досягнення результату у вигляді задоволення потреб та інтересів споживачів.

Фінансові послуги за своєю структурою різноманітні, вони можуть мати риси кредитних операцій, операцій оренди та страхування. З урахуванням такої функціональної специфіки фінансових послуг пропонуємо удосконалення їх класифікації. Воно полягає у диференціації видів фінансових послуг за такими групами: власне фінансові послуги (послуги, що супроводжуються безпосереднім перерозподілом грошових ресурсів і послуги зі здійснення операцій на основі представництва інтересів) та супроводжувальні послуги (організаційні та забезпечувальні). Це дозволяє забезпечити формування ефективного механізму регулювання за рахунок створення умов для вибору методів та інструментів, адекватних ролі певної групи послуг в забезпеченні належного функціонування РФП.

Таким чином, розглянуто і обгрунтовано підходи до трактування РФП на засадах принципів ефективності регулюючого впливу і забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. За результатами дослідження зроблено наступні висновки:

1. Фінансова послуга — результат здійснення операцій з фінансовими активами (валюта, депозити, кредити та позики, цінні папери, деривативи) в інтересах споживачів, що безпосередньо зумовлюють рух фінансових ресурсів з метою задоволення потреб споживачів, збереження реальної вартості фінансового активу та отримання прибутку. Взавши за основу систему національних рахунків, фінансові послуги доцільно класифікувати на власне фінансові послуги та супроводжувальні — організаційні та забезпечуючі послуги.

2. Ототожнення РФП з фінансовим ринком є недоцільним, адже: по-перше, різниця між РФП та фінансовим ринком полягає у завданнях, які вони повинні виконувати, по-друге, об'єкти цих ринків є абсолютно різними, по-третє, суб'єкти РФП є суб'єктами

фінансового ринку, але при цьому в одному та в другому випадках вони виконують різні функції та виступають в різних ролях.

3. Важливість регулювання РФП, перш за все, обумовлена необхідністю забезпечення єдності ринку, нагляду за функціонуванням фінансових установ і захисту прав споживачів фінансових послуг. Вітчизняний РФП характеризується відсутністю чітких традицій та правил функціонування, що зумовлює необхідність розробки концептуальних підходів до побудови ефективного механізму державного регулювання даного сегмента.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Є. П. Оцінка впливу державного регулювання на розвиток ринку фінансових послуг України / Є. П. Бондаренко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. — Вип. 31. — С. 6–15.
2. Мурычев А. В. О модернизации банковского регулирования и надзора / А. В. Мурычев, С. Р. Моисеев // Банковское дело. — 2010. — № 3. — С. 6–12.
3. Рекуненко, І. І. Особливості правового регулювання інфраструктури фінансового ринку України в сучасних умовах / І. І. Рекуненко // Вісник Української академії банківської справи. — 2009. — № 2. — С. 13–17.

Анастасія Мисюра

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ПРОБЛЕМИ СПІВІСНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ТА ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ

В сучасних умовах принципово змінилось концептуальне поняття суті бухгалтерського обліку, яке передбачає забезпечення обліковою інформацією не абстрактних осіб, а задоволення специфічних потреб конкретних користувачів: як зовнішніх, так і внутрішніх. Бухгалтерський облік і дві його підсистеми — фінансовий та управлінський облік — в сукупності складають систему інформаційного забезпечення економічної діяльності господарюючого суб'єкта.

Головною метою фінансового обліку є надання — у вигляді фінансових звітів — інформації про фінансовий і майновий стан підприємства. Управлінський облік охоплює всі види облікової інформації, яка необхідна для управління в межах даного підприємства. Його головною функцією є обґрунтування процесу прийняття управлінських рішень.

На початку ХХ століття стало зрозуміло, що традиційний облік не повною мірою задовольняє потреби управління в умовах загострення конкуренції, ускладнення технології та організації виробництва. Внаслідок цього виник управлінський облік як структурована система та самостійна наука.

Для детальнішого розуміння проблеми ми дослідили спільні та відмінні риси фінансового та управлінського обліку. Можна виділити цілий ряд ознак, розміщення яких допоможе краще зрозуміти сутність цих видів обліку, причому характеристика за більшістю ознак залежить від мети ведення обліку. Розглянемо більш детально особливості цих видів бухгалтерського обліку (табл. 1.)

Таблиця 1

Порівняльна характеристика управлінського та фінансового обліку

Ознака порівняння	Управлінський облік	Фінансовий облік
Обов'язковість ведення обліку	Залежить від рішення керівників підприємства, підрозділів	В Україні регулюється ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», П(С)БО
Користувачі інформації	Чітко обумовлене коло працівників управлінського персоналу підприємства	Широке коло внутрішніх та зовнішніх користувачів
Об'єкт обліку та звітності	Центри відповідальності, окремі продукти тощо	Підприємство в цілому
Мета обліку	Надання інформації для планування, управління контролю та прийняття рішень	Складання звітності для потреб зовнішніх користувачів
Вимірники в обліку	Грошові, натуральні, трудові, якісні	Грошові, трудові, натуральні
Звіти	Дуже детальні, часом зачіпають найдрібніші деталі і відображають навіть незначні фактори. Особливо це стосується витрат	Зазвичай мають узагальнений вигляд і служать для найбільш загальних оцінок роботи підприємства
Частота подання звітності	Залежить від потреб управління (частіше — щоденна, щотижнева, щомісячна)	Квартальна і річна
Строки подання звітності	Оперативно по закінченні звітного періоду, встановленого на підприємстві	На вимогу користувачів або у встановлені законодавством строки

1	2	3
Ступінь відповідальності за помилки в обліку	Дисциплінарна (догана, за-уваження тощо)	Адміністративна відповідальність
Групування витрат	За статтями калькуляції, за способами включення до собівартості, за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	За елементами витрат
Ступінь відкритості інформації	Інформація має конфіденційний характер	Інформація є відкритою, публічною
Область використання інформації	Визначається досить широким колом показників, які використовують керівники підприємств, технологи, маркетологи, економісти та ін. Окреслити чітко конкретні межі неможливо	Може бути визначена більш чітко і конкретно. Набір показників досить стандартний і стабільний. Представляє інтерес для обмеженого кола спеціалістів у сфері фінансів, аудиту, біржових котировань акцій тощо
Порядок розрахунку фінансових результатів	В залежності від мети обліку розраховують прибуток або маржинальний дохід як результат діяльності окремого центру відповідальності	Фінансовий результат від усіх видів діяльності підприємства за звітний період відображається на рахунку прибутків та збитків

Аналізуючи табл. 1., можна виділити основні відмінності між управлінським і фінансовим обліком:

- управлінський облік не підпорядковується загальноприйнятим бухгалтерським стандартам і схемам, тоді як фінансовий — чітко регламентований за змістом і формами подання даних;
- управлінський облік, на відміну від фінансового, не є обов'язковим, і керівництво самостійно вирішує, вести його чи ні, якщо так, то в якому обсязі;
- управлінський облік, як правило, децентралізований, а фінансовий здійснюється в центральній (загальній) бухгалтерії підприємства.

Проте, поряд із зазначеними відмінностями та особливостями, між видами обліку є й певні спільні риси. По-перше, і фінансовий, і управлінський облік ґрунтуються на даних єдиної інформаційної

системи обліку; по-друге, спираються на концепцію відповідальності в управлінні господарськими об'єктами; по-третє, їх інформація служить для прийняття рішень, хоча й різної спрямованості.

Надзвичайно актуальною є проблема взаємозв'язку фінансового і управлінського обліку, оскільки від їх удосконалення залежить подальший розвиток системи обліку й системи управління.

Варто зазначити, що управлінський і фінансовий облік — це складові єдиної системи обліку підприємств. Система обліку, розвиваючись і удосконалюючись на певних етапах, залежно від потреб виробництва, а згодом і управління, формує у своєму розвитку «готовий продукт» у вигляді конкретної інформації, для задоволення потреб виробництва та вирішення проблем системи управління.

Доцільність і можливість практичного поділу обліку на фінансовий та управлінський в Україні, Росії й інших країнах — колишніх республіках СРСР сприймається неоднозначно та є об'єктом широкої дискусії [2].

Опоненти такого поділу (Я. Соколов, Б. Валуєв, О. Бородкін та ін.) вважають, що бухгалтерський облік є єдиним і неподільним, а управлінський — це облік витрат і калькуляція собівартості, які штучно намагаються відірвати від бухгалтерського обліку окремі, переважно молоді, фахівці, орієнтовані на західні традиції. Зокрема О. Бородкін стверджує: «хоча підприємства України вже працюють у ринкових умовах, у них не спостерігається виразного поділу бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський. Розділити систему бухгалтерського обліку на управлінську та не управлінську (фінансову) не можна, такий поділ, на нашу думку, є умовним, таким, що не має ні наукового, ні практичного значення. Які з підсистем, що становлять бухгалтерський облік, необхідно віднести до управлінського, а які до фінансового обліку, визначити неможливо» [1].

Прихильники розподілу обліку на фінансовий та управлінський (М. Чумаченко, В. Палій, В. Івашкевич та ін.) вважають, що такий поділ не порушує єдності системи бухгалтерського обліку.

На наш погляд, проблема полягає не в поділі обліку на фінансовий та управлінський, а в тому, що бухгалтерський облік продовжують розглядати тільки як систему спостереження, вимірювання та реєстрації фактів господарської діяльності. Очевидно, що система управлінського обліку формується на базі існуючого бухгалтерського обліку та використовує в процесі функціонування інформацію і виробничого, і фінансового обліку, однак тільки ту інформацію, що необхідна для управління діяльністю підприємства.

Тобто, якщо в фінансовому обліку основний наголос здійснюється на повне і точне визначення результатів діяльності підприємства, то за допомогою управлінського обліку досягається забезпечення керівництва підприємства інформацією для досягнення мети діяльності. Тобто результатів, які відображає фінансовий облік [3].

Отже, управлінський облік за інформаційним змістом і колом вирішуваних завдань набагато ширший і різноманітніший, ніж фінансовий. Він повністю підпорядкований запитам менеджерів підприємства. Його дієвість забезпечується орієнтацією на конкретні господарські завдання, вирішення яких ґрунтується на відповідній інформації про витрати і доходи. Але про розвиток управлінського обліку можна говорити лише в рамках єдиного бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Бородкин О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація / О. Бородкин // Бухгалтерський облік і аудит. — 2001. — № 2. — С. 46–47.
2. Голов С. Проблеми та перспективи реформування бухгалтерського обліку в Україні / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. — 2000. — № 11. — С. 21.
3. Нападовська Л. В. Управлінський облік: монографія / Л. В. Нападовська. — Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000.

Олександр Ющук

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА: ШЛЯХИ ЙОГО ЗБІЛЬШЕННЯ

Тема збільшення прибутку є актуальною, оскільки він є одним з основних показників господарської діяльності підприємства, і на законодавчому рівні визначена як основна мета створення комерційних підприємств. Прибуток — основне джерело фінансових ресурсів підприємств, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. Відрахування з прибутку є джерелом формування бюджетних ресурсів держави, прибуток використовується для розширення підприємства, є матеріальним стимулюванням працівників у системі участі в прибутку та ін. Тому в отриманні прибутку зацікавлене не тільки керівництво і трудовий колектив підприємства, але й держава в цілому. Тому пи-

тання збільшення прибутковості господарюючих суб'єктів є дуже важливими [2].

Сутність прибутку, його значення та фактори зростання розглядаються у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: В. Д. Базилевича, М. Т. Білухи, П. П. Борщевського, Ф. Ф. Бутинця, І. А. Бланка, А. М. Герасимовича, З. В. Гуцайлук, М. Я. Дем'яненко, С. В. Зазанської, Г. Г. Кірейцева, М. М. Коцупатрий, М. В. Кужельного, В. Г. Лінник, С. Ф. Покропивного, В. Б. Моссаковського, В. В. Сопко, Л. К. Сук, М. П. Чумаченко та ін. [4].

Особливо важливим показником діяльності підприємства є величина прибутку, отриманого з усіх джерел, тому метою даного дослідження є огляд чинників, які сприяють збільшенню прибутку підприємств у ринковій економіці [1].

В кризових умовах дія певних чинників нівелюється, тому слід розглянути та класифікувати їх дію по пріоритетності. Чинники, які збільшують прибуток підприємства: зовнішні (природні умови, соціально-економічні умови, рівень розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, ціни на виробничі ресурси та ін.), внутрішні (обсяги продажів, собівартість продукції, структура продукції і затрат, ціна продукції, результативна логістика, ділова репутація та ін.). Серед вище поданих факторів, виділимо наступні:

1) *Результативна логістика* (оптимізація каналів розподілу, стимулювання збуту). Ефективно організована логістична діяльність спроможна надати підприємству додатковий непрямий дохід за рахунок підвищення швидкості просування товару до споживача, ефективна рекламна діяльність дає додатковий дохід у вигляді можливості підвищення ціни та збільшення обсягу продажу продукції. Імідж підприємства, його соціальна відповідальність дають додаткові привілеї для бізнесу при налагоджених відносинах з органами влади та додатковий дохід при збільшенні обсягу попиту на продукцію з боку населення в разі усвідомлення того факту, що конкретне підприємство є соціально відповідальним [3].

2) *Ділова репутація*. Одержувати додатковий прибуток і підвищити рентабельність підприємству дозволяє висока ділова репутація. Вчасне розрахування з постачальниками, якість та швидкість наданих товарів і послуг, прийнятна ціна — основні її показники [5].

Таким чином, впровадження запропонованих заходів дозволить реалізувати поставлені цілі, покращить загальну якість функціонування підприємства в цілому, що в свою чергу приведе до збільшення прибутку.

Список використаних джерел

1. Базидевич В. Макроекономіка: підручник / В. Базилевич, К. Базилевич. — К. : Знання, 2004. — 851 с.
2. Блонська В. І. Вдосконалення формування та використання прибутку підприємства / В. І. Блонська, О. І. Вужинська // Науковий вісник НЛТУ України. — 2008. — № 18.1.
3. Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник / С. Ф. Голов. — [2-ге вид.]. — К. : Лібра, 2004. — 704 с.
4. Карпенко Г. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємств / Г. Карпенко // Економіка та держава. — 2008. — № 12.
5. Обущак Т. А. Сутність фінансового стану підприємства / Т. А. Обущак // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 9.

Ольга Яремчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

**ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ
ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ**

Проблема трансформації туристичного бізнесу в Україні відповідно до європейської інтеграції стає все актуальнішою. Туристичний бізнес можна справедливо вважати бізнесом ХХІ століття, тому що він є одним з найбільш динамічних і прибуткових серед усіх галузей світового господарства. За даними статистики Всесвітньої організації туризму, на останній припадає 10% валового світового продукту, 7% загального обсягу інвестицій, 5% усіх податкових надходжень [2]. Туристична діяльність безпосередньо впливає на близько 40 галузей економіки і 10–15% працездатного населення будь-якої країни.

На сьогоднішньому ринку туристичних послуг України існує безліч інформації з приводу того, куди можна поїхати, яка вартість тієї чи іншої послуги, до яких туристичних операторів звернутися по певну допомогу.

До проблем, які існують в туристичній галузі України, потрібно підходити дуже уважно. Основне завдання роботи полягає не лише в перерахуванні всіх негараздів галузі, але й в об'єктивній оцінці та пошуку шляху виходу з кризи. Для виявлення проблем туризму варто оцінити стан цієї галузі на світовому ринку і порівняти з ситуацією в Україні.

Кількість туристичних мандрівок постійно зростає. За даними Всесвітньої туристичної організації, щорічно подорожує більше 800 тис. людей [1]. Туризм є основним джерелом доходів понад 40 країн світу. Україна має всі передумови для інтенсивного роз-

вितку внутрішнього та іноземного туризму. Але на сьогодні громадяни України є своєрідним інвестором зарубіжних країн. Україну в 2008 році відвідало 25,449 млн. іноземців, що на 10% більше в порівнянні з 2007 роком [1].

Україна як європейська держава має чималий туристичний потенціал. Так, вагомою його складовою є історико-культурні пам'ятки. Найбільше туристів приваблюють розкопки античних міст Північного Причорномор'я; пам'ятки Київської Русі IX–XII ст. у Києві, Чернігові, Каневі, Овручі, Володимирі-Волинському; пам'ятки оборонної архітектури; палацеві комплекси в Криму, на Львівщині та Чернігівщині; пам'ятки культової архітектури в Києві, Львові, на Івано-Франківщині, у Почаєві, Мукачевому і Чернівцях, а також дерев'яної культової та цивільної архітектури в Карпатах.

Природний потенціал України складають узбережжя Чорного та Азовського морів, рельєф, водні (понад 70 тис. річок, більше 3 тис. природних озер і 22 тис. штучних водоймищ), лісові, рослинні та тваринні ресурси. На їх основі створено 5 національних природних парків, 15 державних заповідників, заказники, дендропарки, пам'ятки садово-паркового мистецтва, які належать до природоохоронних територій. Родовища лікувальних грязей, а також мінеральних і радонових вод входять до рекреаційного потенціалу нашої країни, який має не тільки внутрішнє, але й міжнародне значення.

Розвиток туризму в Україні перебуває лише на початковій стадії. За даними Світового економічного форуму, Україна в сфері подорожі і туризму займає серед 124 країн світу лише 78-е місце. Туризм в Україні «забезпечує» формування не більше 1% ВВП, в той час як в економічно розвинутих країнах цей показник сягає 6–8%. За даними Державної служби туризму і курортів, впродовж 2010 року туристичні послуги надавали 5010 ліцензіатів (у 2009 р. — 6500 компаній), з них: туроператорів — 1455 і туристичних агентів — 3555, відповідно 29% та 71%. Пріоритетним видом туристичної діяльності протягом 2010 року є внутрішній туризм, на який припадає 48% туристів, обслугованих туроператорами (на в'їзний — 16% та виїзний туризм — 36%).

Протягом 2010 р. Україну відвідали 21,1 млн. іноземних туристів (у 2009 р. 20,8 млн. іноземних громадян). З них 1,2 млн. туристів проти 1,35 млн. туристів у 2009 році. За той же час виїзний туристичний потік склав 17,2 млн. осіб (у 2009 р. — 15,4 млн. осіб). З них 1,3 млн. організованих туристів (у 2009 р. — 1,45 млн. осіб).

Україна як самостійний суб'єкт міжнародної економічної діяльності залишається недостатньо залученою до міжнародних туристичних процесів, хоча особливості географічного розташування, сприятливий клімат, унікальні природно-рекреаційні ресурси та велика кількість історико-культурних пам'яток створюють можливості для інтенсивного розвитку багатьох видів туризму.

Серед основних факторів, що гальмують розвиток національної туристичної галузі, є незадовільний стан розвитку інфраструктури та матеріально-технічної бази туризму, високі ціни, екологічні та кримінальні ризики, низька інноваційна активність туристичних підприємств.

Стратегічною метою діяльності українських підприємств на міжнародному туристичному ринку повинно стати забезпечення конкурентних переваг вітчизняного туристичного продукту, а необхідною умовою її досягнення — ефективність використання наявного ресурсного потенціалу.

Передумовою подальшого розвитку вітчизняного туризму, відповідно до тенденцій міжнародного ринку туристичних послуг, мають стати залучення до міжнародної законодавчої та нормативно-правової бази туризму передових надбань найбільш розвинених туристичних індустрій, впровадження стандартів якості туристичного обслуговування, прогресивних технологій та методів підвищення кваліфікації туристичних кадрів і практики формування організаційно-економічних механізмів ефективного функціонування туристичної індустрії. Лише при такому системному підході до вирішення окреслених проблем Україна зможе трансформувати свій туристичний потенціал у ефективний туристичний бізнес.

Список використаних джерел

1. Динаміка туристичних потоків в Україні за 2009 рік (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — [www/pvu.gov.ua](http://pvu.gov.ua).
2. Туристична Україна в цифрах // Дзеркало тижня. — № 36. — 2009.

Микола Бруяка

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

При побудові в Україні держави з соціально орієнтованою ринковою економікою однією із нагальних соціально-економічних проблем залишається проблема відповідного пенсійного забезпе-

чення. У цьому питанні дуже корисним є досвід розвинених країн світу, які сьогодні переходять до кардинальних пенсійних реформ і конструюють нове бачення взаємовідносин між сучасним і майбутнім поколіннями. Зміни, які вносяться у національні системи, торкаються, перш за все, фінансових форм і методів управління пенсійними коштами. Постійно здійснюється перехід від розподільчої до накопичувальної системи акумулювання і зберігання коштів, витрачання ресурсів для підтримки гідного рівня життя пенсіонерів.

Реформується пенсійне законодавство сьогодні і в Україні, де як і в інших країнах Заходу, у цій сфері існують подібні проблеми. Перш за все, їх треба пов'язувати з демографічною ситуацією — старінням населення, що стало результатом зниження народжуваності, а також збільшенням тривалості життя і покращення його якості у розвинених країнах світу, а, отже, збільшенням чисельності тих, кому потрібен соціальний захист.

У зв'язку з цим виникла ще одна проблема — збільшення навантаження на працюючу частину населення. Так, якщо у 1997 році на 1000 осіб працездатного віку припадало 409 пенсіонерів, то за прогнозами спеціалістів у 2016 році це число збільшиться до 446, а в 2026 році — до 561 особи. Крім цього, пенсійні відрахування, що сплачуються роботодавцем із зарплат, є найбільш високими у світі: в Україні складають 32% від зарплати, тоді як у Польщі — 16%, Чехії — 19,5%, Хорватії — 21,5% [1].

На даний час зарубіжні і вітчизняні вчені шукають шляхи створення оптимальної системи пенсійного забезпечення, яка відповідала б інтересам громадян і держави. Така система представляє собою зразок істинно гуманного відношення суспільства до своїх громадян. Невипадково така увага приділяється проблемі реформування пенсійного забезпечення у економічній літературі, пресі, наукових та суспільних колах.

Особливості пенсійної реформи у розвинених країнах розглянуті у статтях Н. Борисенко, О. Іваницької, В. Сиржука, О. Кондратець та інших авторів. Процес впровадження багаторівневих пенсійних систем у країнах Східної Європи аналізує О. Шестакова. По даній проблемі наукові та інформаційно-роз'яснювальні матеріали представляються у стенограмах телепрограми «Пенсійна реформа: крок за кроком», в журналах «Україна: аспекти праці», «Соціальний захист», «Пенсійний кур'єр», «Вісник Пенсійного фонду України», а також у інших засобах масової комунікації та матеріалах конференцій [2].

У світовій практиці використовуються солідарна (або розподільча) і накопичувальна схема фінансування. За підрахунками

спеціалістів, у світі існує близько 68 різних пенсійних систем, в яких різним чином поєднуються солідарна і накопичувальна модель. Характерною рисою солідарної пенсійної системи є те, що пенсійні виплати фінансуються із поточних доходів, які формуються за рахунок внесків роботодавців і працівників.

Ці внески акумулюються і перерозподіляються у вигляді пенсійних виплат для тих, кому необхідно. Перерозподільна система, як правило, є державною формою пенсійного забезпечення. Позитивами цієї системи є відсутність значних внесків на її адміністрування, визначеність у механізмі перерозподілу коштів і встановлення ставок відрахувань, стабільність джерела доходів, яке формується за рахунок податкових відрахувань із фонду заробітної плати.

У накопичувальній системі на момент здійснення пенсійних виплат відбувається акумулювання коштів застрахованих осіб в пенсійних фондах та їх подальше інвестування з метою отримання додаткового доходу.

У накопичувальній системі, як правило, пільги відсутні. Розмір пенсійних виплат визначається як співвідношення накопичених коштів до середньої тривалості життя. Розрахована таким чином сума виплат, як відомо, називається анuitетом. Разом з тим, адміністративне управління накопичувальною схемою має високу вартість: від 0,3% величини активів пенсійних фондів у розвинених країнах до 20% у країнах з перехідною економікою.

Системи пенсійного забезпечення будуються у вигляді основної і додаткової пенсії та допомоги за віком. Основні пенсії за віком надаються в окремих країнах (Нідерланди, Люксембург, Великобританія, Данія, Ірландія) шляхом виплати однакових грошових сум для всіх людей, незалежно від розмірів попереднього заробітку. В інших країнах ЄС розмір основних пенсій залежить від середнього заробітку у визначений період часу і може бути обмежений мінімальним та максимальним розмірами пенсії.

Додаткові пенсії виплачуються окремими галузями чи фірмами. Їх розміри коливаються у межах 10–20% основної пенсії і є не лише засобом підтримки громадян, що вийшли на пенсію, але й інструментом закріплення кадрів на підприємстві [3].

Для країн, які входять до ЄС, останнім часом є характерним призупинення активного соціального реформування, стабілізація рівня соціальних витрат держави по відношенню до ВВП, зниження державного впливу та зміна методів і способів соціального регулювання. Як правило, розвинені країни реформують свої пенсійні системи не радикально. Виняток становлять Швеція, Великобри-

танія, Швейцарія, які провели відносно вагомі реформи шляхом впровадження додаткового компоненту — накопичувальної схеми. У країнах з перехідними економіками (таких, як Угорщина, Хорватія, Польща, Латвія) обов'язкова накопичувальна схема є основою пенсійної системи.

В Україні, як відомо, реформування пенсійного страхування розпочалося прийняттям Законів «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003 р.) та «Про недержавне пенсійне забезпечення» (2003 р.). Уряд України вибрав шлях поступового введення трьохрівневої пенсійної системи: солідарної, загальнообов'язкової накопичувальної та добровільної недержавної системи пенсійних вкладень.

Пенсійний вік для більшості країн ЄС складає 65 років і для чоловіків, і для жінок. Найбільший вік виходу на пенсію у Данії — 67 років для обох статей. А найменшим він є у Франції та Італії — 60 років для чоловіків і 55 років для жінок [4, с. 140].

В Україні при наявності у чоловіків 25 років страхового стажу, а в жінок — 20 років Законом передбачені виплати пенсій на рівні 20% середньої заробітної плати працівників, зайнятих в галузях економіки України, за попередній рік. У випадку нарахування страхового стажу меншої тривалості, мінімальна пенсія встановлюється у розмірі, пропорційному особистому страховому стажу, виходячи із мінімального розміру пенсій за віком. При цьому мінімальний страховий стаж в Україні складає 5 років (для порівняння зазначимо, що у Німеччині, яка вважається однією з країн добробуту, він складає 4 роки).

Із 01.01.2004 року в Україні вступив у дію Закон «Про недержавне пенсійне страхування», проект якого був двічі відхилений Парламентом. Безумовно, це вагомий крок на шляху реформування пенсійної системи. Проте складність введення накопичувальної системи із залученням недержавних інститутів пенсійного забезпечення України обумовлена великою недовірою громадян до цих інститутів, страху втратити свої заощадження.

Сьогодні недержавні пенсійні фонди поки-що не створюють ресурсів для інвестицій і економічного росту. Із зареєстрованих в Україні 80 фондів реально функціонують 25. Саме тому Законом передбачені вимоги до процедури впровадження недержавних пенсійних фондів, системи управління ними та їх активами.

Зрозуміло, що крім росту довіри населення до таких інститутів, необхідною складовою є і розвиток ринку цінних паперів, і надійний контроль з боку держави за діяльністю приватних

пенсійних фондів, і прийняття відповідного законодавства, і введення податкових пільг та інших стимулів до збільшення зацікавленості громадян у пенсійних заощадженнях, а роботодавців — у формуванні професійних, корпоративних пенсійних програм.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ir.org.ua.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
4. Мальчик М. В. Вітчизняна пенсійна система у площині реформ: реалії та перспективи / М. В. Мальчик // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. — Рівне : РВЦ НУВГП, 2006. — С. 138–143.

Ганна Лиса, Світлана Гавриленко

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному конкурентному середовищі для будь-якого підприємства управління витратами повинно означати створення єдиної, раціональної, безперебійно функціонуючої системи взаємопов'язаних елементів. Вміння ефективно та раціонально керувати витратами в періоди нестійкої кон'юнктури ринку підвищує шанси на виживання. Також, за сприятливих економічних умов, важливою стає задача оптимального розподілу ресурсів між поточною та інвестиційною діяльністю. Це можливо зробити, якщо на підприємстві діє продумана система управління витратами.

Для будь-якого господарюючого суб'єкта питання співвідношення затрат на виробництво і реалізацію продукції та отриманого доходу завжди знаходиться на авансцені актуальності управлінських рішень. А пошук резервів зниження собівартості є нагальним питанням підприємства, яке прагне до конкуренції в ринкових умовах.

У зниженні собівартості суспільство зацікавлене не менше, ніж виробник. Адже низька собівартість означає: по-перше, що виробництво функціонує ефективно і завжди обмежені ресурси суспільства використовуються раціонально; по-друге, вивільнені завдяки їх раціональному використанню ресурси підуть на створення нової продукції; по-третє, зниження індивідуальної собівартості продукції більшістю виробників створює передумови для зниження цін на товари.

Теоретичні та методологічні аспекти формування витрат та питання системи управління ними розглянуто у роботах І. А. Бас-

манова, С. Т. Бойко, О. С. Бородкіна, М. А. Вахрушиної, М. П. Войнаренка, С. Ф. Голови, М. Г. Грецака, Т. П. Карпової, М. Я. Коробова, В. В. Лук'янової, П. П. Новіченка, Г. О. Партина, Я. В. Соколова, С. А. Стукова, М. В. Ткача, Ю. С. Цал-Цалко та ін. Віддаючи належне їх розробкам, слід зазначити, що поглиблені дослідження, які висвітлювали б аспекти формування витрат та управління ними на окремо взятому підприємстві, висвітлені недостатньо.

Управління витратами — це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження. Воно є важливою функцією економічного механізму будь-якого підприємства.

Система управління витратами має функціональний та організаційний аспекти. Вона включає такі організаційні підсистеми: пошук і виявлення чинників економії ресурсів; нормування витрат ресурсів; планування витрат за їхніми видами; облік та аналіз витрат; стимулювання економії ресурсів і зниження витрат. Такими підсистемами керують відповідні структурні одиниці підприємства залежно від його розміру (відділи, бюро, окремі виконавці) [1].

Виявлення й використання чинників економії ресурсів, зниження витрат є обов'язком кожного працівника підприємства, передусім спеціалістів і керівників усіх рівнів. Згідно з певними організаційно-технічними рішеннями та умовами, розробляються норми витрат усіх видів ресурсів: сировини, основних і допоміжних матеріалів, енергії, трудових ресурсів тощо.

Існує два напрями впливу на витрати:

1. Реформування постійних витрат у змінні. В результаті модифікується лише структура витрат, а величина їх залишається незмінною. Тільки скорочення випуску продукції призводить до нижчих, порівняно з початковим розміром, накладних витрат.

2. Переміщення постійних витрат, коли потенційні фактори, що їх зумовлюють, «переносяться» в ту виробничу сферу, де гарантовано повне використання потенціалу. Рівень постійних витрат підприємства при цьому залишається незмінним, саме за рахунок цього у виробничих сферах з додатковою потребою в потужностях вдається уникнути додаткових постійних витрат завдяки використанню потенційних факторів [2].

Побудову та вдосконалення системи управління витратами на підприємствах пропонується здійснювати шляхом:

- 1) визначення основних понять і процедур системи управління витратами;
- 2) виявлення основних проблем формування та контролю витрат;

- 3) побудова моделі управління витратами з урахуванням особливостей зовнішнього середовища;
- 4) розподіл відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації їх зниження.

Основні процедури в системі управління витратами розглядаються за трьома напрямками:

- планування витрат;
- облік та план — фактичний контроль витрат;
- коригуючий вплив на процес формування витрат.

Ці три напрямки є важливим чинником забезпечення режиму жорсткої економії і відповідно конкурентоспроможності підприємства. У процесі планування встановлюються граничні (допустимі) загальні витрати в підрозділах і в цілому по підприємству (кошториси) та на одиницю продукції. Фактичний рівень витрат обчислюється за даними поточного обліку.

Порівняння фактичних витрат з плановими (нормативними) дає змогу в процесі аналізу оцінювати роботу підрозділів з використання ресурсів, з'ясувати причини відхилень фактичних витрат від планових і відповідно стимулювати працівників підприємства до їхнього зниження [4].

План — фактичний контроль зазвичай здійснюється в двох розрізах: натуральних і вартісних показниках. Тому система оперативного обліку витрат повинна давати відповідь про причину відхилення фактичного показника від планового.

Коригуючий вплив на процес формування витрат передбачає три основні цілі, що мають постійно бути під увагою компетентних осіб, а саме:

- 1) досягнення економії за рахунок зниження витрат ресурсів без зниження корисного ефекту;
- 2) підтримка відповідності фактичних витрат ресурсів та їх нормативно-планових витрат;
- 3) приведення обсягу та графіку витрачання ресурсів у відповідності із зміною виробничих та фінансових можливостей підприємства.

Система управління витратами підприємства розробляється відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку та галузевих методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) [3].

Формування необхідної моделі управління витратами включає такі етапи:

- формування норм і нормативів по окремим статтям витрат;

- запровадження системи розрахунку і факторного аналізу відхилень фактичних витрат від планових;
- покладення відповідальності за виконання планових завдань на керівників центру витрат;
- визначення порядку збору та передачі даних;
- розроблення і запровадження системи заохочення за досягнення економії витрат.

Отже, однією з умов розвитку підприємства в сучасних умовах є управління витратами, оскільки саме воно розкриває економічні, технічні та технологічні, а також ринкові можливості підприємства, які тісно співіснують з внутрішніми виробничими відносинами, використанням ресурсних та фінансових можливостей. Недооцінка ролі управління витратами приводить до нераціонального використання інтелектуальних, фінансових, інформаційних, трудових ресурсів підприємства, безпідставного зростання загальних витрат на виготовлення і реалізацію продукції (послуг), що суттєво знижує їх конкурентоспроможність.

Постійна зміна зовнішнього середовища вимагає розробки і вдосконалення нових методів та інструментів управління підприємством. В першу чергу, це стосується підходів, методів та інструментів управління витратами як засобу досягнення конкурентних переваг.

Удосконалення системи управління витратами — це важливий механізм, який націлений на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Товаровиробник повинен прагнути до скорочення собівартості продукції постійно, а не лише тоді, коли потрапляє у складне фінансово-економічне становище. Адже низька індивідуальна собівартість забезпечуватиме підприємству додатковий прибуток, розміри якого будуть тим більшими, чим меншою буде індивідуальна собівартість продукції, порівняно із суспільною. Ринок, віддаючи більше грошей покупцям виробникам, які ефективніше господарюють, ніби виносить їм матеріальну подяку від суспільства за низьку собівартість.

Список використаних джерел

1. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М. Я. Коробов. — К. : Т-во «Знання», КОО, 2001.
2. Партин Г. О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія / Г. О. Партин. — К. : Вид-во УБСНБУ, 2008.

3. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства / Ю. С. Цал-Цалко. — К., 2000.
4. Шило В. П. Аналіз фінансового стану виробничої та комерційної діяльності підприємства / В. П. Шило. — К. : Кондор, 2005.

Тетяна Рахильчук, Галина Гіжицька
Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ

Для будь-якого суб'єкта господарювання ефективність управлінських рішень є пріоритетним питанням успішного функціонування. Для розробки рекомендацій щодо прийняття правильних рішень, які спрямовані на підвищення ефективності використання оборотних активів на підприємстві, об'єктивною необхідністю слугує якісний системний аналіз оборотних активів.

У ринкових умовах господарювання особливої актуальності набуває об'єктивна оцінка управління оборотними активами підприємства, а, отже, і дослідження методик проведення аналізу та розроблення шляхів його покращання.

На всіх етапах проведення реформ в економіці країни основною метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання було отримання максимального фінансово-економічного результату. Цієї мети неможливо досягнути без ефективного управління оборотними активами підприємств. Адже саме оборотні активи здійснюють фінансове забезпечення господарської діяльності підприємств. Їх специфіка утворення та використання зумовлена організаційними та методологічними основами функціонування підприємств.

Вітчизняними науковцями напрацьовано достатньо науково-методичної літератури, методичних розробок в галузі удосконалення управління оборотними активами. Це підручники та навчально-методичні посібники таких науковців, як: М. Г. Чумаченко, І. Д. Лазаришина, А. М. Поддєрьогін, В. В. Ковальов, Г. Б. Поляк, М. В. Мальчик, М. Д. Білик, Н. В. Тарасенко, О. В. Павловська. Проте комплексний підхід до оцінки ролі ефективного управління оборотними активами підприємств в покращенні фінансового стану вивчений недостатньо.

Оборотні активи займають значну частку в загальній валюті балансу. Фінансовий стан підприємства і його стабільність значною мірою залежить від того, яке майно в розпорядженні підприємства, в які активи вкладено капітал і який дохід вони йому при-

носити. Оптимальна величина оборотних коштів повинна забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства.

При побудові у державі ринкової економіки, коли українські підприємства зіштовхнулися з необхідністю самостійно визначати потребу в усіх оборотних активах та управляти ними, практика показала, що існуючі розробки не відповідають вимогам часу. Відсутність відлагоджених механізмів управління активами стала однією з причин зростання заборгованості та відсутності грошових коштів у підприємств. Першочерговими проблемами для вітчизняних підприємств наразі стали: управління запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, визначення джерел фінансування.

Основна мета аналізу оборотних активів — вчасне виявлення й усунення недоліків управління оборотних активів і віднайдення резервів підвищення інтенсивності та ефективності його використання. Проте сьогодні на підприємствах при аналізі фінансової звітності часто можна констатувати високу питому вагу дебіторської заборгованості в оборотних активах. Її зростання є негативним для підприємств, адже кошти в дебіторській заборгованості є «замороженими», тобто не вкладаються у виробничу діяльність, а також знецінюються від інфляційних процесів у країні.

Збільшення статей запасів характеризує ситуацію, коли значна частина капіталу заморожується на тривалий час у запасах, сповільнюється його оборотність. Крім того, виникають проблеми з ліквідністю, збільшується псування сировини і матеріалів, зростають складські витрати, що негативно впливає на кінцеві результати діяльності. Усе це свідчить про спад ділової активності підприємства.

Як свідчать оприлюднені дані більшості державних підприємств, оборотні активи на підприємствах не завжди використовуються ефективно. А це призводить до погіршення фінансового стану підприємств. Для поліпшення управління оборотним активами вітчизняним підприємствам варто тримати у полі зору фінансових менеджерів такі ключові питання:

1. Аналіз оборотних активів за попередній період;
2. Оптимізацію складу оборотних активів;
3. Резерви прискорення оборотності оборотних активів;
4. Шляхи забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів;
5. Забезпечення мінімізації втрат оборотних активів в процесі їх використання;
6. Формування оптимальної структури джерел фінансування оборотних активів.

Для покращення ефективності використання оборотних активів підприємствам необхідно напрацьовувати ефективну політику збільшення виручки та управління дебіторською заборгованістю. Лише ефективно управляючи оборотними активами, можна достатньо швидко досягти позитивних результатів у фінансовому оздоровленні підприємств.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия / И. А. Бланк. — 2-ге перевид. — К. : Ника-Центр, Эльга. — 2008. — 448 с.
2. Мальчик М. В. Фінансовий аналіз: кредитно-модульний курс / М. В. Мальчик, С. Т. Бойко. — Рівне, 2010. — 236 с.
3. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства / Н. В. Тарасенко. — 2-ге вид., стер. — К. : Алеута, 2003. — 485 с.
4. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. — 5-те вид., перероб. та допов. — К. : КНЕУ, 2005. — 546 с.

Олена Кашецька, Світлана Поліщук
Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Система місцевих бюджетів існує в усіх країнах світу. Проте її розвиток і функції зумовлені низкою національних, політичних, економічних та інших факторів. Тому в світлі Бюджетного кодексу України в умовах ринкових відносин місцеві бюджети є одним із найважливіших економічних регуляторів. Від того, наскільки повним є забезпечення бюджетної самодостатності регіонів, залежить ефективне функціонування всього народного господарства країни, зовнішніх відносин держави тощо.

Правовий статус територіальної громади й органів місцевого самоврядування як головного суб'єкта фінансових відносин у сфері місцевих фінансів визначено Конституцією України [3]. Саме тому обрана тема є актуальною і цікавою для наукових досліджень.

Дану проблему досліджує ряд відомих науковців, серед яких виділяються сучасні ґрунтовні праці В. Пилипіва, С. Рибака, Ю. Радіонова, О. Василика, К. Павлюк, І. Д'яконова, М. Деркач, Я. Городеєва.

Місцевий бюджет становить фінансову основу органів місцевого самоврядування та направлений на створення належних умов для виконання органами місцевого самоврядування покладених

на них функцій, на зміцнення матеріальної бази місцевих бюджетів, на посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у їх нарощуванні, тобто від доходів та видатків залежить економічне зростання, забезпечення громадських полуг та поліпшення добробуту населення.

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних джерел та закріплених загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. На прикладі місцевого бюджету Малолубашанської сільської ради Костопільського району Рівненської області на рис.1 проілюстровано структуру доходної частини.

Значну частину в доходах бюджету займають доходи загального фонду. Як показано на рис. 1. в 2008 році фактичні надходження загального фонду в загальних доходах бюджету становили 47,2%, 18,9% склали доходи спеціального фонду, дотації склали 33,9%. В 2009 році доходи загального фонду склали 48,6%, доходи спеціального фонду — 15,2%, дотації — 36,2%. Що ж стосується 2010 року, то доходи загального фонду за цей період становили — 46,8%, а доходи спеціального фонду — 10,0%, дотації — 43,2%. В 2011 році доходи загального фонду склали 57%, доходи спеціального фонду — 24,9%, дотації — 18,1%.

Необхідно зазначити, що дотації як метод наділення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів не є досконалим. Це джерело доходів не має стимулюючих якостей і створює у місцевих рад споживацькі настрої, а тому не сприяє розвитку господарської ініціативи у місцевих органів влади. Все це впливає на подальшу централізацію бюджетної системи. Тому вона повинна бути переглянута в бік її зменшення з одночасним підвищенням частки власних та закріплених доходів.

Структура видатків місцевого бюджету проілюстрована на прикладі Малолубашанської сільської ради Костопільського району Рівненської області на рис. 2. Значну питому вагу у видатках

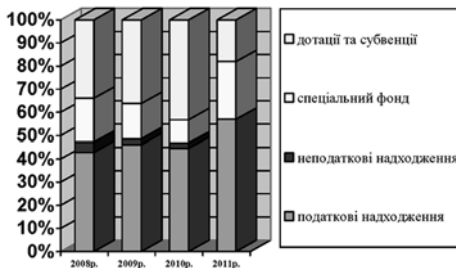

Рис. 1. Частка різних видів доходів в бюджеті Малолубашанської сільської ради Костопільського району Рівненської області

займають поточні видатки. В 2008 році питома вага поточних видатків у загальних видатках бюджету становила 99,9%, і лише 0,1% склали видатки розвитку, в 2009 році питома вага поточних видатків в загальних видатках бюджету становила 91,8%, і лише 8,2% склали видатки розвитку, в 2010 році питома вага поточних видатків в загальних видатках бюджету становила 74,4%, і лише 25,6% склали видатки розвитку, в 2011 році питома вага поточних видатків в загальних видатках бюджету становила 66,5%, і 33,5% склали видатки розвитку.

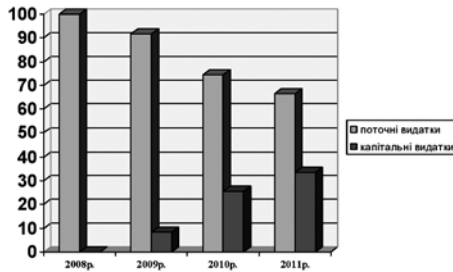

Рис. 2. Динаміка співвідношення поточних і капітальних видатків бюджету Малолубашанської сільської ради Костопільського району Рівненської області

Такий розподіл обумовлений тим, що капітальні видатки потребують негайного та своєчасного фінансування. Але, з іншого боку, без здійснення капітальних вкладень на розвиток виробництва і соціальної сфери не можна очікувати приросту надходжень в майбутньому.

Звідси слідує, що залежність обсягів місцевих бюджетів від рішень вищестоящих органів не дає можливості місцевим органам влади проводити активну інвестиційну політику на місцях, а значить приймати посильну участь у покращенні соціально-економічного стану держави.

Система формування місцевих бюджетів потребує подальшого реформування. Передусім необхідно поставити витрати місцевих бюджетів у залежність від доходів на відповідних територіях, створити зацікавленість місцевих органів самоврядування і громади в розвитку виробництва й підвищенні прибутковості своїх територій, підтримати економічно відсталі регіони. Для цього необхідна перебудова фінансових відносин — розробка фінансового механізму території, що є складною і динамічною системою. Однак перебудова регіональних фінансів не може зводитися до розробки принципів формування місцевих бюджетів. Вона стосується всієї сукупності відносин щодо розподілу й використання

фінансових ресурсів, які створюються на даній території, перерозподільчих регіональних процесів.

Зарубіжний досвід містить багато цінного для України. Наприклад, методи управління державним боргом (Канада), — така практика дала би змогу зменшити залежність України від міжнародних фінансових організацій. Досвід Угорщини щодо активізації підприємництва корисний у плані підвищення місця української економіки в рейтингу країн. Висока ефективність державного управління та поліпшення характеристик бізнес-середовища (Румунія) — це запорука сталого зростання національного виробництва.

На порядок денний час висунув також розвиток недержавного пенсійного страхування, значення якого для соціальної сфери та державних фінансів не потребує доказів. Так само є сенс у тому, щоб встановити чіткі межі для фінансування видатків з бюджету України, — у цьому ми вбачаємо засіб подолання проблем нерівномірного фінансування та несправедливого розподілу державних грошей. Використання досвіду Великобританії в побудові бюджетної стратегії України дало би змогу скоротити бюджетний дефіцит і відновити економічну стабільність.

Таким чином, створення ефективної моделі міжбюджетних відносин — одне з головних завдань бюджетної політики. Поступове підвищення рівня самодостатності регіонів в Україні сприятиме вдосконаленню системи місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.prezident.gov.ua.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.gov.ua.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Ірина Стельмашук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Сучасна структура системи соціального захисту є продуктом тривалого розвитку. На різних етапах еволюції суспільства створювалися різні форми допомоги і захищеності від соціальних ризиків, їх характер і обсяг залежав від рівня організації політичних і економічних інститутів держави.

Розвиток достатньо ефективної системи соціального захисту вимагає не тільки реального збільшення витрат на соціальні потреби, але і дотримання соціальних стандартів. Правила і процедури державної політики встановлення соціальних стандартів мають стати прозорими і стабільними.

Актуальність даної теми підтверджується розробками багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них: С. І. Бандур, Д. П. Богиня, І. К. Бондар, М. І. Долішній, С. М. Злупко, І. Ф. Гнибіденко, С. В. Кадомцева, А. М. Колот, В. І. Куценко, Е. М. Лібанова, М. В. Мальчик, В. О. Мандибура, Б. О. Надточій, В. М. Новіков, Л. Г. Стожок, В. В. Онікієнко. Особливу увагу вивченню механізмів активізації соціальної політики як на державному, так і на регіональному рівнях приділяють такі вітчизняні науковці, як: А. І. Амоша, Н. П. Борецька, С. Й. Вовканич, С. І. Галашко, Т. А. Заяць, М. А. Козоріз, Х. Р. Копистянська, Ю. М. Краснов, О. Ф. Новікова, С. М. Писаренко, М. І. Пітюлич, У. Я. Садова, Л. К. Семів.

Передовий світовий досвід засвідчує, що ядром системи соціального захисту має стати такий соціальний стандарт, як прожитковий мінімум [1]. Це можливо шляхом встановлення мінімального рівня заробітної плати і пенсії. Відповідно до збільшення прожиткового мінімуму зростає і розмір соціальних стандартів, основне призначення яких полягає у забезпеченні соціального захисту з боку держави для окремих категорій громадян.

Політику держави щодо розвитку соціального захисту потрібно розглядати в єдиному контексті з її економічною та фінансовою політикою. Навіть незначний економічний ріст створює сприятливі передумови для розширення бази оподаткування і зборів в фонди соціального страхування, сприяє зниженню рівня безробіття і розширює доступ до систем соціального захисту. Розвинуті системи соціального захисту здатні позитивно впливати на стан економіки та соціальне становище працюючих шляхом раціонального перерозподілу доходів, активного стимулювання заощаджень населення, підвищення його купівельної здатності.

Врегулювати проблему виконання соціальними стандартами покладених на них функцій можливо шляхом теоретичного осмислення проблеми, раціоналізації системи соціальних виплат, удосконалення форм і технологій соціальних допомог. Ми пропонуємо у площині законодавчо-нормативного регулювання здійснити такі заходи:

– прийняти Соціальний кодекс на рівні кращих світових взірців;

Таблиця 1

Динаміка зміни розмірів основних соціальних стандартів в Україні

Період дії затвердженого розміру	Розмір мінімальної заробітної плати, грн.	Розмір мінімальної пенсії за віком, грн.	Розмір прожиткового мінімуму, грн.
2009 рік			
01.01.2009–31.03.2009	605	498	626
01.04.2009–30.06.2009	625	516	
01.07.2009–30.09.2009	630	535	
01.10.2009–31.12.2009	650	555	
01.11.2009–31.12.2009	744	573	701
2010 рік			
01.01.2010–31.03.2010	869	695	825
01.04.2010–30.06.2010	884	706	839
01.07.2010–30.09.2010	888	709	843
01.10.2010–31.12.2010	907	723	861
01.11.2010–31.12.2010	922	734	865
2011 рік			
01.01.2011–31.03.2011	941	750	894
01.04.2011–30.06.2011	960	764	911
01.10.2011–31.12.2011	985	784	934
01.11.2011–31.12.2011	1004	800	953
2012 рік			
01.01.2012–31.03.2012	1073	822	
01.04.2012–30.06.2012	1094	838	

– завершити приведення у відповідність до можливостей фінансового забезпечення громіздке, частково декларативне соціальне законодавство;

– розробити регулюючі законодавчі механізми функціонування та розширення сфери діяльності вітчизняних організацій соціальної сфери [3].

Для забезпечення підвищення платоспроможності малозабезпеченого населення варто акцентувати увагу на зменшенні нерівності у розподілі доходів. Кінцева мета здійснення заходів фінансової політики у соціальному розрізі полягає в переході від пасивної соціальної політики благодійницького типу до активної політики соціальних видатків і соціального партнерства на принципах інвестицій у «людський капітал» соціальних цінностей,

основними з яких є достатньо високі стандарти життєвого рівня, здоров'я та освіти [2]. Задача уряду в економіці й соціальній сфері — не просто підтримувати малозабезпечених, а зробити так, щоб їх кількість радикально скоротилася.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.social.org.ua.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Мальчик М. В. Становлення соціального захисту та суспільного добробуту громадян в Україні: монографія / М. В. Мальчик / НАН України. Ін-т економіки промисловості. — Донецьк, 2007. — 228 с.

Мирослав Ступницький

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розробка та реалізація ефективної політики у сфері фінансово-бюджетних відносин є одним з вагомих інструментів впливу на економічний розвиток країни. У трансформаційних умовах функціонування української економіки серед різних чинників, які повинні забезпечити її динамічний розвиток, важливе місце займає стабільна робота регіонів. Нині на державному рівні декларується прагнення надати місцевому самоврядуванню більше прав, а значить і повноважень. Проте, перенесення на регіональний рівень виконання програм, які сьогодні фінансуються з державного бюджету, вимагає удосконалення механізмів наповнення місцевих бюджетів [1].

На практиці місцеві органи влади мають обмежені можливості для формування доходної частини своїх бюджетів, а відтак, обмежені фінансові ресурси для виконання соціально-економічних програм розвитку регіонів.

Основними ланками бюджетної системи є державний бюджет та місцеві бюджети. Так, при визначенні показників Зведеного бюджету України враховуються показники місцевих бюджетів. Для аналізу динаміки доходів Державного бюджету та місцевих бюджетів, а також частки місцевих бюджетів в структурі ВВП України необхідно розглянути рис. 1.

Отже, частка місцевих бюджетів в структурі ВВП коливається в межах від 6,87% до 8,09%. З 2005 року до 2007 року спостерігаємо тенденцію збільшення, а починаючи з 2008 року частка поступово зменшується і на кінець 2010 року сягає 7,1% ВВП. Част-

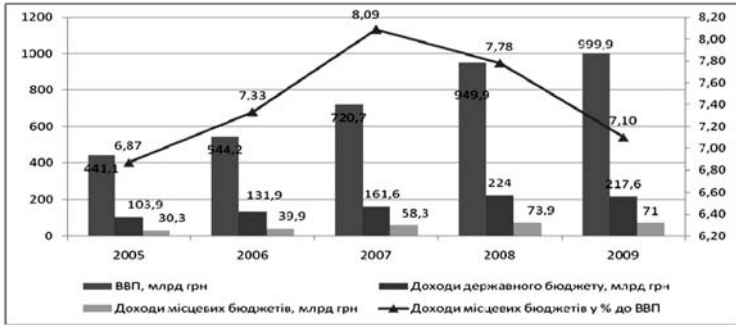

Рис. 1. Динаміка ВВП, доходів Державного та місцевих бюджетів України

ка доходів місцевих бюджетів в Зведеному бюджеті України становить від 22,6 до 24,8% за 2005–2009 роки. В абсолютному значенні Зведений, Державний та місцеві бюджети України показують сталий ріст і лише 2009 рік характеризується зменшенням сум доходів проти 2008 року [2].

Якщо розглянути структуру доходів місцевого бюджету, то можна зробити висновок, що частка податкових доходів сягає 80% і з кожним роком збільшується, частка неподаткових надходжень сягає 10,5% і можна прослідкувати тенденцію до її зменшення, на доходи від операцій з капіталом припадає 6,5%, але у 2009 році їх частка скоротилась майже вдвічі. Цільові фонди займають 3% загальної структури доходів місцевих бюджетів.

Саме такі джерела є способом забезпечення фінансової незалежності місцевого самоврядування, що передбачає розумний, з точки зору економічної доцільності, розподіл як повноважень, так і фінансових ресурсів між центром і регіонами. Межі фінансової незалежності місцевого самоврядування завжди повинні визначатися у законодавчому порядку, фінансування ж повинно проводитися згідно відведених повноважень.

Проте останнім часом місцеве самоврядування наділяють все більшою кількістю повноважень, а децентралізація бюджетних коштів відбувається лише на папері. Якщо розглянути темп росту доходів Державного бюджету у порівнянні з місцевими бюджетами, то можна зробити висновок, що останні відстають у своїй зростаючій тенденції, що, відповідно, призводить до непропорційного зростання наданих повноважень та їх гідного фінансування. Одним із джерел забезпечення коштами виконання регіональних програм та повноважень є міжбюджетні трансферти, частка яких

досягає 41% у 2005 році, 48,9% у 2007 році, а з врахування останніх кризових подій у 2008 році скоротилась до 44%.

Щорічне збільшення обсягу бюджетних асигнувань на стимулювання розвитку регіонів, зокрема і депресивних територій, не сприяє підвищенню ініціативності територіальних громад у пошуку наповнення бюджетів. Тому актуальним є скорочення обсягів трансфертів та збільшення власної бази місцевих бюджетів. Для пошуку можливих шляхів нових надходжень необхідно дослідити існуючі. Так, аналіз податкових надходжень свідчить, що найбільшу питому вагу займає податок з доходів фізичних осіб, його частка сягає 70,4% у 2005 році та 77,3% у 2009 році.

Плата за землю залишається другим за обсягом джерелом доходів місцевих бюджетів. Питома вага даного податку зросла з 11,6% у 2005 році до 14,8% у 2009 році. Наступним за питомою вагою у загальному фонді місцевих бюджетів є єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва. Його частка зменшилась з 5,9% до 3,1% у 2009 році. Надходження ж місцевих податків та зборів показує спадну тенденцію, так, у 2005 році їх частка сягала 2,6%, а у 2009 році 1,4% [2].

Неподаткові надходження включають в себе адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу, доходи від власності та підприємницької діяльності та сягають від 2,9% у 2005 році до 3,5% у 2009 році доходів місцевих бюджетів. Тому актуальним є перегляд системи перерозподілу бюджетних коштів, зменшення частки трансфертів та збільшення децентралізації в питаннях фінансування, виражений підхід до одноразових методів наповнення бюджету (приватизація об'єктів), системний підхід перерозподілу відповідних податків та зборів на користь територій, що сплачують, введення дієвих та вагомих місцевих податків.

Узагальнюючи вище проведений аналіз, можна зробити такі висновки:

- основною складовою доходної частини місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб;
- для зменшення дотаційної складової місцевих бюджетів на державному рівні необхідно розглянути питання про збільшення кількості платежів податків і зборів, закріплених за цими бюджетами;
- забезпечити впровадження та надходження місцевих податків і зборів, обмежити надання пільг по податках, що надходять до місцевого бюджету;
- продовжити роботу по вдосконаленню мережі закладів та скороченню фінансування за рахунок бюджетних коштів, забезпечивши їх використання в межах, передбачених бюджетом.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: за станом на 1 лютого 2010 р. / Верховна Рада України від 21.06.2001 № 2542-III (зі змінами та доповненнями).
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: /статистичні дані/: //www.ukrstat.gov.ua/статистичні дані/ фінанси.

Мар'яна Попілевич

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

**СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

У кожній країні система соціального забезпечення знаходиться у фокусі уваги уряду на вищих щаблях значущості, аніж інші напрямки роботи, адже від її фінансового забезпечення залежить виконання державою взятих на себе зобов'язань забезпечення громадянам достойного рівня життя. На всіх етапах розвитку соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги.

Дослідження питання фінансування програм боротьби з бідністю в Україні служать фундаментом для прийняття стратегічних рішень щодо перспектив подальшого розвитку активної політики соціальних видатків і соціального партнерства на принципах інвестицій у «людський капітал» соціальних цінностей, основними з яких є достатньо високі стандарти життєвого рівня, здоров'я та освіти.

На даний час в умовах політичної та економічної нестабільності дуже проблематичним є збереження рівня реальних доходів населення, особливо того, яке живе за рахунок лише зарплати та соціальних трансфертів.

Теоретичні й практичні дослідження проблем системи соціального забезпечення населення висвітлювалися в роботах вітчизняних і зарубіжних учених: В. Відак, Н. Борецької, Т. Ганслі, І. Гнибіденко, Е. Гонтмахера, Л. Клівіденко, Ю. Кулікова, В. Лепи, О. Макарової, О. Непомнящого, О. Новікової, В. Онікієнко, Т. Саати, Ю. Шклярського.

Незважаючи на суттєві досягнення науки та практики в цій галузі, низка питань є нерозкритою. В наукових працях з питань соціальної політики й соціального забезпечення населення відсутня єдність поглядів щодо теоретичних і методичних основ системи соціального забезпечення населення, зокрема визначення поняття «соціальне забезпечення населення» та його елементів. Через недостатність розробок теоретичних основ соціального забезпечення

спостерігаються значні розбіжності у визначенні його сутності та змісту, що знижує ефективність соціального управління. Наявність цих проблем обумовила вибір теми й актуальність дослідження.

Актуальність дослідження полягає у висвітленні проблем населення з низькими доходами, які набувають можливості підвищувати свою частку в сукупному споживанні за допомогою програм соціального забезпечення. Тобто у висвітленні ключових програм соціального забезпечення для різних категорій населення як на рівні держави, так і на мікрорівні — Кременецького району, котрі мають низьку платоспроможність.

Метою статті є висвітлення стану і проблем соціального забезпечення в Україні та обґрунтування напрямів удосконалення соціально-економічних основ механізму соціального забезпечення населення України в умовах економічного реформування та розвитку ринкових відносин.

Сучасний виклад проблеми. Субсидія на оплату за житлово-комунальні послуги — це цілеспрямований вид допомоги малозабезпеченим громадянам. Вона не є сталою і залежить від розміру плати за житлово-комунальні послуги і сукупного доходу сім'ї.

Підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги спричинило серйозні проблеми для малозабезпечених сімей, неспроможних оплачувати послуги за новими тарифами. Саме тому з метою створення надійної підтримки малозабезпечених родин було запроваджено ефективну програму соціального захисту населення — програму житлових субсидій. Цією програмою було передбачено надання безготівкової допомоги на оплату житлово-комунальних послуг сім'ям з низькими доходами.

Субсидія — це державна соціальна допомога, фінансування якої провадиться за рахунок коштів державного бюджету і призначений розмір якої не підлягає поверненню. Для зручності громадян та уникнення черг управління працює за попереднім записом громадян на прийом.

Аналіз надання субсидій на житлово-комунальні послуги у управлінні праці та соціального захисту населення у Кременецькому районі наведено в таблиці 1.

Провівши аналіз надання виплат на житлово-комунальні послуги по Кременецькому району у 2009/2011 роках, спостерігається тенденція недофінансування у 2009 році на 455,1 грн., у 2010 році на 581,3 грн. Хоча у 2011 році фінансування додаткової виплати населенню на покриття витрат по оплаті житлово-комунальних послуг відбулося у сторону збільшення видатків на 26,7 грн.

Таблиця 1

**Аналіз надання субсидій на житлово-комунальні послуги
по Кременецькому району у 2008/2011 роках**

Види соціальних допомог	2009			2010			2011		
	план	факт	відхилення	план	факт	відхилення	план	факт	відхилення
Додаткові виплати населенню на покриття витрат по оплаті житлово-комунальних послуг	985,2	530,1	455,1	1367,9	786,6	581,3	1217,6	1244,3	+26,7
Пільги ветеранам війни, які стали інвалідами, по оплаті житлово-комунальних послуг	4607,9	2227	2380,9	4142,5	3357,9	784,6	3287,3	3345,1	+57,8
Пільги ветеранам війни, які стали інвалідами, на придбання твердого палива і скрапленого газу	578	444,9	133,1	454,4	456,6	+2,2	493,9	439,2	54,7
Пільги, що надаються населенню (крім ветеранів війни і праці) по оплаті житлово-комунальних послуг і природного газу	30	29,7	0,3	43,8	43,1	0,7	45	37,1	7,9

Дуже важливою проблемою соціального забезпечення населення є прогнозування соціальних витрат, яке передбачає визначення на перспективу тенденцій створення сприятливих умов для поліпшення добробуту громадян, які у відповідності з чинним законодавством мають потребу у державній підтримці. Відтак головні заходи із розвитку соціального забезпечення потрібно здійснювати лише на базі встановлення стійкого економічного

зростання, яке спирається переважно на внутрішні чинники економічного розвитку і супроводжується стабільним поліпшенням фінансового стану громадян, підприємств і держави.

Висновки. Головним механізмом соціального забезпечення населення в умовах підвищення цін та тарифів на житлово-комунальні послуги є Програма житлових субсидій, яка гарантує малозабезпеченим громадянам стабільність витрат на оплату житлово-комунальних послуг незалежно від зміни вартості послуг. З метою забезпечення більшої прозорості та посилення адресності цього виду державної допомоги Програма житлових субсидій постійно удосконалюється.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfu.gov.ua>.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>.
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.prezident.gov.ua>.
6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>.

Ганна Прутула

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ДО ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Проблема ефективного управління державним боргом залишається актуальною для України, економіка якої ще й досі перебуває на стадії становлення. В таких умовах низькою ефективністю відзначаються багато видів економічної діяльності, неадаптованими до ринкових умов виявилися механізми державного впливу на економіку, зокрема, уже традиційними стали проблеми у сфері бюджетної політики держави. Залежність від боргових джерел формування бюджету зумовлена майже щорічним його дефіцитом, значно стримує розвиток та впровадження дієвих способів управління видатками бюджету, що, з точки зору суспільства, є одним з основних державних завдань.

Важливий внесок у дослідження проблеми державного боргу зробили західні економісти: Д. Рікардо, А. Сміт, М. Браунриг, С. Вайнтрауб, Х. Джонсон, О. Екстайн, Дж. Кейнс, М. Фрідман та інші. Серед російських вчених варто відмітити праці: М. Б. Бо-

гачевського, Б. Г. Болдирєва, І. М. Осадчої, Ю. М. Осипова, Г. П. Солюса, В. М. Усоскіна та інших. Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях таких українських вчених, як: О. Д. Василик, А. С. Гальчинський, В. В. Корнеєв, О. В. Плотніков, І. Я. Софіщенко, В. М. Суторміна та інших. В той же час в Україні недостатньо досліджені питання, що стосуються проблем управління державним боргом, особливостей його формування і розвитку в умовах переходу до ринкової економіки.

Метою дослідження є розробка пропозицій щодо напрямків удосконалення управління державним боргом України на основі вивчення теоретичних та практичних аспектів даної проблематики.

Змістом державного боргу є публічні відносини щодо випуску, обслуговування, погашення та визнання боргових зобов'язань уряду у формі державних цінних паперів, в інших формах урядових бюджетних запозичень; боргових зобов'язань, що виникають у результаті порушень бюджетного регулювання, а також інших зобов'язань, взятих на себе державою відповідно до чинного законодавства та міжнародних договорів.

Характерні особливості державного боргу: [2]

1. В основі змісту державного боргу лежать кредитно-фінансові відносини з приводу залучення державою додаткових фінансових ресурсів, тобто здійснення запозичень;
2. Позичальником і боржником у цих відносинах є держава;
3. Формою державних запозичень є державні цінні папери;
4. Позичкові ресурси — це тимчасово вільні кошти юридичних та фізичних осіб, іноземних держав, міжнародних організацій тощо.

Відповідно за типом кредитора державний борг поділяється на:
– внутрішній — заборгованість перед кредиторами всередині держави;
– зовнішній — заборгованість перед кредиторами за межами держави.

Основними причинами створення і збільшення державного боргу є: збільшення державних видатків без відповідного зростання державних доходів; циклічні спади й автоматичні стабілізатори економіки; скорочення податків з метою стимулювання економіки без відповідного корегування (зменшення) державних витрат; вплив політичних бізнес-циклів — надмірне збільшення державних видатків напередодні виборів з метою завоювання популярності виборців та збереження влади.

Сьогодні Україна стоїть на порозі значного зростання боргово-го тягаря, здатного вже в найближчому майбутньому істотно підвищити фінансові ризики й посилити депресивний тиск на всіх економічних агентів. Протягом досліджуваних років спостерігається негативна тенденція до зростання величини державного боргу України — на 112102,3 млн. грн. в 2009 році, на 130722,7 млн. грн. в 2010 році та на 39886,2 млн. грн. (на 9,2%) в 2011 році (рис. 1).

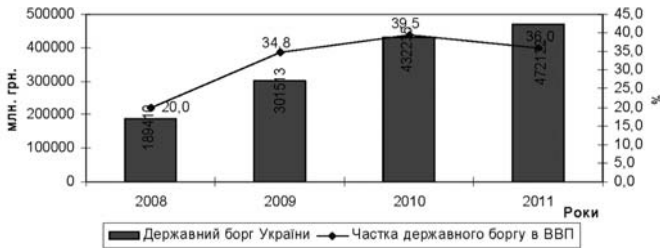

Рис. 1. Динаміка державного боргу України за 2008–2011 роки та його частка в ВВП [1; 6]

Станом на 01.01.2012 року величина державного боргу (державного та гарантованого) України становила 473121,6 млн. грн. Даний показник є найбільшим за усі роки незалежності нашої країни.

Протягом 2008–2010 років спостерігалася негативна тенденція до збільшення частки державного боргу в валовому внутрішньому продукті країни (з 19,5% в 2008 році до 45,4% в 2010 році). Однак, в 2011 році досліджуваний показник зменшився до 36,0%. Незважаючи на існуючу негативну тенденцію даного показника, ситуація в країні є поки що прийнятною з точки зору фінансової безпеки держави.

Для удосконалення системи управління державним боргом у ринковій економіці необхідно здійснити наступні заходи:

- встановити розмір дефіциту Державного бюджету на такому граничному рівні, що не дозволить би Уряду перевищувати планові показники залучення позик і безконтрольно нарощувати розмір державного боргу;
- посилити роль внутрішніх ринкових позик у процесі фінансування дефіциту бюджету;
- продовжити співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями та проводити стриману політику залучення іноземних кредитів від урядів іноземних держав, оскільки розмір зовнішнього сукупного боргу України вже перевищив усі допустимі межі. Тому необхідно забезпечувати фінансування планового дефіциту бюджету і погашення основної суми внутрішнього боргу за рахунок внутрішніх інвесторів.

Оптимізація боргової політики України потребує розробки та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, коротко- та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків та стратегічні завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків.

Комплексний підхід до розробки стратегії управління державним боргом повинен ґрунтуватися на зміцненні координації боргової політики з бюджетно-фінансовою та грошово-кредитною політиками, метою чого є підвищення ефективності управління активами та пасивами держави. При цьому значна увага має бути приділена розвитку та постійному вдосконаленню питанню управління ризиками спроможності держави виконувати свої боргові зобов'язання (ризики платоспроможності) та удосконаленню механізму визначення реалізації боргової політики.

Зазначені заходи сприятимуть уникненню кризи ліквідності, небезпечного боргового навантаження та сприятимуть оптимізації структури державного боргу і його позитивного впливу на функціонування економічного механізму держави.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.library.ukma.kiev.ua.
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.library.sumdu.edu.ua.
6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.financeworld.com.ua.

Любов Захожа, Валентина Ващук
Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ПЛАНУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Місцеві бюджети — основний компонент місцевих фінансів. Місцеві бюджети можна розглядати як основні фінансові плани розвитку територіальних громад, районів, областей України, вони найяскравіше втілюють політику органів місцевого самоврядування. Правовий статус територіальної громади й органів місцевого

самоврядування як головного суб'єкта фінансових відносин у сфері місцевих фінансів визначено Конституцією України.

Питання фінансового забезпечення місцевих органів влади знаходяться в центрі уваги багатьох українських вчених, серед яких Т. Бондарук, І. Луніна, С. Слухай, О. Синцова, О. Василик, М. Васильєва, Е. Зінь, І. Дмитрієва, В. Зайчикова, О. Кириленко, В. Кравченко, Ц. Огонь, В. Опарін. У розвинених країнах питаннями забезпечення оптимальних умов функціонування місцевих бюджетів переймаються ряд теоретиків та практиків. Ціла низка робіт вітчизняних та іноземних науковців і практиків, серед яких слід відзначити У. Тіссена, Р. Кокошинські, Г. Петері, Б. Гамернікова, А. Маайтова, Ю. Немеца, В. Базилевича, Л. Баластрик, А. Єпифанова, І. Сало, Б. Карібського та інших, присвячена окремим проблемам управління державними фінансами, адаптації вітчизняної практики до європейських норм та особливостям управління місцевими фінансами.

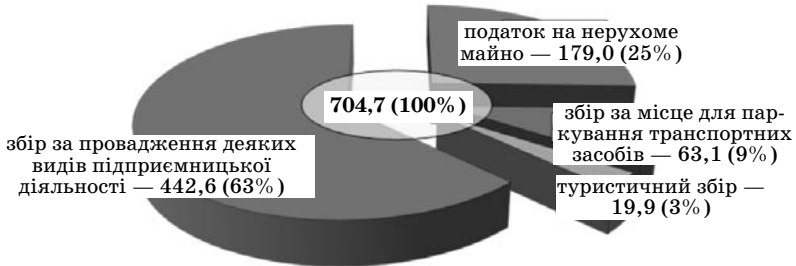
Фінансову основу місцевого самоврядування згідно чинного законодавства становлять доходи місцевих бюджетів, позабюджетні фонди та інші кошти. Структура, принципи побудови бюджетів, які входять до бюджетної системи України, їхній взаємозв'язок з державним бюджетом та іншими бюджетами визначається бюджетним устроєм [1]. У його основу покладені такі принципи, як єдності бюджету, повноти, достовірності, гласності, наочності, самостійності [2].

Сучасний процес формування місцевих бюджетів характеризується низьким рівнем частки власних доходів, нарощуванням обсягів міжбюджетних трансфертів, що обмежує фінансові можливості місцевих органів влади для зосередження ресурсів на інноваційно-інвестиційному розвитку територій та задоволенні суспільних потреб населення.

У бюджетному процесі значну роль відіграє бюджетне планування, яке починається з визначення можливого обсягу доходів. Обґрунтованість їх планування забезпечує реальність усього бюджетного процесу.

Наведена нами структура надходжень місцевих податків і зборів показує прогностичні показники на 2012 рік. Прогноз доходів місцевих бюджетів на 2012 рік розрахований з урахуванням положень Програми економічних реформ на 2010–2014 роки Президента України «Заможне суспільство, конкурентноспроможна економіка, ефективна держава» щодо створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи.

**Структура надходжень місцевих податків і зборів
(крім єдиного податку) на 2012 рік, млн. грн.**

**Рис. 1. Структура надходжень місцевих податків і зборів
(крім єдиного податку на 2012 рік)**

Розрахунок прогнозних надходжень місцевих податків і зборів на 2012 рік враховує податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, що вводиться в дію з 1 липня 2012 року (Верховною Радою України 07.07.2011 прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України (щодо удосконалення деяких норм Податкового кодексу України)» (реєстр. №8217 від 12.03.2011). Прогнозний показник місцевих податків і зборів на 2012 рік здійснено відповідно до норм Податкового кодексу за видами податків і зборів та становить 704,7 млн. грн. і збільшується порівняно із очікуваними показниками 2011 року на 79,7 млн. грн., або на 12,8 відсотка [2].

Прогнозні показники податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, на 2012 рік враховані за даними Державної податкової служби України.

Основними платежами бюджету розвитку є єдиний податок та кошти від продажу землі несільськогосподарського призначення, що відповідно становлять 40,1% та 41,2% від прогнозного показника доходів бюджету розвитку 2012 року. Розрахунок прогнозної суми надходжень до бюджету розвитку на 2012 рік проведено відповідно до норм чинного законодавства.

Прогнозна сума єдиного податку на 2012 рік становитиме 2020,8 млн. грн. (без врахування додаткового ресурсу у розмірі більше 200,0 млн. грн. (законопроект реєст. №8521 від 16.05.2011)), що збільшується порівняно із очікуваними показниками 2011 року на 199,7 млн. грн., або на 11,0 відсотків.

Прогнозна сума коштів від продажу землі несільськогосподарського призначення на 2012 рік становитиме 2077,5 млн. грн., що збільшується порівняно із очікуваними показниками 2011 року на 459,2 млн. грн.

Основними платежами спеціального фонду є власні надходження бюджетних установ та екологічний податок, що відповідно становлять 79,5% та 10,2% від прогнозного показника доходів спеціального фонду 2012 року.

Прогнозна сума власних надходжень на 2012 рік становитиме 6116,6 млн. грн. (за даними регіонів), що збільшується порівняно із очікуваними показниками 2011 року на 615,8 млн. грн., або на 11,2%.

Прогнозна сума екологічного податку на 2012 рік становитиме — 787,7 млн. грн., що збільшується порівняно із очікуваними показниками 2011 року на 57,7 млн. грн., або на 7,9 відсотка.

Звичайно, основним напрямком вдосконалення системи місцевого оподаткування має стати збільшення її фіскального значення як за рахунок нових податків (майнових податків, екологічного податку), так і за рахунок податків, які можуть бути передані місцевим органам влади. Доцільність тих чи інших місцевих податків можна перевірити лише часом, однак реформування місцевої податкової системи необхідне.

Подальше удосконалення бюджетного планування безпосередньо пов'язане з програмно-цільовим методом. Особливість програмно-цільового методу полягає у формуванні бюджету за програмами, зосередженні на результатах, стратегічному підході у плануванні, посиленні відповідальності при виконанні програм, обґрунтованості та аналізі прийнятих бюджетних рішень, прозорості у витрачанні бюджетних коштів.

В основу бюджетно-цільового методу складання бюджетів покладено бюджетні програми, визначення яких дається у Бюджетному кодексі України: «Бюджетна програма — систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети та завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій». Бюджет за програмами спрямовується на досягнення конкретної мети і дає чітке розуміння державним органам та громадськості цільової спрямованості бюджетних коштів та забезпечує прозорість бюджету.

Правова база регламентує компетенцію органів державної законодавчої влади і місцевого самоврядування у процесі складання, затвердження і виконання бюджету, утворення позабюджетних, цільових і валютних фондів, запровадження місцевих податків і зборів. Проте правові акти, які регулюють ці питання, залишаються суперечливими.

Отже, вдосконалення планування доходної частини бюджетів є важливим напрямком підвищення ефективності роботи фінансо-

вих органів місцевого рівня. Доходи бюджету формуються відповідно до законодавства України з урахуванням проведення податкової реформи, скорочення неефективно діючих пілг та розширення податкової бази за рахунок легалізації тіньового сектора. При цьому має бути оптимізоване податкове навантаження та створені необхідні умови для захисту вітчизняного товаровиробника.

Список використаних джерел

1. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс: закон України. — Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.
2. Про бюджетну систему України [Електронний ресурс]: закон України. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.

Ірина Плис, Іванна Шпараговська
Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Перехід до ринкової економіки потребує від кожного підприємства підвищення ефективності виробництва, конкурентноздатності продукції і послуг на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, активізації підприємництва і т. п. Важлива роль у реалізації цієї задачі приділяється аналізу господарської діяльності підприємств. З його допомогою виробляються стратегія і тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються плани й управлінські рішення, здійснюється контроль за їхнім виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюються результати діяльності підприємства, його підрозділів і робітників.

Значну увагу дослідженню фінансового стану підприємства приділили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, серед яких найбільш фундаментальними вважаються праці І. А. Бланка, А. М. Поддєрьогіна, О. С. Філімоненкова, Г. Г. Кірейцева, Н. В. Тарасенко, О. В. Павловської, К. В. Ізмайлової, І. М. Жук, В. С. Михайлова, Я. М. Поплюйко, М. В. Мальчик, М. Д. Білик. Віддаючи належне їх розробкам, слід зазначити, що питання комплексної оцінки фінансового стану вивчене недостатньо.

Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [3].

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

Є 2 принципово різних підходи до оцінки діяльності підприємства. При першому підході оцінка здійснюється на основі одного синтетичного показника, максимізація або мінімізація якого забезпечить прийняття рішення. Як такі показники пропонується використовувати: обсяги продажу, прибуток, собівартість продукції та інші. Однак використання цих показників має низку недоліків, зумовлених впливом на них чинників ринково-кон'юнктурного характеру.

Другий підхід до оцінки результатів роботи ґрунтується на системі показників, що всебічно відображають стан і розвиток діяльності суб'єкта господарювання.

Багатокритерійний підхід на основі комплексної оцінки діяльності дає змогу одержувати не лише підсумкові відомості про рівень роботи, а й формувати напрями підвищення ефективності виробництва і стратегічного розвитку підприємства [4].

Стабільність фінансового стану підприємства залежить від правильності й доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи, тому для його оцінки необхідно передусім вивчити структуру майна та джерела його формування, причини змін складових майна. Особлива увага при цьому приділяється вивченню причин, що негативно впливають на майновий стан підприємства, як важливої складової стабільного і стійкого фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан підприємства можна оцінювати з точки зору його короткострокової та довгострокової перспектив. У короткостроковій перспективі критерієм оцінки фінансового стану підприємства є його ліквідність і платоспроможність, тобто здатність своєчасно і в повному обсязі розраховуватися за короткостроковими зобов'язаннями.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, передусім, у швидкості обігу його засобів. Аналіз її полягає у дослідженні рівнів і динаміки різнобічних фінансових коефіцієнтів оборненості, які є відносними показниками фінансових результатів діяльності господарюючого суб'єкта. Загальна обіговість усіх засобів складається з часткових показників окремих елементів цих засобів.

Для оцінки ефективності господарської діяльності використовуються показники рентабельності — дохідності чи прибутковості його капіталу, ресурсів та продукції. Аналіз рентабельності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних фінансових коефіцієнтів, що є відносними показниками фінансових результатів діяльності підприємства.

Одне із головних завдань діяльності підприємства — максимізація рівня рентабельності власного капіталу за заданим рівнем фінансового ризику. Ключовим механізмом реалізації цього завдання є «фінансовий леверидж» [4]. Фінансовий леверидж характеризує використання запозичених засобів, які впливають на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Показник, який відображає рівень отримання додаткового прибутку на власний капітал за рахунок різної частини використання позикових засобів, називається ефектом фінансового левериджу і розраховується за формулою [2]:

$$EФВ = [ВЕР - Ц^{\text{зк}}](1 - Кп) \times ПК/ВК \quad (1)$$

де *EФЛ* — ефект фінансового левериджу, який полягає у прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу, %;

ВЕР — рентабельність сукупного капіталу;

$Ц^{\text{зк}}$ — номінальна ціна позикових ресурсів, %;

$Ц^{\text{зк}}$ — уточнена середньозважена ціна позикових ресурсів з урахуванням позикової економії, %;

Кп — рівень податкового вилучення з прибутку (відношення податків із прибутку до суми прибутку після сплати процентів);

ЗК — середня сума позикового (залученого капіталу);

ВК — середня сума власного капіталу підприємства;

ПК/ВК — плече фінансового важеля (структура капіталу).

Ефект фінансового важеля показує, на скільки відсотків збільшується сума власного капіталу за рахунок залучення позикових засобів оборот підприємства. Позитивний ЕФВ виникає в тому разі, якщо рентабельність сукупного капіталу вища від середньозваженої ціни позикових ресурсів, тобто, якщо $ROA > Ц^{\text{зк}}$. Якщо $ROA < Ц^{\text{зк}}$, виникає негативний ЕФВ (ефект «кийка»), у результаті чого відбувається «проїдання» власного капіталу, що може стати причиною банкрутства підприємства.

Існують різні рекомендації щодо величини плеча фінансового важеля. Більшість із них зводиться до того, що доля залучених коштів в пасиві не повинна перевищувати 50%. У світовій практиці існують відхилення від цього правила. Так, японські компанії

широко використовують борги для фінансування своєї діяльності. У них відношення позикового капіталу до суми активів в середньому складає 85%; у німецьких фірм — 64%; американських фірм — 55%. Треба пам'ятати, що висока питома вага позикових коштів підвищує ризик банкрутства, тому не слід до краю використовувати можливості залучення позикових коштів [1; 5].

Дюпонівська система інтегрального аналізу ефективності використання капіталу підприємства, розроблена фірмою «Дюпон» (США), передбачає розкладання показника «коефіцієнт рентабельності власного капіталу» на ряд фінансових коефіцієнтів його формування, взаємопов'язаних в єдиній системі [5].

З цієї моделі рентабельність власного капіталу залежить від трьох факторів (рис. 1):

- 1) чистої рентабельності продажів;
- 2) ресурсовіддачі;
- 3) структури джерел коштів, які були інвестовані у підприємство (фінансова діяльність підприємств).

Рис. 1. Модифікована схема фінансового аналізу

Управління фінансовим станом підприємства орієнтоване зараз переважно на вирішення короткострокових проблем. У цих умовах поширеними є зміни завдань, пріоритетів діяльності, рішень. Звідси й наслідки — недосконалість структури показників фінансової стійкості, зниження її рівня. Вважається, що в умовах трансформації економіки України управління фінансовим станом можна вважати управлінням в умовах кризової ситуації. Зміцнення рівня фінансового стану підприємства залежить від повноти досягнення тактичних цілей. В умовах кризи, яка супроводжує перехідний період, основними тактичними цілями практично для кожного підприємства є:

- 1) усунення неплатоспроможності, тобто зменшення суми зовнішніх фінансових зобов'язань; зменшення суми внутрішніх

фінансових зобов'язань; збільшення величини грошових активів, які забезпечують покриття поточних зобов'язань.

2) відновлення фінансової стійкості підприємства, а саме: збільшення обсягу позитивного грошового потоку; зниження обсягів споживання інвестиційних ресурсів підприємства у поточному періоді.

3) зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання шляхом: збільшення темпів приросту обсягів реалізації продукції; перегляду окремих напрямів фінансової стратегії підприємства.

Список використаних джерел

1. Азарова А. О. Підходи до формалізації механізму оцінювання фінансового стану підприємства / А. О. Азарова, О. В. Рузакова // Фінанси України. — 2006. — № 12. — С. 121–129.
2. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия / И. А. Бланк. — К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. — 448 с.
3. Жук І. М. Методичні питання аналізу фінансового стану підприємств на регіональному рівні / І. М. Жук, В. С. Михайлов, Я. М. Поплюйко // Статистика України. — 2006. — № 2. — С. 4–11.
4. Мальчик М. В. Фінансовий аналіз: кредитно-модульний курс.: навч.-метод. Посіб. / М. В. Мальчик, С. Т. Бойко. — Рівне, 2010. — 236 с.
5. Мойсеєнко І. П. Інвестування: навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко. — К. : Знання, 2006. — 490 с.
6. Музиченко А. О. Методи оптимізації структури фінансових ресурсів / А. О. Музиченко // Економіка. Фінанси. Право. — 2006. — № 6. — С. 12–15.

Ірина Сушко, Світлана Очеретенюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ФІНАНSOVA CТІЙKІCTЬ Y CИCTEMІ OЦІHЮBАННЯ PEЗУЛТАТИВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМCTBA

Фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона відображає наскільки підприємство стабільне, незалежне від зовнішніх кредиторів, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, яка віддача виробничого потенціалу.

Оцінювати фінансову стійкість підприємства є нагальною необхідністю, бо за допомогою аналізу фінансової стійкості можна виявити сильні й слабкі позиції підприємства. Менеджери використовують дані аналізу для контролю діяльності підприємства, щоб не допустити банкрутства. Кредитори уважно стежать за показниками фінансової стійкості, щоб пересвідчитися, що

підприємство може сплатити за своїми короткостроковими борговими зобов'язаннями, а також покрити свої фіксовані платежі доходами. Банки будують свою кредитну політику, зважаючи на фінансову стійкість підприємства. Фінансові експерти використовують ці показники для порівняння відносних переваг різних підприємств.

Значну увагу дослідженню фінансової стійкості підприємств приділили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а саме: І. А. Бланк, А. М. Поддєрьогін, О. С. Філімоненков, Г. Г. Кірейцев, Н. В. Тарасенко, О. В. Павловська, К. В. Ізмайлова. Водночас наукові нароби мають такі провідні вчені, як: В. Й. Плиса, М. Л. Котляр, О. В. Кондратьєв, М. Н. Крейніна, М. В. Мальчик, О. О. Терещенко, М. Д. Білик, М. С. Свешнікова, С. В. Чупров. Віддаючи належне їх розробкам, слід зазначити, що відсутність поглиблених досліджень, які б висвітлювали методіку проведення оцінки фінансового стану підприємства та її вплив на управління фінансами на окремо взятому підприємстві, зумовило актуальність даного дослідження.

Вивчення фінансової стійкості дозволяє оцінити можливості організації забезпечувати безперервний процес фінансово-господарської діяльності та ступінь покриття коштів, вкладених у активи власними джерелами.

Визначення меж фінансової стійкості підприємства належить до числа найбільш важливих економічних проблем в умовах переходу до ринку, бо безпосередня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розширення виробництва, а надлишкова — буде перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства зайвими запасами і резервами [2, с. 176].

Фактори, які впливають на фінансову стійкість підприємства, класифікуються за такими ознаками: за місцем виникнення (зовнішні, внутрішні); за важливістю результату (основні, другорядні); за структурою (прості, складні); за часом дії (постійні, тимчасові).

Залежно від впливу означених вище факторів можна виділити такі види фінансової стійкості підприємства: поточна (на момент проведення аналізу) і потенційна (перспектива нарощувати обсяги діяльності протягом певного часу і вихід на новий рівень фінансової рівноваги) [3, с. 68]. Тобто фінансова стійкість підприємства у короткостроковому періоді означає досягнення стану рівноваги, у довгостроковому періоді — трансформування чинників стабілізації у фактори розвитку підприємства.

Важливим аспектом фінансового аналізу є визначення запасу фінансової стійкості, що дає змогу належним чином обґрунтувати

управлінські рішення на підприємстві. На основі даних ф. №2 «Звіт про фінансові результати» визначають запас фінансової стійкості підприємства.

На прикладі ДП «Кременецький лісгосп» проілюструємо розрахунок запасу фінансової стійкості (табл. 1).

Таблиця 1

**Аналіз запасу фінансової стійкості
ДП «Кременецьке лісове господарство»**

№	Показник	№ рядка Форми №2	Роки		
			2009	2010	2011
1	Виручка від реалізації за мінусом ПДВ і АЗ, тис. грн.	035	10588	9330	11145
2	Сума маржинального доходу, тис.грн.	050+240+ 250+260	9411	8372	10105
3	Сума умовно-постійних витрат, тис. грн.	240+250+ 260	5543	5262	6403
4	Частка маржинального доходу у виручці, %	(р.2/р.1)× 100%	0,89	0,90	0,91
5	Поріг рентабельності, тис. грн.	(р.3/р.4)× 100%	6236,24	5864,13	7061,99
6	Запас фінансової стійкості: тис. грн. %	р.1-р.5 (р.6×100%) /р.1	4351,76 41,10	3465,87 37,15	4083,01 36,64

У 2009 р. ДП «Кременецький лісгосп» необхідно було реалізувати продукції на суму 6236,24 тис. грн., щоб покрити всі витрати. Фактично виручка становила 10588 тис. грн., за якої запас становив 4351,76 тис. грн. або 41,10%. У звітному 2010 р. необхідно було реалізувати продукції на суму 5864,13 тис. грн., щоб покрити всі витрати. Фактично виручка становила 9330 тис. грн., що вище від порогу рентабельності на 4351,76 тис. грн., або на 37,15%. Це і є запас фінансової стійкості. Виручка може зменшитися ще на 37,15%, тільки тоді рентабельність дорівнюватиме нулю.

Підприємству потрібно постійно слідкувати за порогом рентабельності та запасом фінансової стійкості, бо коли виручка зменшиться ще більше, то підприємство стане збитковим, буде «продати» власний і позиковий капітал, стане банкрутом [1, с. 121]. У 2011 р. запас фінансової стійкості в абсолютній сумі збільшився на 4083,01 тис. грн., а у відносному вимірі знизився на 36,64%.

Отже, ДП «Кременецький лісгосп» має запас фінансової стійкості щодо основної операційної діяльності, без урахування

доходів і витрат від інших видів діяльності. Наведені розрахунки показують, що беззбитковий обсяг продажу і зона безпечності залежать від постійних витрат, питомої ваги змінних витрат і рівня цін на продукцію.

Таким чином, фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном його використання. Цей ступінь незалежності можна оцінювати за критеріями: рівнем покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування; платоспроможністю підприємства (його потенційною спроможністю покрити термінові зобов'язання мобільними активами); часткою власних або стабільних джерел у сукупних джерелах фінансування.

Список використаних джерел

1. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств / М. Д. Білик // *Фінанси України*. — 2008. — № 3. — С. 117–129.
2. Мальчик М. В. Фінансовий аналіз: кредитно-модульний курс.: навч.-метод. посіб. / М. В. Мальчик, С. Т. Бойко. — Рівне, 2010. — 236 с.
3. Філімоненков О. С. Фінанси підприємства: навч. посіб. / О. С. Філімоненков — К. : Кондор, 2009. — 400 с.

Галина Кузняр

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ФІНАНSOVA KONKYPPEHTOCIPOMOЖHІCTЬ ПІДПРИЄМCTBA

Розвиток ринкових відносин в Україні неможливий без ефективного та стабільного зростання економіки та виробництва конкурентоспроможної продукції, що відображає не лише ефективність діяльності окремого підприємства, але і економіки країни загалом. Проте визначення потенційних можливостей підприємства у конкурентній боротьбі та досягнення ефективних результатів в сучасних умовах стає все складнішим.

Це пов'язано з необхідністю постійного пристосування до умов, які постійно змінюються, а це призводить до необхідності підвищення конкурентоспроможності підприємства та виробництва конкурентоспроможної продукції. Тому проблема управління конкурентоспроможністю підприємства є дуже актуальною у наш час. Саме тому особливу увагу потрібно приділити розробленню такого механізму, який би не тільки створив сприятливі умови для ефективного функціонування підприємства, а й забезпечив йому високий рівень конкурентоспроможності.

Вагомий внесок у дослідження конкуренції й розробку методологічних підходів щодо управління конкурентними перевагами зробили як закордонні вчені-економісти: М. Портер, І. Ансофф, Ф. Котлер, А. Томпсон, Г. Азоєв, А. Градов, Н. Мойсеева, Н. Симонова, Р. Фатхутдінов, А. Юданов, А. Романов, А. Бревнов, так і вітчизняні вчені: Е. Азорян, С. Бондаренко, І. Решетникова, Т. Гончарук, В. Герасимчук, А. Воронкова, М. Мальчик, Ю. Ярошенко, О. Костусев, З. Борисенко, О. Шнипко.

Метою дослідження є виявлення, розроблення та обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління фінансовою конкурентоспроможністю підприємства в умовах фінансової кризи.

У процесі еволюційного становлення конкурентних відносин суб'єкти господарювання намагаються створювати певні умови, приймати ефективні рішення й дії, здійснюють пошук можливостей, їх адекватного та своєчасного використання задля забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку [1, с. 58]. Однією з найголовніших і найважливіших категорій ринкової економіки, що впливає з теорії конкуренції, є конкурентоспроможність, яка виступає наслідком наявності конкурентних переваг, а конкурентні переваги, у свою чергу, виступають наслідком конкурентного потенціалу.

Конкурентоспроможність показує результат діяльності суб'єкта господарювання в умовах конкуренції в певний проміжок часу на певному сегменті ринку, а конкурентоздатність — здатність сформованого потенціалу суб'єкта господарювання та його можливостей створювати конкурентні переваги і як результат — забезпечення конкурентоспроможності в динамічному середовищі [2, с. 38].

Конкурентоспроможність підприємства слід розглядати з урахуванням факторів конкурентоспроможності продукції, потенціалу підприємства, галузей, регіонів і країни в цілому [3, с. 123].

Фінансова конкурентоспроможність підприємства визначається дією комплексу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища його життєдіяльності. Найтипівіший підхід до оцінки фінансової конкурентоспроможності підприємств, який застосовується провідними європейськими банками, передбачає розрахунок таких блоків показників, як фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, прибутковості та самофінансування (рентабельності); ділової активності. Проте вирішальну роль у кінцевій оцінці реального стану справ на підприємстві відіграють показники фінансової стійкості, розрахунок яких представлено в таблиці 1 на прикладі ТзДВ «Галант».

ТЗДВ «Галант» є одним із найбільш потужних підприємств текстильної промисловості західного регіону у Тернопільській області. Протягом 2008–2010 рр. діяльність підприємства була прибутковою. Величина прибутку в 2008 році становила 1811 тис. грн., в 2009 році — 1148 тис. грн., в 2010 році — 78 тис. грн.

Аналіз фінансової стійкості підприємства за допомогою відносних показників — коефіцієнтів (табл. 1.) показав, що коефіцієнт автономії, який показує частку коштів власників підприємства в загальній сумі коштів, вкладених у його майно, свідчить про те, що частка власного капіталу в майні підприємства становила в 2008 році — 76%, в 2009 році — 83%, в 2010 році — 87%. Значення показника більше 50%, отже дане підприємство є фінансово стійким та незалежним від кредиторів.

Таблиця 1

**Динаміка показників фінансової стійкості ТЗДВ «Галант»
за 2008–2010 рр.**

№	Показники	Розрахунок формула	Роки			Абсолютне відхилення	
			2008	2009	2010	2009–2008	2010–2009
1	Коефіцієнт автономії	Φ_1 р.380/р.640	0,76	0,83	0,87	0,07	0,05
2	Коефіцієнт фінансової залежності	Φ_1 р.640/р.380	1,32	1,21	1,14	-0,11	-0,07
3	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Φ_1 р.260/ р.380	0,43	0,63	0,53	0,20	0,10
4	Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	Φ_1 р.(260–620) /р.380	0,15	0,45	0,41	0,30	-0,04
5	Коефіцієнт фінансової стабільності	Φ_1 р.380/р. (430 + 480 +620+630)	3,09	4,75	6,95	1,67	2,20
6	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	Φ_1 р.(430+ 480 +620 +630)/р.380	0,32	0,21	0,14	-0,11	-0,07
7	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Φ_1 р.380/ р. (080 +260 +270)	0,76	0,83	0,87	0,07	0,05
8	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Φ_1 р. (430+480 +620+630) /р.280	0,24	0,17	0,13	-0,07	-0,05

Для підприємства протягом усіх років був притаманний абсолютно стійкий фінансовий стан, коли власні обігові кошти забезпечують запаси і витрати. В цілому фінансовий стан підприємства можна оцінити як такий, що викликає довіру з боку іноземних та вітчизняних партнерів, а саме підприємство є конкурентоспроможним та фінансово стійким.

Для того, щоб забезпечити зростання прибутку ТзДВ «Галант», необхідно:

- нарощувати обсяги виробництва і реалізації товарів, робіт, послуг;
- розширювати, орієнтуючись на ринок, асортимент і якість продукції;
- зменшувати витрати на виробництво (реалізацію) продукції (тобто її собівартість);
- грамотно будувати договірні відносини з постачальниками і покупцями.

Підприємству потрібно і надалі фінансувати свою діяльність за рахунок власного капіталу, адже чим більше боргів має підприємство у структурі свого капіталу, тим вищий фінансовий ризик.

Для підвищення ліквідності підприємству необхідно збільшити власні обігові кошти, обґрунтовано знизити рівень запасів, стримувати зростання дебіторської заборгованості. Підвищення рівня платоспроможності підприємства буде залежати від поліпшення результатів його виробничої та комерційної діяльності. Також на підприємстві необхідно впровадити раціональну схему використання фінансових ресурсів.

Для вирішення проблем щодо управління конкурентоспроможністю підприємства варто рахуватися з основними факторами, які тим чи іншим чином впливають на діяльність підприємства. А саме слід розв'язувати основні проблеми, що пов'язані з виробництвом продукції та її оновленням, працювати над підвищенням якості продукції; постійно здійснювати моніторинг ринку; вести ретельну координацію усіх сфер діяльності, а також реалізувати стратегії підприємства, які б дозволяли успішно функціонувати та конкурувати на певних ринках.

Загалом, вдосконалити фінансовий стан даного підприємства, на нашу думку, можна за рахунок запровадження на підприємстві раціонального та ефективного фінансового менеджменту та фінансової політики, яка б передбачала розробку відповідної фінансової стратегії, що дасть змогу збільшити обсяг фінансових надходжень на підприємство.

Список використаних джерел

1. Бондаренко С. Про механізм формування конкурентоспроможності продукції промислового підприємства / С. Бондаренко, В. Бокій // Економіка підприємств. — 2001 — № 9 — С. 58–59.
2. Гончарук Т. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток у перехідній економіці / Т. І. Гончарук. — Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2003. — 60 с.
3. Піддубна Л. І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: монографія / Л. І. Піддубна — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007 — 368 с.

Вікторія Стешина

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

**ДО ПИТАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРАЦІВНИКІВ
УСТАНОВ ОСВІТИ**

З розвитком ринкових відносин в Україні посилюється роль оплати праці як мотиваційної складової продуктивної зайнятості. Рівень заробітної плати, її структура, динаміка, висока частка в сукупних доходах — показники, які істотно впливають на економіку країни загалом. А тому дослідження питання планування та фінансування заробітної плати є зараз досить актуальним.

Найбільшим недоліком політики планування та фінансування оплати праці є низький рівень середньомісячної номінальної та систематичне зниження реальної заробітної плати.

Питання оплати праці громадян для держави були і є актуальними завжди. Заробітна плата визнана соціальною гарантією і є одним із основних джерел поповнення сімейного бюджету. Проте не завжди фінансова система держави розвивається так, що заробітна плата може виконувати усі покладені на неї функції. Особливо гостро ця проблема стоїть в освітянській галузі. У таблиці 1 проілюстровано зміни розмірів заробітної плати працівників бюджетної установи.

Знецінення праці зайнятих у державному секторі економіки призвело до істотного зниження купівельної спроможності населення, що в свою чергу, негативно позначилося на стимулюванні розширеного розвитку виробництва. Низька ціна робочої сили стала гальмом на шляху до впровадження науково-технічних досягнень, підвищення продуктивності праці і зацікавленості працівників у результатах виробничої діяльності.

Негативним наслідком того, що у формуванні заробітної плати як економічної категорії переважають економіко-організаційні,

Таблиця 1

Розподіл штатних одиниць за розмірами заробітної плати відділу освіти Костопільської РДА Рівненської області

Роміри зарплати, грн.	Квітень 2008 р.		Вересень 2009 р.		Жовтень 2010 р.		Грудень 2011 р.	
	Шт. од	%	Шт. од	%	Шт. од	%	Шт. од	%
500,01–550	265,85	53,34	–	–	–	–	–	–
550,01–600	46,75	9,38	–	–	–	–	–	–
600,01–650	14,35	2,88	312,6	62,59	–	–	–	–
650,01–700	9	1,81	14,35	2,87	–	–	–	–
700,01–750	–	–	9	1,8	–	–	–	–
750,01–800	15,75	3,16	–	–	–	–	–	–
800,01–850	70,75	14,19	–	–	–	–	–	–
850,01–900	–	–	41,5	8,31	–	–	–	–
900,01–950	–	–	47,5	9,51	336,95	67,09	–	–
950,01–1000	–	–	–	–	41,5	8,26	–	–
1000,01–1250	76	15,24	–	–	48	9,56	391,8	74,66
1250,01–1300	–	–	39,5	7,91	–	–	52,25	9,96
1300,01–1350	–	–	35	7,01	40,75	8,11	–	–
1350,01–1450	–	–	–	–	35	6,98	–	–
1450,01–1550	–	–	–	–	–	–	–	–
1550,01–1650	–	–	–	–	–	–	44,75	8,53
1650,01–1750	–	–	–	–	–	–	36	6,85
Всього штат. од. на кін. міс.	498,45	100	499,45	100	502,2	100	524,8	100

Примітка: наведено дані по адміністративно-господарському та навчально-допоміжному персоналу.

а не ринкові принципи, є низький рівень стимулювання професіоналізму, майстерності, висококваліфікованої праці та необґрунтованої розбіжності у рівнях заробітної плати працівників однакової кваліфікації.

Система оплати праці не може триматися на тіньовій заробітній платі при масовій невиплаті офіційної заробітної плати, а тому назріла об'єктивна економічна реальність реформування заробітної плати з метою підвищення її рівня і відновлення основних функцій. Це розуміють урядові структури усіх рівнів, науковці і практичні працівники, які займаються питаннями оплати праці, та працюючі громадяни.

В ст. 43 Конституції України встановлено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3]. Кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеного законом її мінімального рівня.

Основними нормативними документами, на основі яких нараховується заробітна палата в установах освіти, крім загально застосовуваних, наприклад, Кодексу законів про працю України, Законів України «Про оплату праці», «Про відпустки» тощо, є Закон України «Про державну службу», Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 1999 року №2288 «Про впорядкування умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, органів прокуратури, судів та інших органів», №1207 від 6 серпня 2003 року «Про підвищення посадових окладів працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів», інструкція про обчислення заробітної плати працівників освіти №102 від 15.04.1993 року [1; 2; 4].

Пошук шляхів удосконалення планування заробітної плати працівникам освіти не є тим питанням, яке можна розглядати як самостійне, без взаємозв'язку з іншими факторами фінансового та економіко-організаційного характеру. Вирішення даної проблеми є можливим лише при державному втручанні у процеси фінансового забезпечення оплати праці, у поєднанні з факторами, які враховують вік, досвід, стаж та професійні якості працівника. Адже, як показує передовий зарубіжний досвід, цінність трудових ресурсів є визначальним фактором успішного функціонування усієї галузі.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.president.gov.ua.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.kmu.gov.ua.

Ольга Чайковська, Валентин Яковлєв
Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

РОЛЬ САНАЦІЇ У ФІНАНСОВОМУ ОЗДОРОВЛЕННІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних економічних умовах внутрішні можливості підприємства та зовнішній вплив на його функціонування часто входять у невідповідність, що зумовлено зовнішніми умовами, які часто змінюються, такими, як розвиток світової економіки, конкуренція, політична ситуація в державі та ін. З іншого боку — нестійкий фінансово-економічний стан, викликаний слабким, непрофесійним менеджментом, не виваженою фінансовою страте-

гією, ризиковими стратегіями маркетингу, інноваційною та інвестиційною політикою та ін.

Це призводить до того, що підприємство стикається з високим ступенем невизначеності розвитку подій, невизначеністю поведінки, високим ступенем ризику отримання очікуваного результату. За сучасних умов розвитку економіки рівень збанкрутілих підприємств невіддільно зростає. Неплатоспроможність, збитковість, криза платежів і, як наслідок, банкрутство є сьогодні характерними для більшості українських підприємств [1]. Саме тому питання фінансової кризи та банкрутства є досить актуальним у сучасних умовах розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій показав, що навколо проблеми фінансової кризи і банкрутства зосереджена значна увага багатьох науковців. Питання банкрутства підприємства досліджували такі сучасні науковці, як: О. Я. Базилінська, Л. І. Даченко, К. Л. Ларіонова, В. О. Подольська, Ю. П. Макаренко, Н. П. Шморгун, А. С. Яблонська та інші. Досить детально питання банкрутства вивчав О. О. Терещенко. Однак, незважаючи на це, проблема пошуку шляхів фінансового оздоровлення не втрачає актуальності і має багато нерозглянутих питань, потребує подальшого дослідження та розвитку.

Під фінансовою кризою розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або брак у фірми потенціалу для успішного функціонування. З позиції фінансового менеджменту, кризовий стан підприємства полягає в його неспроможності здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності.

Одним із засобів подолання платіжної кризи та запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація. Економічним змістом санації є відновлення платоспроможності й фінансової стійкості підприємства. При цьому санація здійснюється за допомогою зовнішніх з позицій боржника осіб [2].

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Термін «санація» походить від латинського «*sanare*» — оздоровлення, видужання. Економічний словник тлумачить це поняття як систему заходів, здійснюваних для запобігання банкрутству промислових, торговельних, банківських монополій, визначаючи, що санація може відбуватися злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужнішою компанією; випуском нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшенням банківських кредитів і наданням урядових субсидій; перетворенням короткострокової заборгованості у довгострокову; повною або частковою купівлею державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства.

Особливе місце в процесі санації підприємств займають організаційні та техніко-економічні заходи поряд з заходами фінансово-економічного характеру.

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків і ліквідація причин їх виникнення, відновлення чи збереження ліквідності і платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, покращення структури оборотного капіталу і формування фондів фінансових ресурсів для проведення заходів виробничо-технічного і організаційного характеру [3].

Для розробки механізму фінансового оздоровлення господарюючого суб'єкта дуже часто використовується так звана «класична модель санації», процес відновлення фінансової стійкості будь-якого підприємства повинен починатися з виявлення і аналізу причин і факторів фінансової кризи.

Після отримання необхідних даних щодо фінансового стану підприємства і причин кризи робиться висновок про доцільність чи недоцільність санації даного суб'єкта господарювання.

Найважливіше значення в процесі санації належить заходам фінансово-економічного характеру, які відображають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств. Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики чи на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі.

За джерелами мобілізації фінансових ресурсів розрізняють автономну та гетерономну санацію. Автономна санація передбачає фінансування оздоровлення підприємства за рахунок його власних ресурсів і коштів, наданих власниками та іншими особами (без залучення в санаційний процес сторонніх осіб). Гетерономна (зовнішня) санація характеризується участю в ній сторонніх осіб, зокрема банків та інших кредиторів, клієнтів, держави [4].

Отже, фінансова санація — ефективний засіб покриття поточних збитків та усунення причин їхнього виникнення, відновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Список використаних джерел

1. Даценко Л. І. Заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, які застосовуються у плані санації / Л. І. Даценко // Санація та банкрутство. — 2009. — № 1. — С. 43–47.
2. Конох О. В. Судова санація: ознаки та класифікація заходів / О. В. Конох, О. О. Третякова // Санація та банкрутство. — 2008. — № 4. — С. 59–62.
3. Макаренко Ю. П. Використання системи антикризового управління для переходу до інвестиційної активності / Ю. П. Макаренко // Інвестиції: практика та досвід. — 2008. — № 2. — С. 3–6.
4. Шапурова О. О. Політика антикризового управління / О. О. Шапурова // Актуальные проблемы экономики. — 2008. — № 8. — С. 147–153.

Оксана Мальчик

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ЗБАЛАНСУВАННЯ БЮДЖЕТІВ — ПРІОРИТЕТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У фінансовій системі кожної країни одне з провідних місць займає бюджет держави. На відміну від інших сфер і ланок, він охоплює все суспільство, кожную юридичну та фізичну особу. Бюджет виступає, з одного боку, фінансовою базою для реалізації державою своїх функцій, а з другого — інструментом впливу на різні сторони суспільно-економічного життя. Державний бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу, забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення [1]. У сучасних умовах функціонування економіки з раціональним виконанням державного бюджету пов'язано безліч зовнішніх та внутрішніх проблем. Саме тому дане дослідження є актуальним.

Питання пошуку механізмів збалансування бюджетів різного рівня знаходяться в центрі уваги багатьох українських вчених, серед яких Т. Бондарук, І. Луніна, С. Слухай, О. Синцова. У розвинених країнах питаннями забезпечення оптимальних умов

функціонування бюджетів переймаються ряд теоретиків та практиків. Ціла низка робіт іноземних науковців і практиків, серед яких слід відзначити У. Тіссена, Р. Кокоцинські, Г. Петері, Б. Гамернікова, А. Маайтова, Ю. Немеца, В. Базилевича, Л. Баластрик, А. Єпифанова, І. Сала, Б. Карибського, присвячена проблемам управління державними фінансами, адаптації вітчизняної практики до європейських норм та особливостям управління місцевими фінансами.

Бюджет тісно пов'язаний з іншими ланками фінансової системи, виступає координуючим центром і надає їм необхідну допомогу у формі бюджетних дотацій, субсидій, гарантій, забезпечуючи функціонування інших ланок фінансової системи [2].

Держава використовує бюджет для здійснення територіального, внутрішнього і міжгалузевого розподілу і перерозподілу ВВП з метою вдосконалення структури суспільного виробництва і забезпечення соціальних гарантій населенню. Доходна частина бюджету складається, в основному, з податкових надходжень. Менша її частина — це неподаткові надходження. В Україні головну роль відіграють податок на прибуток та податок на додану вартість. Велика частка непрямих податків (ПДВ та акциз) пояснюється тим, що в умовах спаду виробництва держава не може забезпечити надходження в бюджет шляхом прямого оподаткування прибутку підприємств, організацій та доходів громадян. Тому застосовують непряме оподаткування, яке є формою вилучення доходів у споживачів.

У зв'язку з цим важливе значення має постійне удосконалення системи мобілізації доходів бюджету, краще використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Кожна ланка бюджетної системи повинна мати закріпленій у законодавчому порядку перелік платежів, що повністю надходять до цього бюджету та є достатніми для покриття передбачених видатків. Якщо в окремі періоди доходи не покривають витрат, то бюджету надаються субсидії із загальнодержавного бюджету.

Іншим важливим напрямком впливу бюджету на економічні та соціальні процеси в державі є видатки. Найзначніші суми бюджетних ресурсів призначені для формування фонду споживання. Останніми роками на ці потреби спрямовується понад 50% усіх видатків бюджету. Існує також тенденція щодо їхнього зростання.

В бюджетних видатках розвинутих країн перше місце займають соціальні статті. Загалом, у світі відбувається суттєве підвищення соціальної частки державних видатків. Якщо наприкінці

20-х років вони становили 3–5%, то до 1969 р. цей показник виріс до 10%, а до початку 90-х років досяг у середньому 20–25%, а у Швеції, Нідерландах, Данії, Франції, Німеччині, Австрії і Фінляндії — 25–38%. Нарощування накопичень на розвиток людського капіталу забезпечило у 50-90-х роках ХХ ст., за різними підрахунками, від 1/5 до 1/3 зростання ВВП в розвинених країнах.

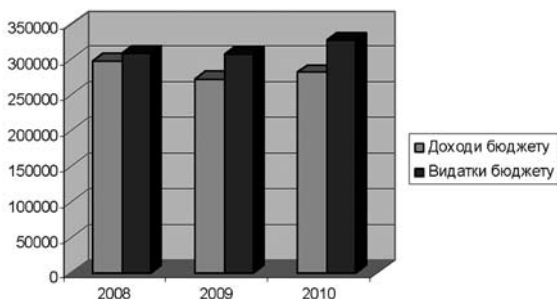

Рис. 1. Динаміка доходів і видатків зведеного бюджету України

Виконання державного бюджету в ідеалі — це повне покриття видатків доходами. Перевищення видатків над доходами призводить до утворення бюджетного дефіциту, який покривається державними позиками внутрішніми і зовнішніми. Позики здійснюються у вигляді продажу державних цінних паперів, позик у позабюджетних фондів (наприклад, у Пенсійного фонду) або через одержання кредиту в банку.

Останню форму фінансування бюджетного дефіциту використовує місцева влада. Зовнішні позики для покриття дефіциту державного бюджету в таких міжнародних економічних організаціях, як МВФ, СБ і в розвинених країнах та їхніх об'єднаннях типу ЄС тощо, характерні для країн, що розвиваються, а також все більше використовуються і перехідними до ринку країнами, в тому числі Україною. Йдеться як про безпосереднє наповнення бюджету держави завдяки послідовній політиці оптимізації податкового навантаження та детінізації економіки, так і про зменшення потреби в прямих бюджетних видатках внаслідок децентралізації фінансування відповідних завдань. На нашу думку, пріоритетними напрямками фінансової політики мають бути:

- оптимізація ефективності фінансування завдань, які належать до сфери компетенції держави та місцевої влади: житлово-комунальної сфери, медичного обслуговування, інформаційного забезпечення тощо шляхом залучення до їхнього підрядного

виконання на тендерній основі приватних компаній та суб'єктів підприємництва;

– розвиток страхових механізмів пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування отримання вищої та спеціальної освіти тощо;

– заохочення комерційного кредитування суб'єктів господарської діяльності, насамперед, тих, які сьогодні обґрунтовано отримують державну фінансову підтримку у вигляді податкових та інших пільг, субсидій, дотацій тощо;

– заохочення розвитку механізмів випуску корпоративних облігацій, розрахованих як на внутрішній, так і на зовнішній ринки;

– цілеспрямований розвиток інститутів та інструментів фондового ринку, в тому числі — підтримка первинної емісії цільових інвестиційних цінних паперів [3; 4].

При подоланні негативних наслідків світової фінансової кризи в країні уряд має проводити політику жорсткої економії бюджетних коштів — структура видатків бюджету має укладатися в чітко визначені пріоритети соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України (нова редакція) від 08.07.2010 №2456-VI. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/lavs/main.cgi?user=&find=typ=21>.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.

Валентина Чекаліна, Іванна Подвірна

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ВІТЧИЗНЯНИЙ СТРАХОВИЙ РИНОК: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Побудова ринкової моделі економіки шляхом проведення економічних реформ, відновлення приватних засад у господарюванні і формування приватного підприємництва зумовили посилення уваги до інституту страхування як соціально-економічного механізму захисту господарської діяльності від руйнівної дії стихійного лиха, нещасних випадків, несприятливих змін ринкової

кон'юнктури тощо. Крім того, небезпека вказаних факторів може шкодити матеріальним об'єктам життєдіяльності фізичних осіб. Як засвідчує аналіз історії та сучасного становлення інституту страхування, воно є обов'язковим елементом кожної економічної і соціальної системи суспільства. Без розвинутої системи страхування економіка успішно функціонувати не може.

Дослідженню страхових правовідносин були присвячені праці представників дореволюційної доби. Зокрема, це роботи В. Р. Ідельсона, Д. І. Мейера, Г. Ф. Шершеневича тощо. Значний внесок у розв'язання проблем страхових правовідносин був зроблений представницею сучасного періоду М. Я. Шиміною. Також питанням страхових правовідносин було присвячено праці В. В. Аленичева, Д. А. Петрова, Є. О. Суханова. В останні роки відчувається значна зацікавленість українських вчених-правознавців правовими проблемами страхових правовідносин. Аналізу страхових правовідносин присвячені праці Є. М. Білоусова, В. В. Луця, В. П. Янішена, В. Д. Базилевича, О. Д. Василика, А. А. Гвозденка, О. Д. Заруби, М. С. Клапківа, Ф. В. Коньшина, Л. І. Рейтмана, С. С. Осадця.

У Україні в умовах переходу до ринкової економіки перед багатьма підприємствами постала проблема фінансової стабілізації, забезпечення безперервної виробничої діяльності. Вдале подолання ризикових ситуацій, що забезпечує в перспективі максимальну фінансову стійкість, можливе за умов ефективного функціонування страхового ринку. В умовах ринку страхування стає не тільки методом захисту страхувальників від руйнівних стихійних лих, але і засобом забезпечення від несприятливих змін ринкової кон'юнктури, що можуть негативно впливати на господарсько-фінансову діяльність суб'єктів та добробут населення.

Світовий ринок страхування в останні роки набув стрімкого розвитку. У 2005 році кількість отриманих страхових платежів у світі складала 3425,7 \$ млрд., з них більш ніж 1972 \$ млрд. це платежі зі страхування життя (57,6%) [2].

У порівнянні зі світовими тенденціями, український страховий ринок має дуже скромні показники, на Україну припадає менше, ніж один відсоток страхових платежів, отриманих у світі, і відставання від країн, які панують на страховому ринку, більш ніж суттєве. У порівнянні з країнами-сусідами, український ринок страхування за обсягами страхових платежів у 2009 році переважав такі країни, як Румунія та Болгарія, але тільки за рахунок платежів, отриманих за ризиковими видами страхування.

Спостерігаючи за даними статистики, можна побачити, що страхування життя в Україні тільки починає розвиватися і обсяги платежів з цього виду страхування є незначними, навіть у порівнянні з Румунією (країни з більш розвинутою економікою мають більшу частку платежів зі страхування життя у валовому обсязі страхових платежів). Так, ця частка у Польщі складає 42%, а в Угорщині близько 44%.

Аналіз сучасного стану та розвитку страхового ринку України показав, що кількість страхових компаній в Україні продовжує поступово збільшуватися як у галузі страхування життя, так і в галузі ризикових видів страхування. І хоча Держфінпослуг фактично проводить політику стримування зростання кількості страхових компаній.

На ринку припиняє свою діяльність менше страхових компаній, ніж створюється за аналогічний період. Станом на кінець 2009 року в Україні зареєстровано 440 страхових компаній, у тому числі 56 компаній зі страхування життя, у яких працюють близько 50 тис. робітників. Але, незважаючи на їхню велику кількість, страховий ринок України характеризує висока концентрація — на перші 100 компаній припадає близько 80% ринку.

В 2009 році валові страхові платежі виросли до 13,829, млн. грн. (на 7,6), зокрема з поп — лафе страхування 13,38 млрд. грн. платежів, а зі страхування життя — 450,8 млн. грн. Цей показник фактично на 1 млрд. грн. перевищує результати 2008 р. (12,85 млрд. грн.). Сформовані страхові резерви склали 6014.1 млн. грн.

Валові страхові виплати виросли до 2,599,6 млн. грн. (на 37,2%), у 2008 р. вони склали 1,89 млрд. грн. У результаті рівень виплат зріс на 4,1%, в порівнянні з 2008 р., і склав 13,8% (14,7% у 2008 році).

Вперше за останні декілька років об'єми страхового ринку виросли за рахунок класичних видів страхування (а не за рахунок оптимізаційних схем, як це було в попередні роки. Причому зростання складає від 5 до 10% по кожному виду і йде в основному за рахунок залучення нових клієнтів. Наприклад, у 2010 році компанії уклали по автострахованню 515 тис. договорів (2009 р. — 344 тис.), по страхуванню медичних витрат 540 тис. договорів (149 тис. у 2008) сукупному обсязі отриманих страхових платежів [1].

Зростання основних показників діяльності страховиків за I квартал 2011 року вказують на продовження позитивних тенденцій зростання ділової активності за 2010 рік. Так, темпи приросту основних показників діяльності за 1 кв. 2011 р., у порівнянні до

аналогічного періоду 2010 року, свідчать про наступне. Кількість укладених договорів (за виключенням договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті) зроста на 55,1%, при цьому договори, укладені з фізичними особами, зросли на 54,5%, договори з юридичними особами — на 59,6%.

Зростання обсягів страхової діяльності стало одним із факторів росту страхових резервів та активів. Розміщення страхових резервів здійснюється у відповідності із ст. 31 Закону України «Про страхування», де визначено перелік активів за відповідними категоріями.

Разом з тим, основною проблемою для страховиків залишається недостатність ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів. Особливо гострою є проблема забезпечення довгострокових зобов'язань за договорами страхування життя.

Єдиним джерелом інвестування половини обсягу страхових резервів залишаються банківські вклади, які мають постійну дохідність, забезпеченість гарантуванням вкладів відповідно до чинного законодавства. Інші активи, що вільні від зобов'язань, найчастіше вкладаються в цінні папери (як правило, акції).

Протягом останніх років зберігається позитивна динаміка зростання активів страховиків. За січень–грудень 2010 року загальні активи збільшилися на 8,2 млрд. грн., а величина активів, визначених ст. 31 Закону України «Про страхування» — на 3,3 млрд. грн.

Аналіз статистичних даних, науково-дослідних робіт по дослідженню українського ринку страхування дозволив сформулювати основні тенденції та перспективи його розвитку: збільшення ринку за рахунок класичного страхування, велика концентрація страхового ринку, зміни в структурі страхових платежів, монополізація ринку страхування життя, зменшення обсягів перестраховування у нерезидентів, перестраховування ризиків недержавного страхування за кордоном, зменшення темпів страхування життя, страхових платежів. У майбутньому слід чекати стабілізації та скорочення кількості страхових компаній, активізації процесів збільшення бізнесу шляхом злиття та поглинання зроцування страхових та фінансових послуг.

Список використаних джерел

1. Барановський М. Розвиток страхового бізнесу в Україні / М. Барановський // Фінанси України. — 2006. — № 8.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.oranta.ua.
3. Найбільш поширені фінансові показники [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aup.ru/articles/finance/2.htm>.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ МАЛОЦІННИХ І ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ

На сучасному етапі розвитку економіки України роль виробничо-господарських підприємств підвищилася у зв'язку з необхідністю забезпечення ринку продукцією з високою якістю, конкурентоздатністю та низькою собівартістю. Враховуючи те, що основою виробництва є запаси сировини, матеріалів, енергії, то для забезпечення ефективного виробництва необхідно вживати комплекс заходів щодо виявлення, кількісного вимірювання та реалізації резервів забезпеченості виробничими запасами і МШП та ефективного їх використання [2]. А для цього необхідно здійснювати систематичний облік та аналіз рівня та динаміки забезпеченості, а також ефективності використання виробничих запасів та малоцінних швидкозношуваних предметів на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Актуальність дослідження полягає в тому, що з переходом системи бухгалтерського обліку на нові національні стандарти з'явилася певна кількість проблемних ситуацій для підприємств, пов'язаних з організацією бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту МШП. Саме в цьому полягає актуальність теми проведеного дослідження.

Багато уваги приділяється питанню правильності оприбуткування малоцінних та швидкозношуваних предметів в економічній літературі. Розвитку теорії та практики обліку МШП, забезпеченню його інформаційної бази сприяли праці таких вітчизняних вчених як: Ф. Ф. Бутинець, В. П. Завгородній, В. В. Сопко, Л. К. Сук, П. Т. Саблук, Н. В. Чебанова та інших.

Малоцінні та швидкозношувані предмети за своєю функціональною роллю в підприємстві є такими засобами праці, як і основні засоби (використовуються в процесі виробництва без зміни натуральної форми і поступово зношуються), але мають і особливості оборотних засобів [5, с. 40].

Виділення зі складу основних засобів зазначених предметів у особливу групу, незважаючи на такий же характер їх використання в діяльності підприємства, як і основних засобів, зумовлено двома причинами. Основна проблема, пов'язана з відображенням у бухгалтерському обліку інформації про наявність і рух МШП, полягає у визначенні його вартісної межі [1].

Друга проблема є наслідком першої і зводиться до оптимізації бухгалтерського обліку операцій про наявність і рух МШП. Прий-

няття Положення (стандарту), яким були б встановлені методологічні принципи формування в обліку інформації про МПП зі строком корисного використання більше року, не передбачається. Тому розробку методології обліку МПП доведеться провадити підприємствам, самостійно виходячи з положень П(С)БО 9, Плану рахунків та Інструкцій.

Не менш важливою проблемою обліку МПП є правильна організація аналітичного обліку. Одним з найосновніших напрямків усунення даних проблем та порушень є визначення основних способів організації обліку. Основним показником ефективності використання малоцінних та швидкозношуваних предметів є їх оборотність [3, с. 189].

Позитивно впливає на оборотність малоцінних та швидкозношуваних предметів збільшення обсягів товарообігу. Збільшення залишків малоцінних та швидкозношуваних предметів має негативний вплив на їх оборотність.

З метою удосконалення організації обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів вважаємо за доцільне ввести на підприємстві автоматизацію аналітичної роботи. Автоматизоване рішення обліку, аналізу та контролю МПП має на меті полегшення аналітичної роботи на підприємстві: можливість постійного контролю за надходженням, використанням та зберіганням МПП, визначення впливу факторів на обсяги МПП та ефективність їх використання.

Однак впровадження автоматизації аналізу та обліку на підприємстві потребує комплексного підходу з боку керівництва: необхідно мати на підприємстві сучасні електронно-обчислювальні машини, програмне забезпечення, перед початком впровадження автоматизованої системи необхідно розробити методологічні принципи роботи підприємства в умовах автоматизованої системи аналізу та обліку [4, с. 42].

Що стосується шляхів удосконалення ведення обліку, то особливу увагу слід приділити раціоналізації системи контролю за збереженням МПП. Даний контроль здійснюють такими методами:

- 1) через систему матеріальної відповідальності — укладанням договорів з працівниками, які мають доступ та оформляють документи, пов'язані з рухом матеріальних цінностей;
- 2) документальне оформлення всіх операцій руху МПП (прийняття, відпуск, списання);
- 3) затвердження окремим наказом посадового списку осіб, що мають право підписувати документи з прийняття, відпуску та списання матеріальних цінностей;

- 4) налагодження складського господарства;
- 5) проведення інвентаризацій.

Таким чином, бухгалтер має можливість уважно стежити за рухом і зберіганням МПП, так як основою такого контролю є первинна документація.

В умовах переходу підприємства до ринку значно зростає роль бухгалтерського обліку як найважливішого засобу одержання повної і достовірної інформації про майно підприємства і його зобов'язань та своєчасного доведення цих зведень до користувачів. У зв'язку з розширенням прав підприємств в області постановки і ведення бухгалтерського обліку перед бухгалтерськими службами виникає проблема оптимальної організації обліку різних об'єктів: основних засобів, нематеріальних активів, запасів, процесів виробництва і реалізації, розрахунків, капітальних і фінансових вкладень та ін.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16 липня 1999 р. № 996-ХІУ (зі змінами і доповненнями) // Юрист плюс. — 2004. — №8.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 02.11.1999 р. за № 751/4044.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік: підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська. — Житомир : ПП «Рута», 2008. — 480 с.
4. Власюк Г. В. Проблеми організації бухгалтерського обліку та шляхи їх вирішення / Г. В. Власюк // Держава та регіони. — 2009. — № 6. — С. 40–44.
5. Павлюк І. Проблеми бухгалтерського обліку виробничих запасів, товарів та пропозиції щодо їх вирішення / І. Павлюк // Бухгалтерський облік і аудит. — 2008. — № 6. — С. 40–41.

Мирослава Бондарчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОЦІНКА ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА, ЇХ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ НА МАТЕРІАЛАХ ПАТ «ДУБЕНСЬКИЙ ЗАВОД ГУМОВОТЕХНІЧНИХ ВИРОБІВ»

Тема обліку, контролю та аналізу ефективності виробничих запасів на сьогоднішній день є актуальною, адже кожне підприємство, незалежно від форм власності, володіє як оборотними, так і необоротними активами, а тим більше для здійснення фінансово-

господарської діяльності наявність запасів є обов'язковою. А особливо важливе значення має правильна та раціональна організація внутрішнього контролю, тому що, маючи навіть грошові, матеріальні та трудові ресурси, без чіткої організації контролю підприємство не зможе функціонувати на рівні, який забезпечував би йому отримання максимально-можливих прибутків.

Під виробничими запасами розуміють активи, які використовуються для подальшого продажу, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Це придбані або самостійно виготовлені вироби, які підлягають подальшій переробці на підприємстві.

До виробничих запасів відносять предмети праці, призначені для використання у виробництві продукції (виконанні робіт, наданні послуг) та господарських потреб, придбанні для подальшого продажу або використовуються для обслуговування виробництва (виконання робіт, надання послуг), а також для потреб управління [5].

Бухгалтерський облік виробничих запасів здійснюється з дотриманням єдиних методологічних принципів, визначених Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», прийнятих Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, національного Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, законодавчих і нормативних активів з урахуванням специфіки діяльності підприємств [1; 4; 8].

Запаси є найбільш важливою і значною частиною активів. Вони займають особливе місце у складі його майна, а також у виробничій сфері та у торгівлі і відносяться до оборотних активів.

З аналізу фінансового стану ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів» випливає, що підприємство має ряд ознак для успішного господарювання. Проаналізувавши фінансові показники ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів», можна виділити такі зміни. Загальна сума капіталу з кожним роком збільшується, що є позитивним для господарської діяльності, тобто відображає його розширення.

Вагомий внесок у досягненні таких результатів в ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів» внесла і облікова політика, адже облікова політика підприємства — це не просто сукупність ведення обліку, обраних, відповідно до умов господарювання, але й вибір методики обліку, яка надає можливість використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя в обліку. Іншими словами, облікову політику, в широкому

розумінні, можна визначити як управління обліком, а у вузькому — як сукупність способів ведення обліку (вибір підприємством конкретних методик ведення обліку). Слід відмітити і про правильно організовану систему бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві [2; 6; 7].

Аналіз динаміки виробничих запасів ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів» свідчить, що споживання матеріалів за період, що аналізується, зросло з 296 тис. грн. до 1697 тис. грн., тобто на 1401 тис. грн., що, з одного боку, позитивно, але з іншого, якщо проаналізувати структуру виробничих запасів підприємства, не досить добре. Загалом спостерігається зростання за всіма видами матеріальних ресурсів [3; 9;].

Структура виробничих запасів за аналізований період зазнала незначних змін. Найбільшу частку мають основні матеріали: у 2008 р. — 58,4%, а 2010 р. — 60,6%.

Перевірка матеріальних цінностей — це трудомістке питання, тому аудитори найчастіше застосовують вибірковий метод контролю і тільки в кращому випадку застосовують суцільний.

При проведенні аудиту виробничих запасів ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів» було перевірено такі ділянки обліку:

- правильність визначення вартості їх заготівлі (правильність включення витрат до собівартості запасів);
- документообіг із руху матеріальних цінностей;
- своєчасність і повнота оприбуткування запасів на складах і причини ненадходження запасів у разі їх оплати;
- ведення бухгалтерського обліку виробничих запасів;
- правильність списання виявлених нестач та надлишків.

Під час аудиту виробничих запасів на підприємстві не було виявлено ніяких порушень щодо обліку надходження (оприбуткування) і вибуття (методу оцінки виробничих запасів, правильності списання) запасів [10].

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні пропозиції щодо покращення облікового процесу на ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів»:

- 1) розробити на підприємстві облікову політику, за допомогою якої ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів» буде дотримуватися єдиної методики відображення в бухгалтерському обліку та звітності господарських операцій та порядку оцінювання об'єктів обліку;
- 2) впровадження методичного забезпечення (інструкції, методичні вказівки, коментарі);

- 3) необхідно покращити графік документообігу з метою вчасного надходження первинних документів до бухгалтерії та складання звітності;
- 4) провести систему заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації працівників підприємства, для того, щоб вони могли формулювати вимоги до програмних засобів, оцінювати їх якість та ефективність, вибирати програмні засоби, найбільш відповідним конкретним запитам тощо (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації фахівців бухгалтерського обліку);
- 5) покращити аналітичний облік запасів, присвоєння номенклатурного номера кожному найменуванню чи сорту запасів, ведення картки складського обліку, в яких після кожної позиції запасів по приходу і видатку виводиться залишок;
- 6) оптимальний вибір методу обліку виробничих запасів та їх оцінка повинні здійснюватися як з урахуванням набутого вітчизняного досвіду, так і досвіду зарубіжних країн. Зокрема, заслуговує на увагу запровадження на підприємстві оцінки виробничих запасів при їх вибутті за методом середньозваженої величини. Такий метод дає можливість оптимізувати виробничі запаси.

Все це буде сприяти чіткій організації обліку й аудиту, одержанню достовірної інформації про наявність, надходження і витрачання запасів на ПАТ «Дубенський завод гумовотехнічних виробів».

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р. (зі змінами і доповненнями).
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI.
3. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, недостачі (псування) матеріальних цінностей, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22.01.96 № 116.
4. Про аудиторську діяльність: закон України від 22.04.1993 р. № 3125-XI (із змінами і доповненнями) // Світ бухгалтерського обліку. — 1998. — № 7-8.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV// Юрист плюс. — 2004. — № 8.
6. Про визначення розміру збитків, нанесених підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінних каменів і валютних цінностей: закон України № 217/95-ВР від 06.06.95.
7. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: закон України, затверджений Наказом Мініфіну від 30.11.1999 р. № 291.
8. Про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [Електронний ресурс]: положення, затверджене наказом Мініфіну від 24.05.1995 р. № 88. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

9. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс]: інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
10. Про затвердження типових первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів: наказ Міністерства статистики України № 193 від 21.06.1996 р.

Мирослава Климяк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ ГРОШОВИХ КОШТІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ

Актуальність дослідження обліку та аналізу грошових коштів в національній валюті полягає в тому, що грошові кошти відіграють важливу роль у виробничо-господарській діяльності підприємства.

Питанню розвитку теорії та практики обліку грошових коштів в останні роки присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: Л. О. Лігоненко, Л. К. Сук, М. Ф. Базась, А. Г. Загородній, Н. Н. Грабова, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, С. Я. Тенько. Разом з тим сьогодні залишається проблемним питанням обліку, аналізу та аудиту грошових коштів в національній валюті.

Гроші — це загальний еквівалент вартості, який вимірюється витратами праці, визнаними суспільством. За допомогою грошових знаків установлюються ціни на всі товари та послуги. Суспільна користь грошових коштів визначається тим, що готівка:

- опосередковує рух товару від його виробника до споживача;
- обслуговує рух індивідуальних капіталів;
- поза сферою обігу готівка здатна зберігати свою споживчу вартість.

Бухгалтерський облік грошових коштів в національній валюті покликаний вирішувати такі основні завдання:

- вчасно і точно відображати наявність і рух (надходження і вибуття) коштів у касі на рахунках в установах банків;
- контролювати дотримання ліміту готівки в касі, схоронність і раціональне використання коштів;
- правильно відображати розрахункові операції, забезпечувати контроль за своєчасністю платежів і дотримання встановленого порядку розрахунків;

- інформувати про отримані кредити, забезпечувати контроль за їх використанням по призначенню і за своєчасним погашенням.

На обсяг та структуру грошових потоків впливає значна кількість факторів, які зумовлюють класифікацію грошових потоків за наступними ознаками:

- джерелами походження;
- видами діяльності підприємства;
- напрямом руху грошових коштів.

За джерелами походження фактори впливу на обсяг і структуру грошових потоків поділяються наступним чином:

1. Фактори зовнішнього характеру — (система умов зовнішнього середовища, які впливають на обсяг і структуру надходження та витрачання грошових коштів).

2. Фактори внутрішнього характеру — (формується в середині підприємства і впливають на обсяг та структуру його грошових потоків).

Аналітичний облік грошових коштів — це узагальнення даних первинних документів руху грошових коштів у регістрах аналітичного обліку (картках, книгах) [1].

Синтетичний облік грошових коштів — це узагальнюючий облік грошових коштів, який ведеться у регістрах синтетичного обліку (журналах, відомостях, Головній книзі) в розрізі синтетичних рахунків [1].

Аналіз руху грошових коштів є необхідною умовою ефективного управління грошовими потоками, які забезпечують фінансово-господарську діяльність підприємства [3].

Метою аналізу грошових потоків підприємства є прискорення руху грошових коштів і підвищення на цій основі оборотності активів та капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства [4].

Метою аудиту операцій з грошовими коштами, іншими активами та стану розрахунків є встановлення достовірності даних щодо наявності та руху грошових коштів, повноти і своєчасності відображення інформації та руху грошових коштів і розрахунків відповідно до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності господарюючого суб'єкта [5].

Завданням аудиту визначається його мета. На сучасному етапі розвитку економіки в Україні основними завданнями аудиту є збирання достовірної вихідної інформації про господарсько-фінансову діяльність суб'єкта господарювання і формування на цій основі висновків про його реальний фінансовий стан [2].

Наявність вище вказаних недоліків зумовлює необхідність удосконалення бухгалтерського обліку й економічного аналізу грошових потоків підприємств усіх форм власності як складової частини системи економічної інформації, зокрема за напрямками:

- 1) вільні кошти повинні зберігатися тільки в банку, а їх видача і використання здійснюються відповідно за цільовим призначенням;
- 2) платежі здійснюються у безготівковому порядку після відвантаження товарно-матеріальних цінностей, виконаних робіт і наданні послуг або одночасно з ними. Попередня оплата припускається лише у випадках, передбачених законодавством і обліковою політикою організації;
- 3) платежі здійснюються за згодою (акцептом) платника або по його дорученню, без згоди — тільки у випадку передбаченим чинним законодавством;
- 4) платежі здійснюються за рахунок власних коштів платника або за рахунок кредитів банку;
- 5) списання з рахунку коштів в обсязі, достатнім для задоволення всіх пред'явлених до організації вимог, здійснюється в порядку надходження розпоряджень клієнта й інших документів на списання;
- 6) недостатність коштів на рахунку організації для задоволення всіх пред'явлених вимог обумовлює списання цих засобів шляхом застосування встановлення черговості платежів.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець, Н. М. Матюха. — [3-є вид. перероб. і доп.]. — Житомир : ПП «Рута», 2009. — 512 с.
2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навч.-практичний посібник / С. Ф. Голов. — Дніпропетровськ : ТОВ «Баланс-Клуб», 2005. — 768 с.
3. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. М. Івахненко, М. І. Горбатов. — [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. — К. : КНЕУ, 2010. — 302 с.
4. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька. — К. : Знання, 2009. — 654 с.
5. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: підручник / Н. М. Ткаченко. — [6-те вид.]. — К. : А.С.К., 2002, 2003. — 784 с.

Ліда Ніпрук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ НАРАХУВАНЬ ТА УТРИМАНЬ ІЗ ВИПЛАТ ПРАЦІВНИКАМ

Облік, контроль та управління витратами на оплату праці є надзвичайно важливою ланкою в діяльності підприємства. Складність управління витратами на оплату праці полягає в тому, що вони здатні як збільшувати, так і зменшувати прибуток підприємства. Витрати на оплату праці відіграють вирішальну роль в мотивації персоналу. Чим сильнішою буде мотивація персоналу, тим кращі фінансові результати матиме підприємство.

З іншої сторони, витрати на оплату праці знижуватимуть прибуток підприємства, як і будь-які інші витрати. Необхідно знайти «золоту середину», коли б витрати на оплату праці були б мінімальними, але такими, що забезпечують достатню мотивацію працівників. Саме тому важливу роль в управлінні підприємством відіграє облік витрат на оплату праці та контроль за їх раціональним використанням.

Облік витрат на оплату праці має бути організований таким чином, щоб не лише забезпечувати складання фінансової, статистичної та інших видів звітності, а й подавати інформацію про витрати на оплату праці у вигляді, придатному для подальшого аналізу та обґрунтування управлінських рішень. На жаль, на більшості підприємствах бухгалтерія виконує роль простого центру обліку інформації. Проте в сучасних умовах функції бухгалтерського обліку повинні не обмежуватися обліком тієї чи іншої інформації, але й доповнюватися аналізом її та контролем [1].

При цьому повинна бути налагоджена взаємодія бухгалтерської, планової, фінансової та інших служб підприємства, щоб забезпечити облік, аудит і управління витратами на оплату праці. Облік витрат в цій системі виступає як один з головних елементів, як інформаційна база, на основі якої розробляється стратегія і тактика контролю та управління за витратами на оплату праці. На жаль, на багатьох підприємствах весь процес управління та контролю витратами на оплату праці зводиться просто до механічного їх обліку. Рішення в цій сфері часто приймаються спонтанно, необґрунтовано, що часто призводить до грубих управлінських помилок.

Законодавство України встановлює норми мінімальної оплати праці та певних доплат за роботу в позаурочний час, в святкові та вихідні дні тощо. Через це з метою дотримання чинного законодавства

необхідно і важливо правильно здійснювати облік розрахунків на оплату праці [2].

Важливим є правильний облік виплат на оплату праці і, з точки зору податкового обліку. В сучасних умовах правильний і головне дієвий облік витрат повинен стати не лише як засіб дотримання вимог чинного законодавства, а й як джерело надійної інформації для подальшого контролю та управління витратами на оплату праці. Проблема управління витратами на оплату праці полягає в тому, що кожен власник прагне мінімізувати будь-які витрати, адже це збільшить його прибуток.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України № 2755–VI від 02.12.2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Про оплату праці [Електронний ресурс]: закон України від 24.03.95 р. № 108/995-ВР, зі змінами і доповненнями. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Світлана Руцька

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ: МЕТОДИКА СКЛАДАННЯ «ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ»

Актуальність теми дослідження визначається важливістю удосконалення організації розрахунків, зокрема безготівкових, у розв'язанні економічних проблем України і необхідністю трансформації бухгалтерського обліку та аудиту розрахунків відповідно до економічних відносин ринкового спрямування. Саме ефективна організація руху грошових коштів повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни; підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню обороту оборотних коштів; зменшенню видатків обігу; ефективному використанню тимчасово вільних коштів та ін.

Метою дослідження є: обґрунтування теоретичних і методологічних положень з методики складання Звіту про рух грошових коштів, а також формування пропозицій щодо удосконалення формування грошових потоків.

Грошові кошти використовуються для фінансування поточних операцій і включають кошти у касі та кошти на банківських ра-

хунках підприємств. До еквівалентів грошових коштів відносять короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у грошові кошти і мають незначний ризик зміни вартості. До них належать цінні папери зі строком погашення до трьох місяців (казначейські векселі, депозитні сертифікати тощо). Інформацію про рух грошових коштів на підприємстві відображає форма №3 «Звіт про рух грошових коштів».

«Звіт про рух грошових коштів» — одна з основних форм фінансової звітності, в якій підсумовується інформація про надходження та вибуття грошових коштів підприємства. Звіт про рух грошових коштів доповнює баланс і звіт про фінансові результати. Баланс відображає фінансове положення підприємства на певний момент часу (кінець звітного періоду), а «Звіт про рух грошових коштів» пояснює зміни, що відбулися з одним із компонентів фінансової звітності — грошовими коштами — від однієї дати до іншої [2, с. 654].

Метою «Звіту про рух грошових коштів» є надання користувачам фінансових звітів відомостей для оцінювання спроможності банку генерувати грошові кошти, а також для оцінювання потреби банку в них. Звіт про рух грошових коштів відображає джерела отриманих банком готівкових і безготівкових коштів і напрямки їх використання у звітному періоді, а також рух грошових коштів за звітний період залежно від видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної).

Звіт про рух грошових коштів може складатись одним із двох методів: прямим чи непрямим. Прямий метод потребує постійного накопичення даних про рух грошових коштів, узагальнення потрібних показників в аналітичному обліку. Непрямий метод ґрунтується на максимальному використанні вже підготовлених показників фінансових звітів — балансу і звіту про фінансові результати та мінімальному використанні даних первинних документів, облікових реєстрів та аналітичних і синтетичних рахунків бухгалтерського обліку [1, с. 100].

Процес складання Звіту про рух грошових коштів включає п'ять основних етапів:

- 1) визначення зміни залишків грошових коштів та їх еквівалентів;
- 2) визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності;
- 3) визначення руху коштів внаслідок інвестиційної діяльності;
- 4) визначення руху коштів внаслідок фінансової діяльності;
- 5) результат зміни коштів.

Аналіз руху грошових коштів є необхідною умовою ефективного управління грошовими потоками, які забезпечують фінансово-господарську діяльність підприємства.

Метою аналізу грошових потоків підприємства є прискорення руху грошових коштів і підвищення на цій основі оборотності активів і капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства [3, с. 329].

Для того, щоб зрозуміти реальний рух грошових коштів на підприємстві, оцінити синхронність надходження і витрачання грошових коштів, а також поєднати величину одержаного фінансового результату зі станом грошових коштів на підприємстві, необхідно виділити і проаналізувати всі напрямки надходження (припливу) грошових коштів, а також їх вибуття (відпливу).

Основними джерелами інформації для аудиту операцій з грошовими коштами на підприємстві є Наказ про облікову політику, первинні документи щодо руху грошових коштів (касові плани, прибуткові та видаткові касові ордери, касові книги та звіти касира, банківські виписки, чекові книжки, платіжні доручення), облікові регістри, які використовуються для відображення операцій з обліку грошових коштів, та інша документація, яка відображає рух грошових коштів на даному підприємстві, звітність (Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів).

Список використаних джерел

1. Бабич В. В. Бухгалтерський облік в Україні / В. В. Бабич, Є. І. Свідерський. — К. : Лібра, 2006. — 160 с.
2. Бутинець Т. А. Бухгалтерський облік: навч. посіб. для студ. вузів / Т. А. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза. — Житомир : ЖІТІ, 2009. — 672 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька. — [2-ге вид., випр. і доп.]. — К.: Знання, 2007. — 662 с.

Віта Шмургун

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ВИЗНАННЯ ТА ОЦІНКА ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Одним з найвагоміших моментів, які характеризують фінансове становище підприємства, є стан розрахунків з дебіторами. Саме від своєчасності і повноти таких розрахунків залежить подальша діяльність підприємства, оскільки при погашенні дебітор-

ської заборгованості з'являються вільні грошові кошти, які кожне підприємство використовує для подальшої діяльності. Тобто сума дебіторської заборгованості є джерелом потенційних грошових коштів, що обумовлює *актуальність* теми роботи.

Метою дослідження є вивчення і оцінка організації та методики обліку, аналізу й аудиту дебіторської заборгованості та контроль за її погашенням об'єднанням підприємств громадського харчування.

Дебіторами називаються юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів, оцінених у грошовому вимірнику. Дебіторською вважається заборгованість, яка виникає в ході взаємовідносин підприємства з економічними агентами (юридичними і фізичними) і належить даному підприємству на певну дату. Боржники зобов'язані погасити дебіторську заборгованість на основі укладених між економічними агентами договорів [1, с. 23].

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги — заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). До активів включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів [2].

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», згідно якого дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума [3, с. 323].

Аналіз і управління дебіторською заборгованістю мають дуже велике значення для підприємств, що функціонують в умовах ринку. Вміле та ефективне управління цією частиною поточних активів є невід'ємною умовою підтримки необхідного ріння ліквідності та платоспроможності. Управління дебіторською заборгованістю необхідне як при формуванні іміджу надійного позичальника, так і з погляду забезпечення ефективної поточної діяльності підприємства [4, с. 118].

Економічна ситуація в країні значною мірою впливає на склад і структуру обігових коштів підприємства. Так, у структурі обігових коштів українських підприємств значну частку займає дебіторська заборгованість. Тому підприємствам потрібно стежити

за своєю дебіторською заборгованістю, намагатися укласти угоди з покупцями продукції на умовах попередньої оплати або оплати за фактом поставки [5, с. 35]. Звичайно, конкуренція диктує свої умови: товари відвантажуються, оборотні фонди зменшуються, зростає дебіторська заборгованість. Контроль за цією ситуацією дає змогу продавцю не лише зменшити саму дебіторську заборгованість, а й видатки на її управління [6, с. 218].

З метою удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості вважаємо за доцільне:

1. Формування резерву сумнівних боргів слід розраховувати за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості.

2. Для обліку доходів від операційної оренди активів необхідно використовувати рахунок 713 «Дохід від операційної оренди активів».

3. Для полегшення обліку та складання податкової звітності доцільним для рахунку 64 «Розрахунки за податками та платежами» відкрити субрахунки: 6411 «Податок на прибуток», 6412 «Податок на додану вартість», 6413 «Податок з доходів фізичних осіб», 6414 «Комунальний податок», 6415 «Податок на землю», 6416 «Плата за ліцензії та патенти» 6417 «Збір на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства».

4. Для обліку розрахунків з іншими кредиторами логічним є аналіз рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

5. Керівництву підприємства слід розглянути можливість автоматизації бухгалтерської інформації з використанням системи «1 С: Підприємство».

6. Доцільним є проведення інвентаризації для окремих дебіторів з метою підтвердження достовірності даних піврічної чи квартальної звітності.

7. Запроваджувати авансові або часткові оплати постачальникам матеріальних цінностей, обґрунтовано розрахувати мінімальні складські запаси матеріальних цінностей та дотримуватися їх.

8. Слід сформувати графік документообігу на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Александров Д. Проблемы взыскания дебиторской задолженности / Д. Александров // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. — 2004. — № 21, 22. — С. 22–25.
2. Баканов М. И. Теория экономического анализа: учебн. для студ. экономич. спец. — [4-е изд., доп. и перераб.] / М. И. Баканов. — М. : Финансы и статистика, 2002.
3. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: учеб. пособ. / И. Т. Балабанов. — М. : Финансы и статистика, 2000. — 525 с.

4. Басюк Т. П. Реструктуризація дебіторської заборгованості підприємства / Т. П. Басюк // *Фінанси України*. — 2004. — № 12. — С. 115–123.
5. Береза С. Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості // *Вісник ЖДТУ*. — 2003. — № 1(23). — С. 35.
6. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учеб. курс / И. А. Бланк. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

Оксана Якимюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Основні засоби займають вагоме місце в господарській діяльності підприємства, їх частка дозволяє оцінити рівень забезпеченості необхідними умовами для здійснення фінансової діяльності суб'єктом господарювання. Успішне вирішення завдань управління основними засобами та обґрунтування інвестиційної політики в їх частині вимагає ефективного обліку та різнобічного використання інформації, яка надається. Надзвичайної актуальності управління основними засобами набуває у зв'язку з широким розповсюдженням застосування прикладних програм з обліку, аналізу, аудиту, корпоративного управління тощо.

Актуальність дослідження полягає в тому, що основні засоби — матеріальна основа будь-якої підприємницької діяльності. Без основних засобів сьогодні не може здійснюватися жоден господарський процес, тому порядок обліку основних засобів як для цілей фінансової звітності, так і для оподаткування є серйозною методичною проблемою.

Основні засоби — матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Ефективність основних засобів — результат, отриманий від співвідношення досягнутого ефекту із затраченими ресурсами підвищення ефективності, полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил.

Використання основних виробничих фондів на підприємстві характеризується натуральними і вартісними показниками.

До натуральних показників відносяться:

- рівень продуктивності;
- коефіцієнт змінності використання;
- коефіцієнт використання внутрішнього часу;
- коефіцієнт використання календарного часу;

До вартісних показників відносяться:

- фондвіддача, яка характеризує обсяг продукції в грошовому виразі, що припадає на одиницю основних виробничих фондів;
- фондомісткість, яка характеризує обсяг основних виробничих фондів, що припадає на одиницю обсягу виробленої продукції.

Фондвіддача показує загальну віддачу від кожної гривні, вкладеної в основний засіб, а її зростання дозволяє знижувати обсяги нагромадження, тобто збільшувати частку фонду споживання. Фондомісткість — це показник, обернений до фондвіддачі, який характеризує вартість основних засобів, що припадає на кожну грошову одиницю реалізованої продукції. У звичайних умовах господарювання фондвіддача повинна мати тенденцію до росту, а фондомісткість — до зменшення.

Відтворення основних фондів в рамках окремого підприємства характеризується послідовною зміною різних стадій. Ця сторона відтворення припускає вивчення як одиничного, так і сукупної споживчої вартості основних фондів.

Рентабельність основних засобів характеризує відношення операційного прибутку до середньорічної вартості основних засобів підприємства.

З метою розробки раціональної технологічної політики підприємства доцільно провести факторний аналіз показників оцінки використання основних виробничих запасів і, в першу чергу, фондвіддачі. Підвищенню фондвіддачі сприяє низка факторів — збільшення часу роботи обладнання, збільшення питомої ваги активної частини основних засобів, механізація та автоматизація виробництва, модернізація діючого обладнання, підвищення інтенсивності роботи устаткування, збільшення частки діючих основних засобів.

В умовах ринкової економіки ефективність виробництва на підприємстві пов'язане з проблемою економії всіх видів ресурсів, серед яких важливе місце належить основним виробничим фондам. До недавнього часу у відтворенні та використанні основних виробничих фондів на підприємстві. Це призвело до випередження росту основних виробничих фондів у порівнянні з ростом обсягу виробництва продукції, що призводить до її подорожчання. Крім того, спостерігається коефіцієнт вибуття зношених і морально застарілих основних фондів.

Поліпшене використання основних виробничих фондів є важливим резервом підвищення ефективності виробництва. Це обумовлено тим, що значні частини витрат, які утворюють собівартість продукції (робіт), пов'язані з використанням основних виробничих фондів.

Список використаних джерел

1. Економічний аналіз: підручник для студентів економічних спеціальностей ВНЗ / [за ред. Ф. Ф. Бутинця]. — [2-ге вид., доп. і переробл.]. — Житомир : ПП «Рута», 2007. — 704 с.
2. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній. — [за ред. проф. А. Г. Загороднього]. — [3-тє вид., перероб. і доп.] — К. : Знання, 2008. — 487 с.
3. Турило А. М. Подальше дослідження сутності економічної ефективності і класифікація її видів / А. М. Турило, А. А. Турило // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 3. — С. 34–37.
4. Чорна І. О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозиції щодо її поліпшення / І. О. Чорна // Держава та регіони. — 2009. — № 2. — С. 212–216. — (Серія «Економіка та підприємство»).

Наталія Бондарчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАЛАНСУ ЯК ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

У сучасних умовах особливого значення набуває ефективне використання облікової інформації для достовірного аналізу в ході прийняття правильних і своєчасних управлінських рішень, які дають змогу оперативно вживати дієвих заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання на поточний момент і довгострокову перспективу.

Саме тому однією із найважливіших функцій системи бухгалтерського обліку, що містить фінансову та управлінську підсистему, є інформаційна як засіб забезпечення внутрішньогосподарської системи організації необхідною обліковою інформацією.

Концепція складання звітності, а особливо балансу, є досить дискусійним питанням щодо формування системи національних стандартів обліку в економічній літературі країн ринкової економіки і не є достатньо висвітлена. Дослідженнями цієї проблеми займаються відомі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: М. Т. Білуха, С. Ф. Голов, М. Я. Дем'яненко, В. В. Сопко,

С. П. Зубілевич, М. С. Пушкар, М. Г. Чумаченко, В. Ю. Ієрига, З. В. Задорожний, Я. Д. Крупка, Е. Бриттон, К. Ватерсон, Г. А. Велш. Разом з тим, у їх роботах відсутні комплексні дослідження, які б висвітлювали методіку складання звітності «Баланс» за національними та міжнародними стандартами та їх управлінські виробничі процеси на підприємстві.

Метою дослідження є висвітлення аналітичних аспектів вдосконалення бухгалтерського балансу, враховуючи обумовленість цієї проблеми затвердженою формою балансу та сформованими методиками його аналізу; обґрунтування пропозицій, які забезпечать однозначність у розрахунках основних аналітичних показників, заданими балансу, що є необхідною умовою єдності методичної основи як внутрішнього, так і зовнішнього аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання.

Розвиток бухгалтерського обліку повинен бути спрямований на виконання його завдання — забезпечення об'єктивного визначення кінцевих фінансових результатів діяльності підприємства та обчислення конкретних їх показників. Це завдання вирішується застосуванням рахунків, подвійного запису, оцінки, калькуляції, балансового узагальнення, звітності.

Оскільки основними користувачами облікової інформації є інвестори та фінансові аналітики, банки і постачальники, які зорієнтовані, переважно, на інформацію бухгалтерського балансу, останньому як методу бухгалтерського обліку та якості його інформації вчені і практики стали приділяти більше уваги [3, с. 210].

Зміст і форма балансу, вимоги до розкриття його статей регламентує П(С)БО 2, яке поширюється на баланси підприємств усіх форм власності, крім банків і бюджетних установ. Однак необхідно зауважити, що баланс та інші форми фінансової звітності, незважаючи на внесені під час їх трансформування, все ще не повністю відповідають вимогам міжнародних стандартів обліку й фінансової звітності та потребам фінансового менеджменту. Зокрема, це стосується принципу суттєвості інформації. Міжнародні стандарти передбачають, що суттєвість інформації визначає, переважно, керівництво підприємства, ґрунтуючись на тому, наскільки серйозно ця інформація може вплинути на прийняття користувачем звітності управлінських рішень. Національні П(С)БО передбачають жорсткий перелік статей фінансової.

Чинний бухгалтерський баланс ще не повною мірою відповідає потребам контролю за дотриманням прийнятого у фінансовому менеджменті «золотого правила ліквідності», згідно з яким ак-

тиви підприємства мають фінансуватися пасивами такої самої строковості. Це пов'язано з недостатньо чітким розмежуванням у балансах українських підприємств поточних і непоточних активів та зобов'язань. Забезпечення наступних витрат і платежів» і розділ V «Доходи майбутніх періодів» є зобов'язаннями з невизначеним терміном погашення [5, с. 372].

Відсутність у балансі чіткого поділу активів і зобов'язань на поточні й довгострокові створює труднощі користувачам фінансової звітності під час оцінки фінансового стану підприємств [6, с. 198]. У зв'язку з цим для підвищення точності фінансового аналізу окремі науковці пропонують відображати в Примітках до річної фінансової звітності склад статті «Витрати майбутніх періодів» у розрізі необоротних та оборотних активів, а «Доходи майбутніх періодів» — у розрізі довгострокових і поточних зобов'язань [2, с. 186]. Реалізація цієї пропозиції не потребує внесення змін у баланс. Однак вона стосується лише річної фінансової звітності і не зачіпає квартальну.

У цьому контексті слід зауважити, що й Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, характеризуючи рахунки класу 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань», однозначно відносить усі види забезпечень до різновидів власного капіталу [4, с. 26].

Що стосується розділу III активу «Витрати майбутніх періодів», то ці витрати, враховуючи їх суть, доречніше показувати окремими статтями в складі необоротних і оборотних активів. Тоді баланс охоплюватиме два розділи в активі («Необоротні активи», «Оборотні активи») і три в пасиві («Власний капітал», «Довгострокові зобов'язання», «Поточні зобов'язання») [1].

Порівняння взаємозв'язків, наведених, показує, що п'ятиблочний баланс, наприклад, російських підприємств має очевидні переваги. Він дає змогу чітко виокремити довго- та короткострокові зобов'язання, що значно спрощує економічні взаємозв'язки між активом і пасивом балансу, що поліпшує його як описативну модель фінансового стану підприємства. При цьому інформаційна місткість цієї моделі є навіть вищою [7, с. 142].

П'ятиблочна схема балансу з чітким поділом активів і зобов'язань на довгострокові та поточні дає можливість користувачам фінансової звітності без проблем розрахувати суму власного оборотного капіталу одним із двох способів, що дають однакові результати:

- а) як різницю між оборотними активами й короткостроковими зобов'язаннями;
- б) як різницю між сумою власного капіталу, резервів та довгострокових зобов'язань і сумою необоротних активів.

Водночас, за чинного восьмиблочного балансу українських підприємств існує проблема неоднозначності поглядів на методику розрахунку цього важливого фінансового показника.

Сучасна форма бухгалтерського балансу вітчизняних підприємств ще не повністю відповідає вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності, потребам аналізу та фінансового менеджменту. Зокрема, це стосується особливостей трактування принципу суттєвості інформації в національних П(С)БО, деякого відходу від нетто-оцінок, незадовільного інформаційного забезпечення контролю за дотриманням «золотого правила ліквідності».

Удосконалення бухгалтерського балансу та методик розрахунку на його основі окремих аналітичних показників сприятиме однозначному трактуванню інструментів аналізу у рекомендаціях органів влади та економічній літературі, що є необхідною умовою забезпечення адекватності оцінок фінансового стану суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. — № 14.
2. Задорожний З. В. Формування інформації про капітал у балансі підприємства / З. В. Задорожний, Я. Д. Крупка // Торгівля, комерція і підприємництво. — Л., 2002. — № 5. — С. 185–188.
3. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: навч. посіб. / В. М. Івахненко. — К., 2006. — 263 с.
4. Іонін Є. Проблеми впровадження в Україні міжнародних стандартів розкриття інформації (IOSCO): аналітичні аспекти / Є. Іонін // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 4. — С. 24–34.
5. Мовчарено В. В. Проблеми використання фінансової звітності в аналізі / В. В. Мовчарено // Проблеми трансформування ринкової економіки: Міжвідомчий наук. зб. Спецвипуск. Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства». — К., 2002. — С. 369–377.
6. Чернелевський Л. М. Економічний аналіз на підприємствах промисловості і торгівлі / Л. М. Чернелевський. — К., 2003. — 312 с.
7. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Д. В. Шиян, Л. І. Строченко. — К., 2003. — 240 с.

Світлана Гупало

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

РОЗБІЖНОСТІ ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Кінцевим результатом діяльності підприємства є прибуток. Він є дуже важливим показником, який впливає на розвиток підприємства, виплату дивідендів засновникам. Однак встановлення фінансового результату у бухгалтерському та податковому обліку різниться за методами їх проведення. Існує ряд відмінностей в підходах щодо визнання доходів та витрат, які намагається усунути нововведений податковий кодекс. Саме тому *актуальним* постає питання вивчення змін податкового законодавства і впливу цих змін на існуючі методики узгодження показників податкової та фінансової звітності.

Розробці різних методик узгодження показників фінансового обліку з податковими розрахунками були присвячені праці таких вчених, як: В. Л. Андрущенко [1], В. Бабича [2], Л. Г. Ловінської [4], В. Є. Новицького [5] та інших. Бухгалтерський і податковий облік по різному цілеорієнтовані. Бухгалтерський облік має на меті надання достовірної інформації про фінансовий стан підприємства для потенційного інвестора. Податковий облік виконує фискальні і регуляторні функції. Тому певні розбіжності між зазначеними системами обліку будуть існувати завжди.

Поряд із цим, бухгалтерський облік — це упорядкована система реєстрів, із затвердженим планом рахунків, своєю аналітикою, завдяки чому досягається досить високий ступінь об'єктивності фінансових показників. Податковий облік тісно пов'язаний з економічними дисциплінами, в першу чергу з фінансовим обліком [5, с. 30].

Взаємозв'язок податкового і фінансового обліку полягає у наступному:

1. Обидва вони базуються на одних і тих же первинних документах.
2. Фіксують одні й ті ж дані і факти господарського життя.
3. Ці види обліку ведуть одні й ті ж спеціалісти — бухгалтери.
4. Основна частина інформації, отриманої як у системі фінансового, так і податкового обліку, призначена для зовнішніх користувачів.

Як свідчить практика, результати за даними фінансового і податкового обліку можуть відрізнятися між собою. Найпоширенішими причинами таких відхилень є наступні:

1. Принципово новий підхід до визначення моменту виникнення валових доходів і витрат, який не збігається з моментом отримання доходів і витрат діяльності підприємств.
2. Сума валових витрат не відповідає сумі витрат діяльності.
3. Новий підхід до визначення об'єкту оподаткування. Об'єкт оподаткування у податковому обліку — це величина, яка не збігається з прибутком підприємств, що є об'єктом оподаткування у фінансовому обліку.
4. Відмінність у методиці визначення сум валових доходів і валових витрат з сумами витрат і доходів діяльності.
5. Якщо у фінансовому обліку існують певні теоретичні категорії, зокрема, методологія обліку, то теоретична база податкового обліку обмежується лише правилами його ведення.
6. Відмінність у призначенні фінансової і податкової звітності. Якщо за даними першої можна охарактеризувати фінансовий стан суб'єкта господарської діяльності, то за даними другої — стан розрахунків з бюджетом за відповідними податками і платежами.
7. У зв'язку зі зміною облікового забезпечення звітності про податки, збори і платежі, відповідно, змінено й первинні документи і реєстри, в яких фіксують операції з податкового обліку.

Введення у систему господарювання таких нових показників, як валові доходи, валові витрати, складної системи обліку авансів і бартерних операцій, впровадження додаткової громіздкої документації з обліку ПДВ значно збільшило витрати на ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. В Україні система оподаткування підприємств характеризується частою зміною об'єкта оподаткування і щоразу відповідно до неї формують систему бухгалтерського обліку.

Проблема взаємозв'язку обліку та оподаткування — інтернаціональна. Міжнародний досвід свідчить, що взаємозалежність між обліком та оподаткуванням не дає змоги досягти двох цілей одночасно. До того ж вона пов'язана зі значними витратами для підприємств. Дослідження підходів до вирішення цієї проблеми у різних країнах дало змогу поділити їх на дві групи (табл. 1).

Взаємозв'язок обліку та оподаткування, податкової і фінансової звітності в Україні повинен забезпечуватися на основі міжнародних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Вони орієнтовані на реальну оцінку та повне висвітлення насамперед економічних наслідків відповідних операцій та подій, а не лише юридичних положень. Цього вимагають іноземні інвестори, адже затратний ме-

Таблиця 1

Взаємозв'язок між обліком і оподаткуванням у різних країнах світу
[З, с. 163]

Незалежність	Залежність
Великобританія	Італія
Данія	Німеччина
Ірландія	Фінляндія
Канада	Франція
Нідерланди	Швеція
Норвегія	Бельгія
Польща	

Примітка. Залежність означає, що облік повністю підпорядкований податковим правилам, або визначення прибутку з метою оподаткування ґрунтується на методиці, що застосовують в обліку.

ханізм обліку на підприємствах є однією з причин повільного вкладання іноземних капіталів у розвиток економіки України.

Найпоширеніші методи використання даних бухгалтерської звітності у податковому обліку — перший: це коли за основу для визначення податкової бази приймається оподатковуваний прибуток, визначений за даними бухгалтерського обліку, який потім коригується. Така система застосовується в США, Казахстані, Молдові. Другий метод — фінансовий прибуток коригується згідно з податковим законодавством і визначається як оподатковуваний прибуток (застосовується в Німеччині, Бельгії, Франції, Нідерландах).

В Україні система оподаткування підприємств характеризується частою зміною об'єкта оподаткування і підлаштуванням системи бухгалтерського обліку. Найбільший недолік такої трансформації обліку полягає в тому, що результати, виявлені за даними податкового обліку, можуть відхилитися від реальних фінансових результатів діяльності підприємства за даними фінансового обліку. Причому відхилення можуть бути як в один, так і в інший бік. Це ускладнює роботу бухгалтера та органів, які перевірятимуть результати його роботи.

З метою усунення економічно необґрунтованих розбіжностей між фінансовим та бухгалтерським обліком необхідно ввести єдиний підхід до класифікації та визначення доходів і витрат, що дозволить створити єдину базу оподаткування.

Розроблені пропозиції при визнанні доходів і витрат у податковому обліку дозволять значно скоротити тимчасові різниці між податковим та бухгалтерським обліком.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Л. Економічні та позаекономічні аспекти оподаткування / В. Л. Андрущенко, Ю. І. Ляшенко // *Фінанси України*. — 2005. — № 1. — С. 36–43.
2. Бабіч В. В. Удосконалення оподаткування прибутку на основі визначення об'єкта оподаткування / В. В. Бабіч, А. М. Поддєрьогін // *Фінанси України*. — 2010. — С. 71–76.
3. Власюк Г. В. Проблеми та напрями вдосконалення обліку фінансових результатів / Г. В. Власюк // *Держава та регіони* — 2010. — С. 26–34.
4. Ловінська Л. Г. Методологічне, методичне та організаційне забезпечення складання податкової звітності в Україні / Л. Г. Словінська // *Фінанси України*. — 2004. — С. 57–71.
5. Новицький В. Є. Податкове стимулювання в системі інструментів соціально-економічного розвитку / В. Є. Новицький // *Фінанси України*. — 2007. — С. 60–73.

Ольга Марчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Актуальність теми дослідження визначається важливістю удосконалення організації розрахунків, зокрема безготівкових, у розв'язанні економічних проблем України і необхідністю трансформації бухгалтерського обліку та аудиту розрахунків відповідно до економічних відносин ринкового спрямування. Саме ефективна організація розрахунків повинна активно сприяти зміцненню довірливої дисципліни; підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню руху оборотних коштів; зменшенню видатків обігу; ефективному використанню тимчасово вільних коштів.

Проблемам розвитку теорії та практики обліку дебіторської заборгованості в останні роки присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних вчених, таких, як: М. Ф. Базась, О. М. Баул, Н. М. Малюга, І. Ф. Прокопенко, Ф. Ф. Бутинець, В. В. Сопко, В. П. Шило, Н. М. Грабова та багато інших. Проте недостатньо дослідженим залишаються багато спірних питань щодо обліку дебіторської заборгованості, що потребує подальшого їх вивчення та впровадження в практичну діяльність обліку підприємств.

Чітка побудова бухгалтерського обліку підвищує роль його як основного засобу за додержанням режиму економії і комерційного успіху на усіх підприємствах. У процесі практичної діяльності

підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку із цим у нього виникає дебіторська заборгованість. Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

Дебітори — юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. За даними бухгалтерського обліку, можна визначити суму заборгованості на будь-яку дату, але звичайно така сума визначається на дату балансу. Оскільки відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку підприємства подають також проміжну (квартальну) звітність, то суму дебіторської заборгованості підприємства слід визначати щоквартально [2, с. 345].

Дебіторська заборгованість відображається у формі №1 «Баланс» у складі активів. Активи підприємства — це ресурси, що контролюються підприємством, від використання яких очікується отримання економічних вигод у майбутньому.

Під дебіторською заборгованістю розуміють заборгованість організацій, фізичних осіб даної організації (наприклад, заборгованість покупців за придбану продукцію, підзвітних осіб за видані їм під звіт грошові суми). Організації та особи, що є боржниками даної організації, називаються дебіторами [1, с. 111].

З метою складання фінансової звітності дебіторська заборгованість класифікується за такими ознаками:

- зв'язком з нормальним операційним циклом (нормальний операційний цикл — це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг);
- терміном погашення;
- об'єктами щодо яких виникли зобов'язання дебіторів;
- своєчасністю оплати боржником дебіторської заборгованості.

Для визначення реальності боргу необхідні: підтвердження дебітора, дані про існування боржника, документальне обґрунтування боргу і дані про його тривалість.

Сумнівною називається заборгованість, по якій пред'явлені позови і претензії (спірні борги, дебітори по претензіям); безнадійною, по якій немає перспектив отримання, через що вона

буде списана у збиток [1]. Дебіторська заборгованість призводить до позапланового перерозподілу засобів між підприємствами. Аналіз дебіторської заборгованості проводиться з метою виявлення розмірів і динаміки невиправданої заборгованості, причин її виникнення або росту.

Аналіз складу дебіторської заборгованості починають із загальної оцінки динаміки її розміру загалом і в розрізі статей. На цьому етапі встановлюють, чи не має в складі дебіторської заборгованості сум, нереальних для стягнення, чи таких, за якими минув термін позову. Якщо такі є, то слід терміново вжити заходи щодо їх усунення [3, с. 509].

Завдання аналізу полягають також у тому, щоб виявити розміри і динаміку невиправданої заборгованості, причини її виникнення або зростання.

Метою аудиту дебіторської заборгованості є підтвердження достовірності, повноти, реальності і законності відображення дебіторської заборгованості в обліку і фінансовій звітності підприємства.

Джерелами інформації для проведення аудиту розрахунків з постачальниками, покупцями та замовниками є: рахунки, накладні, договори, реєстри синтетичного і аналітичного обліку, головна книга, річна і квартальна звітність, форма №1-Б, касова книга, нормативні документи з аудиту. Будь-який економічний суб'єкт має свою цільову функцію, яка реалізується та досягається за допомогою ефективно діючого управління. Для покращення фінансового стану та кращій організації обліку розрахунків з дебіторами пропонується:

1. Впровадити автоматизований облік з використанням програми «Парус –Предприятие 7.11», яка значно спростить ведення бухгалтерського обліку та прискорить отримання будь-якої звітності.

2. Створити службу внутрішнього аудиту.

3. Для того, щоб ризик несвоечасного повернення грошових коштів за надані товари, роботи та послуги звести до мінімуму, підприємству необхідно розробити таку тактику: при укладанні договорів на надання послуг та реалізацію товару з партнерами використовувати варіант реалізації з попередньою оплатою в розмірі 50% від вартості послуг. Для клієнтів, з якими підприємство працює вперше, решта сума оплати — одразу по виконанню роботи, а для контрагентів, з якими підприємство вже працювало раніше, надавати можливість відстрочки платежу терміном до 30 днів.

4. Для зменшення податкового ризику бухгалтерів потрібно забезпечувати журналами, в яких видаються постійні зміни в по-

датковому законодавстві, а також запрошувати людину з податкової служби для проведення лекцій з оподаткування.

5. Проводити постійний моніторинг та аналіз платоспроможності клієнтів.

Таким чином, опанування знаннями бухгалтерського обліку, контролю і аналізу господарської діяльності з метою виявлення слабких місць у роботі підприємств і знаходження шляхів подальшого покращення їх роботи є головною метою керівника підприємства, бухгалтера, економіста, менеджера.

Список використаних джерел

1. Бабич В. В. Бухгалтерський облік в Україні / В. В. Бабич, Є. І. Свідерський. — К. : Лібра, 2006. — 160 с.
2. Бутинець Т. А. Бухгалтерський облік: навч. посіб. для студ. вузів / Т. А. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза. — Житомир : ЖІТІ, 2009. — 672 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька. — [2-ге вид., випр. і доп.]. — К. : Знання, 2007. — 662 с.

Олег Олексюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Важливим фактором розвитку виробництва є стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та їх ефективне використання. Розвиток ринкових відносин, впровадження різноманітних форм власності, реформування економічних відносин в Україні висувають нові вимоги до бухгалтерського обліку як до способу контролю за веденням господарської діяльності підприємств.

Загальні питання обліку виробничих запасів висвітлені в працях відомих вітчизняних вчених-економістів. Значну увагу їм приділяли Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, С. Ф. Голов, Л. В. Жилкіна, З. В. Гуцайлук, М. В. Кужельний, В. І. Єфіменко, Г. Г. Кірейцев, В. Г. Лінник, В. С. Рудницький, Н. М. Ткаченко, В. В. Сопко, П. С. Смоленюк [6, с. 139]. Проте питання обліку виробничих запасів на підприємствах залишаються *актуальними* та потребують нагального вирішення.

Наприклад, О. В. Сайко при дослідженні даної тематики вказала на негативні сторони існуючої методики обліку виробничих запасів на підприємствах молокопереробної промисловості. Для

даних підприємств доцільно звернути увагу на те, що потрібно доопрацьовувати та удосконалювати діючі форми документації з оперативного обліку виробничих запасів, а саме їх рух у процесі виробництва. Тому даним підприємствам доцільно ввести нові форми первинної документації, що мають забезпечити своєчасність надходження та вибуття виробничих запасів підприємства, і застосування яких дасть змогу підвищити рівень обліку і контролю їх використання [5, с. 11].

Якщо ж розглядати підприємства хлібопекарської промисловості, то тут не можна не погодитися із думкою науковця О. М. Приймачок, яка займалася проблемами обліку виробничих запасів на підприємствах хлібопекарської промисловості. Так як на цих підприємствах залишаються все ще невирішеними питання щодо вдосконалення документації оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів, особливо нагальною постає проблема автоматизації їх обліку. Вирішення цих питань полягає в розробці основних напрямів і конкретних рекомендацій з удосконалення методики обліку виробничих запасів, в їх оцінці при вибутті, методики проведення аналізу ефективного використання виробничих запасів, а також посиленні інформаційної та контрольної функцій обліку в управлінні виробництвом [3, с. 7].

Практика показує, що процес обліку використання виробничих запасів все ж таки є трудомісткою ділянкою. Тому не дивно, що на багатьох підприємствах спостерігаються певні недоліки, а на деяких — запущеність обліку, що призводить до великих втрат запасів. Все це зайвий раз підтверджує, що до цього часу залишаються невирішеними багато важливих питань, пов'язаних з розробкою науково-обґрунтованої системи обліку використання виробничих запасів.

Аналізуючи в цілому діяльність деяких підприємств з обліку виробничих запасів, можна виокремити наступні негативні аспекти:

- складність визначення справедливої (ринкової та неринкової) вартості запасів, що полягає у використанні підприємствами бартерного обміну, більше того, обміну на неподібні активи;
- низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;
- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;
- обмеженість контролю використання виробничих запасів тощо [6, с. 56].

Вирішення цих проблем потребує оновлення системи отримання інформації про виробничі запаси, використання нетрадицій-

них для вітчизняної облікової практики підходів щодо ефективного їх використання та оптимізації результатів діяльності підприємства через застосування принципів і методів бухгалтерського обліку.

Потенціал підвищення ефективності функціонування виробничих запасів в сучасних умовах ринкових перетворень в Україні полягає в удосконаленні методики та організації їх бухгалтерського обліку і контролю. Реалізація даного потенціалу, крім того, забезпечить удосконалення обліково-аналітичного управління виробничими запасами та підсилить точність, достовірність та правильність їх обліку.

Саме тому можна виділити наступні напрямки вдосконалення управління виробничими запасами на підприємствах:

- підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, яке забезпечується запровадженням інформаційних технологій обробки економічної інформації;

- удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів, оскільки успішне функціонування підприємств залежить, перш за все, не тільки від вдосконалення внутрішньогосподарської діяльності взагалі, а й від того, наскільки розвинута система автоматизації їхньої діяльності;

- узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;

- обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки і технології виробництва;

- чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств (застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що реалізація перелічених напрямів удосконалення обліку запасів підприємством призведе до значного підвищення результативності його фінансово-економічної діяльності. Вирішення комплексу суперечливих та дискусійних питань обліково-аналітичного управління виробничими запасами є актуальним для більшості підприємств і потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Малюга Н. М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: Теорія, практика, перспективи / Н. М. Малюга. — Житомир : ЖІТІ, 2007. — 384 с.

2. Поплюйко А. М. Облік і аналіз використання виробничих запасів (на прикладі підприємств машинобудування Полтавської області): автореф. ... кандидата екон. наук: 08.06.04 / А. М. Поплюйко. — К. : Нац. екон. ун-т., 2003. — 17 с.
3. Приймачок О. М. Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання (на прикладі підприємств хлібопекарської промисловості Київської області): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / О. М. Приймачок. — К. : Нац. екон. ун-т., 2005. — 19 с.
4. Рибалко О. М. Вдосконалення обліку виробничих запасів // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво / О. М. Рибалко, О. В. Болдуєва. — 2008. — № 6. — С. 210–215 с.
5. Сайко О. В. Облік і контроль виробничих запасів (на прикладі підприємств молокопереробної промисловості України): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / О. В. Сайко. — К. : Нац. екон. ун-т, 2004. — 19 с.
6. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. / В. В. Сопко. — К., 2006. — 526 с.

Марія Семенюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Основу побудови обліку готової продукції становлять: визначення терміну «готова продукція» та класифікація готової продукції; оцінка готової продукції; облік випуску готової продукції; облік наявності готової продукції на складах та кладових у виробництві; система рахунків обліку.

Готова продукція — це виріб або напівфабрикат, робота, послуга, що пройшли всі стадії технологічної обробки на даному підприємстві та відповідають затвердженим стандартам або технічним умовам, договору, прийняті технічним контролем підприємства і здані на склад або замовникові-покупцеві відповідно до діючого порядку прийняття продукції. Всі елементи виробничого процесу (сировина, матеріали тощо), які знаходяться на різних стадіях технологічного процесу, утворюють незавершене виробництво [1].

Готова продукція може мати, а може і не мати кількісні та якісні характеристики (кількість маси, шт., метрів, сорт тощо). Але у всіх випадках продукція повинна мати вартісну характеристику.

Продукція, яка має кількісні та вартісні характеристики, може бути здана на склад, а звітти буде здійснюватися її відвантаження (передача) та реалізація покупцеві. На окремих підприємствах (фермерських господарствах) готова продукція не передається

на склад, а накопичується безпосередньо у виробництві, звідти здійснюється її відвантаження (або передача) покупцеві та реалізація. Продукція, яка не має кількісних характеристик (робота, послуга або посередництво тощо), безпосередньо з виробництва передається покупцеві (замовнику) [2, с. 165].

У бухгалтерському обліку готова продукція має оцінюватися за фактичною собівартістю, яка може бути визначена тільки після зібрання всіх затрат та калькулювання. Разом з тим виникає потреба в щоденному обліку наявності й руху готової продукції та визначенні її вартісних характеристик. Тому в поточному обліку готова продукція оцінюється за прийнятими на підприємстві «твердими» обліковими цінами. Ними можуть бути середньорічна, планова собівартість, оптово-розрахункова, договірна ціна або фактична собівартість. Якщо готова продукція оцінюється не за фактичною собівартістю, то відокремлено від фактичної собівартості облікується відхилення. В кінці місяця ці відхилення у відповідній долі розподіляються між залишками нереалізованої продукції і реалізованими виробами [3, с. 247].

Оцінка продукції за «твердими» обліковими цінами дає можливість вести постійне спостереження за кількісними та вартісними параметрами процесів випуску та реалізації продукції. Тверді облікові ціни є основою побудови бухгалтерського обліку готової продукції на складах за оперативно-бухгалтерським методом.

Собівартість продукції — це виражені в грошовій формі сукупні витрати на підготовку і випуск продукції (робіт, послуг). Собівартість характеризує ефективність усього процесу виробництва на підприємстві, оскільки в ній відображаються рівень організації виробничого процесу, технічний рівень, продуктивність праці та ін. Чим краще працює підприємство, ефективніше використовує виробничі ресурси, тим нижча собівартість продукції (робіт, послуг) [5, с. 134]. При обчисленні собівартості важливе значення має склад витрат, які до неї входять. Собівартість повинна включати до свого складу витрати необхідної праці, тобто витрати, що забезпечують процес відтворення всіх факторів виробництва (предметів і засобів праці, робочої сили і природних ресурсів), і не включати витрат додаткової праці, що відшкодовуються за рахунок прибутку.

До собівартості продукції (робіт, послуг) підприємства включають витрати, пов'язані з використанням у процесі виробництва сировини, матеріалів, природних ресурсів, палива, енергії, основних засобів, трудових ресурсів та інших витрат на її виробництво і реалізацію. В теперішній час виробнича собівартість продукції

включає тільки витрати, безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції, обумовлені технологією та організацією виробництва, а в частині витрат на управління — тільки загальноновиробничі витрати. Адміністративні витрати, витрати на збут, інші витрати операційної діяльності не входять до виробничої собівартості продукції, а визнаються витратами звітного періоду.

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції, реалізованої протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальноновиробничих витрат і наднормативних виробничих витрат.

До складу виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) відносять:

- прями матеріальні витрати;
- прями витрати на оплату праці;
- інші прями витрати;
- загальноновиробничі витрати.

До складу прямих матеріальних витрат входять вартість сировини та основних матеріалів, які утворюють основу вироблюваної продукції, покушних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкту витрат.

До складу прямих витрат на оплату праці входять заробітна плата та інші виплати працівникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт чи наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат [4, с. 15].

До складу інших прямих витрат входять всі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного виду продукції, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація виробничого обладнання, витрати на поточний ремонт обладнання і т. п.

До складу загальноновиробничих витрат включаються:

- витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, дільницями тощо, відрахування на їх медичне страхування і соціальні заходи, витрати на відрядження цього персоналу);
- амортизація основних засобів і нематеріальних активів загальноновиробничого (цехового, дільничого, лінійного) призначення;
- витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загально виробничого призначення;
- витрати на вдосконалення технології та організації виробництва;

- витрати на комунальні послуги з утримання виробничих приміщень;
- витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальнопромислового персоналу, відрахування на соціальні заходи, медичне страхування робітників та апарату управління виробництвом, витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг);
- витрати на охорону праці, техніку безпеки та охорону навколишнього природного середовища;
- втрати від браку, оплата простоїв тощо.

Отже, враховуючи специфіку роботи підприємства, слід застосовувати такий спосіб аналітичного обліку готової продукції, який найкраще підходить для цього підприємства. При значній кількості видів (груп) готової продукції найбільш доцільним і раціональним є облік продукції за розрахунково-відпускними (платновими) цінами з окремим аналітичним обліком відхилень фактичної собівартості готової продукції від її облікової вартості.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, зі змінами і доповненнями. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Баранов В. А. Антикризисное управление: учебное пособие / В. А. Баранов. — М. : ИД ФБК — ПРЕСС, 2002. — 514 с.
3. Давидов Г. М. Облікова політика: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Г. М. Давидов. — К. : Знання, 2010 — 479 с.
4. Лучко М. Бухгалтерський облік в умовах інфляції / М. Лучко, М. Остап'юк // Бухгалтерський облік і аудит. — 2008. — № 1. — С. 11–14.
5. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підруч. для студ. вищ. навч. закл. економ. спец. / Н. М. Ткаченко. — [5-те вид., допов. і переробл.]. — К. : Алерта, 2011. — 996 с.

Ольга Шульга

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Облік нематеріальних активів є однією з найбільш важливих складових бухгалтерського обліку, до якої привернуто багато уваги з боку економістів. Нематеріальні активи є базисом, на основі якого формується виробнича та економічна політика суб'єктів підприємницької діяльності.

Склад нематеріальних активів — це сукупність об'єктів таких активів, які є в основі організації синтетичного та аналітичного обліку. Склад нематеріальних активів може змінюватися, поповнюватися як в цілому, так і на кожному підприємстві, що залежить від наукових досліджень, розробок тощо.

Розвитку теорії і практики організації бухгалтерського обліку в цілому і нематеріальних активів зокрема присвятили роботи вчені: В. П. Асаков [6], Т. А. Бутинець [1], С. Ф. Голов, В. М. Добровський, О. Кононенко, А. М. Кузьмінський, О. В. Лишиленко, М. В. Кужельний [2], М. С. Пушкар [3], М. І. Должанський [7], Г. О. Партін, Є. І. Свідерський, В. В. Сопко [4], В. П. Завгородний [8], Н. М. Ткаченко [5]. Проте залишається необхідність комплексного дослідження обліку нематеріальних активів, які є складовою активів підприємства.

Згідно п. 5 П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», до складу яких включаються:

- права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);
- права користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);
- права на комерційні позначення (права на торговельні марки, знаки для товарів і послуг, комерційні (фірмові) найменування тощо);
- права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо);
- авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляція даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо);
- незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи;
- інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи та розкриття її у фінансовій звітності визначає П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», який розроблено у відповідності до міжнародних стандартів.

Дослідження та порівняння національних і міжнародних стандартів щодо обліку нематеріальних активів підприємства дають можливість зробити висновки, що положення П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» в цілому відповідають положенню МСБО 38 «Нематеріальні активи»; в окремих випадках національний стандарт містить вимоги, які не виділені окремо в міжнародних стандартах, але знаходяться в їх рамках; разом з тим, деякі положення, які розкриті в МСБО 38, не знайшли свого відображення в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку України.

Нематеріальні активи, як і необоротні активи підприємства взагалі, є важливим об'єктом контролю, особливо якщо мова йде про контроль, який є складовою частиною системи управління діяльністю підприємства.

Будь-який вид управління є неповноцінним без чітко організованої системи контролю виконання, виявлення фактичного стану на керованих об'єктах. Як самостійна функція управління, контроль тісно пов'язаний з іншими сторонами управлінської діяльності — прогнозуванням, плануванням, організацією, мотивацією, обліком та аналізом.

Метою контролю, як і інших елементів управління, є об'єктивне та неупереджене формування інформації про фактичні результати діяльності підприємства, позитивні та негативні фактори, що вплинули на зазначені результати з метою прийняття більш ефективних управлінських рішень в майбутньому.

Таким чином, згідно п. 4 П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», контроль — вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства або підприємництва з метою одержання вигод від його діяльності. Тоді, як в МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» під контролем розуміють повноваження управляти фінансовою та операційними політиками іншого суб'єкта господарювання (або бізнесу) з метою одержання вигід від його діяльності.

Список використаних джерел

1. Асаков В. П. Бухгалтерский (финансовый) учет: учеб. пособ. / В. П. Асаков. — М. : Изд-во »ПРИОР», 2000. — 672 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність: навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець, Н. Малога. — [3-є вид., перероб. і доп.]. — Житомир : ПП «Рута», 2001.
3. Должанський М. І. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: навч. посіб. / М. І. Должанський, А. М. Должанський. — Л. : Львівський банківський ін-т НБУ, 2003. — 494 с.

4. Завгородний В. П. Бухгалтерський учет в Україні с использованием национальных стандартов / В. П. Завгородний. — К. : А.С.К., 2001. — 356 с.
5. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. — К. : КНЕУ, 2001. — 502 с.
6. Пушкар М. С. Фінансовий облік: підруч. / М. С. Пушкар. — Тернопіль : Карт-бланш, 2002. — 628 с.
7. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в промисловості та інших галузях народного господарства / В. В. Сопко. — К. : Вища школа, 2004. — 260 с.
8. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Н. М. Ткаченко. — К. : А.С.К., 2002. — 784 с.

Інна Антонюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА СЛТЗОВ «ЛОКАЧИНСЬКИЙ ЛІСГОСП»

Діяльність кожного підприємства в ринковій економіці будується на раціональній організації бухгалтерського обліку. Від цього залежить обґрунтований розподіл грошових коштів, рентабельність та платоспроможність підприємства, а також ряд інших показників. У бухгалтерському обліку одночасно поєднуються три види управління робіт, завдяки чому бухгалтерський облік виконує три самостійні функції: інформаційну, контрольну та аналітичну.

Бухгалтерський облік підприємств призначений забезпечити суворий контроль за надходженням коштів, їх цільовим використанням; своєчасним оформленням всіх господарських операцій, здійснюваних на підприємстві, відповідними документами, які передбачені діючим законодавством; за станом розрахунків з поставачальниками і підрядниками, з покупцями і замовниками, з робітниками по заробітній платі, з бюджетом і позабюджетними фондами, з іншими дебіторами і кредиторами.

В таких умовах кожне підприємство самостійно відповідає за свою роботу і приймає рішення про подальший розвиток. В першу чергу це стосується випуску та реалізації готової продукції (робіт, послуг).

Виручка від реалізації продукції є основним джерелом коштів підприємства. Своєчасне і повне надходження виручки від реалізації є предметом постійної уваги відповідних функціональних підрозділів підприємств, вони мають постійно дбати про суворе дотримання договірної дисципліни поставок щодо обсягу, асортименту

менту, якості, ритмічності відвантаження (відпуску) продукції споживачам, пильно стежити за своєчасністю та повнотою розрахунків з покупцями та замовниками.

Тому сьогодні для підприємства дуже важливо проводити ретельний аналіз випуску продукції та її реалізації, дотримуватися основних напрямків облікової політики та відповідним чином оперативно реагувати на зауваження, виявлені в ході аудиторських перевірок.

На протязі 2009–2011 рр. виробничо-господарська діяльність підприємства характеризується показниками, що відображені у табл. 1.

Таким чином, в результаті операційної діяльності підприємство отримало прибуток у 2011 році — 6,3 тис. грн., що на 0,3 тис. грн. менше, ніж у 2010 році та на 2,8 тис. грн. більше, ніж у 2009 році. У 2011 році підприємство отримало виручку (дохід) від реалізації готової продукції (робіт, послуг) в сумі 492,4 тис. грн., що на 243,0 тис. грн. більше як у 2009 році та на 172,1 тис. грн. більше ніж у 2010 році, або на 97,43% та 53,73% відповідно.

Таблиця 1

Фінансові результати діяльності СЛТзОВ «Локачинський лісгосп» за 2009–2011 роки. (тис. грн.)

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення (+,-) 2009–2011 р.		Відхилення (+,-) 2010–2011 р.		Відхилення (+,-) 2009–2011 р.	
				тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Виручка (дохід) від реалізації	249,40	320,30	492,40	70,90	28,43	172,10	53,73	243,00	97,43
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)	207,80	266,90	410,30	59,10	28,44	143,40	53,73	202,50	97,45
Валовий прибуток	8,20	12,30	17,10	4,10	50,00	4,80	39,02	8,90	108,54
Інші операційні доходи	2,10	0,50	0,00	-1,60	-76,19	-0,50	-100,00	-2,10	-100,00
Адміністративні витрати	6,80	6,20	10,80	-0,60	-8,82	4,60	74,19	4,00	58,82
Фінансові результати операційної діяльності прибуток (збиток)	3,50	6,60	6,30	3,10	88,57	-0,30	-4,55	2,80	0,00

Від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 2011 рік підприємством отримано 17,1 тис. грн. валового прибутку, що більше 2009 року на 8,9 тис. грн., та на 4,8 тис. грн. в порівнянні з 2010 роком. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робі, послуг) у 2011 становила 393,2 тис. грн., у 2010 році — 254,6 тис. грн., у 2009 році — 199,6 тис. грн. З урахуванням понесених адміністративних та інших витрат фінансовим результатом підприємства є прибуток, який у 2009 році становив 3,5 тис. грн., у 2010 році — 6,6 тис. грн. у 2011 році — 6,3 тис. грн.

Таким чином, за результатами дослідження аспектів обліку готової продукції, необхідно відмітити наступне:

1. При організації обліку продукції основним моментом є визначення її характеру. Згідно із цією ознакою продукцію групують за формою, ступенем готовності і технологічною складністю.

2. Рух готової продукції на промисловому підприємстві відбувається в наступному порядку:

- Випуск продукції з виробництва і здача її на склади;
- Зберігання продукції на складах підприємства;
- Відпуск продукції на місці однородним і відправка (відвантаження) іногороднім покупцям;
- Відпуск продукції для внутрішніх потреб основних цехів, для збуту продукції (наприклад, тара власного виробництва) та ін.;
- Реалізація продукції (одержання грошей від покупців за відпущену продукцію).

3. Призначеною для продажу продукції. Вона може оцінюватися у плановій, нормативній та фактичній виробничій собівартості, за прямими статтями витрат, у ринкових (продажних) цінах.

Михайло Гуч

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ОБЛІК ВИТРАТ ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ЦУКРУ

Радикальні економічні перетворення в нашій державі вимагають суттєвих змін в управлінні агропромисловим комплексом, а умови ринку змушують підприємства прагнути до оптимізації собівартості. А цьому в значній мірі сприяє бухгалтерський облік та економічний аналіз, від яких залежить якість та оперативність інформаційного забезпечення управління.

Практика розвинутих країн свідчить, що переважна більшість функціональних механізмів, покликаних забезпечити ефектив-

ність та динамічність роботи підприємств різних форм власності, пов'язана із внутрішньовиробничим обліком [2, с. 345]. Однак, деякі питання ще не отримали наукового обґрунтування і правильного вирішення і, насамперед, з точки зору їх практичного застосування з урахуванням специфічних особливостей певної галузі.

Формування дієвої системи обліку витрат виробництва та проведення аналізу умов формування собівартості в галузі дали б змогу достатньо ефективно поліпшити управління виробництвом. Науково-теоретична і практична значимість вказаних питань обумовили вибір теми дослідження та його основні напрямки.

Аспекти обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції цієї галузі до теперішнього часу недостатньо досліджені, а деякі з них носять дискусійний характер.

В розвиток методології питань обліку витрат на виробництво та калькулювання собівартості зробили вагомий внесок праці: І. А. Басманова, І. О. Белебехи, О. С. Бородкіна, Б. І. Валуєва, М. В. Кужельного, А. М. Кузмінського, Ю. Я. Литвина, А. Ш. Маргуліса, І. С. Мацкевичюса, В. Б. Моссаковського, В. Ф. Палія, П. Т. Саблука, В. В. Сопко, А. М. Фабричнова, М. Г. Чумаченко, С. А. Щенкова та інших. Проблеми обліку, контролю та аналізу витрат в умовах ринкової економіки в АПК знайшли відображення в наукових працях І. О. Белебехи, С. Ф. Голови, З. В. Гуцайлюка, В. Г. Линника, Ю. Я. Литвина, В. Б. Моссаковського, П. Т. Саблука, В. В. Сопко, Л. К. Сука, М. Г. Чумаченко.

За останні роки суттєво змінились організаційно-економічні умови виробництва цукру, а на формування собівартості впливає наявність давальницької схеми переробки. Це потребує аналізу впливу сучасних організаційних факторів на формування собівартості.

Необхідність вдосконалення діючої системи обліку, контролю і аналізу витрат виробництва, яка б змогла достатньо ефективно поліпшити управління цукровими підприємствами, обумовили постановку мети дослідження, його основні завдання.

Методика і загальноприйнята практика організації обліку виробничих витрат та порядок визначення фактичної собівартості продукції базуються на групуванні витрат з виготовлення продукції по видах виробів, місцях виникнення витрат, по об'єктах обліку та об'єктах калькулювання собівартості у розрізі аналітичних статей витрат, що передбачає взаємозв'язок обліку витрат і калькулювання собівартості продукції та їх зумовленість.

Проте зв'язок обліку витрат та калькулювання собівартості продукції по різному впливають на організацію обліку виробничих

витрат. Тому дуже важливим є обґрунтований вибір об'єктів обліку витрат і калькулювання продукції, а також оптимізація їх зв'язку.

Таким чином, конкретний перелік об'єктів обліку виробничих витрат підприємства залежить від державної регламентації обліку витрат, галузевих та організаційних особливостей підприємств та зумовлений внутрішніми потребами управління в аналітичній інформації [1, с. 278]. У відповідності з вимогами положення бухгалтерського обліку 16 «Витрати», обов'язковими обліковими об'єктами стосовно виробничих витрат є елементи витрат, а саме: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; загальновиробничі витрати; та сукупна собівартість товарної продукції. А питання деталізації об'єктів щодо самого виробничого процесу і нових продуктів праці знаходиться в сфері внутрішньо-виробничого обліку і має бути вирішено обліковою політикою.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

1. Поділ витрат на витрати, що формують вартість запасів, тобто відносяться на собівартість і витрати періоду саме і зумовлено обов'язковістю дотримання принципу відповідності і неможливістю ідентифікувати витрати на збут, адміністративні та інші операційні витрати з продукцією, що вироблена або роботами та послугами, що виконані.

2. На сучасній фазі, в залежності від прийнятої облікової моделі та елементів облікової політики щодо обліку витрат, об'єкти витрат та калькулювання можуть існувати паралельно в різних площинах, а саме калькулювання може проводитися лише на підставі нормативів, а оцінка готової продукції може не базуватися на бухгалтерських калькуляціях

3. Відокремлення об'єктів обліку витрат та калькуляції цілком знаходиться в компетенції підприємства і в залежності від облікової політики конкретного підприємства можливою є їх повна відповідність, паралельне існування, або розширення калькуляційними об'єктами об'єктів обліку витрат. Але у всіх підприємств сукупна товарна продукція обов'язково є об'єктом обліку, але не об'єктом калькулювання. Взагалі можлива ситуація, коли бухгалтерська калькуляція на підприємстві, як і її об'єкти, відсутня.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: навч. посіб. для студентів вузів / Ф. Ф. Бутинець. — Житомир : ЖІТІ, 2008. — 685 с.

2. Чебанова Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік: посіб. / Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко. — К. : Видавничий центр «Академія», 2008. — 672 с.

Світлана Ляшук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ВИРОБНИЧІ ВИТРАТИ ЯК КАТЕГОРІЯ: ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

Для соціально орієнтованої економіки України стратегічно важливим є створення потужної харчової індустрії для випуску та реалізації конкурентоспроможної продукції на внутрішньому й зарубіжному ринках і забезпечення нормальної життєдіяльності населення, відновлення і збереження його здоров'я. За цих умов наукові дослідження, що сприяють прискореному розвитку харчової промисловості, є одними з пріоритетних, і тому об'єктом дослідження обрана молокопереробна галузь харчової промисловості України.

Проблемам розгляду категорії витрати та удосконалення обліку і контролю виробничих витрат присвячена досить велика кількість наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: А. Ф. Аксьоненка, М. Т. Білухи, Б. І. Валуєва, А. М. Герасимовича, К. Друрі, В. П. Завгороднього, М. В. Кужельного, Р. М. Косміної, В. М. Лапухіна, Г. В. Митрофанова, Є. В. Мниха, Р. Мюллендорфа, П. П. Новиченка, В. О. Озерана, Ю. І. Осадчого, В. Ф. Палія, П. Т. Саблука, В. К. Савчука, В. В. Сопка, В. О. Шевчука, А. Д. Шеремета та ін.

Проте, різні економісти по різному трактують цю категорію, що може привести до перекручувань в обліку і контролю виробничих витрат та калькулювання собівартості продукції на підприємствах *молокопереробного підкомплексу*, тому вони потребують подальшого дослідження відповідно до нових соціально-економічних відносин і процесу реформування бухгалтерського обліку за міжнародними і національними стандартами, що відбуваються в Україні. Все це визначає актуальність проведеного дослідження та його загальноекономічне значення.

У даному дослідженні ставиться *завдання*: дослідити значення категорії витрати виробництва у формування собівартості молокопродукції.

Економічним базисом собівартості є витрати виробництва, які представляють собою певну частину сукупного суспільного продукту. Витрати виробництва об'єднують дві функціонально різні

частини вартості: вартість спожитих засобів виробництва (предметів і засобів праці) і вартість необхідного продукту, тобто життєвих засобів, необхідних для відтворення робочої сили. Обидві ці частини забезпечують повторення процесу виробництва в межах відшкодування витрат, який називається простим виробництвом. Третя частина вартості представляє собою додатковий продукт суспільства, який використовується для розширення виробництва і задоволення інших суспільних потреб.

Витрати, згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», — це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) [2, с. 153].

У вітчизняній економічній літературі існують різні думки щодо визначення змісту поняття «виробничі витрати». Так, український економіст В. В. Сопко вказує, що поняття витрати формують використані у процесі виробництва різні речовини та сили природи на виготовлення нового продукту праці. Грошовий вираз суми затрат на виробництво конкретного продукту визначає поняття собівартість. Зміст термінів затрати і собівартість поєднуються в понятті затрати виробництва [3, с. 51]. В умовах ринкових відносин затрати виробництва дорівнюють вартості виготовленого продукту. Вони є сумою вартості витрачених на виробництво продукту засобів виробництва та заново утвореної вартості. Попри те, професор В. В. Сопко пише, що витрати виробництва і собівартість — це різні рівні субстанцій. Витрати виробництва — це сходинка від абстрактного, якою є вартість, до конкретного — собівартості.

Разом з тим, В. В. Сопко зауважує: «Від суспільних затрат виробництва слід відрізнити собівартість продукту, яка у вартісному вираженні відображає лише ті затрати, які робить конкретна господарська система: підприємство, цех, ферма, бригада тощо».

Витратами виробництва, за словами іншого українського вченого — професора Ф. Ф. Бутинця, називаються витрати у виробничому процесі праці і засобів виробництва для виготовлення продукції.

Заслуговує на увагу і думка В. Котова, який вважає, що виробничі витрати як економічна категорія можуть використовуватися лише в народногосподарському масштабі, а для підприємств і галузей призначені витрати на виробництво. Виробничі витрати, на думку В. Б. Івашкевича, як народно-господарська категорія представляють собою суму використаних засобів виробництва

і вартості продукту, виготовленого необхідною працею. Слід відмітити, що М. А. Вахрушина в своїх дослідженнях вказує, що витрати живої та уречевленої праці на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг) називають витратами виробництва. У вітчизняній практиці для характеристики всіх витрат виробництва за визначений період застосовують термін «витрати на виробництво».

На нашу думку, в цих працях не зазначено, що виробничі витрати — економічна категорія, яка однаковою мірою відноситься і до кількісного, і до вартісного виміру витрат засобів виробництва і робочої сили для виготовлення продукції. Критичний аналіз вітчизняних літературних джерел щодо досліджуваної тематики дали можливість стверджувати, що витрати виробництва представляють собою сукупні витрати суспільної праці на виробництво продукту, які утворюють її вартість, а собівартість продукції є перетвореною формою суспільних витрат виробництва і складає частину його вартості [4, с. 23]. Наведене визначення, на нашу думку, є найбільш точним.

П. С. Безруких з цього приводу зазначає, що від витрат виробництва слід відрізнити собівартість продукції, яка у вартісному вираженні відображає лише ті витрати, які створює конкретна господарська система

З нашої точки зору, економічна сутність категорії «собівартість» полягає в тому, що вона відображає виражену у вартісній формі величину всіх витрат конкретного підприємства на випуск продукції в даному звітному періоді, відшкодування яких необхідне для забезпечення простого відтворення [1].

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

1. Категорія витрати в умовах розбудови ринкових відносин трактується різними науковцями з певною відмінністю, що може привести до розбіжностей в їх обліку на підприємстві.

2. Витрати, згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», — це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

3. В Україні витрати виробництва та собівартість регламентуються законодавчими актами і нормативними документами, що регулюють виробничу діяльність підприємств. До них відносяться Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»; Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги

до фінансової звітності», 9 «Запаси», 16 «Витрати»; Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, які затверджені Наказом Державного комітету промислової політики України від 2 лютого 2010 р. №47; План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30 листопада 1999 року та іншими нормативними й інструктивними документами.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості: затв. наказом Державного комітету промполітики України від 02.02.2007 р. № 47.
2. Національні стандарти бухгалтерського обліку. — Харків : Фактор, 2007. — 264 с.
3. Лиськов В. Харчова промисловість у системі АПК / В. Лиськов // Економіка України. — 2006. — № 8. — С. 45–55.
4. Пильник Л. Наукове забезпечення і конкурентоспроможність харчової індустрії Л. Пильник // Харчова промисловість. — 2006. — № 3.

Наталія Новицька

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА СВК «ВОЛИНСЬКИЙ ТЕПЛИЧНИЙ КОМБІНАТ»

Інтеграція України в світовий економічний простір вимагає адаптації як національного законодавства, так і стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних вимог. Реалізація стратегічного курсу України спрямована на розвиток ринкових відносин, впровадження різноманітних форм власності, охоплення приватизацією всіх галузей, і, як наслідок, економічного зростання держави і покращення добробуту населення. Вивчення досвіду розвинутих країн і доробок вітчизняних вчених-економістів щодо реформування обліку є одним із основних завдань науки і практики в сучасних умовах господарювання.

Удосконалення організації ведення бухгалтерського обліку нерозривно пов'язано з вирішенням актуальних питань: визначення складу витрат і порядку їх відображення; коригування витрат на виробництво; організацією обліку за центрами витрат і центрами відповідальності. Чітка побудова обліку підвищує його роль як основного засобу контролю за ефективним використанням матеріальних, трудових і грошових ресурсів підприємства та зниженням собівартості продукції підприємства.

В умовах ринкових відносин результати роботи кожного підприємства у значній мірі залежать від системи управління, яка забезпечує економічну самостійність підприємства, його конкурентоспроможність та стійке становище як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку. Вирішення проблеми ефективного розвитку та економічного зростання промислових підприємств неможливе без удосконалення, насамперед, системи управління витратами і собівартістю продукції.

Тому перед управлінським персоналом постає важливе завдання — знайти та запровадити таку систему управління витратами на підприємстві, яка б відповідала принципам єдності підходів на різних рівнях управління, планування, обліку, калькулювання, оцінки та аналізу собівартості продукції; можливості управління витратами на виробництво на різних стадіях життєвого циклу виробів; органічного поєднання зниження витрат з досягненням високої якості готової продукції.

Інформація, необхідна для виконання поставлених завдань, міститься в системі управлінського (внутрішньогосподарського) обліку, який у нашій країні вважають одним із перспективних напрямків бухгалтерської практики.

Організація та розвиток управлінського обліку, а також проблеми обліку, аналізу та аудиту виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції знайшли висвітлення у працях таких українських вчених, як: М. Т. Білухи, О. С. Бородіна, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голови, В. І. Єфименка, М. В. Кужельного, А. М. Кузьмінського, М. С. Пушкаря, В. В. Сопка, М. Г. Чумаченка та ін.) та зарубіжних (П. С. Безруких, В. Б. Івашкевича, Т. П. Карпової, В. Ф. Палія, К. Друрі, Ч. Хорнгрена, Дж. Тостера).

Проте питання обліку, аналізу та аудиту виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції, методики та організації управлінського обліку на підприємствах харчової промисловості вимагають додаткового дослідження та з'ясування, адже ця галузь економіки працює на споживача, безпосередньо задовольняючи життєво необхідні потреби населення в харчових продуктах, забезпечує швидкий грошовий обіг, значні валютні надходження, позитивно впливає на формування експортного потенціалу держави [3, с. 287].

Витрати виробництва — це те, у що обходиться виготовлення товару підприємству. Вони складаються з матеріальних витрат та витрат на оплату робочої сили найманих працівників. Матеріальні витрати та витрати на оплату праці повинні бути відшкодовані в результаті реалізації продукції.

Мета обліку витрат на виробництво полягає у своєчасному, повному і достовірному визначенні фактичних витрат, пов'язаних з виробництвом і збутом продукції, а також в контролі за використанням ресурсів і грошових засобів. Калькулювання собівартості продукції — це визначення фактичної собівартості окремих видів продукції і всієї продукції в цілому.

Аналізуючи собівартість продукції, вирішують такі завдання:

- 1) перевірка обґрунтованості прийнятих управлінських рішень щодо собівартості;
- 2) оцінка виконання плану за собівартістю продукції в цілому по підприємству, а також по окремих видах продукції;
- 3) вивчення причин відхилення фактичних витрат від планових у розрізі статей, а також за окремими видами і групами продукції;
- 4) пошук резервів зниження собівартості продукції та розробка відповідних заходів щодо їх використання.

Об'єктами аналізу собівартості продукції є наступні показники:

- повна собівартість товарної продукції в цілому і за елементами витрат;
- затрати на гривню товарної продукції;
- собівартість окремих виробів;
- окремі статті витрат.

Серед документів державної бухгалтерської, статистичної та податкової звітності найінформативнішими, з точки зору аналізу собівартості продукції, є форми «Звіт про витрати виробництва продукції, робіт, послуг», «Звіт про фінансові результати», «Баланс», «Рентабельність окремих видів продукції» (усі вони складаються у складі річного звіту і щоквартально) [2, с. 136].

Для аналізу відповідних витрат на виробництво залучаються форми державної звітності з праці, з використання сировини і матеріалів, основних засобів. Для проведення поглибленого внутрішнього аналізу використовуються планові і нормативні документи, калькуляції окремих видів продукції, матеріали синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку витрат по основних та допоміжних виробництвах.

Виробнича собівартість — це грошовий вираз витрат виробничого процесу. Собівартість показує, скільки підприємство витратило на виробництво продукції, товарів, робіт, послуг.

Цей показник є основним при аналізі доцільності організації підприємства, формування його прибутків, адже при високій виробничій собівартості продукції прибутки підприємства знижуються [1, с. 398].

Виробнича собівартість СВК «Волинський тепличний комбінат» є матеріаломісткою (витрати на оплату газопостачання та електроенергію). Значною є також частка заробітної плати виробничого персоналу та загальновиробничих витрат.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

1. З точки зору бухгалтерського обліку, витрати — це спожиті у процесі виробництва засоби виробництва, які втілюють в собі минулу працю (сировину, матеріали, амортизацію основних засобів, працю працівників, зайнятих у процесі виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг з відповідними нарахуваннями на неї.

2. Основними завданнями обліку витрат є:

- складання кошторисів на виробництво продукції;
- облік витрат на виробництво паралельно за багатьма напрямками (цех, дільниця, бригада, елемент, стаття, калькуляція);
- визначення об'єктів калькулювання, калькуляційних одиниць;
- вибір методів обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості;
- складання звітних і планових калькуляцій;
- аналіз відхилень від норм витрат;
- групування відхилень за причинами і винуватцями;
- забезпечення інформації для управління про відхилення від норм;
- визначення собівартості продукції, норми прибутку, рентабельності;
- аналіз собівартості продукції і виявлення резервів її зниження;
- автоматизація обліку, калькулювання і аналізу собівартості продукції.

3. Під методом обліку витрат в широкому розумінні слід розуміти сукупність способів відображення, групування та систематизації даних про витрати, що забезпечують досягнення визначеної мети, вирішення конкретного завдання.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: навч. посіб. для студентів вузів / Ф. Ф. Бутинець. — Житомир : ЖІТІ, 2008. — 685 с.
2. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навч.-практ. посіб. / [за ред. С. Ф. Голови]. — Дніпропетровськ : ТОВ «Баланс-Клуб», 2000. — 768 с.
3. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник / [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця]. — Житомир : ЖІТІ, 2000. — 608 с.

Олеся П'ясецька

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Розв'язання сучасних проблем розвитку України залежить від розбудови ринкової економіки, яка створює найсприятливіші умови суспільного прогресу. Вирішення завдань розбудови ринкового організаційно-економічного механізму значною мірою залежить від удосконалення методології й організації обліку, аналізу й аудиту, особливо на рівні підприємства як первинної ланки економічної системи країни.

Невід'ємною складовою розвитку ринкових відносин в Україні є адекватна система бухгалтерського обліку, що забезпечує всіх членів суспільства надійною, своєчасною та корисною інформацією про виробничо-господарську діяльність підприємств і організацій, що необхідно для здійснення комплексного економічного аналізу, прийняття своєчасних і грамотних фінансово-економічних рішень, повсякденного контролю за доходами і витратами, ефективністю капіталовкладень та інвестицій, попередження банкрутства підприємств.

Майно підприємства складається з основних та оборотних засобів, вартість яких відображена в балансі. Оперативний, бухгалтерський та статистичний облік, а також складання фінансової, податкової та статистичної звітності здійснюється відповідно до діючих Національних стандартів бухгалтерського обліку, законодавчо встановлених податкових правил та відповідно з наказом про облікову політику підприємства.

Для здійснення будь-якого виду діяльності підприємству необхідні фінансові ресурси. Фінансові ресурси — це грошові засоби (власні і залучені), які знаходяться в розпорядженні суб'єктів господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань та здійснення необхідних для виробництва затрат.

Узагальнюючим показником господарської діяльності підприємства є фінансовий результат. В якості кінцевого фінансового результату господарюючого суб'єкта виступає прибуток (чи збиток). Прибуток — це один з основних якісних показників господарювання, так як в кінцевому підсумку він відображає всі сторони виробничої і господарської діяльності підприємства.

Балансовий прибуток — загальна сума прибутку підприємства від всіх видів діяльності за звітний період, яка відображена в його ба-

лансі і включає прибуток від реалізації продукції допоміжних і обслуговуючих виробництв, які не мають окремого балансу, основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, а також прибуток від орендних та позареалізаційних операцій.

Рух основних засобів, пов'язаний із здійсненням господарських операцій з надходження, внутрішнього переміщення та вибуття об'єктів основних засобів, оформляється за допомогою типових форм первинної облікової документації, затверджених наказом Міністерства статистики України від 29.12.1995 р. №352.

Кожна із типових форм первинних документів обліку основних засобів містить ряд необхідних для заповнення реквізитів, серед яких: повне найменування об'єкта, рік спорудження або дата випуску, коротка характеристика об'єкта, первісна вартість, присвоєний інвентарний №; місце використання, інші відомості, необхідні для якісного ведення аналітичного обліку основних засобів.

На сучасному етапі розвитку технологій в усіх галузях та сферах діяльності і формування нових форм економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання більшість управлінських рішень приймаються в умовах гострого дефіциту часу, що зумовлено впливом значного росту обсягів інформації [2, с. 43].

Актуальні проблеми сьогодення в галузі економіки неможливо вирішити без вдосконалення і автоматизації бухгалтерського обліку. З цією метою використовуються нові методи управління і сучасні технічні засоби та інформаційні системи. В умовах функціонування автоматизованих систем облікова інформація обробляється та використовується набагато швидше та ширше, ніж при ручній обробці даних, що дозволяє вирішувати принципово нові завдання обліку, аналізу та контролю.

Існуючий рівень розвитку технічних засобів та інформаційних технологій дозволяє здійснити автоматизацію практично всіх етапів збору і обробки економічної інформації, її контроль та аналіз, виконувати моделювання різних варіантів управлінських рішень. Технічною основою сучасних інформаційних технологій виступають засоби обчислювальної техніки, канали зв'язку, розподільчі обчислювальні системи збору і обробки інформації [1].

Єдність інформаційної бази і повний автоматизований технологічний процес при застосуванні комп'ютерної форми обліку забезпечується за рахунок одноразового введення інформації. Інтеграція обробки даних первинного обліку і адаптація програмного забезпечення до потреб користувачів досягається шляхом застосування відповідних комп'ютерних програм.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

1. Основні засоби підприємств належать до необоротних активів, які утримуються підприємством з метою використання їх в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг або здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року або операційного циклу (якщо він більший за один рік).

2. В залежності від цільового призначення і характеру виконуваних функцій основні засоби (фонди) поділяють на окремі групи.

3. Основні засоби облічують у натуральній і вартісній формах. Натуральний облік дає змогу здійснювати контроль за забереженням і використанням кожного їх виду. Облік у вартісній оцінці дозволяє визначити потребу коштів на придбання основних засобів, визначити їх структуру, динаміку, суму амортизаційних відрахувань, розмір зносу тощо.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV.
2. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навч.-практ. посіб. / [за ред. С. Ф. Голови]. — Дніпропетровськ : ТОВ «Баланс-Клуб», 2008.

Ольга Таратунська

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ ЗАГОТІВЛІ СИРОВИНИ ДЛЯ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Проблемам розвитку та удосконалення обліку і контролю витрат присвячена значна кількість наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: М. Т. Білухи, І. О. Бланка, О. С. Бородкіна, Ф. Ф. Бутинця, А. Д. Бутка, Б. І. Валуєва, М. С. Грінчука, З. В. Гуцайлюка, В. П. Дудко, В. П. Завгороднього, Г. Г. Кірейцева, М. В. Кужельного, Ю. Я. Литвина, А. А. Мазаракі, Є. В. Мниха, В. В. Мови, Л. В. Нападовської, В. О. Озерана, Ю. І. Осадчого, М. С. Пушкаря, В. С. Рудницького, В. К. Савчука, В. В. Сопка, А. Л. Степанюка, Б. Ф. Усача, В. Г. Швеця, В. О. Шевчука, А. Д. Шеремета та інших. Проте питання обліку і контролю витрат цукрового виробництва та формування собівартості продукції на цукрових підприємствах потребу-

ють подальшого дослідження відповідно до нових соціально-економічних відносин і процесу формування бухгалтерського обліку за міжнародними і національними стандартами, що відбуваються в Україні. Все це визначає актуальність проведеного дослідження.

Мета дослідження — надати рекомендації і пропозиції щодо вдосконалення діючої методики обліку та контролю витрат цукрового виробництва та формування собівартості продукції із застосуванням сучасних облікових систем, форм і методик на технічній базі ПЕОМ з урахуванням міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку з метою її спрямування на більш ефективне використання ресурсів, забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції та оптимізації її собівартості.

Відповідно до цілей у дослідженні поставлене завдання — дослідити методологію обліку витрат цукрового виробництва та формування собівартості продукції на відповідність її вимогам ефективного управління витратами із застосуванням ПЕОМ;

Організація обліку витрат і порядок обчислення на його основі собівартості продукції залежить від особливостей технології й організації виробництва, тривалості циклу виготовлення продукції, якості, видів продукції, що випускається, числа і розміру цехів, типів виробництва, тому є необхідним дослідити галузеві особливості виробництва цукру в сучасних умовах.

Організаційно-технологічні особливості виробництва мають вплив на організацію і методологію обліку витрат за місцями їх виникнення та відповідальними за них підрозділами підприємства [2, с. 23]. Пропонуємо модель формування витрат цукрового виробництва (рис. 1).

Дослідження показують, що діючі ПСБО 9 «Запаси» і План рахунків бухгалтерського обліку не враховують особливостей діяльності цукрової галузі виробництва. Зокрема, заготівля сировини і підготовка її до промислової переробки є самостійним

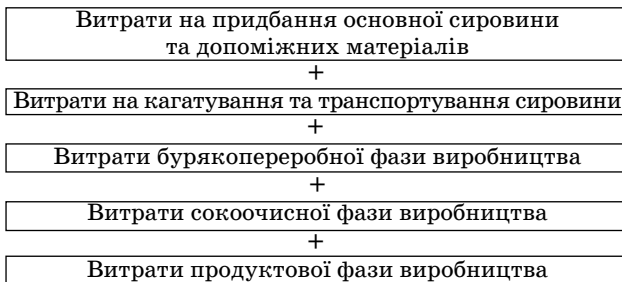

Рис. 1. Модель формування витрат цукрового виробництва

процесом аграрного виробництва, який не підконтрольний цукровому підприємству [1].

Проведені дослідження показують, що у собівартості цукрової продукції затрати на матеріали становлять понад 65% [3, с. 123], тому необхідно витрати на придбання сировини вести на окремих аналітичних і синтетичних рахунках бухгалтерського обліку.

Вивчення практики обліку сировини, заготовленої у контрагентів, ведеться так званим котловим методом, коли всі затрати списуються на випуск готової продукції без визначення цукровим заводом собівартості сировини, придбаної у різних контрагентів. Таким чином, не ведеться належного контролю за виконанням контрактів кожним із контрагентів за кількістю і якістю поставленої сировини на завод. У обліку не відображається інформація окремо про транспортні витрати, утримання заготівельних і приймальних пунктів, загальнозаготівельні витрати та інші, пов'язані із заготівлею буряків та доведення їх якості до промислової переробки.

На основі проведеного дослідження обліку операцій заготівлі сировини для цукрового виробництва необхідно запровадити нормативно-попередільний метод обліку витрат, за яким визначається собівартість операцій (робіт), виконаних на конкретному переділі (циклі), і витрати передаються на наступний переділ до завершення виготовлення продукції.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації з питань планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) в цукровій промисловості: затв. Наказом Державного департаменту продовольства України від 04.02.2003 р. № 3.
2. Рудницький В. С. Внутрішній аудит: методологія, організація / В. С. Рудницький. — Тернопіль : Економічна думка, 2009. — 104 с.
3. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / В. В. Сопко. — К. : КНЕУ, 2000. — 578 с.

Тетяна Чернишевська

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

АНАЛІЗ КАТЕГОРІЇ ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Витрати виробництва є важливою не тільки економічною, але й обліково-аналітичною категорією, яка істотно впливає на обсяги та динаміку прибутку. Тому здійснення дієвого контролю витрат виробництва з метою постійного зниження їх величини стає

однією із важливих задач системи управління виробництвом на підприємстві. Створення системи господарювання зумовлює необхідність розвитку однієї із основних ділянок обліково-аналітичного процесу — обліку витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції [1, с. 28].

Різні аспекти цієї проблеми знайшли відображення в роботах як провідних вітчизняних вчених/економістів: Ф. Ф. Бутинця, Б. І. Валуєва, С. Ф. Голова, Т. В. Головка, О. А. Грішної, Н. І. Дорош, І. К. Дрозд, В. І. Єфіменка, Є. В. Калюги, Г. Г. Кірейцева, Я. Д. Крупки, Ю. А. Кузьмінського, Г. І. Купалової, М. В. Кужельного, Є. В. Мниха, Л. В. Нападовської, М. С. Пушкаря, В. В. Сопка, Л. К. Сука, Н. М. Ткаченко, М. Г. Чумаченка, В. Г. Швеця, В. О. Шевчука — так і зарубіжних — П. С. Безруких, П. П. Новиченка, І. І. Поклада, С. Брю, К. Макконелла, Й. С. Мацкевічюса, Б. Нідлза, П. Семюелсона, С. А. Стукова, Р. Ентоні, А. Яругової та інших.

Однак нерідко наукові дослідження обмежувалися, головним чином, розробками методик обліку витрат на принципах нормативного методу в системі бухгалтерського обліку з використанням порівняно невеликого кола напрямів групування витрат. При цьому оперативний облік витрат часто розглядався відособлено, поза загальною системою виробничого обліку, що не сприяло створенню на підприємствах цілісної системи обліку витрат, їх контролю і калькулюванню собівартості продукції. Ринкові умови господарювання передбачають перегляд положень та розробку нових підходів до питань обліку витрат виробництва, їх глибокого осмислення та наукового обґрунтування щодо доцільності практичного застосування у конкретній галузі з урахуванням її особливостей [3, с. 53].

Пошук шляхів зниження витрат виробництва в сучасних умовах слід розглядати як фактор підвищення прибутковості й ефективності роботи підприємств, забезпечення їх стабільності в ринковому середовищі, розширення можливостей внутрівиробничої реструктуризації відповідно до змін кон'юнктури ринків збуту продукції. Величина витрат у багатьох випадках визначається як головний критерій у виборі варіантів розвитку підприємств. У вітчизняній практиці більшість досліджень у сфері витрат виробництва здійснені в умовах адміністративно-командної системи господарювання, коли основну увагу звертали на обґрунтування методів і форм обліку витрат виробництва, залишаючи недостатньо вивченими методи управління витратами.

В умовах рецесії змінюється підхід до управління витратами як з боку держави, так і з боку власників підприємств. Підвищення

самостійності підприємств у формуванні витрат виробництва і зниження контролю з боку держави за їх ефективним здійсненням сприяли необґрунтованому їх зростанню порівняно з іншими результатами господарювання. До сьогодні ще не визначено науково обґрунтований вибір найбільш раціональних форм організації обліку витрат, проблеми виявляються в розробці методів групування витрат, зокрема, їх систематизації за рівнями управління, центрами формування і центрами відповідальності, слабкою є інформаційна забезпеченість облікових процесів [2, с. 118].

Все це обмежує можливості використання оперативного обліку, є однією із причин обмеженого і малоефективного його використання в практиці управління витратами. Загроза зменшення прибутку і банкрутства підприємств в умовах конкурентної боротьби вимагає переглянути принципи управління собівартістю з метою скорочення часу виробничого процесу, покращання якості продукції і зниження невиробничих витрат [4, с. 31].

Таким чином, недостатнє теоретичне і практичне опрацювання і дискусійність питань побудови організації обліку витрат виробництва, слабка інформаційна забезпеченість управління, необхідність проведення досліджень витрат виробництва з позиції управління ними, а також зростаюча актуальність вдосконалення обліку виробничих витрат на підприємствах-виробниках в умовах розвитку ринкової економіки дають можливість зробити такі висновки:

1. Ринкові умови господарювання підприємств-виробників стінових матеріалів обумовили зміну підходів до розуміння змісту й сутності витрат виробництва, рівень яких безпосередньо впливає на ефективність їх діяльності. Розкриття економічної сутності витрат виробництва має ґрунтуватися на формуванні складових виробничого процесу з урахуванням альтернативності застосування виробничих запасів у виробничій діяльності та їх взаємозв'язку з витратами виробництва, виокремленні витрат першого переділу та витрат виробництва, аналізі визначення економічної сутності витрат у контексті сучасних наукових досліджень.

2. Ефективне управління витратами виробництва неможливе без удосконалення їх класифікації із урахуванням різноманітних потреб обліку та аналізу витрат. Дослідження методики відображення в обліку прямих витрат дозволило розглянути класифікацію витрат.

Список використаних джерел

1. Байдик О. Нормативний метод обліку витрат на виробництво продукції / О. Байдик. — 2001.

2. Баканов М. И. Теория экономического анализа / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. — М. : Финансы и статистика, 2000. — 288 с.
3. Гладчук Г. Г. Витрати виробництва та їх види / Г. Г. Гладчук // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. — Чернівці : АнТ Лтд., 2006.
4. Косміна Р. М. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Р. М. Косміна. — К. : Вища школа, 2007.

Людмила Дулевич

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Витрати є головним об'єктом аналізу в процесі управління, тому з метою правильної організації планування, обліку, калькулювання та аналізу собівартості перевезень витрати транспортного підприємства на перевезення (роботи, послуги) класифікуються за різними ознаками.

Основні витрати транспортного підприємства безпосередньо пов'язані з переміщенням вантажів (пасажирів) автомобільним транспортом. До них відносять витрати на основну заробітну плату водіїв з відрахуваннями на соціальне страхування, паливо, мастильні та інші експлуатаційні матеріали, на відновлення і ремонт автомобільних шин, амортизаційні відрахування по рухомому складу. Технологічні витрати складають близько 80% загальної суми витрат по перевезенню.

Аналіз собівартості транспортних перевезень має наступні завдання:

- перевірка обґрунтованості прийнятих управлінських рішень щодо собівартості;
- об'єктивна оцінка виконання прийнятих рішень, під час якої виявляються відхилення фактичних витрат від планових;
- з'ясування чинників цих відхилень;
- підрахунок резервів дальшого зниження собівартості перевезень;
- розробка заходів із мобілізації внутрішньовиробничих резервів та використання їх у виробництві.

Аналіз собівартості транспортних перевезень починають із загальної оцінки виконання плану собівартості, визначають відхилення звітних показників від планових, їх динаміку, виявляють фактори, що вплинули на це відхилення, роблять відповідні висновки.

Вдосконалення обліку, як і вдосконалення системи управління підприємством в цілому, передбачає застосування нових методів управління і сучасних технічних засобів побудови інформаційних систем. В зв'язку з цим першочерговим завданням стає автоматизована обробка інформації, яка пов'язана з вирішенням завдань обліку, економічного аналізу і аудиту на підприємстві.

Використання засобів автоматизації дозволяє практично повністю вирішити проблему точності і оперативності інформації, яка необхідна для прийняття правильних і своєчасних управлінських рішень. Правильний вибір засобів автоматизації дозволяє легко і швидко адаптувати роботу бухгалтерії до правових норм, які часто змінюються.

Для вирішення різноманітних завдань обліку за допомогою персональних комп'ютерів застосовують пакети спеціальних програм, які дозволяють вводити в комп'ютер дані та здійснювати з ними різні операції. Найбільш ефективною формою застосування обчислювальної техніки є застосування в практику обліку розподіленої системи обробки даних, яка в умовах функціонування автоматизованого робочого місця (АРМ) бухгалтера будується на основі виділення наступних трьох рівнів управління: вищого; середнього; нижчого.

Ці три рівні системи управління охоплюють всю сукупність проблем обліку, контролю, аудиту і аналізу господарської інформації.

Автоматизація обліку на підприємстві здійснюється за допомогою комплексної програми автоматизації бухгалтерського обліку «Інфо-Бухгалтер» (мережева версія).

Програма «Інфо-Бухгалтер» передбачає наступні основні можливості:

1. Виконання проводок по рахунках при заповненні первинних документів і при веденні господарських операцій.
2. Автоматичне складання головної книги, оборотних відомостей, карток аналітичного обліку рахунків, шахової відомості, а також журналів-ордерів і відомостей до них по будь-якому рахунку за даний період.
3. Розрахунок балансу, складання звіту про фінансові результати, інших звітних форм.
4. Розрахунок заробітної плати для невеликих підприємств з автоматичним розрахунком податків, формуванням і друком індивідуальних розрахункових листів і платіжних відомостей. Розрахунок заробітної плати для середніх і великих підприємств із широкими можливостями налаштування нарахувань і утримань.
5. Аналітичний і синтетичний облік руху коштів і матеріальних цінностей по всіх рахунках у різних аспектах. Одночасне ве-

дення сумового і кількісно-сумового обліку матеріалів, товарів і т.п. з формуванням оборотних відомостей і карток рахунків у сумовій чи кількісно-сумовій формі.

6. Вибір і фільтрацію господарських операцій по різних ознаках в різному поєднанні (зміст операції, кореспондуючі рахунки, період здійснення операції).

7. Підготовку і друк платіжних і звітних документів (платіжних доручень, відомостей, балансу і т.п.). Форма всіх документів, що друкуються, відповідає діючим стандартам, що позбавляє необхідності придбання бланків.

Крім інформації про собівартість продукції (робіт, послуг), при ефективному управлінні важливо мати дані про структуру собівартості, тобто, з яких елементів вона складається, яка частка припадає на матеріальні витрати, яка на заробітну плату та ін. З цією метою передбачена організація аналітичного обліку за статтями витрат. Перелік статей витрат встановлюється підприємством самостійно в залежності від характеру і структури виробництва. Встановлений на підприємстві перелік вводиться в довідник «Статті витрат». При обліку витрат за основними видами діяльності повинно бути забезпечено їх групування за економічними елементами.

Перелік економічних елементів є єдиним і обов'язковим для всіх підприємств. З цією метою в довідник «Статті витрат» повинен бути включений ще один реквізит — «Елементи витрат».

Список використаних джерел

1. Автоматизація бухгалтерського обліку: опорний конспект лекцій для студентів. Ч.1 / [уклад. М. М. Бенько]. — К. : ВЦ КДТЕУ, 2008. — 53 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Аудит і ревізія підприємницької діяльності: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Облік і аудит» /Ф. Ф. Бутинець та ін. — [за ред. Ф. Ф. Бутинца]. — Житомир : ПП «Рута», 2009. — 416 с.
3. Бакун Ю. Бухгалтерський і податковий облік витрат, пов'язаних з експлуатацією автомобіля на підприємстві / Ю. Бакун, В. Бакун // Бухгалтерія. — 2009. — № 22(437). — С. 167–178.
4. Литвин В. Про облік витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції / В. Литвин //Світ бухгалтерського обліку. — 1998. — № 3. — С. 2–8.
5. Чистов Д. В. Хозяйственные операции в компьютерной бухгалтерии 7.7 / Д. В. Чистов. — М. : Фирма «1С»; С.Пб. : ЗАО «ЭЛБИ»: БХВ-Петербург, 2008. — 573 с.
6. Шандова Н. В. Використання собівартості для прийняття управлінських рішень / Н. В. Шандора // Фінанси України. — 2003. — № 2. — С. 97–102.

РОЗРАХУНКИ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

В умовах ринкового господарювання створення підприємств, установ, організацій різних форм власності і здійснення ними господарської діяльності супроводжується виникненням розрахункових відносин як у готівковій, так і безготівковій формах. Здійснюючи розрахунки, підприємства та кредитні установи зобов'язані: суворо дотримуватись чинних законодавчих актів, банківських правил, вдосконалювати систему розрахункових відносин, сприяти прискоренню платежів та зміцненню розрахункової дисципліни. Тому питання розрахункових відносин є досить актуальним на цьому етапі становлення національної економіки України.

Успішне здійснення економічних реформ неможливе без впровадженості, ефективності, синхронно діючої системи розрахунків.

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю удосконалення обліку і контролю розрахунків з постачальниками, клієнтами, різними дебіторами і кредиторами як складових частин економічної інформації, необхідної для управління на всіх рівнях в період розвитку ринкової економіки в Україні та появою нових господарських структур різних форм власності.

Розрахункові відносини в Україні зумовлені наявністю товарного виробництва, товарного обороту грошей. Грошові розрахунки, які виконуються підприємствами усіх форм власності, можуть здійснюватися у готівковій і безготівковій формах. У сукупності ці грошові розрахунки формують грошовий оборот підприємств.

У грошовому обороті підприємств можна виділити такі напрями:

- розрахунки, пов'язані з процесом виробництва;
- розрахунки за результатами діяльності;
- внутрішньогосподарські розрахунки.

Безготівкові розрахунки поділяються на міжбанківські та міжгосподарські, які обслуговують, відповідно, відносини між банками та між клієнтами банків. Безготівкові розрахунки є розрахунками (платежами) за продукцію та послуги, що здійснюються двома основними способами: акцептно-інкасовим — коли поставка передує оплаті, та акредитивним — коли оплата передує відправленню продукції.

Дебіторська заборгованість — це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, вона поділяється на довгострокову та поточну.

Залежно від своєчасності оплати, дебіторську заборгованість поділяють на:

- нормальну — термін оплати якої не настав;
- прострочену — не оплачену в термін;
- безнадійну — за якою минув строк позовної давності.

Для обліку товарної продукції дебіторської заборгованості використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

На сучасному етапі аналіз господарської діяльності займає важливе місце серед економічних наук. Він розглядається в якості однієї з функцій управління виробництвом. Система управління складається із взаємопов'язаних функцій: планування, обліку, аналізу і прийняття управлінських рішень.

Вивчення господарської діяльності та фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою методу економічного аналізу. Метод економічного аналізу — це системне, комплексне вивчення, дослідження і узагальнення впливу факторів на результати діяльності підприємства шляхом обробки спеціальними прийомами системи показників плану, обліку, звітності та інших джерел інформації з метою підвищення ефективності виробництва.

Аудит здійснюється фізичними чи юридичними особами, що мають ліцензії на проведення незалежного аудиту. В основу аудиту покладено цивільне право, адміністративно-господарське право.

Фінансовий аудит являє собою добір, групування та вивчення даних про фінансові ресурси підприємства та їх використання з метою мобілізації коштів, необхідних для виконання планових чи проектних завдань і погашення фінансових зобов'язань в процесі господарської діяльності підприємства.

Фінансовий аудит підприємства переслідує декілька цілей, основні з яких:

- визначення наявного фінансового стану;
- визначення зміни цього стану в структурно-часовому аспекті;
- визначення факторів, що викликали ці зміни;
- прогноз основних тенденцій в фінансовому стані.

Це дозволяє зробити висновок, що предметом фінансового аудиту є рушійна сила господарювання — гроші і вартісні характеристики діяльності.

Здійснення аналізу грошових потоків підприємства за непрямим методом стало досить зручним після введення до обов'язкових форм річної фінансової звітності підприємств всіх форм власності нової її форми «Звіт про рух грошових коштів».

При вивченні стану обліку підприємства та оцінки його облікової політики доцільними є застосування опису альтернативної

облікової політики з питань, вибір яких наданий підприємству за нормативними документами, що дозволить аудитору за необхідності порівняти їх з варіантом, який застосує клієнт, та виконати необхідний аналіз або надати рекомендації щодо поліпшення ведення обліку.

З метою спрощення аудиторської процедури складання аудиторської документації рекомендується розробити загальні форми робочих і підсумкових аудиторських їх документів.

До основних недоліків організації аналізу обліку розрахунків з постачальниками, клієнтами, різними дебіторами і кредиторами можна віднести: облік і аналіз проводиться за старими напрямками і мало враховуються сучасні особливості економіки України в цілому; облік і аналіз проводиться бухгалтерами та економістами «вручну», тобто без допомоги спеціалізованих програм.

Необхідною умовою вдосконалення управління є докорінна реконструкція його технічної та інформаційної бази на основі автоматизованої системи обліку ІС, контролю й аналізу з використанням автоматизованих робочих місць бухгалтера (АРМБ).

Список використаних джерел

1. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 20 лютого 1996 року (із змінами від 21.04.2011р. № 3273-VI). — Режим доступу: www.ligazakon.ua.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 22.12.2011 р. № 4224-VI). — Режим доступу: www.ligazakon.ua.
3. Бухгалтерський облік у галузях економіки: підруч. / [за ред. Базась М. Ф., Захожай В. Б.]. — К. : МАУП, 2005. — 968 с.
4. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навч.-практ. посіб. / [за ред. С. Ф. Голови]. — Дніпропетровськ : ТОВ «Баланс-Клуб», 2005. — 768 с.
5. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Н. М. Ткаченко — [5-те вид., доповн. і переробл.]. — К. : А.С.К., 2007. — 784 с.
6. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія: підруч. / Б. Ф. Усач. — [3-те вид., перероб. і допов.]. — К. : Знання-Прес, 2007. — 253 с.

Галина Рачинська

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОПЛАТА ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Сьогодні заробітна плата в Україні не виконує жодної з покладених на неї функцій. Через тривалу економічну і політичну кризи в Україні вона знаходиться на безпрецедентно низькому рівні.

Політика в області оплати праці є складовою частиною управління установою, і від неї значною мірою залежить ефективність її роботи, тому що заробітна плата є одним із найважливіших стимулів у раціональному використанні робочої сили.

Як соціально-економічна категорія заробітна плата служить основним засобом задоволення особистих потреб працюючих, економічним важелем, що стимулює розвиток економічного виробництва, ріст продуктивності праці, скорочення витрат на виробництво, засіб перерозподілу кадрів по галузях.

Конституція України гарантує кожному громадянину право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюючи, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Політика в області оплати праці є складовою частиною управління підприємством, і від неї значною мірою залежить ефективність його роботи, тому що заробітна плата є одним із найважливіших стимулів у раціональному використанні робочої сили.

Розподіл заробітної плати на системи, форми та види оплати та види заробітної плати має важливе значення для бухгалтерії, оскільки в залежності від цього визначається синтетичний облік, на який відносяться витрати по нарахуванню заробітної плати.

Джерелами інформації для проведення аналізу в цьому напрямі є статистична звітність по заробітній платі, яка складається з таких звітів: «Звіт з праці» (річний та щомісячний); «Звіт про використання робочого часу» (щоквартальний). Інформаційна база для цього розділу аналізу ґрунтується також на зведених матеріалах первинного обліку (табелях, відомостях, особових рахунках тощо), разових обстежень, опитувань тощо, більшість з яких є документами управлінського обліку. Готують їх відповідні функціональні підрозділи підприємства: відділ кадрів і бухгалтерія.

У ході фінансово-економічного аналізу підприємства необхідно визначити ефективність прийнятої ним системи оплати праці як з точки зору впливу на ефективність роботи, а в першу чергу — на збереження трудового колективу і підвищення продуктивності праці робітників, спеціалістів, інших працівників, так і з точки зору значення заробітної плати як однієї з важливіших складових частин витрат на виробництво.

У ході аналізу динаміки і структури фонду оплати праці необхідно з'ясувати:

- як динаміка фонду оплати праці пов'язана з динамікою обсягу реалізації;
- як змінюється у часі середньомісячна (середньорічна) заробітна плата одного працівника;

- які прогресивні форми оплати праці практикує підприємство, як вони стимулюють зростання продуктивності праці;
- які резерви має підприємство для зменшення витрат на оплату праці й відповідно для підвищення рентабельності його роботи;
- наскільки ефективна діяльність відповідних функціональних служб підприємства щодо недопущення несвоечасної виплати заробітної плати членам трудового колективу.

На будь-якому підприємстві створюється система внутрішнього контролю для виконання поставлених перед нею завдань. Систему внутрішнього контролю можна визначити як політику і процедури підприємства, спрямовані на попередження, виявлення і виправлення суттєвих помилок та відхилень від норм, які можуть з'явитись у фінансових звітах. При цьому, саме адміністрація, а не аудитор повинна встановити належну систему контролю і забезпечити її функціонування.

Система внутрішнього контролю підприємства включає в себе методику і процедури трьох основних категорій. Їх називають елементами системи внутрішнього контролю, до них належать: середовище контролю, система бухгалтерського обліку, процедури контролю.

В умовах сьогодення, коли в Україні діє нова податкова політика, орієнтована на підвищення економічних, соціальних і гуманітарних стандартів життя для кожного громадянина, нагальним стає питання забезпечення дотримання соціальних гарантій, легалізація виплати заробітної плати, погашення заборгованості з її виплати.

Україна в ринкових умовах господарювання, реалізуючи нові для нас концепції оподаткування, повинна удосконалити систему оподаткування фізичних осіб, яка б повністю відповідала ринковим відносинам. Одним із шляхів вирішення проблеми є посилення відповідальності роботодавців за нелегальні робочі місця і нелегальну зарплату.

Список використаних джерел

1. Бідність в Україні: методика та практика аналізу / Національна академія наук України, Інститут демографії та соціальних досліджень. — Київ, 2008.
2. Бухгалтерський облік у галузях економіки: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Б. Захожай, М. Ф. Базась, М. М. Матюха, В. М. Базась; [за ред. В. Б. Захожая, М. Ф. Базася]. — К. : МАУП, 2005. — 968 с.
3. Задояний М. Організаційні проблеми ставлення та розвитку державної податкової служби України / М. Задояний // Економіка. Фінанси. Право. — 2002. — № 7. — С. 3–9.
4. Головань М. М. Про реформування системи пільгового оподаткування / М. М. Головань // Фінанси України. — 2009. — № 11. — С. 47–52.

5. Субботович Ю. Податок із доходів фізичних осіб у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів / Ю. Субботович // Економіка АПК. — 2009. — № 1. — С. 50–57.
6. Харазішвілі Ю. Тіньова економіка України у розрізі основних видів діяльності / Ю. Харазішвілі // Статистика України. — 2006. — № 4. — С. 38–45.

Катерина Степанець

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ефективне використання основних засобів зумовлює необхідність впровадження на підприємстві науково обґрунтованої системи обліку та внутрішнього аудиту основних засобів, яка б відповідала вимогам управління. Система бухгалтерського обліку виступає джерелом економічної інформації, яка необхідна керівній ланці підприємства для своєчасного реагування на вплив зовнішнього середовища.

Аналіз законодавчих актів показує, що чинні основоположні законодавчі документи, які регулюють фінансовий та податковий облік основних засобів, а саме, П(С)БО 7 «Основні засоби» та Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» не містять методологічної єдності і єдності термінів.

Форми первинних документів щодо основних засобів були затверджені ще в 1995 році, тобто до реформування бухгалтерського обліку на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Термін «балансова вартість» необхідно використовувати у фінансовому обліку, оскільки зазначена вартість основних засобів включається у валову балансу. У податковому обліку пропонується використовувати термін «вартість засобів праці для коригування оподаткованого прибутку».

Законодавством України не регламентовано порядок обчислення вартості викрадених матеріальних цінностей та запчастин з об'єктів електричних мереж.

З метою підвищення якості інформації про електричні мережі енергопостачальних компаній, яка генерується в системі бухгалтерського обліку, доцільно здійснювати відповідне накопичення інформації на рахунках бухгалтерського обліку. Запропоновано аналітичні рахунки до субрахунків 103 «Будинки та споруди» та 104 «Машини та обладнання», які дозволять забезпечити детальну

характеристику електричних мереж енергопостачальних компаній України.

В бухгалтерському обліку енергопостачальних компаній не генерується інформація, яка відображає особливості інвентарного об'єкта електричних мереж, хоча ця інформація необхідна для потреб управління.

Інвестиційна програма, яка передбачається в структурі тарифів з передачі та постачання електроенергії, займає важливе місце для відтворення електричних мереж енергопостачальних компаній України.

Ліквідаційна вартість та термін корисної експлуатації основних засобів ґрунтуються на попередніх оцінках керівництва підприємства, тому їх необхідно періодично переглядати.

Особливості формування інвентарного об'єкта електричних мереж свідчать про те, що при нарахуванні амортизації цих об'єктів доцільно застосовувати компонентний підхід, тобто амортизувати окремо кожну частину об'єкта основних засобів. На позабалансових рахунках майже всіх енергопостачальних компаній України обліковуються викрадені об'єкти електричних мереж.

За результатами аналізу організації та особливостей проведення внутрішнього аудиту основних засобів енергопостачальних компаній, встановлено наступне:

Низька ефективність системи внутрішнього контролю енергопостачальних компаній є наслідком застосування тільки контрольово-ревізійних заходів, які не відповідають сучасним вимогам ринкових перетворень.

Враховуючи концепції внутрішнього аудиту та структуру підпорядкованості енергопостачальних компаній, нами запропоновано модель організації внутрішнього аудиту, яка передбачає проведення внутрішнього аудиту як в інтересах власників, так і в інтересах управлінського персоналу.

Стандарти практичного застосування внутрішнього аудиту основних засобів мають охоплювати всі стадії проведення внутрішнього аудиту та включати підходи до загальної стратегії виконання завдання, програму тестів контролю, програму тестування господарських операцій по суті.

Використання сучасних комп'ютерних технологій в аудиті дозволить підвищити науково-технічний рівень організації аудиту та сприятиме науковому обґрунтуванню його висновків.

Отже, за результатами дослідження, проведено теоретичне узагальнення та розроблені методологічні рекомендації щодо

удосконалення бухгалтерського обліку основних засобів на підприємстві. Це дає можливість посилити роль бухгалтерської інформації на управлінському рівні.

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
2. Воробієнко А. Міжнародним стандартам фінансової звітності — зелене світло / А. Воробієнко, І. Лісна // Все про бухгалтерський облік. — 2007. — № 65. — С. 5.
3. Голов С. Міжнародні стандарти фінансової звітності: сучасний стан та застосування / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. — 2005. — № 8–9. — С. 88–100.
4. Карєв В. П. Облік, контроль і аналіз основних засобів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України / В. П. Карєв. — К., 2006. — 17 с.
5. Омельченко О. Ю. Облік основних засобів і операцій по їх оподаткуванню: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України / О. Ю. Омельченко. — К., 2006. — 23 с.
6. Пилипенко І. І. Стандарти аудиту та етики / Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України / І. І. Пилипенко, О. Ю. Редько. — К., 2007. — 292 с.

Наталія Казмірук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ ІМПОРТНО-ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Формування і здійснення комерційних зв'язків з іноземними партнерами, ефективне управління експортно-імпортними операціями неможливе без науково обґрунтованого підходу до розв'язання комплексу завдань їх інформаційного забезпечення, які вирішуються в системі обліку й аналізу.

Здійснювати операції, пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, можуть лише, використовуючи міжнародні правила розрахунків, порядок укладання договорів, аналізуючи кон'юнктуру валютних ринків, а також, володіючи нормативно-правовою базою з регулювання порядку проведення операцій в іноземній валюті на території України і за її межами.

Окремим питанням, таким, як порядок відображення операцій в іноземній валюті і окремих видів зовнішньоекономічної

діяльності в бухгалтерському обліку, приділяється увага в роботах вітчизняних вчених: Л. І. Жидеєвої, В. М. Пархоменко, О. І. Степаненко, В. Палія, Ю. Кузьмінського та інших, а також зарубіжних вчених: Є. Григор'єва, О. Мухіна, М. Овсійчука. Тому досить актуально залишається проблема дослідження обліку імпортно-експортних операцій в Україні.

Основною умовою успішного здійснення експортно-імпортних операцій є дослідження зовнішньоекономічної політики держави партнера та її впливу на кінцевий економічний ефект, а також вибір надійного іноземного контрагента.

При виборі потенційних партнерів потрібно вивчити різні аспекти їх діяльності: правовий, тобто вивчення норм і правил, що діють в країні потенційного партнера та мають пряме або непряме відношення до співробітництва; технологічний — вивчення технічного рівня продукції підприємства, його технологічної бази та виробничих можливостей; науково-технічний — дані про організацію науково-дослідних робіт і витрат по них; організаційний — вивчення організації управління підприємством; економічний — оцінка фінансового положення підприємства. Ефективне співробітництво в сфері зовнішньоекономічної діяльності залежить від зазначених чинників, що доводить необхідність розробки методики аналізу та оцінки потенційних партнерів при здійсненні експортно-імпортних операцій.

Дані бухгалтерського обліку, аналіз та аудит стали необхідними елементами при прийнятті обґрунтованих управлінських рішень, обранні надійних партнерів для одержання ефективних результатів фінансово-господарської діяльності.

Разом з тим, неузгодженість бухгалтерського і податкового законодавства з питань зовнішньоекономічної діяльності викликає багато проблем з відображення експортно-імпортних операцій у бухгалтерському обліку і побудови ефективної системи її аналізу.

Головною відмінністю в обліку операцій з іноземною валютою є необхідність чіткого розмежування статей балансу на монетарні і немонетарні. З цією метою треба удосконалювати класифікацію активів і пасивів підприємств зовнішньоекономічної діяльності з врахуванням вимог П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Класифікація слугуватиме для потреб бухгалтерського обліку курсових різниць.

З метою розмежування заборгованості, яка виникає після здійснення факту відвантаження або отримання товарів (виконання робіт, надання послуг), і заборгованості, що утворилася в результаті авансових платежів (отриманих чи наданих передоплат

в іноземній валюті), рекомендується підприємствам відкривати окремі субрахунки другого порядку до субрахунків 371 та 681: 3711 «Розрахунки за виданими авансами в національній валюті»; 3712 «Розрахунки за виданими авансами в іноземній валюті»; 6811 «Розрахунки за авансами, отриманими в національній валюті»; 6812 «Розрахунки за авансами, отриманими в іноземній валюті». Суми, відображені на субрахунках 3712 і 6812, не будуть перераховуватись у зв'язку зі зміною валютного курсу.

Дослідження розвитку експортно-імпорتنих операцій суб'єктів господарювання свідчить про відсутність системного підходу до організаційно-методичного забезпечення їх обліку і аналізу, що призводить до серйозних порушень валютного, податкового та митного законодавства. Більше того, становлення зовнішньоекономічної діяльності відбувається в період реформування бухгалтерського обліку, що характеризується наявністю певних прорахунків та неузгодженостей і підвищує ризик ринкової невизначеності.

Відсутність методичних вказівок і рекомендацій щодо застосування окремих П(С)БО уповільнює процес трансформації бухгалтерського обліку до загальноприйнятих у міжнародній практиці вимог. Саме тому виникає потреба у подальшому розвитку методології обліку. Особливо це стосується експортно-імпорتنих операцій, враховуючи їх певну специфіку, суперечливість законодавства, недосконалість інформаційного забезпечення.

Вміло обрана бухгалтерська програма сприяє інтегруванню всіх видів господарського обліку (бухгалтерського, внутрішньогосподарського, статистичного, податкового) у єдину систему, що дасть змогу уникнути дублювання показників, підвищить оперативність і ефективність використання облікової інформації в управлінні підприємством.

Становлення ринкових відносин супроводжується підвищенням ролі зовнішньоекономічних зв'язків у діяльності підприємств, що викликає необхідність подальшого розвитку системного підходу щодо удосконалення обліку і аналізу експортно-імпорتنих операцій.

Важливим напрямком удосконалення обліку експортно-імпорتنих операцій є впровадження методики обліку імпорتنих операцій при різних валютах об'єкту контракту і платежу: порядок розрахунку сум кредиторської заборгованості, їх відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку з використанням облікового регістру — аналітичної відомості руху валюти за імпортними мультивалютними контрактами, що дасть можливість узгодити облікову інформацію двох і більше іноземних валют.

Список використаних джерел

1. Жидеєва Л. І. Особливості аналітичного обліку розрахунків за експортно-імпортними операціями / Л. І. Жидеєва // Облік, аналіз та контроль в системі управління економікою підприємства: Тези доповідей на міжнародній науково-методичній конференції 25–26 листопада 2007 р. — К. : КДТЕУ, 2007. — С. 30–31.
2. Кузьмінський Ю. А. Облік та аналіз в ЗЕД: навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Ю. А. Кузьмінський. — К. : КНЕУ, 2008. — 264 с.
3. Петрова Н. Використання моделей зовнішньоекономічної політики у вирішенні проблеми підвищення конкурентоспроможності національного продукту / Н. Петрова // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. — 2002. — № 2. — С. 130–136.
4. Солошенко Л. Імпорт товарів / Л. Солошенко // Податки і бухгалтерський облік. — 2011. — № 84. — С. 36–39.
5. Степаненко О. І. Особливості оподаткування експортних операцій / О. І. Степаненко // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. — [Вип. 3]. — відп. ред. А. М. Мороз. — К. : КНЕУ, 2004. — С. 262–267.

Василь Опальчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Проблема якості і достовірності облікової інформації як на рівні підприємства, так і на рівні зовнішніх її користувачів постає з особливою гостротою за сучасних умов ведення бухгалтерського обліку за національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, що враховують вимоги міжнародних стандартів.

Одержання високих фінансових результатів є основною метою діяльності кожного господарюючого суб'єкта. У фінансових результатах знаходять пряме відображення всі сторони діяльності підприємства. Фінансовий результат, за умови його позитивного значення, є джерелом платежів до бюджету, а також розширеного відтворення виробництва.

За ринкових умов суттєво зростає роль і значення фінансових результатів в розвитку підприємства, докорінно змінюється як порядок, так і обґрунтованість їх визначення як в системі фінансового, так і в системі внутрішньогосподарського обліку.

Ефективність господарської діяльності будь-якого підприємства характеризують фінансові результати, одержані внаслідок цієї діяльності. Це може бути як прибуток, так і збитки. В ході розвит-

ку економічної теорії визначення понять «прибуток» і «збиток» постійно змінювались і ускладнювались.

Прибуток є унікальною економічною категорією. Від ступеня її розуміння та використання в певній мірі залежить ефективність виробництва та управління, рівень фінансової самостійності, функціональність роботи системи товарно-грошових відносин, багатьох інших економічних важелів впливу на виробництво.

Теорія прибутку має давню історію і є однією з центральних у політичній економії. Об'єктом досліджень та дискусій є при цьому питання сутності прибутку, його походження, функції, які він виконує, та привласнення прибутку.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» 2004 року «...прибуток визначається зменшенням суми скоригованого валового доходу звітного періоду ...на суму валових витрат ...і суму амортизаційних відрахувань...» [1].

Згідно з П(С)БО 3: «Прибуток — сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Збиток — перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати» [2].

Окремі економісти дають свої визначення показника фінансової діяльності підприємства — прибутку.

Прибуток — частина доходу підприємства, кінцевий фінансовий результат його господарської діяльності, одне з джерел коштів на підприємстві [3].

Прибуток — сума коштів, на яку дохід підприємства перевищує витрати [4].

Прибуток — це та частина чистого доходу, створеного в процесі виробництва та реалізованого в сфері обігу, який безпосередньо отримують підприємства [5].

Досліджуючи питання фінансових результатів, західні економісти звернули увагу на те, що виникненню прибутку сприяє ряд факторів: підприємницька ініціатива, сприятливі умови, протекція держави та інших суспільних інститутів.

В економічній літературі виділяється ряд зовнішніх факторів та обставин, що впливають на прибуток: галузеві особливості формування собівартості, структура ринку, його кон'юнктура, вплив інфляції.

Таким чином, визначення показників фінансових результатів діяльності підприємств у різних джерелах ґрунтується на різних економічних чинниках, які мають місце в господарській діяльності і впливають на величину фінансового результату.

В одних джерелах фінансові результати діяльності визначаються як категорія політекономії — узагальнені джерела формування прибутку або збитку.

В інших джерелах (переважно нормативних) у визначення фінансового результату господарської діяльності викладено методичку його розрахунку: прибуток або збиток як різниця між доходами і витратами. При цьому доходи і витрати формуються за сферами діяльності, їх склад визначається директивними органами і встановленою методикою розподілу результату діяльності. Наприклад, визначається, які витрати формують фінансовий результат діяльності, інші відносяться за рахунок одержаного фінансового результату.

Ми дотримуємося думки, що самі по собі окремі чинники (земля, праця, капітал) фінансового результату не дають і за відсутності господарської діяльності фінансовий результат також відсутній. Він виникає при поєднанні цих факторів у процесі господарської діяльності на підприємствах залежно від галузевого спрямування. В окремих галузях фінансовий результат діяльності може мати від'ємне значення, що відображає перерозподіл одержаного фінансового результату певної діяльності. Якщо одне підприємство (галузь) в результаті діяльності збиткове, то прибутковим є інше підприємство (галузь).

Власність на капітал має вартість його продажу, якщо власник капіталу не здійснює виробничу діяльність. Під час продажу (оренди) капіталу виникає вартість, яка є прибутком для власника капіталу і елементом виробничих витрат для покупця, який організує виробничий процес, торгівлю, іншу діяльність. Фінансовий результат у господарській діяльності покупця буде зменшений на вартість придбаного капіталу для цієї діяльності, тобто маємо перерозподіл прибутку між продавцем і покупцем капіталу.

Згідно проведеного дослідження, вважаємо доцільним розглядати фінансові результати господарської діяльності (прибуток, збиток) окремо як економічну категорію і окремо як методичку визначення результату діяльності для конкретного суб'єкту діяльності (підприємства, галузі, тощо).

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»: закон України від 22.05.97 р. із змінами та доповненнями.
2. Звіт про фінансові результати: положення (стандарт) бухгалтерського обліку №3, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87.

3. Быкова А. Теория бухгалтерского учета / А. Быкова. — М. : Госфиниздат, 1962. — 267 с.
4. Золотогоров В. Г. Энциклопедический словарь по экономике / В. Г. Золотогоров. — Минск : Польша, 2004. — 632 с.
5. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посіб. / В. О. Мец. — К. : Вища шк., 2003. — 278 с.
6. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая. — [2-е изд., перераб. доп.]. — Мн. : Экоперспектива, 2004. — 498 с.

Наталія Сойка

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Система бухгалтерського обліку й контролю в Україні перебуває на стадії реформування і повинна стати адаптованою до економічних відносин ринкового спрямування. Трансформація облікової системи здійснюється в рамках реалізації стратегічного курсу нашої держави на інтеграцію до світового економічного простору, що передбачає адаптацію законодавства України до європейського рівня.

Розширення ринку лізингових послуг у нашій країні спричинило збільшення кількості інвесторів й інших осіб, які зацікавлені в одержанні точної та достовірної інформації щодо лізингових відносин. Основним джерелом такої інформації виступає бухгалтерський облік.

З'ясуванню теоретичних і практичних аспектів лізингових операцій та побудові їх обліку й контролю присвячені роботи В. Г. Андрійчука, М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, В. Д. Газмана, О. М. Голованова, В. А. Горемикіна, А. П. Грінько, М. Я. Дем'яненка, В. П. Завгороднього, О. В. Кабатової, Г. Г. Кірейцева, М. В. Кужельного, В. Г. Лінника, А. О. Левковича, В. І. Міщенко, М. Ф. Огійчука, В. Ф. Палія, В. В. Сопка, Л. К. Сука, Т. Е. Унковської та інших вчених.

Лізингові операції досить давно стали невід'ємною частиною економіки розвинутих країн (за даними Світового банку, через лізинг здійснюється в середньому від 15 до 30% інвестицій в основні фонди). Розвиток лізингу обумовлений високими темпами зростання промисловості, розвитком науково-технічного прогресу.

Відповідно до Закону України «Про лізинг», ним вважається підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні

лізингодавцем у виключне використання на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна за умови сплати лізингоодержувачем лізингових платежів.

Бухгалтерський облік лізингових операцій здійснюється відповідно до П(С)БО 14 «Оренда». У випадку придбання у виробника об'єкта лізингу лізингодавцем, останній відображає всі витрати на придбання об'єкта лізингу на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», а потім він вводиться в експлуатацію й обліковується на рахунок 10 «Основні засоби».

Щодо амортизації об'єкта фінансової оренди, то орендар нараховує її протягом періоду очікуваного використання активу за обраним (згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» і 8 «Нематеріальні активи») методом за кредитом рахунку 13 «Знос (амортизація) необоротних активів».

Що стосується відображення лізингових операцій в звітності, то в примітках до річної фінансової звітності на підставі даних позабалансового рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» відображається вартість основних засобів, взятих в оренду, а також суми зносу основних засобів, щодо яких існують обмеження права власності. При використанні лізингових операцій є також невирішені питання щодо облікового відображення основних засобів, які вже введені в експлуатацію або проходять державну реєстрацію.

Можливі два облікових варіанти: поки не зареєстровано право власності, об'єкт нерухомості обліковується на рахунку субрахунку 151 «Капітальні інвестиції» або майно відразу враховується на окремому субрахунку до рахунку 10 «Основні засоби» з урахуванням аналітичності до робочого плану рахунків установи, яка веде лізингову діяльність. Подальша заборгованість за майно, яке передано у фінансовий лізинг, повинно обліковуватися на окремому субрахунку 181. Якщо лізингодавець прийняв нерухомість по акту прийому-передачі від генерального підрядника, ввів його в експлуатацію і почав процедуру реєстрації, то її можна врахувати на окремому субрахунку рахунку 181 як майно для здачі в оренду, право власності на яке не зареєстроване. Якщо ж нерухомість введена в експлуатацію, але процедура реєстрації не почалася, то врахувати об'єкт на рахунку 181 не можна.

В умовах ринкової економіки та із впровадженням в бухгалтерську практику національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку виникла необхідність в науково обґрунтованому,

комплексному підході до організації та ведення обліку лізингових операцій. У зв'язку з тим, що теорія аудиту в частині лізингових операцій є найменш дослідженою серед інших методів господарського контролю, запропоновано проводити аудит лізингових операцій згідно розроблених програмою та класифікатором типових порушень, що можуть бути виявлені в ході аудиту.

Список використаних джерел

1. Байдик О. Фінансовий лізинг. Проблеми обліку та оподаткування / О. Байдик // *Контракти. Дебет-Кредит*. — 2002. — № 22–23. — С. 31–34.
2. Бондар Т. А. Сутність лізингової діяльності в Україні та проблеми її регулювання / Т. А. Бондар // *Науковий вісник Національного аграрного університету* — [Редколегія: Д. О. Мельничук (відп. ред.) та ін.]. — [Вип. 44.]. — К., 2001. — С. 189–191.
3. Граковський Ю. Особливості відображення фінансового лізингу в бухгалтерському й податковому обліку / Ю. Граковський // *Вісник податкової служби України*. — 2010. — № 19. — С. 16–23.
4. Марченко С. А. Методичні основи розрахунків із лізингових платежів / С. А. Марченко // *Актуальні проблеми економіки*. — 2009. — № 4(94). — С. 188–197.

Наталія Солтис

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Провідна роль в переробці різноманітної економічної інформації належить обліковій інформації, а саме розрахункам, які мають постійно діючий, динамічний характер та потребують певних управлінських рішень. До розгляду таких розрахунків належать розрахунки з постачальниками та підрядниками.

Облікові показники заборгованості за розрахунками впливають на ліквідність та платоспроможність і характеризують фінансовий стан кожного окремого підприємства і держави взагалі, впливають на рівень їхньої інвестиційної привабливості, кредитоспроможності, загальної рентабельності діяльності.

У процесі своєї діяльності підприємства купують матеріальні цінності, оплачують виконані роботи і надані послуги. На цій стадії виникають розрахункові відносини з постачальниками і підрядниками. Від правильної організації розрахунків з ними значною мірою залежить організація матеріального забезпечення і постачання відповідно до договірних зобов'язань і комерційних угод.

Актуальність дослідження також підсилюється тим, що в сучасних умовах ретельно поставлений облік розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками, а також своєчасний оборот грошових коштів чинять значний вплив на фінансові результати підприємства. При розрахунках з постачальниками та підрядниками, в залежності від ситуації, виникає кредиторська та дебіторська заборгованість, що істотно впливає на фінансовий стан підприємства. Чітка організація розрахунків з постачальниками безпосередньо впливає на прискорення оборотності оборотних коштів і своєчасне надходження грошових коштів. Діюча на даний час система розрахунків з постачальниками та підрядниками не відповідає вимогам прискореного грошового обігу, а ряд питань залишаються недостатньо вивченими [2].

Тема обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками розглядалася провідними вітчизняними науковцями з бухгалтерського обліку, зокрема А. С. Барановською, Ф. Ф. Бутинцем, Г. В. Власиком, В. В. Жуковською, О. С. Кравченко та іншими. Разом з тим, окремі питання обліку розрахунків із постачальниками і підрядниками вимагають подальшого дослідження.

Метою дослідження є вивчення проблемних питань щодо обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на сучасному етапі розвитку національної економіки України, а також визначення напрямів удосконалення організації обліку таких розрахунків.

Розрахунки між суб'єктами господарської діяльності та швидкість обороту капіталу безпосередньо впливають на прибутковість підприємства. При швидшому процесі розрахунків ефективніше працює економіка [1]. Для дотримання діючих правил розрахунків слід запобігати їх простроченню, сприяти зменшенню кредиторської заборгованості. У разі значного перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською може настати так зване технічне банкрутство, що пов'язано зі значним відволіканням засобів підприємства з обороту і неможливістю гасити вчасно заборгованість перед кредиторами.

Найбільш поширеною і важливою підставою виникнення зобов'язання як форми реалізації товарно-грошових відносин у ринковій економіці є господарський договір. Саме господарськими договорами визначається порядок і форми розрахунків з постачальниками, а внаслідок їх виконання у підприємства виникають поточні зобов'язання — кредиторська заборгованість. На етапі розрахунків з постачальниками та підрядниками формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємств. То-

му облік розрахунків з постачальниками і підрядниками є найважливішою ділянкою бухгалтерської роботи.

Прибутковість діяльності підприємства залежать від швидкості обороту капіталу, що визначається цілим комплексом економіко-організаційних заходів. Його частиною є розрахунки між суб'єктами господарської діяльності. Для дотримання діючих правил розрахунків слід запобігати їх простроченню, сприяти зменшенню кредиторської заборгованості. Чим швидше здійснюється процес розрахунків, тим ефективніше працює економіка [1].

Розрахунки — це операції, з одного боку, спрямовані на забезпечення підприємства сировиною, матеріалами, паливом, тарою, а з іншого — реалізація готової продукції [3, с. 122].

Для удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у напрямку скорочення кредиторської заборгованості та з метою покращення розрахункової дисципліни пропонуємо:

- з метою своєчасного виявлення простроченої заборгованості та здійснення заходів щодо її погашення слід регулярно та оперативно здійснювати аналіз складу і структури кредиторської заборгованості за конкретними постачальниками і підрядниками, термінів утворення заборгованості та термінів її можливого погашення. Дані доцільно акумулювати в окремому документі, наприклад, реєстрі прострочення рахунків кредиторів. Складати такий реєстр можна у вигляді матриці, де по рядках вказуються суб'єкти заборгованості, по стовпцях — строки утворення заборгованості. Такий реєстр допоможе оперативно виявляти тих постачальників, успішна робота з якими може принести найбільший результат для підприємства, а також тих, з якими повинні встановлюватися особливі відносини;

- оскільки перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською може призвести до неплатоспроможності підприємства, а значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і робить необхідним залучення додаткових засобів, то необхідно систематично здійснювати контроль за співвідношеннями дебіторської і кредиторської заборгованості;

- слід приділити увагу процесу постачання, зокрема правильності розрахунків, що виникають між підприємством і його постачальниками;

- пропонуємо на підприємствах ввести у графік документообігу зведений документ «Реєстр документів до сплати», який показує реєстр рахунків за кожним постачальником і підрядником

та має інформацію про те, за що платить підприємство, які строки оплати та, найголовніше, показує залишок за кожним рахунком на кінець дня і має накопичувальну інформацію на кінець місяця;

– з метою оцінювання кредиторської заборгованості, що дозволяє визначати стан підприємства, пропонуємо здійснювати контроль кредиторської заборгованості за: розмірами заборгованості окремих кредиторів, строками погашення боргів за графіком та фактично;

– організувати роботу з договорами таким чином, щоб мати можливість в картці клієнта зазначити умови оплати (передплата або післяплата) та контролювати надходження коштів відповідно до умов договору.

Вважаємо, вищевикладені пропозиції будуть сприяти вдосконаленню організації розрахунків з постачальниками та підрядниками, їх обліку, оптимізації обсягів кредиторської заборгованості і зміцненню фінансового стану підприємства.

Список використаних джерел

1. Власюк Г. В. Шляхи вдосконалення бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками [Електронний ресурс] / Г. В. Власюк. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_5/files/EC509_09.pdf.
2. Жуковська В. В. Напрями удосконалення обліку розрахунків з постачальниками і покупцями [Електронний ресурс] / В. В. Жуковська. — Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1116>.
3. Шаманська В. М. Первинна документація і реєстри бухгалтерського обліку: навч. посіб. для студ. екон. спец. / В. М. Шаманська. — К. : Знання-Прес, 2008. — 268 с.

Олена Музика

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА КОНТРОЛЬ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОНДУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Система господарювання в ринкових умовах, становлення якої відбувається в Україні, об'єктивно передбачає необхідність пошуку і формування варіантів ведення обліку в бюджетних установах, що відповідали б новим соціально-економічним відносинам і процесу реформування бухгалтерського обліку. Викладене вище визначає актуальність проведеного дослідження та його науково-практичне значення.

Проблеми бухгалтерського обліку в бюджетних установах розглянуті в працях відомих вітчизняних і зарубіжних економіс-

тів: С. М. Альошина, І. А. Андреева, М. Т. Білухи, А. М. Белова, Й. М. Бескіда, Є. М. Бойко, С. А. Буковинського, Є. П. Вороніна, П. Т. Ворончука, С. Ф. Голови, В. А. Голощапова, Р. Т. Джоги, Е. П. Дедкова, А. Г. Зверева, С. Я. Зубілевич, Л. Я. Корецького, А. Н. Кузьминського, С. О. Левицької, Ф. С. Міхальчука, В. М. Онищука, І. Н. Полевого, С. В. Свірко, О. О. Чечуліної та інших.

У більшості робіт бюджетний бухгалтерський облік відображається як інструмент забезпечення централізованого управління діяльністю таких установ. Разом з тим, питання фінансової самостійності бюджетних установ водного господарства, обліку платних послуг не знайшли достатнього відображення в науковій літературі.

Спеціальний фонд — це кошти, які надходять із конкретною метою і використовуються на відповідні видатки за рахунок цих надходжень. Складовими частинами спеціального фонду установи є доходи, які мають цільове спрямування та видатки, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету.

Доходами даної бюджетної є неподаткові надходження, отримані в установленому порядку як плата за надання послуг, виконання робіт, а також кошти від надання майна в оренду та реалізації його в установленому порядку. Ефективне ведення обліку та аналізу щодо надходження коштів до спеціального фонду та їх оптимальне використання будуть успішно виконуватися тільки при наявності висококваліфікованих кадрів.

Видатки — це суми коштів, витрачених в процесі господарської діяльності в межах сум, встановлених кошторисом. Це державні платежі, які не підлягають поверненню. Особливістю економічної класифікації є чітке розмежування видатків за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їхніми предметними ознаками. Кожній категорії присвоюється чотиризначний код.

Розрізняють наступну економічну класифікацію видатків спеціального фонду: поточні видатки (пов'язані з оплатою товарів і послуг, субсидій і поточних трансфертів); капітальні видатки (придбання предметів і обладнання терміном служби більше року, капітальне будівництво і капітальний ремонт).

Характерною особливістю обліку видатків бюджетних установи є їх поділ на касові та фактичні. Касовими видатками спеціального фонду вважаються всі суми, видані органами Держказначейства з реєстраційних рахунків шляхом безготівкової оплати рахунків. Фактичні видатки Дубенського МУВГ — це дійсні, кінцеві видатки установи, оформлені відповідними документами,

включаючи видатки за неоплаченими рахунками кредиторів, за нарахованою, але не виплаченою заробітною платою.

Щоб удосконалити методико складання та виконання кошторису, варто підвищити її оперативність і аналітичність. Для цього потрібно впорядкувати та уніфікувати й стандартизувати процес документування з урахуванням вимог новітнього програмного забезпечення. Тобто замінити процес обробки та систематизації первинних документів самими працівниками бухгалтерії на спеціалізовані новітні програми, які б дали можливість оперативно та ефективно обробляти інформацію на електронних носіях [2, с. 764].

Такі програми набагато полегшили б роботу економістів та бухгалтерів. Необхідно ліквідувати невідповідність системи документації засобом автоматизації обліку, максимально спростити первинні документи та сполучити з електронними носіями, вибрати оптимальну періодичність їхнього заповнення. Необхідно скоротити витрати часу й праці на складання та розробку кошторисів установи, що можливе при обробці та передачі інформації в умовах автоматизації та застосування новітніх технічних засобів безпосередньо в процесі вдосконалювання бюджетних операцій. Створення спеціальних програм на складання та виконання, обчисленні кошторису видатків дозволило б здійснювати збір вихідних даних, минаючи стадію розробки на паперових документах [3, с. 325].

Первинний облік є початковою стадією господарського обліку в управлінні, на якій відбувається фіксування господарської операції в первинному документі, її зміна і реєстрація. Документи можна розділити на групи: документи форм суворої звітності, форми яких затверджуються Держкомстатом України; документи спеціалізованих форм, які затверджуються Державним комітетом з водного господарства; типові документи, форми яких розроблені Держкомстатом України [1, с. 183].

Аналітичний облік в Дубенському міжрайонному управлінні водного господарства ведеться методом подвійного запису за меморіально-ордерною формою обліку. Синтетичний облік спеціального фонду у МУВГ ведеться методом подвійного запису на основі нового Плану рахунків і порядку його застосування, затверджених наказом ГУ ДКУ від 10.12.1999 року, а також нової бюджетної класифікації від 14 січня 2011 року №11. Для обліку операцій на реєстраційних рахунках за коштами спеціального фонду Дубенське МУВГ використовує такі активні субрахунки: №321с «Реєстраційні рахунки спеціального фонду» та №323с «Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку коштів, отриманих як плата за послуги спеціального фонду».

Облік доходів спеціального фонду Дубенського МУВГ ведеться на пасивному рахунку 71 «Доходи спеціального фонду». Облік видатків спеціального фонду ведеться на активному синтетичному рахунку №81 «Видатки спеціального фонду» та його субрахунку: №811 «Видатки за коштами, отриманими як плата за послуги».

Таким чином, дослідження питань організації і методики обліку, аналізу та контролю доходів та видатків спеціального фонду на прикладі Дубенського міжрайонного управління водного господарства дає підстави надати наступні пропозиції для їх покращення.

Положення про бухгалтерську службу має затверджувати керівник Дубенського МУВГ.

Порядок проведення оцінки виконання головним бухгалтером Дубенського МУВГ своїх повноважень буде затверджено Міністерством фінансів України до 1 грудня 2011 року і, відповідно, управління має ввести його в дію.

Для підтримання «культури» в термінах складання звітності та сплати податків і зборів згідно її показників можна було б скласти спеціальний календар, де як мінімум у двох кольорах розділити граничні терміни подачі звітності та сплати платежів по ній.

В Дубенському МУВГ бухгалтерський облік ведеться вручну, без застосування комп'ютерної форми обліку. Формування звітів довільної форми є трудомісткою роботою.

Результат діяльності установи не може бути отриманий відразу на вимогу керівника чи за потребою облікових працівників. Не завжди бухгалтерська інформація використовується керівництвом в повному обсязі для проведення аналізу діяльності управління.

Для бухгалтерського обліку бюджетних установ найбільш популярною системою автоматизованого обліку є програма «Парус-Бюджет». Однак через обмеженість коштів на придбання сучасної обчислювальної техніки і програмного продукту, поки що автоматизація обліку є неможливою. Для того, щоб провести автоматизацію бухгалтерського обліку, необхідні значні грошові кошти для закупівлі даного ліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, що відповідно збільшує капітальні видатки установи.

З метою виконання функції управління та виробничих завдань, визначення термінів оформлення, затвердження та розсилки документів, закріплення відповідальних осіб пропонуємо ввести в дію створений нами графік документообороту за допомогою Наказу про затвердження плану документообігу.

Список використаних джерел

1. Коваль П. Ф. Бухгалтерський облік у бюджетних установах і організаціях: [навч. посіб.] / П. Ф. Коваль, А. Є. Кисленко, Т. М. Корнієнко. — Ірпінь : Національна академія ДПС. — 2006. — 250 с.
2. Лемішовський В. І. Бюджетні установи: бухгалтерський облік та оподаткування: [навч. посіб.] / В. І. Лемішовський. — Л. : Інтеллект-Захід, 2007. — 1104 с.
3. Стельмашук А. М. Бухгалтерський облік: [навч. посіб.] / А. М. Стельмашук, П. С. Смоленюк. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 528 с.

Ольга Чуждюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ
У РОБОТІ ВІДДІЛУ КАДРІВ
ТЗОВ «ДУБЕНСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД»**

Досить важко підприємству з неефективною системою управління персоналом досягти успіхів у роботі, оскільки людський фактор, в більшій мірі, визначає успішність діяльності конкретного підприємства на ринку [3, с. 56]. Тому основне завдання, яке стоїть перед таким підприємством, полягає у вдосконаленні напрямків кадрової роботи. І це не лише проблема кадрової служби організації, також це завдання повинно вирішуватися і на вищих рівнях управління підприємством. Оскільки ТзОВ «Дубенський консервний завод» має великі недоліки в системі управління персоналом, які потребують негайного вирішення, то всі сили кадрової служби підприємства та його вищого керівництва повинні бути направлені на розробку можливих рекомендацій щодо усунення цих недоліків.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо дослідження роботи відділу кадрів ТзОВ «Дубенський консервний завод».

Ефективне управління персоналом неможливе без активної та постійної участі вищого керівництва підприємства у визначенні завдань управління персоналом, що виходять з цілей товариства, створенні та запровадженні систем управління персоналом, оцінці їх ефективності [1, с. 156]. Оскільки люди є найбільш важливим організаційним ресурсом, то керівництво підприємства повинно приділяти більше часу саме управлінню персоналом.

Проте керівництво ТзОВ «Дубенський консервний завод» не надає цим проблемам важливого значення, натомість займається іншими питаннями, що потребують вирішення. Це, в свою чергу, помітно знижує ефективність управління персоналом товариства в цілому, оскільки керівництво є важливим інструментом запро-

вадження в життя методів управління персоналом, та недостатня увага з його сторони до цього питання трансформується в низьку якість управління персоналом.

Так, економія витрат та скорочення фонду заробітної плати змушує керівництво погодитися на те, щоб до складу працівників відділу кадрів входило лише два співробітника [3, с. 57]. Проте це є суттєвим недоліком в роботі товариства, оскільки два працівника не в змозі забезпечити ефективне виконання покладених на них функцій. Оскільки ТзОВ «Дубенський консервний завод» є середнім за розміром підприємством, то бажано, щоб до складу відділу кадрів входило щонайменше п'ять працівників, що дозволить рівномірно розподілити обов'язки та забезпечити ефективне та якісне їх виконання.

Керівництву ТзОВ «Дубенський консервний завод» необхідно здійснити новий набір молодих енергійних працівників для роботи у відділі кадрів, котрі володіють гнучкою прогресивною логікою, широким поглядом на речі, адже лише молоді спеціалісти з досвідом роботи в сфері управління персоналом мають можливість удосконалити вирішення традиційних кадрових питань, сформувати ефективну систему винагород, оптимізувати структуру доходів працівників, запровадити оптимальне управління професійним просуванням співробітників, здійснювати вивчення ринку трудових ресурсів тощо.

Оскільки лише співробітники відділу кадрів підприємства забезпечують функціонування та удосконалення систем управління персоналом товариства, то вони повинні володіти характеристиками, що надають їм можливість оптимально виконувати покладені на них функції. Працівники відділу по роботі з персоналом повинні мати чітку уяву про потреби клієнтів, тобто замовників продукції ТзОВ «Дубенський консервний завод», головних конкурентів галузі, розуміти специфіку виробничої діяльності, фінансові аспекти товариства, передбачати стратегічні перспективи розвитку ТзОВ «Дубенський консервний завод». Ці знання дозволять їм глибоко розуміти цілі, що стоять перед підприємством, розробляти системи управління персоналом та оцінювати їх ефективність.

Професійні знання та навички в сфері управління персоналом — це та головна характеристика, яка забезпечує ефективність діяльності не лише відділу кадрів, а й усього підприємства в цілому. Основні елементи професійних знань у сфері управління персоналом мають відповідати складовим системи менеджменту персоналу — це набір, професійне навчання та розвиток працівників, оцінка, мотивація співробітників [2, с. 89].

Відділ кадрів відіграє ключову роль в управлінні сучасним підприємством, тому його працівники повинні володіти критичними

для цього процесу характеристиками — вміти визначати напрямки розвитку підприємства, формулювати цілі, розробляти методи досягнення цих цілей та запроваджувати їх на підприємстві. Для цього спеціалістам в сфері управління персоналом потрібні професійні навички в сфері планування, прийняття рішень, ефективної комунікації, вирішення конфліктів.

Здатність до навчання та розвитку, здатність до постійного удосконалення професійних знань та навичок є критичною характеристикою для спеціалістів у галузі людських ресурсів, адже управляти процесом постійного удосконалення знань персоналу всієї організації можуть тільки люди, що володіють цим мистецтвом [2, с. 102].

На наш погляд, підприємству ТзОВ «Дубенський консервний завод» можна порекомендувати в якості методу професійного навчання використовувати метод ротації кадрів, який передбачає «самостійне навчання працівників, при якому співробітник тимчасово переміщується на іншу посаду з метою отримання нових знань» [3, с. 156]. Проте недоліком цього методу є його високі витрати, що пов'язані з втратою продуктивності при переміщенні працівника з однієї посади на іншу. Але, з іншої сторони, ротація слугує окремим стимулом працівника до роботи, що безпосередньо проявляється в підвищенні кваліфікації після освоєння нового виду роботи.

Окремо можна організувати навчання й керівників відділів підприємства. Для цього, наприклад, можна ввести в практику проведення різноманітних семінарів для керівників відділів ТзОВ «Дубенський консервний завод», на яких начальники відділів зможуть підвищити свій кваліфікаційний рівень, отримати додаткові знання, необхідні для успішного виконання власної роботи на підприємстві. Необхідно забезпечити також планомірну та систематичну роботу для підвищення професійного рівня й серед керівників вищого рівня управління.

Отже, щоб досягти високого рівня в роботі відділу кадрів у ТзОВ «Дубенський консервний завод» потрібно, по-перше, здійснити новий набір молодих енергійних працівників, котрі володіють гнучкою прогресивною логікою, широким поглядом на речі, подруге, організувати навчання керівників відділів підприємства. Також можна порекомендувати в якості методу професійного навчання використовувати метод ротації кадрів, який передбачає самостійне навчання працівників, при якому співробітник тимчасово переміщується на іншу посаду з метою отримання нових знань.

Список використаних джерел

1. Андрушко В. К. Управління персоналом: навч.-метод. посіб. / В. К. Андрушко, Ю. М. Комар, С. Ю. Комар. — Хмельницький : ХІУП, 2008. — 256 с.

2. Бездрабко В. В. Управлінське документознавство / В. В. Бездрабко. — К. : Кондор, 2006. — 260 с.
3. Беспяньська Г. В. Діловодство: навч. посіб. для дистанційного навчання / Г. В. Беспяньська; [за наук., ред. доц. В. В. Бездрабко]. — К. : Університет «Україна», 2007. — 469 с.

Тетяна Новікова

Інститут економіки промисловості, м. Донецьк

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ НА МАКРОРІВНІ

В роботі досліджено актуальні проблеми розробки та впровадження нових організаційно-правових форм управління залізничним транспортом України з урахуванням потреб стійкого розвитку економіки країни на фоні ринкових перетворень вітчизняної економіки.

Залізничний транспорт в Україні має стратегічне значення для держави та відіграє провідну роль у перевезеннях пасажирів та вантажів. Ефективне функціонування залізничного транспорту України, насамперед, пов'язане з оновленням основних фондів і рухомого складу, впровадженням новітніх технологій та організацією швидкісного і високошвидкісного руху, наданням нових видів послуг, збільшенням прибутковості перевезень вантажів і пасажирів при встановленні вартості перевезень, яка буде задовольняти як пасажирів, так і перевізників, а також з приведенням стандартів залізничного транспорту у відповідність з вимогами Європейського Союзу. Але нестача власних коштів та відсутність необхідного бюджетного фінансування сприяють неможливості вирішення перелічених завдань і призводять до збільшення фізичного зносу та морального старіння основних фондів, втрати частки перевезень.

Проблемам управління залізничним транспортом України в сучасних умовах присвячені роботи таких видатних вчених, як: Бараш Ю. С. [5], Дикань В. Л. [6], Кірта Г. М. [8], Ейтутіс Г. Д. [7]. Проте в умовах фінансово-економічної кризи виникає потреба в реформуванні управління на залізничному транспорті та дослідженні теоретичних аспектів реформування на практиці для забезпечення розвитку та модернізації залізничної інфраструктури та рухомого складу. Тому у 2006 році була ухвалена Концепція Державної програми реформування залізничного транспорту, а 16.12.2009 р. Постановою КМУ №1390 була затверджена «Державна цільова програма реформування залізничного транспорту

України» спочатку на 2010–2015 роки, а згодом, після корегування Програми реформування залізничного транспорту, на 2010–2019 роки; також була розроблена Стратегія розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року.

Виконання «Державної цільової програми реформування залізничного транспорту України на 2010–2019 роки» здійснюється трьома етапами:

На першому етапі (2010–2012 роки) передбачається удосконалення нормативно-правової бази, необхідної для реформування галузі; впровадження механізму розподілу фінансових потоків за видами господарської діяльності; утворення «державного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування як національного перевізника вантажів та пасажирів на ринку транспортних послуг» (далі — Товариства).

На другому етапі (2013–2015 роки) передбачається:

– формування вертикально інтегрованої виробничо-технологічної системи залізничного транспорту, структурованої за видами діяльності, з упровадженням автоматизованої системи обліку та управління; удосконалення тарифної політики, забезпечення вільного ціноутворення у конкурентних секторах ринку транспортних послуг; утворення головного та регіональних центрів управління перевезеннями; впровадження механізму фінансової підтримки пасажирських перевезень; створення організаційно-правових умов для функціонування приватних операторських компаній пасажирських перевезень; утворення в сфері приміських та регіональних пасажирських перевезень господарських товариств, корпоративні права щодо яких належатимуть місцевим органам виконавчої влади, Товариству та іншим юридичним особам; оптимізація організаційної структури залізничного транспорту.

На третьому етапі (2016–2019 роки) передбачається:

– ліквідація перехресного субсидування пасажирських перевезень за рахунок вантажних шляхом впровадження механізму фінансової підтримки пасажирських перевезень; утворення господарського товариства в сфері пасажирських перевезень у далекому та місцевому сполученні, корпоративні права щодо якого належатимуть Товариству; збільшення кількості приватних компаній, що володіють парком пасажирських вагонів; утворення місцевих залізниць, що володіють об'єктами інфраструктури та рухомим складом на базі підрозділів промислового залізничного транспорту, малодіяльних та вузькоколіїних дільниць;

– розвиток мережі логістичних комплексів, складських та розподільних терміналів.

На сьогодні найактуальнішим питанням у реформуванні залізничної галузі є утворення «державного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування як національного перевізника вантажів та пасажирів на ринку транспортних послуг» [2].

На вибір оптимальної організаційно-правової форми суб'єкта господарювання впливають такі чинники:

- забезпечення функціонування залізничного транспорту загального користування як єдиного виробничо-технологічного комплексу та акціонування усіх структур разом;
- збереження державного контролю за діяльністю залізничного транспорту;
- збереження безпечного функціонування та стабільної роботи залізничного транспорту;
- збереження соціального захисту працівників залізничного транспорту;
- збільшення питомої ваги залізничного транспорту в загальних обсягах транспортних перевезень.

Існуючі залізниці та деякі підприємства при створенні державної акціонерної компанії втрачають частину своєї самостійності і становляться філіями компанії, але зростає роль єдиного суб'єкта господарювання, яким стає державна акціонерна компанія. Більша централізація функцій ставить залізниці у рівні умови та запобігає їх нерівномірному розвитку та одночасно забезпечує посилення відповідальності апарата управління ДАК «Українські залізниці» за результати фінансово-господарської діяльності та створює умови для забезпечення організаційно-технологічної єдності залізничного транспорту загального користування. За цим варіантом реформування залізничного транспорту реструктуризацію проводять більшість країн Європи.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що для Укрзалізниці на першому етапі реформування доцільно створити єдиний суб'єкт господарювання — державну акціонерну компанію, до складу якої увійдуть шість залізниць, підприємства з управління перевезеннями та експедирування транзитних вантажів, спеціалізовані підприємства та вагоноремонтні заводи, підприємства матеріально-технічного забезпечення, центр розрахунків, проектно-вишукувальні інститути, редакція, навчальні та медичні заклади без права утворення юридичної особи.

Частина структур, діяльність яких не пов'язана з процесом перевезень, поступово отримає статус юридичної особи та буде приватизована. Пропонується, що облдержадміністрації стануть

акціонерами компаній-операторів з перевезення пасажирів у приміському сполученні та будуть вкладати кошти у розвиток залізничного транспорту тільки у своєму регіоні. Тому ДАК «Укрзалізниця» необхідно розробити економічні механізми розрахунку та обліку реальних доходів і витрат окремих операторських компаній — дочірніх підприємств, а державі необхідно буде забезпечити рівний доступ до інфраструктури для всіх перевезників.

Залучення приватних інвестицій до самостійних структурних підрозділів та операторських компаній, які стануть юридичними особами на різних етапах реформування, приваблюватиме інвесторів. Але реформування такої соціально важливої галузі, як залізничний транспорт, зачіпатиме інтереси суспільства і держави [10, с. 100], тому для держави одним з найважливіших завдань у цьому випадку буде збереження балансу між економічною результативністю галузі та виконанням суспільно значущих функцій, враховуючи ефективність залізниць як соціальної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Про залізничний транспорт: закон України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-вр.
2. Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010–2019 роки: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mintrans.gov.ua>.
3. Стратегія розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uz.gov.ua>.
4. Матеріали до законопроектів № 9337 та № 9377 — «Укрзалізниця». — К., 2012. — 27 с.
5. Бараш Ю. С. Управління залізничним транспортом країни: монографія / Ю. С. Бараш. — Дніпропетровськ : Видавництво Дніпропетровського Національного університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна, 2006. — 252 с.
6. Дикань В. Л. Перспективи розвитку України в глобальній економічній системі / В. Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2011. — № 34. — С. 141–147.
7. Ейтутіс Г. Д. Міжнародний досвід і практика реформування залізничного транспорту / Г. Д. Ейтутіс, О. М. Кривошшин, Т. А. Мукмінова // Залізничний транспорт України. — 2007. — № 2. — С. 31.
8. Кірпа Г. М. Інтеграція залізничного транспорту України у європейську транспортну систему: монографія / Г. М. Кірпа. — [2-е видання]. — «ДІТ», 2004.
9. Толстова А. В. Залізничний комплекс України як основа економічної безпеки країни / А. В. Толстова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2012. — № 37. — С.75–78.
10. Чепурна-Кос І. В. Проблеми та напрями реформування залізничного транспорту України / І. В. Чепурна-Кос // Економіка та держава. — 2011. — № 7. — С. 98–100.

СЕКЦІЯ 2 ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ

Ігор Озерський

*Полтавський інститут економіки та права
ВМУРОЛ «Україна», м. Полтава*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОКУРОРСЬКО-СЛІДЧИХ ПРАЦІВНИКІВ

Соціально-правовий захист працівників органів прокуратури повинен передбачати комплекс заходів, направлених на компенсацію обмежень, об'єктивно обумовлених характером прокурорської діяльності, обмеженням можливостей реалізації соціальних очікувань прокурорських працівників, які лягли в основу їх професіонального вибору і — особливо підкреслимо — нейтралізацію чинників, які перешкоджають службовій діяльності конкретної особи. Матеріальне і соціальне забезпечення прокурорсько-слідчих працівників передбачено ст. 49 Закону України «Про прокуратуру» (1991 р.), відповідними Постановами Кабінету Міністрів України та наказами, іншими нормативними галузевими документами Генерального прокурора України. Також варто згадати положення ст. 50 Закону України «Про прокуратуру» (1991 р.), де означено, що прокурор і слідчий прокуратури знаходяться під захистом закону.

Державний захист працівників органів прокуратури також передбачено і в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», під яким розуміється «система особливих заходів державного захисту працівників від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих працівників» [3].

Основним елементом системи соціально-правового забезпечення працівників органів прокуратури є матеріальне забезпечення, а відтак назріла нагальна потреба нормативно удосконалити механізм соціальної підтримки персоналу органів прокуратури, а саме забезпечити та гарантувати: індексацію грошового утримання чи заробітної плати; оптимізувати інститут преміювання; встановлення розміру грошового утримання та оплати праці на рівні

не менше 9–10 мінімальних заробітних плат; зміну змісту норми про грошове забезпечення персоналу органів прокуратури шляхом включення до неї надбавок на утримання дітей, за отримання освіти [5, с. 151].

Прокурорам і слідчим прокуратури надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів з виплатою матеріальної допомоги на оздоровлення у розмірі, передбаченому законодавством та з оплатою проїзду до місця відпочинку і у зворотному напрямку. Необхідно зазначити, що до внесення змін у Закон України «Про прокуратуру» Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [4] передбачалася і оплата проїзду до місця відпочинку та у зворотному напрямку, однак ця пільга була скасована на 2008 рік.

Варто погодитися з позицією Є. М. Поповича, що сьогодні складається така ситуація, що, йдучи за тією чи іншою довідкою до бухгалтерії або відділу роботи з кадрами, пенсіонери органів прокуратури вимушені довго пояснювати міліціонеру на вході, хто вони такі та яке відношення мають до цієї організації. Те саме стосується чисельних черг у соціальних службах та інших установах, в яких пенсіонери не можуть підтвердити свій статус документом встановленого зразка. І пенсіонери, які висловили намір допомогати у районних прокуратурах за місцем мешкання, хотіли б отримати відповідне посвідчення, що підтверджувало їхній статус, що для них є більш важливим, аніж зарплата. Тому необхідно ввести для працівників, які багато років сумлінно працювали в органах прокуратури, статус «ветеран органів прокуратури» з видачею відповідного посвідчення. Автор справедливо, вважає, що дана норма має бути закріплена у Законі України «Про прокуратуру» [7, с. 228].

Одним із елементів соціально-правового забезпечення працівників органів прокуратури є їх медичне забезпечення. Працівникам прокуратури створюються необхідні санітарно-гігієнічні та побутові умови з урахуванням специфіки служби та екологічної обстановки. Працівники органів прокуратури та члени їх сімей мають право на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Генеральної прокуратури України. Таким же правом користуються члени сімей працівників прокуратури, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження служби.

Задля соціально-правового забезпечення В. Давиденко, пропонує доповнити ч. 16 ст. 50–1 чинного Закону України «Про прокуратуру» положеннями щодо особливостей виплати однора-

зової грошової допомоги працівникам після повторного на службу до органів прокуратури, які вже отримали грошову допомогу, у тому числі і за службу в інших органах. Відповідно цієї статті також зберігається право на грошову допомогу при їх звільненні у розмірі різниці між вже отриманою допомогою та новою із розрахунку 10 новопризначених пенсій. Це право, як стверджує автор, повинно розповсюджуватися на прокурорських працівників та науково-педагогічних кадрів НАПУ, яким присвоєні класні чини [6, с. 67]. Подібне положення міститься у п. 2 ст. 44 Федерального Закону «Про прокуратуру Російської Федерації» [2] та в п. 4 ст. 55 Закону Республіки Казахстан «Про прокуратуру» [1], в останньому йдеться мова про зарахування до стажу спеціальної служби наукову і педагогічну роботу за юридичною спеціальністю.

Вважаємо, що таке положення є неприйнятним з економічної точки зору для нашої держави, тим паче у кризовий період розвитку економіки та політики. З іншого боку позиція В. Давиденка взагалі виглядає абсурдною, оскільки в ній прямо закладена подвійна бухгалтерія, що спричинить обкрадання бюджету держави та зневагу до платників податку. На нашу думку, працівник, котрий повернувся до органів прокуратури, не може вдруге отримати грошову допомогу при звільненні на пенсію чи інших обставин з цим пов'язаних.

Варто підтримати позицію Є. М. Поповича, про внесення змін до ст. 49 Закону України «Про прокуратуру» з урахуванням положення наступного змісту: «Зниження рівня соціального забезпечення працівників прокуратури не припускається, а закони та інші правові акти, що суперечать цьому Закону, підлягають скасуванню». Нами позитивно сприйнято ідею вченого виписати ст. 49 Закону України «Про прокуратуру» з урахуванням положення наступного змісту: «Зниження рівня соціального забезпечення працівників прокуратури не припускається, а закони та інші правові акти, що суперечать цьому Закону, підлягають скасуванню». Також, приймаючи до уваги те, що стаття 49 Закону України «Про прокуратуру» поширюється не тільки на слідчих, а й на інших працівників органів прокуратури, доцільною замінити в абзаці четвертому ст. 49 терміну «слідчі» на термін «прокурорсько-слідчі» працівники. Про означене, висловились 69,8% прокурорських працівників [7, с. 228].

На нашу думку, основними напрямками соціального забезпечення прокурорсько-слідчих працівників мають стати: підвищення престижності прокурорської служби в цих органах; достатньо високе, регулярно виплачуване грошове забезпечення, розміри якого

мають підвищуватися з ростом кваліфікації, збільшенням стажу службово-трудові діяльності; створення нормальних умов служби, забезпечення приміщенням, транспортом, телефонами, доступом до мережі інтернет, правильна організація розпорядку й режиму робочого дня; державне страхування, гарантоване високе пенсійне та медичне забезпечення; безперервне забезпечення службової перспективи, стабільність службово-трудова відносин, підвищення рівня кваліфікації; психолого-педагогічне супроводження професійної діяльності прокурорсько-слідчих працівників, їх психореабілітації; технічне удосконалення робочого місця прокурора та слідчого.

Список використаних джерел

1. О Прокуратуре [Електронний ресурс]: закон Республіки Казахстан от 21 декабря 1995 г. №2709 (с изм. и доп. по сост. на 22.05.2007 г.). — Режим доступа: http://base.zakon.kz/doc/lawyer/?uid=2FAB25DA—2581—47C4—8990—88B4698452A1&doc_id=1004024.
2. О прокуратуре Российской Федерации [Електронний ресурс]: федеральный закон РФ от 17.01.1992 г. № 2202. — Режим доступа: http://law.vl.ru/history/showhist.php?his_range=1&his_id=8.
3. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 11. — Ст. 50.
4. Про податок з доходів фізичних осіб: закон України: від 22.05.2003 р., № 889 — IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 37. — Ст. 308.
5. Бурбика М. М. Робота з персоналом в органах прокуратури України: організаційно-правові питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / М. М. Бурбика. — Харків, 2007. — 191 с.
6. Давиденко В. Концептуальні засади нової редакції Закону України «Про прокуратуру» / В. Давиденко // Вісник прокуратури. — 2012. — № 1 (127). — С. 65–69.
7. Попович Є. М. Управління органами прокуратури України: організаційно-правові проблеми: дисс. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / Є. М. Попович. — Харків, 2010. — 373 с.

Анатолій Попов

Полтавський інститут економіки і права, м. Полтава

ПРИНЦИП АБСОЛЮТНОГО ІМУНІТЕТУ І СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ

У сфері майнових відносин держава виступає як особливий суб'єкт права, оскільки вона не є юридичною особою. У західній юриспруденції була висунута теорія «розщеплювання» держави в тих випадках, коли воно виступає у майнових відносинах, на 2

особи: якщо держава діє в силу свого суверенітету, то це — одна особа, суб'єкт владарювання, а якщо держава укладає угоду то це — вже інша особа, яка повинна бути прирівняна до інших юридичних осіб.

Імунітет держави ґрунтується на тому, що воно володіє суверенітетом, що всі держави рівні. Це начало міжнародного права виражено в наступному вислові: «*Par in parem non habet imperium*» («Рівний над рівним не має влади»).

Довгий час на міжнародній арені діяв принцип абсолютного імунітету, яким би не був характер і природа дій держави. Це правило застосовувалося практично всюди в Європі і в Сполучених Штатах.

Коли держава була «жандармом» і займалася тільки контролем за економічною діяльністю приватних осіб, таке правило було зрозумілим. Держава виступала тільки як публічна влада, що діяла відповідно до норм міжнародного публічного права. Після того, як держава стала виконувати функції комерсанта, промисловця, підприємця, тобто проникла в області, традиційно регульовані цивільним і торговим правом, виникла необхідність втручання МПП, заміна традиційного правила абсолютного імунітету імунітетом відносним.

Нині в теорії і практиці держав розрізняють декілька видів відносного імунітету:

- 1) судовий;
- 2) від попереднього забезпечення позову;
- 3) від примусового виконання рішення.

Теза, що відсутність судового імунітету не позбавляє державу імунітету від примусових виконавчих заходів, знайшла підтвердження у Європейській конвенції про імунітет держав. Єдиною можливістю примусового забезпечення виконання рішення для сторони, на користь якої воно було винесено, — вважає український вчений О. Х. Юлдашев, — залишається звернення до компетентного суду самої держави-відповідача [4, с. 456].

Україна поступово відходить від принципу абсолютного імунітету. Наприклад, відповідно до розділу 6 Гарантійної структурної угоди між Урядом України і Ексімбанком США від 10.05.95 р. Україна дала згоду на розгляд можливих суперечок з даної Угоди в будь-якому федеральному суді США [2].

В той же час, хоча Україна користується обмеженим суверенітетом, іноземним державам надається абсолютний імунітет. Це є своєрідною «дискримінацією» рідної держави, — справедливо пише український вчений С. Теуш [3, с. 345].

Відповідно до ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» пред'явлення позову до іноземної держави, залучення іноземної держави до участі у справі як відповідача або третьою

особи, накладення арешту на майно, яке належить іноземній державі та знаходиться на території України, застосування щодо такого майна інших засобів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно можуть бути допущені лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України [1, ч.1].

В той же час, застерігає Закон, у тих випадках, коли в порушення норм міжнародного права Україні, її майну або представникам в іноземній державі не забезпечується такий же судовий імунітет, який згідно з частинами першою та другою цієї статті забезпечується іноземним державам, їх майну та представникам в Україні, Кабінетом Міністрів України може бути вжито до цієї держави, її майна відповідних заходів, дозволених міжнародним правом, якщо тільки заходів дипломатичного характеру не достатньо для врегулювання наслідків зазначеного порушення норм міжнародного права [1, ч. 4].

Україна не є стороною згаданої Європейській конвенції, тому подібний підхід законодавця може викликати тільки подив.

Для того, щоб наша держава могла бути підпорядкована у відношенні своїх угод іноземному закону або іноземній юрисдикції необхідно, щоб на те була згода, виражена *expressis verbis* компетентним органом держави, і притому у формі, передбаченій його законом.

Список використаних джерел

1. Про міжнародне приватне право: закон України // Відомості Верховної Ради України, 2005. — № 32. — 422 с.
2. Гарантійна структурна угода між Урядом України та Експорт-Імпорт Банком США від 10.05.95 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995. — № 30. — Ст. 235.
3. Очерки международного частного права / [под ред. проф. А. Довгерта]. — С. 345.
4. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: академічний курс: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. Х. Юлдашев. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. — С. 456.

Сергій Сарана

Полтавський інститут економіки і права, м. Полтава

СПЕЦІАЛЬНІ ПОДАТКОВІ РЕЖИМИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТА НАУКОВИХ ПАРКІВ

Чинним законодавством з метою підтримки розвитку науки і техніки та впровадження найновітніших науково-технічних розробок у промисловість України передбачено функціонування технологічних парків та наукових парків.

Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» передбачає, що спеціальний режим інноваційної діяльності запроваджується для технологічного парку строком на 15 років і діє при виконанні проектів технологічного парку. Державне сприяння інноваційній діяльності технологічних парків здійснюється шляхом державної фінансової підтримки та цільового субсидювання проектів технологічних парків.

Згідно статті 6 даного Закону для реалізації проектів технологічних парків щорічно в Державному бюджеті України за бюджетною програмою підтримки діяльності технологічних парків визначаються кошти, що спрямовуються на: 1) повне або часткове (до 50%) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів технологічних парків; 2) повну або часткову компенсацію відсотків, сплачуваних виконавцями проектів технологічних парків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів технологічних парків. Порядок надання фінансової підтримки технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам для реалізації проектів технологічних парків встановлюється Кабінетом Міністрів України відповідно до закону [2].

Статтю 7 цього ж Закону передбачено, що для реалізації проектів технологічних парків технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам, які виконують проекти технологічних парків, державою надаються цільові субсидії у вигляді сум ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України, при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні. Суми ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні, технологічні парки, їх учасники та спільні підприємства, не перераховують до бюджету, а зараховують на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств [2].

Таким чином, ознаками при оподаткуванні технологічних парків виступають застосування до певних категорій платників, особливого об'єкту оподаткування (діяльності технологічних парків), сфери інноваційної діяльності, зменшення навантаження при сплаті мита, встановлення альтернативи загальному режиму сплати мита, дії протягом встановленого строку.

Статтю 19 Закону України «Про наукові парки» встановлено, що, у разі реалізації проекту наукового парку, наукове, лабораторне і дослідницьке обладнання, а також комплектуючі та матеріали, передбачені проектом наукового парку, що ввозяться науковим парком та партнерами наукового парку для його виконання, звільняються від сплати ввізного мита у порядку, встановленому законом. При цьому режим звільнення від сплати ввізного мита діє протягом строку реалізації проекту наукового парку, але не більше двох років з дня затвердження номенклатури та обсягів постачання відповідного обладнання, для комплектуючих і матеріалів — протягом одного року [1], що співзвучно з вказаним вище режимом технологічних парків. А враховуючи те, що відповідно до підпункту 9.1.16 п. 9.1 ст. 9 Податкового кодексу України мито належить до загальнодержавних податків і зборів, зазначені вище особливості безпосередньо стосуються податкової системи.

Зважаючи на вказане, доцільним вбачається проаналізувати режими технологічних і наукових парків з точки зору особливостей їх оподаткування, на відповідність ознакам спеціальних податкових режимів.

Ознаками спеціального податкового режиму виступають: 1) окрема система заходів з оподаткування; 2) підсистема в межах загального режиму оподаткування; 3) застосування до особливих груп об'єктів оподаткування, якими можуть виступають не лише дохід (прибуток) чи вартість майна (землі), а й вид діяльності, який здійснює суб'єкт, чи тариф на постачання послуг; 4) застосування до окремих категорій господарюючих суб'єктів; 5) застосування до певної території чи галузі економіки; 6) використання альтернативних податків та поряд з ними додаткових зборів, що збільшують податкове навантаження для окремих категорій платників, наслідком чого є особливий порядок визначення елементів податку і збору, в тому числі звільнення від сплати окремих податкових платежів; 7) застосування у відповідний податковий період, яким, як правило, є період, на який для платника діє спеціальний податковий режим [3, с. 17–18].

Враховуючи вищезазначені ознаки режимів оподаткування технологічних та наукових парків, можна констатувати, що вони відповідають ознакам спеціального податкового режиму, за певним винятком хіба що альтернативних податків, проте вони передбачають особливості оподаткування митом і фактичне звільнення від його сплати. Разом з цим, Л. З. Сітшаєва зазначає, що до альтернативних систем оподаткування належить в тому числі

і спеціальний режим оподаткування технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств [5, с. 50]. З чим можна погодитися, враховуючи альтернативу сплати мита для технологічних парків і наукових парків [4, с. 312].

Отже, режими оподаткування технологічних та наукових парків можуть бути віднесені до спеціальних податкових режимів, що має враховуватись при формуванні складу даних режимів у Податковому кодексі України.

Список використаних джерел

1. Про наукові парки [Електронний ресурс]: закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=156317&fpage=1&text=%EF%EE%E4%E0%F2&x=2&y=7>.
2. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків [Електронний ресурс]: закон України від 16 липня 1999 року № 991-XIV // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14&fpage=1&text=%EF%EE%E4%E0%F2>.
3. Сарана С. В. До питання поняття спеціального податкового режиму / С. В. Сарана // Фінансове право. — 2011. — № 4. — С. 15–18.
4. Сарана С. В. Склад спеціальних податкових режимів: законодавчий та науково-практичний аспект // Право та управління. — 2011. — № 2. — С. 305–315.
5. Сітшаєва Л. З. Податки в системі державного регулювання підприємницької діяльності / Л. З. Сітшаєва // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. — 2010. — № 2. — С. 47–51.

Лариса Трофімова

Національний гірничий університет, м. Дніпропетровськ

ПРО ЗВ'ЯЗОК ПОЛІТИКИ І ПРАКТИКИ ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ

Правова система як сукупність юридичних засобів (явищ), за допомогою яких здійснюється регулятивно-організаційний і стабілізаційний вплив держави на суспільні відносини усю правову дійсність, що розглядається у статичному: (1) юридичні норми, правові інститути та правові принципи (нормативна сторона правової системи); (2) правотворчі, правозастосовчі і правоохоронні органи та організації (організаційна сторона правової системи); (3) правові погляди, ідеї, концепції (ідеологічна сторона правової системи) й динамічному аспектах (правотворча, правозастосовча та правоохоронна діяльність

компетентних суб'єктів). Природа політики глибоко пов'язана з фінансами і економічною сферою суспільства.

Правова політика держави (окремий її вектор — фінансова політика) з метою забезпечення законності і правопорядку у фінансовій сфері спрямована на забезпечення (соціально-економічними і політико-юридичними засобами) дотримання балансу між несприятливими наслідками для прав, свобод і охоронюваних законом інтересів людини і цілями досягнення конкурентоспроможності України у сучасній світовій трансформаційній економіці. З точки зору теорії права Україна як фундамент політичної системи суспільства покликана проводити внутрішню і зовнішню політику з дотриманням принципів верховенства права, законності, гуманізму, соціальної справедливості.

Розуміння явища фінансової політики нерозривно пов'язано з політичним, суспільним, державним, публічним, приватним інтересом, оскільки політику (від грец. — державна діяльність) взагалі визначають як діяльність суспільних класів, партій і угруповань, що спрямована на захоплення, збереження і використання державної влади у своїх інтересах, а також використання методів і засобів, за допомогою яких ці завдання й цілі досягаються. Згідно з пунктом 5 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України (ВРУ) належить «визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики». Під державною політикою розуміються стратегічні напрями діяльності держави в економічній, соціальній, гуманітарній, екологічній, правовій та інших сферах її внутрішнього життя, а також у сфері відносин з іншими державами на певну історичну перспективу. Засади внутрішньої і зовнішньої політики — це відправні ідеї, основні принципи стратегічної лінії діяльності держави у названих сферах. Вони є базою для проведення політики органа виконавчої влади, зокрема Кабінетом Міністрів України.

У підпорядкованій праву правовій державі органи влади і їх посадові особи діють на засадах конституційності й законності та підконтрольні незалежним судам. Основною проблемою вітчизняного конституціоналізму, на думку вчених В. М. Кампо, В. А. Овчаренко, що ми поділяємо, є не стільки політико-правові проблеми його функціонування, хоч і вони мають суттєве значення, скільки брак системної доктрини конституціоналізму, що ввїбрала би у себе різні наукові течії (юридичний і соціологічний позитивізм, політичну науку, доктрину природного права, конституційну історію тощо), спиралася б на відповідні джерела конституційного права (нормативні акти, прецеденти, договори, звичаї, правові доктрини, конституційні практики органів державної влади та

органів місцевого самоврядування, на критичний аналіз зарубіжного досвіду) [1, с. 48].

У Конституції України відображено стратегічний орієнтир трансформації українського громадянського суспільства: держава суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова. На нашу думку, фінансова політика як матриця розвитку конкурентоспроможної держави і формування нових орієнтирів у розбудові громадянського суспільства актуалізує інтерес кожного окремого індивіда чи колективних суб'єктів фінансових правовідносин до довгострокового (середньострокового, короткострокового) прогнозування і планування як щодо власних (приватних) так і до публічних (колективних) потреб на тлі переоцінки цілей і цінностей.

В умовах проведення судової реформи особливої актуальності набувають питання осмислення правового статусу суду, його ролі та значення у системі державної влади, можливості впливу судових інституцій на перебіг соціальних явищ, і особливо на повноваження суду щодо розсуду при правозастосуванні та тлумаченні правових норм.

Конституційний Суд України про вирішення питань щодо правозастосування висловив правову позицію в Ухвалі від 31 березня 2010 року N 15-у/2010, в якій зазначив, що «офіційне тлумачення і застосування правових норм є різними видами юридічної діяльності. Офіційним тлумаченням вважається діяльність компетентного органу державної влади щодо з'ясування і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої в нормі права (усвідомлення та роз'яснення смислу норм права з метою найбільш правильної їх реалізації)».

Правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам. Пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування до конкретного випадку є складовою правозастосування. Аналітична юриспруденція як наукова течія у правознавстві має на меті аналіз правових норм з метою з'ясування змісту юридичних фактів і проблем правозастосування щодо вивчення, оцінки і розробки пропозицій і заходів для подальшого вирішення питань суспільного правового життя.

Конституція України не встановлює пріоритету застосування того чи іншого закону, в тому числі залежно від предмета правового регулювання. Немає також закону України, який би регулював питання подолання колізії норм законів, що мають однакову юридичну силу. Водночас Конституційний Суд України у пункті 3 мотивувальної частини рішення від 3 жовтня 1997 року №4-зп

у справі про набуття чинності Конституцією України зазначив: «конкретна сфера суспільних відносин не може бути водночас врегульована однопредметними нормативними правовими актами однакової сили, які за змістом суперечать один одному».

Звичайною є практика, коли наступний у часі акт містить пряме застереження щодо повного або часткового скасування попереднього. Загальновизнаним є й те, що з прийняттям нового акта, якщо інше не передбачено самим цим актом, автоматично скасовується однопредметний акт, який діяв у часі раніше». За наявності декількох законів, норми яких по-різному регулюють конкретну сферу суспільних відносин, під час вирішення спорів у цих відносинах суди повинні застосовувати положення закону з урахуванням дії закону в часі за принципом пріоритету тієї норми, яка прийнята пізніше [2].

Союз підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України листом від 17.06.2011 р. №243 інформує громадськість, що оприлюднене нове дослідження Світового банку, назване «Податкові платежі — 2011», що містить об'єктивну оцінку ситуації з податкових платежів у державі. За даними аналітиків Світового банку, Україна посіла 181-е місце серед 183 країн світу за простотою сплати податків. Вище нашої країни за даним показником виявилися Білорусь, Венесуела, Чад і Конго та наголошує, що ситуацію у податковій сфері можна буде виправити, якщо Уряд і Верховна Рада не просто переглянуть окремі норми Податкового кодексу, а радикально змінять його ідеологію. Необхідно поставити в центр податкової політики, а бажано і всієї економічної політики в першу чергу інтереси підприємця як законослухняного платника податку, а не чиновника, який наділяється надзвичайними повноваженнями при мінімумі відповідальності.

На нашу думку, актуальними залишаються питання прийняття Законів України «Про закони та про законодавчу діяльність» (постанова ВРУ від 19.11.1997 р. №643/97-ВРУ, від 04.11.1995 р. №424/95-ВРУ), «Про громадські організації» (постанова ВРУ від 17.05.2011 р. №3370-VI), зміни акцентів податкової політики щодо досягнення справедливого оподаткування з огляду на застосування податкових ставок до доходів сім'ї, забезпечення дієвості інституту взаємної відповідальності держави і особи.

Список використаних джерел

1. Вдовіченко С. Л. Контроль за додержанням належної конституційної процедури (за матеріалами Рішення КСУ від 30.09.2010 р. № 20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України): збірка статей / С. Л. Вдовіченко, В. М. Кам-

- по, В. А. Овчаренко та ін. / [вст. слово і за заг. ред. В. Ф. Оприш-ка]. — К. : Алерта, 2011. — 94 с.
2. Рішення Конституційного Суду від 16.04.2009 р. № 7-рп/2009 «У справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень» частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування).

Олена Шевченко

ВМУРОЛ «Україна», м. Київ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ НА РІВНІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ АРХІВНОЮ СПРАВОЮ

Забезпечення збереженості архівних документів сьогодні є досить актуальним. Про те, що в архівній сфері існує ряд проблем, можна судити із наступних подій: 2003 рік пожежа в Кам'янець-Подільському архіві; Інтернет-аукціони архівних документів; аварія систем водопостачання у Держархіві Рівненської області; затоплення частини підземного сховища в Держархіві м. Києва; раптове осідання фундаменту будівлі Держархіву Одеської області; пограбування документів Архівного відділу Броварської районної державної адміністрації Київської області та трудового архіву району у січні 2008 року; у червні 2006 р. встановлено відсутність бл. 500 одиниць зберігання у ЦДІАЛ та бл. 500 — у держархіві області і таке інше [4]. До переліку загроз архівним документам дослідники відносять: пожежі, псування архівних документів, знищення (умисне, необережне, чи у зв'язку із некомпетентністю (коли не відмітили документ як такий, що має історичне чи інше значення), крадіжки, недбалство місцевої влади й керівництва, недостатнє фінансування, проблеми розробок і впровадження новітніх технологій по забезпеченню збереженості документів, забезпечення архівних установ висококваліфікованими кадрами.

Отже, одним із важливих завдань, що постали перед органами влади, — забезпечення збереженості архівних документів. Дослідження у даному напрямі велися на рівні фізико-хімічного, біологічного та технічного забезпечення збереженості документів, застосування новітніх технологій під час реставрації архівних документів, стану пожежної безпеки, обладнання для зберігання архівних документів тощо. Проте, на рівні правового регулювання

ці питання не розглядалися. Роль органів управління та державної влади щодо забезпечення збереженості архівних документів досліджені недостатньо.

З метою забезпечення гарантованого збереження архівних цінностей та недопущення втрат документів Національного архівного фонду Розпорядженням Президента від 13 квітня 2005 року №957/2005-рп «Про невідкладні заходи щодо збереження національних архівних цінностей України» передбачено ряд кроків, а саме: розроблення та затвердження Державної програми розвитку архівної справи в Україні на 2006–2010 роки [2], внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту щодо посилення протидії незаконному обігу архівних цінностей.

За порушення законодавства у сфері архівної справи (недбале зберігання, псування, знищення, підроблення, приховування, розкрадання, незаконне вивезення за межі України, незаконна передача іншій особі архівних документів) передбачена відповідальність згідно із законом. Крім того, застосування адміністративних стягнень або кримінального покарання не звільняє винного у порушенні законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи від обов'язку відшкодувати шкоду, завдану власнику документів Національного архівного фонду або уповноваженій ним особі [3, ст. 43]. Але, незважаючи на те, що у Кодексі України про адміністративні правопорушення внесено статтю 92–1, яка передбачає відповідальність за недбале зберігання, псування, незаконне знищення, приховування, незаконну передачу іншій особі архівних документів, порушення порядку щодо доступу до зазначених документів, а також неповідомлення державної архівної установи про наявні архівні документи в разі виникнення загрози знищення або значного погіршення їх стану, вона не використовується [1, ст. 92–1].

Таким чином, у зв'язку із загрозливим станом у сфері архівної справи зроблено ряд кроків з подолання та попередження негативних наслідків, посилено контроль за діяльністю працівників архівних установ. Як на нашу думку, на цьому зупинятися не варто, потрібно посилити адміністративну і кримінальну відповідальність та забезпечити контроль за виконанням норм права.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. — № 8073-Х.
2. Про затвердження Державної програми розвитку архівної справи на 2006–2010 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 01.02.2006 р. — № 92.

3. Про Національний архівний фонд та архівні установи: закон України від 24.12. 1993 р. № 3814-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, N 15, ст. 86.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua>.

Дмитро Шантала

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків*

СЛІДЧИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ ОРД

Норма ст. 103 КПК України покладає на органи дізнання вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину і осіб, що його вчинили [1]. При цьому орган дізнання, здійснюючи оперативно-розшукову діяльність, керується положенням ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», що зобов'язує його «виконувати письмові доручення слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів, а також здійснювати взаємодію з іншими правоохоронними органами з метою швидкого і повного розкриття злочинів та викриття винних [2]. Тим паче, ст. 10 цього закону наголошує на тому, що «матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються як приводи та підстави для порушення кримінальної справи або проведення невідкладних слідчих дій для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі» [2]. Адже, відповідно ч. 2 ст. 65 КПК України, протоколи з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, є доказом у кримінальній справі.

Відповідно, протоколи оперативно-розшукових заходів з відповідними додатками до них, складеними уповноваженими органами за результатами їх оперативно-розшукових заходів, повинні направлятися слідчому постановою начальника органу, який здійснював такі заходи. У такому випадку взаємодії слідчим визначається належність і допустимість протоколів і додатків до них, що направлені йому органом дізнання. Відтак, якщо вказані протоколи та додатки можуть бути використані в кримінальній справі як докази, то слідчий долучає їх до кримінальної справи винесенням постанови. У разі неможливості використання зазначених протоколів у кримінальній справі, їх використовують відповідно до ст. 10 Закону про ОРД як орієнтуючу інформацію для проведення слідчих дій, висування версій тощо [2].

На нашу думку, слідчий, оцінюючи зазначені в порядку ст. 67 КПК України протоколи та додатки, здійснює певний процесуальний контроль над взаємодією з ним органу дізнання. Так, при оцінці фактичних даних, отриманих в ході ОРД, слідчий повинен з'ясувати: відповідність оперативно-розшукових заходів цілям і завданням ОРД (ст. 1 Закону про ОРД); уповноваженість суб'єктів ОРД на проведення оперативно-розшукових заходів (ст. 5 Закону про ОРД); законність підстав для проведення оперативно-розшукових заходів (ст. 6 Закону про ОРД); встановлений порядок проведення оперативно-розшукових заходів (ст. 8, 9, 9-1, 9-2 Закону про ОРД); та оформлення їх результатів [7, с. 35].

Серед вчених, які досліджують правовий механізм взаємодії слідчого з органами дізнання, відсутня єдність з приводу того, чи вправі слідчий давати органам дізнання вказівки про проведення оперативно-розшукових заходів. Так, А. Ф. Осипов стверджує, що слідчий не має такого права, обґрунтовуючи те, що під оперативно-розшуковими заходами слід розуміти два види не процесуальної діяльності: оперативну і розшукову, а оскільки проведення оперативних заходів пов'язано з негласною діяльністю органів дізнання, давати їм вказівки про проведення оперативно-розшукових заходів слідчий не вправі [8, с. 18, 19]. Таку думку не поділяють А. М. Ларін [4, с. 64, 65], І. М. Гуткін [3, с. 62, 63], А. М. Погорецький [9, с. 10], котрі вважають, що слідчий у справі, що знаходиться в його провадженні, вправі давати органу дізнання вказівки, котрі він вважає доцільними в даній слідчій ситуації.

На наш погляд, було б також доцільно ч. 3 ст. 114 КПК України викласти в такій редакції «слідчий вправі доручати органам дізнання провадження слідчих та оперативно-розшукових дій і на загальному рівні орієнтувати оперативні заходи». Слідчий не вправі вказувати органу дізнання засоби і методи отримання інформації, що становить для нього інтерес, адже це є специфікою утаємниченої діяльності оперативних підрозділів ОВС, яка будується на принципах і методах, що не можуть піддаватися розголошенню. Тому було б краще процесуально надати слідчому можливість давати орієнтуючі вказівки без зазначення джерел і способів їх одержання. На цих позиціях ґрунтується і думка І. А. Малютіна, який вважає, що слідчий має право ознайомитися і використати матеріали оперативної справи у повному обсязі без вказівки на джерела їх одержання [5, с. 75].

При цьому вважаємо актуальною пропозицію Р. І. Назаренка, котрим пропонується вдосконалити ч. 3 ст. 114 КПК «Повно-

важення слідчого» таким положенням, як «наділити слідчого правом дачі органу дізнання письмових вказівок (доручень) про проведення розшукових і процесуальних дій не тільки по кримінальній справі, але й по матеріалам попередньої перевірки інформації про злочин», що, на думку автора, сприятиме удосконаленню кримінально-процесуальних відносин між названими суб'єктами та врегулює процесуальний порядок їх взаємодії [6, с. 13]. З цього погляду вважаємо, що слідчий апарат необхідно підготувати до оперативних методів і засобів отримання інформації і надати їм до неї доступ звичайно в дещо обмежених рамках. Це надасть змогу слідчому зорієнтуватися в спрямуванні оперативного працівника на вибір більш доцільних оперативних методів і засобів роботи з кримінальної справи.

Виходячи з цього, буде доцільно надати слідчому право приймати рішення про проведення органом дізнання оперативно-розшукових заходів у вигляді вказівки. Адже саме у вказівці він може обґрунтовано перерахувати слідчі та розшукові дії і орієнтувати оперативні заходи, які необхідно провести по кримінальній справі; конкретизувати доручення, які саме розшукові дії потрібно провести та на які (на загальному рівні) оперативні заходи орієнтувати оперативного працівника. Відомо, що їх перелік подано у відомчих нормативних актах МВС України та ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», положення якого є оприлюдненими для всього населення України. Вважаємо, що слідчий може зорієнтувати оперативного працівника, застосування яких оперативно-розшукових заходів він вбачає доцільним у даній кримінальній справі.

Підтвердженням такої думки є згадана вище ст. 103 КПК та ст. 104 КПК України, котра зобов'язує орган дізнання після передачі справи слідчому виконувати оперативно-розшукові дії і повідомляти слідчого про їх наслідки. Тим паче, у ст. 66 КПК зазначено, що слідчий у справах, які перебувають у його провадженні, вправі доручити підрозділам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, провести оперативно-розшукові заходи.

Список використаних джерел

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн.: станом на 20 жовт. 2008 р. — Офіц. Вид. / А. В. Паливода. — К., 2008. — 200 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 22. — Ст. 303.

3. Гуткин И. М. О соотношении понятий «оперативно-разыскные меры» и «разыскные действия» в советском уголовно-процессуальном законодательстве / И. М. Гуткин // 50 лет Советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия. — Л., 1972. — С. 60–68.
4. Ларин А. М. Проблемы расследования в советском уголовном процессе: дисс ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / А. М. Ларин. — М., 1970. — 324 с.
5. Малютин І. А. Підстави та процесуальний порядок зупинення попереднього розслідування: організаційно-правові питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / І. А. Малютин. — Київ, 2000. — 191 с.
6. Назаренко Р. І. Характеристика кримінально-процесуальних відносин на початковому етапі досудового провадження: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Р. І. Назаренко. — Київ, 2001. — 20 с.
7. Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України: навч. посіб. для студентів юрид. спеціальностей вищих закладів освіти / [за ред. Ю. М. Грошевого]. — Харків : Право, 2002. — 160 с.
8. Осипов А. Ф. Вопросы соотношения уголовно-процессуальной и оперативной деятельности / А. Ф. Осипов. — М. : НИ и РИО Академии МВД СССР, 1976.
9. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні правовідносини слідчого з органом дзнання, начальником слідчого відділу та прокурором: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / М. А. Погорецький. — Харків, 1997. — 17 с.

В. Коваленко

Полтавський інститут економіки і права, м. Полтава

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

В останній чверті ХХ століття людство вступило в нову стадію розвитку: настала епоха інформаційного суспільства. Японський вчений Йонезі Масуда задовго до цього прорікав такий перебіг подій. Але його ідеї не мали тоді підтримки. Та невдовзі інформаційна революція сталася, внаслідок чого почалося формування інформаційного суспільства, інформаційної культури.

Нині можна впевнено говорити, що ми переживаємо переломний період розвитку цивілізації. Висновок В. Вернадського про превалювання у ХХ столітті загальнопланетарного розуму стає у ХХІ столітті реалією: техногенну діяльність людства можна порівняти з найгрізнішими геологічними процесами.

У 1970-і роки доктрина постіндустріального (інформаційного) суспільства стала однією з панівних у західній соціології. Термін

«інформаційне суспільство», введений в науковий обіг на початку 1960-х, фіксує одну з найважливіших характеристик суспільства, об'єднаного єдиною інформаційною мережею. Розвиток інформаційних технологій у 1980-і, а особливо в 1990-і роки, почав визначати економічний потенціал будь-якої держави.

Основу теорії інформаційного суспільства заклали Д. Белл, Т. Стоунер, А. Турен, У. Дайзард, Е. Тоффлер. Саме в їхніх фундаментальних працях 1970-х — 1980-х років було окреслено основні риси цього суспільства («третя хвиля» за Е. Тоффлером).

Інформаційне суспільство — соціологічна й футурологічна концепція, де основним фактором суспільного розвитку є виробництво й використання науково-технічної та іншої інформації. Нині футурологи, політологи, філософи, історики дискутують, чи є це суспільство різновидом постіндустріального суспільства, а чи новою фазою історичного розвитку передових країн.

Так, Д. Белл основними ознаками нового суспільства вважає перетворення теоретичних знань на джерело інновацій та визначальний фактор політики. Це суспільство, у якому панує сервісна економіка, причому швидко зростає кількість працівників сервісу в системі охорони здоров'я, освіти, управління.

Е. Тоффлер формулює основні принципи «коду» нової цивілізації (протиставляючи їх принципам індустріальної цивілізації — «другої хвилі»): дестандартизація, деспеціалізація, десинхронізація, деконцентрація, демаксимізація, децентралізація. Ці принципи характерні для всіх сфер, на які Е. Тоффлер поділяє суспільство: техносфери, соціосфери та інфосфери — системи виробництва й розподілу інформації. Вважаючи, що цивілізація, яка нині народжується, суперечить старій традиційній індустріальній цивілізації, вчений зазначає, що вона є одночасно і високо-технічною і антиіндустріальною.

Інформаційне суспільство («третя хвиля») породжує нові інститути, відносини, цінності — те, що Е. Тоффлер називає новим ладом життя. Інформаційна цивілізація радикально перетворює соціокультурний простір, формуючи інформаційну культуру. Це поняття досить багатогранне і використовується в різних значеннях. Наприклад, говорячи про інформаційну культуру когось чи чогось, про культуру інформації тощо, автор вживає цей термін у широкому сенсі, розуміючи культуру інформаційного суспільства. Новий сценарій світового розвитку формує свою систему цінностей, а цінності санкціонують той чи інший тип діяльності і притаманні йому цілі.

Техногенна цивілізація з'явилася у європейському регіоні приблизно в XVI столітті. Народилася ця культура внаслідок двох мутацій традиційних культур: культури античного полісу й культури європейського християнського Середньовіччя. Їх синтез сформував ядро системи цінностей, на яких ґрунтується техногенна цивілізація. Техніко-технологічний прогрес став фундаментом її розвитку. Необхідно відразу зазначити, що часто цей техніко-технологічний прогрес протягом життя одного покоління змінював предметне середовище, у якому жила людина, а разом з тим змінювався й тип соціальних комунікацій, відносин людей, соціальні інститути. Причому динамізм техногенної цивілізації різко контрастує з консервативністю традиційних суспільств, де види діяльності, їх засоби й цілі змінюються дуже повільно, іноді протягом століть. Саме техногенна культура створила систему цінностей, які заклали основу інформаційного суспільства. Вважаємо, що базисні цінності життєвих смислів і світоглядних орієнтирів цієї культури концентровано можна виразити таким чином:

- розуміння людини як діяльної істоти, котра протистоїть природі й призначення якої полягає в перетворенні природи та підкоренні її своїй владі;
- розуміння людської діяльності як процесу, спрямованого на перетворення об'єктів і підкорення їх собі;
- перетворення світу як домінуючий фактор техногенної культури, причому креативні перетворення поширюються не лише на природні, але й на соціальні об'єкти, які стають предметами соціальних технологій;
- розуміння природи як неорганічного світу, репрезентованого матеріалами й ресурсами для людської діяльності;
- цінність активної, суверенної особистості, пріоритет ідеалу вільної індивідуальності, автономної особистості, яка вписується в різні соціальні спільноти, маючи рівні права з іншими;
- пріоритети індивідуальних свобод і прав людини, яких не знали традиційні культури;
- особливе місце посідає цінність інновацій і прогресу, інновації стають головною цінністю;
- пріоритет цінності науки, наукова раціональність стає домінантою в системі людського знання;
- особливе розуміння влади й сили: не тільки влада людини над людиною, але й влада над об'єктами, на які спрямовані силові впливи задля панування над ними, причому сюди включають не лише природні, а й соціальні системи;

– соціальний прогрес розглядається як позитивна діяльність людини, обумовлена знанням законів зміни об'єктів.

Українська самобутність визначається, на нашу думку, симбіозом двох різних культур і відповідних їм способів життя. Це пов'язано, передусім, зі значними модернізаційними процесами, впливом західного і східного досвіду на українське традиційне суспільство. Така взаємодія мала як позитивний, так і негативний вплив, породжуючи водночас непересічні здобутки в науці й культурі. Позитивним було те, що ми запозичили технології Заходу, елементи культури, а негативним — що Україна не могла упродовж тривалого часу сформувати хоча б елементи громадянського суспільства. Такий стан справ не дозволяв Україні увійти в русло прискореного, динамічного розвитку, яким прямував технологічно орієнтований Захід.

Таким чином, усі перетворення, що відбувалися у нас, мали переважно характер «модернізації навздогін», і це не давало можливості вчасно вписуватися в новий цикл, що означився в 1970-і роки на Заході і Сході. У цей час у передових країнах успішно розвивалася науково-технічна революція, яка й створила реальні фактори для переходу до інформаційного суспільства. Ми, будучи суспільством закритого типу, суспільством ідеологічного контролю над справами й думками, виявилися несприйнятливими до нових інформаційних технологій, були суспільством, яке можна визначити як антипод суспільству інформаційному, хоча в принципі мали можливість не стати такими.

Україна має необхідний історичний та й сучасний досвід для розвитку інформаційного суспільства. Зокрема, ще на початку 1950-х років у нас було створено третій у світі комп'ютер (після США та Великобританії), сформовано всесвітньо відому школу кібернетики й обчислювальної техніки під керівництвом академіків С. Лебедева і В. Глушкова, започатковано наукові напрями (штучний інтелект, багатопроцесорні електронні обчислювальні машини, теорія самоорганізації, системний аналіз тощо), завдяки яким світова кібернетика піднялася на новий якісний рівень.

В ході сучасних реформ Україна втратила певну частку свого інтелектуального й культурного потенціалу. Наша країна стала джерелом дешевої робочої сили для розвинутих країн Заходу й Сходу. В економічному плані це проявилось у занепаді власних багатоманітних наукомістких виробництв, в однобокому гіпертрофованому розвитку паливно-енергетичного комплексу, відпливі капіталу за кордон, зростанні державного боргу й фінансової залежності країни від транснаціональних компаній і банків.

У політичній і соціальній сфері спостерігається домінування компрадорської буржуазії, її пряма чи тіньова влада, часті кризи політичної системи, подальша диференціація доходів, низькооплачувана праця. У духовному плані — засилля західної низькопробної масової культури.

Можливості трансформації, мабуть, лежать більше в площині внутрішнього розвитку нашого суспільства. Тому сьогодні важливо виявити точки прояву нових цінностей, які можуть змінити колишню стратегію розвитку соціуму. Для цього необхідні не лише політичні умови, а й належне правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства.

Наше суспільство вступило в смугу правового вирішення розбудови інформаційного суспільства. Однак нам належить ще дуже багато попрацювати у цій сфері. Насамперед — розробити національну стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні та план дій з її реалізації; включити основні питання з розбудови інформаційного суспільства до програм діяльності Кабінету Міністрів, проектів державних програм економічного й соціального розвитку країни; забезпечити комп'ютерну грамотність населення, передусім шляхом створення освітньої системи, орієнтованої на використання нових інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості; створити національну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру та досягти інтеграції її із світовою інфраструктурою.

Список використаних джерел

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. — М. : Academia, 1999.
2. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. — М. : Наука, 1991.
3. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе / Р. Инглегарт // Новая постиндустриальная волна на западе. — М., 1999.
4. Новая технократическая волна на Западе / [под ред. М. Гуревича.]. — М. : Прогресс, 1986.
5. Проскуріна О. О. Інформаційне суспільство: можливості і політико-культурна реальність становлення в Україні / О. О. Проскуріна // Грани. — Дніпропетровськ, 2005. — № 1.
6. Тойнби А. Дж. Постижения истории: пер. с англ. / [сост. А. П. Огурцов]. — М. : Прогресс, 1991.
7. Тоффлер Э. Третья волна: пер. с англ. / Э. Тоффлер. — М. : ООО «Изд-во АСТ», 1999.

*Світлана Заковоротна
Миргородське міськрайонне управління юстиції,
м. Миргород*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Виховання прокурорських кадрів є самостійним напрямком кадрової роботи і знаходиться в тісному зв'язку з добором і розстановкою кадрів. Основним засобом виховання є виховний вплив, що містить у собі і морально-психологічну підготовку як напрям виховної роботи, пов'язаної з дедалі актуальнішим нині формуванням моральних якостей особистості прокурорського працівника.

Вважаємо, що виховний вплив має бути чітко вплетений у виховну роботу, що проводиться серед прокурорсько-слідчих кадрів. Щодо виховної роботи, то відповідно п. 1.2 Концепції виховної роботи в системі прокуратури Російської Федерації нею можна визначити комплекс взаємопов'язаних правових, організаційних, економічних, психолого-педагогічних заходів з виховання працівників прокуратури системи органів та установ прокуратури Російської Федерації в дусі неухильного додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, служіння інтересам суспільства та держави, виконання вимог закону та професійної етики прокурорських працівників [2].

Доцільно буде згадати і про міжнародні стандарти морально-етичних норм поведінки прокурорських працівників у контексті виховної (напрацьованої практикою) функції прокуратури. Так, відповідно до розділу 1 Стандартів професійної відповідальності та викладену основних обов'язків і прав прокурорів, прийнятих 23 квітня 1999 року Міжнародною Асоціацією Прокурорів, останні повинні [5]: а) завжди підтримувати честь та гідність своєї професії; б) завжди поводитись професійно, згідно з законом, правилами та етикою їхньої професії та ін.

В рекомендаціях Ради Європи щодо ролі прокуратури в системі кримінального судочинства, ухвалених Комітетом міністрів Ради Європи в жовтні 2000 року взаєминам між прокурорами і суддями, присвячений окремий розділ, в котрому пункти 19 і 20 стосуються саме етичної поведінки прокурорів у взаєминах із суддями [6]. Також у розрізі стандартів вихованості прокурорських працівників потрібно згадати розділ IV «Особиста поведінка» Європейських інструкцій з питань етики та поведінки прокурорів, запропонованих на конференції Генеральних прокурорів

Європи, котра відбулася в Страсбурзі 24–26 січня 2005 року, в якому виписано, що прокурори [7]: а) не повинні в приватному житті компрометувати своєю поведінкою діючу чи досягнуту чесність, законність та неупередженість органів прокуратури; б) завжди повинні поважати закон; с) повинні поводитись таким чином, щоб збільшувалась всенародна довіра до їхньої професії та ін.

На думку Є. М. Поповича, важливим аспектом дієвості етичного кодексу є наслідки, що тягнуть за собою порушення його вимог. Звісно, можна заперечити, що за порушення моральних вимог відповідальність має носити саме моральний характер, і навіть звинуватити автора у непослідовності, згадавши положення про неможливість змішування моральної і юридичної відповідальності. Але, якщо вимогою теперішнього часу є формалізація етичних стандартів прокурорської діяльності, логіка наукового пошуку вимагає формалізувати і відповідальність за порушення цих стандартів, інакше не має потреби у самому створенні такого Кодексу, а етичні вимоги можуть залишатися на рівні неформалізованої корпоративної етики, як це відбувається сьогодні. З цього приводу, на думку вченого, є корисним звернення до досвіду окремих країн, в яких вже деякий час діють схожі етичні кодекси [12].

Слід зазначити, що в прокуратурі Російської Федерації ще в 1994 році була розроблена концепція добору, розстановки, закріплення і виховання кадрів органів прокуратури [4]. До того ж, 17 березня 2010 року з метою встановлення правил поведінки та норм службової етики прокурорського працівника у професійній та позаслужбовій діяльності Генеральним прокурором Російської Федерації було підписано наказ №114 «Про затвердження та введення в дію Кодексу етики прокурорського працівника Російської Федерації і Концепції виховної роботи в системі прокуратури Російської Федерації» [2].

Наразі в органах прокуратури України відсутній кодекс професійної етики прокурора і слідчого (хоча його проект існує вже понад 6 років) [1], а відтак етичні взаємини прокурорських працівників належним чином не врегульовані. Тому, погоджуючи думки М. Косюти [10, с. 204] та В. Долежана [9, с. 68], М. М. Бурбики [8, с. 29] та І. В. Озерського [11, с. 338], вважаємо, сукупність всіх вимог до працівників органів прокуратури в аспекті дотримання норм професійної етики слід викласти в спеціальному Кодексі професійної етики прокурора і слідчого, схваливши його на рівні Всеукраїнської конференції працівників прокуратури, чи хоча б на засіданні Української асоціації проку-

ровів (УАП). Що цілком узгоджується з пунктом 2.2. Статуту УАП, в котрому передбачається, що діяльність асоціації спрямована на сприяння активному пропагуванню морально-етичних норм і правил серед прокурорських працівників [13].

На нашу думку, до методів організаційно-правового та психологічного впливу слід віднести: постановку завдання; перевірку виконання інструкцій, вказівок, розпорядження, наказу, вимог Закону; висування на керівні посади; експертна оцінка за результатами висування в резерв, на керівні посади; атестування; система стягнень та заохочень (як матеріальних, так і моральних); психологічне консультування; проведення розмов з сім'єю працівника; оптимізація у прокурорському колективі належного морально-психологічного клімату; обмін досвідом; активна громадська робота працівників; зустріч з ветеранами прокуратури; створення та робота конфліктних комісій; удосконалення нормативно-правового врегулювання виховного впливу на прокурорських працівників, наприклад, шляхом закріплення таких нормативно-правових орієнтирів виховного процесу, як прийняття кодексу професійної етики прокурора і слідчого, чи прийняття концепції виховання кадрів органів прокуратури).

Список використаних джерел

1. Кодекс професійної етики та поведінки прокурора [Електронний ресурс]: проект від 31.05.2005 р. — Режим доступу: <http://www.uap.org.ua/ua/activity>.
2. Об утверждении и введении в действие Кодекса этики прокурорской работы работника Российской Федерации и Концепции воспитательной работы в системе прокуратуры Российской Федерации: приказ Генерального прокурора Российской Федерации от 17 марта 2010 года № 114 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.genproc.gov.ru/documents/orders/document> — 14294.
3. Концепция подбора, расстановки, закрепления и воспитания кадров органов прокуратуры (кадровая политика) // НИИ ПУЗ и П. — М., 1995. — 36 с.
4. Концепція реформування кримінальної юстиції України: затв. указом Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008 / Міністерство юстиції України. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/13720>.
5. Стандарти професійної відповідальності, основні обов'язки та права прокурорів (23 квітня 1999 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.iap-az.net/standarti.html>.
6. Рекомендація R (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 6 жовтня 2000 року]. — Режим доступу: www.uap.org.ua/ua/actions/point-of-view/prosecutors-part-in-the-system-of-criminal-trials/index.html.

7. Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів (2005) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uap.org.ua>.
8. Бурбика М. М. Робота з персоналом в органах прокуратури України: організаційно-правові питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Бурбика Михайло Михайлович. — Харків, 2007. — 191 с.
9. Долежан В. Кодекс прокурорської етики: яким йому бути? / В. Долежан // Прокуратура. Людина. Держава. — 2005. — № 12 (54). — С. 63–68.
10. Косюта М. В. Прокуратура України: [навч. посіб.] / Косюта М. В. — [2-ге вид., допов. і виправ.]. — Одеса : Юрид. літ., 2008. — 312 с.
11. Озерський І. В. Правові та психологічні засади прокурорської діяльності: дисс. ... докт. юрид. наук: 19.00.06 / Озерський Ігор Володимирович. — К, 2011. — 664 с.
12. Попович Є. М. Управління органами прокуратури України: організаційно-правові проблеми: дисс. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / Є. М. Попович. — Харків, 2010. — 373 с.
13. Статут Української асоціації прокурорів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uap.org.ua/ua/about/statute.html>.

Віра Яковенко

ВМУРОЛ «Україна», м. Полтава

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Формування в Україні правової, демократичної держави визначається як одне з головних завдань переосмислення ролі й місця виконавчої влади в системі органів державної влади, пошуку конструктивної моделі виконавчої влади з використанням зарубіжного та національного історичного досвіду. Сучасний етап розвитку України деякі вітчизняні вчені називають «перехідним періодом» — *періодом переходу до нової системи суспільних відносин і політико-державного устрою* [8, с. 59].

Із здобуттям незалежності України реформування адміністративно-державного управління ґрунтувалося переважно на механічному запозиченні західних моделей, малоприспособлених до українського соціокультурного середовища. Наслідком реалізації цієї стратегії стало створення гібридної системи адміністративно-державного управління, що має еkleктичний характер, склалася в результаті автоматичного перенесення переважно західних політичних інститутів і процедур на український ґрунт [7, с. 24].

Сьогодні особливо актуально розглянути можливості й перспективи розвитку адміністративно-державного управління в Україні в руслі намічених перспектив для того, щоб своєчасно позна-

чити проблемні зони і знайти можливі альтернативні рішення найбільш значущих проблем [9, с. 3].

Від державної влади, яка закріплювала і суворо дотримувалася принципів панування і переважання інтересів держави над інтересами суспільства і особи, почався шлях поступової трансформації до державної влади, яка повинна, врешті-решт, навчитися захищати інтереси особи, суспільства і держави на принципах рівноправності [10, с. 3]. Розбудова державності України має супроводжуватися відповідним розвитком та удосконаленням державної служби. Метою реформування цього інституту є становлення справді професійної, високоєфективної, стабільної та авторитетної державної служби.

У межах реалізації положень реформи прийнято державні цільові програми: «Програма розвитку державної служби на 2005–2010 роки» [5], «Комплексна програма підготовки державних службовців» [2], «Наукова програма дослідження розвитку державної служби та вдосконалення кадрового забезпечення державного управління» [3], «Програма підготовки та залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання» [4].

Потребує подальшого удосконалення законодавча та нормативно-правова база про державну службу на основі принципів законності і верховенства права, відкритості та прозорості діяльності, орієнтації на потреби споживачів своїх послуг, використання найкращих напрацювань вітчизняних та зарубіжних науковців у цій галузі тощо.

Ще однією спробою реформування чинної державно-управлінської моделі влади є спроба впровадження конституційної реформи в Україні, що передбачала впровадження наступних змін:

- перерозподіл повноважень між парламентом і Президентом;
- зміну статусу, механізмів формування та засад діяльності уряду;
- запровадження пропорційної системи виборів до Верховної Ради;
- децентралізацію влади та запровадження трирівневої системи адміністративно-державного устрою [1].

Слід відзначити, що з часу свого проголошення конституційна реформа стикнулася з труднощами у реалізації, пов'язаними з такими факторами:

1) невизначеністю і суперечливістю цілей, поставлених ініціаторами реформи на різних етапах конституційного процесу;

2) невизначеністю зовнішньополітичної ситуації: триває балансування основних політичних гравців країни між Заходом і Сходом у пошуках політичної підтримки [11].

Для стабілізації політичної ситуації в країні та виходу з кризового становища у взаємодії гілок влади слід усвідомити, що впровадження конституційної реформи є не разовий акт, а складний та поступовий процес, що повинен супроводжуватися застосуванням правового, адміністративно-управлінського, муніципально-самоврядного, матеріально-фінансового, інформаційно-комунікативного, громадянського та морального аспектів та мати на меті створення ефективної та відповідальної перед суспільством влади [7, с. 24].

Необхідно також дотримуватися чіткої логіки, послідовності дій з реалізації реформ, враховуючи основні їх риси: формування політики реформ; невідкладність та довгостроковість реформ; послідовність та компетентність реформ; вираження та узагальнення інтересів, а також їх урегулювання, стимулювання і обмеження; довіра до реформ; координація заходів реформ на всіх рівнях, тобто застосування до них комплексного підходу [8, с. 76–79].

Сьогодні вимагає враховувати потреби реалізації історичних тенденцій розвитку українського суспільства. Творче переосмислення взаємодії гілок влади у минулому дозволяє винести уроки стосовно поновлення в сучасному українському суспільстві того, що виправдало себе в історичному досвіді українського народу. Наразі перед країною стоїть проблема вибору, що полягає в тому, щоб знайти найефективніші варіанти та моделі трансформації, в результаті якої Україна матиме справжні історичні досягнення, а не ситуативну користь для політичних сил та деяких політиків.

Список використаних джерел

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ // Інтернет ресурс. — Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>.
2. Комплексна програма підготовки державних службовців [Електронний ресурс]: указ Президента України від 9 листопада 2000 р. №1212. // Офіційний сайт ВРУ. — Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>.
3. Наукова програма дослідження розвитку державної служби та вдосконалення кадрового забезпечення державного управління [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2001 р. № 953 // Офіційний сайт ВРУ. — Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>.
4. Програма підготовки та залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання [Електронний ресурс]: постанова Кабінету

- Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1444 // Офіційний сайт ВРУ: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>.
5. Програма розвитку державної служби на 2005–2010 роки [Електронний ресурс]: постановою Кабінету Міністрів України від 8 червня 2004 р. № 746 // Офіційний сайт ВРУ:.. — Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>.
 6. Концепція Державної цільової програми реформування державного управління та державної служби на 2011–2015 роки. Проект Головного управління державної служби України, розроблений на виконання доручень Президента України та Прем'єр-міністра України, для громадського обговорення станом на 20.05.2010. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://crps.sumynews.com/policy-development/institutional-reform-of-public-administration-at-the-2011-2012-biennium.htm>.
 7. Бакуменко В. Д. Необхідність та основні напрями реалізації реформи політичної системи України / В. Д. Бакуменко, Ю. П. Сурмін // Політична реформа — гарантія демократичного розвитку українського суспільства: наук.-метод. матеріали на допомогу лекторам / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. — К. : Вид-во УАДУ, 2008. — С. 24–41.
 8. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: монографія / Кол. авт.; Відпов. ред. проф. Н. Р. Нижник. — К. : Вид-во УАДУ, 2007. — 448 с.
 9. Дьомін О. Роль адміністративної реформи у державотворенні на сучасному етапі / О. Дьомін // Право України. — 2009. — № 5. — С. 3–7.
 10. Литвин В. М. Сценарії для України / В. М. Литвин // Дзеркало тижня. — 2007. — № 16 (645). — 28 квіт. — 11 трав.
 11. Система стримувань і противаг: до і після політичної реформи [Електронний ресурс]: інформ. бюл. Міжнар. центру перспект. дослідж. — Режим доступу: [/www.icps.com.ua](http://www.icps.com.ua).
 12. Яримистий М. Напрямки реформування системи державного управління та державної служби [Електронний ресурс] / Микола Яримистий. — Режим доступу: [//http://www.cppk.cv.ua/i/2228425.pdf](http://www.cppk.cv.ua/i/2228425.pdf).

Валентина Вишковська

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ОСВІТА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Однією з основних проблем забезпечення розвитку юридичної освіти в Україні у напрямі інтеграції до європейського освітнього простору є пошук та впровадження нових ідей, рішень, методів і механізмів для модернізації змісту і форм навчання, підвищення якості підготовки фахівців відповідно до європейських та світових стандартів. Незважаючи на певні досягнення у розробленні

нових підходів, технологій і методів навчання у сфері підготовки висококваліфікованих юристів у вищих навчальних закладах, що готують бакалаврів, спеціалістів та магістрів права, бракує усунення прогалин та вирішення застарілих проблем, продиктованих часом та світовим досвідом, бракує системних досліджень інновацій у сфері юридичної освіти, акумулювання найкращого зарубіжного і вітчизняного досвіду, практики.

Вимоги до професійної підготовки юристів у усьому світі є надзвичайно високими, до того ж постійно ускладнюється професіограма представників правничої професії, ось чому їхні професійні стандарти підлягають системному перегляду з урахуванням розвитку права, правових систем, тих змін, що відбуваються у політико-правовому житті кожної держави і світу в цілому, нових суспільних потреб тощо [2, с. 152–154].

Основними факторами і процесами, що спричиняють зміни та стимулюють нововведення в сучасній вищій юридичній освіті загалом та клінічній освіті зокрема, є: динамічний розвиток правового знання, збагачення його новими правовими поняттями і категоріями, зміни в системі і класифікації правових наук, зокрема формування і поява нових галузей права і відповідно галузей законодавства, інтеграція і диференціація у розвитку права, міждисциплінарність сучасних правових знань, постійне розширення сфер правового регулювання, активні кодифікаційні процеси, зокрема, прийняття нових кодексів та інших нормативно-правових актів, ратифікація Україною нових міжнародно-правових документів, розвиток нових міжнародно-правових інститутів, глобальне розширення інформаційно-правового простору, актуалізація проблем гармонізації українського та європейського законодавства, зокрема проблеми імплементації міжнародно-правових норм у систему національного законодавства; входження у європейський освітній простір, реалізація положень Болонської декларації у системі підготовки вітчизняних правників, інтернаціоналізація вищої юридичної освіти, поява інтегрованих міжнаціональних правових досліджень, інтенсифікація міжнародної співпраці викладачів, науковців, студентів та ін.

Усе це зумовлює необхідність постійного оновлення змісту юридичної клінічної освіти відповідно до результатів наукових досліджень та реальних суспільних і фахових потреб. Йдеться не лише про розширення спектру фахових дисциплін, а й запровадження інноваційних стратегій, що дозволить готувати витребуваних у сучасних умовах спеціалістів із нових напрямів права.

Російський вчений-гуманіст П. Редкін ще у далекому 1846 році поставив перед правознавцями наступні завдання: «...усвідомити своє особисте покликання в сучасній діяльності, особливо серед свого народу та в спільному житті людства; розвивати власну особисту, народну та загальнолюдську сутність; приготувати всього себе для служіння своєму народу і всьому людству, на виконання в діяльності всіх обов'язків власного звання, на задоволення особливим сучасним вимогам свого народу та загальним вимогам людства» [1, с. 31–37]. З чого випливає, що юрист та юридична освіта як взаємопов'язані елементи мають крокувати в ногу не лише потребами власного народу, а й згідно «вимогам людства».

Юридична клінічна освіта, як одна з інноваційних стратегій отримання знань, активно впроваджується в уже існуючі педагогічні системи в Україні та стає більш поширеною практикою, яка підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Збільшення кількості випускників-юристів в Україні щороку створює додаткові труднощі для системи юридичної практики. Для більшості студентів можливість ознайомитися з практичною стороною юридичної діяльності зводиться до мінімуму. Тому клінічна юридична освіта розширює можливість практичної діяльності студентів. Проте, зважаючи на розвиток процесів у державі, вона потребує удосконалення та має відповідати світовим стандартам, що у свою чергу вимагає вирішення багатьох існуючих проблем.

Відчутною є дистанція в плані матеріально-технічного, зокрема комп'ютерного забезпечення процесу клінічної освіти. Так, далеко не кожен ВНЗ, що готує юристів, містить у своїй структурі юридичну клініку, яка має власну довідково-пошукову систему, освітні інновації, обладнана на основі сучасних технічних досягнень, оснащена електронними та мультимедійними програмами та підручниками. Подальшого наукового обґрунтування потребують питання правового регулювання діяльності юридичних клінік, проведення відповідних компаративних, соціально-педагогічних досліджень.

У клінічній юридичній освіті перспективними є, насамперед, інтерактивні методики, спрямовані на формування й закріплення практичних навичок роботи з клієнтами, вирішення професійних проблем різного ступеня складності, роботи з судово-процесуальними документами: проблемний метод, запрошення спеціалістів, соціальні проекти, аналіз правової ситуації; судові слухання; метод інтерв'ю (інтерв'ювання) та консультування клієнта; переговори; навчаючи вчуть та інші [3].

Отже, юридичну клінічну освіту можна вважати принципово важливим елементом всієї юридичної освіти та процесу підготовки фахівців. Звідси, удосконалення організації та діяльності юридичних клінік відповідно до світового рівня, слугуватиме дієвим механізмом модернізації та реформування не лише університетської освіти, але й усієї системи вищої школи в Україні, прискоривши її входження в загальноєвропейський освітній простір.

Список використаних джерел

1. Гуляихин В. Н. Юридическое образование как фактор и средство правовой социализации российских граждан / В. Н. Гуляихин // Право и образование. — 2010. — № 10. — С. 31–37.
2. Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти: бібліографічний покажчик (1995–2006) / [укл. Н. В. Артикуца, О. М. Клоченок, Т. О. Ліщук]. — К. : СтилоС, 2007. — 616 с.
3. Лефтерова Є. Використання інтерактивних методів під час навчання фахівців юристів у системі вищої школи [Електронний ресурс] / Є. Лефтерова. — Режим доступу: <<http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php>>.

Анатолій Андріюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. дубно

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Світ навколо України стрімко і суттєво змінюється. В умовах глобальних трансформацій відбуваються масштабні зміни в сучасних міжнародних відносинах. Колишні орієнтири міжнародної політики зміщуються під впливом потужних і водночас дедалі менш передбачуваних факторів. Такою ж динамічною, як сучасний світ, спрямованою у майбутнє, а не в минуле, повинна стати і зовнішня політика України.

Участь нашої держави у міжнародних організаціях, глобальних і регіональних інтеграційних процесах має бути не самоціллю, а гнучким і ефективним інструментом реалізації її національних інтересів, що адекватно відповідає сучасним міжнародним умовам та викликам. Необхідно поступово переходити від політики пасивного забезпечення геополітичного балансу інтересів України між Заходом та Росією, коли наша країна залишається заручником великої глобальної гри наддержав, від копіювання зовнішньополітичних інтеграційних моделей зразка 1990-х років

до активної участі України у формуванні нового світового порядку. Треба не підпорядковувати свої інтереси інтересам більш великих та активних держав, рівно як і не пристосовуватися до міжнародних структур та геополітичних умов, які відходять у минуле, а брати безпосередню участь у формуванні нової інституційної інфраструктури розвитку системи міжнародних відносин.

Головним пріоритетом зовнішньої політики України у сучасний період повинна стати ефективна реалізація стратегії європейської інтеграції України, пов'язана з суттєвими змінами і змісту, і тактики її впровадження в життя. Змінюється інституційна структура єдиної Європи, формується нова правова база відносин між Європейським союзом (ЄС) і Україною. На порядок денний постає питання про здійснення реалістичної політики щодо європейської інтеграції. Ця політика має ґрунтуватися на стратегічних відносинах між Україною та ЄС, визначених відповідними політико-правовими актами [1, с. 56].

На порядку денному стоїть питання про надання Україні статусу асоційованого члена ЄС та публічного підтвердження можливості вступу України до ЄС у середньостроковій перспективі. Цей статус має передбачати більш високий рівень і більш різноманітні форми відносин з ЄС у порівнянні з тими країнами, які підпадають під дію стандартних умов Європейської політики сусідства.

У першу чергу слід звернути увагу на внутрішньополітичне забезпечення стратегії європейської інтеграції: створення або чітке визначення координуючого органу виконавчої влади з питань європейської інтеграції, організаційне, кадрове та нормативне забезпечення прискореної реалізації Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, ефективне виконання державними структурами зобов'язань України у відносинах з ЄС.

Необхідно також надати пріоритетного характеру розвитку тісної співпраці з ЄС, в першу чергу в економічній та енергетичній сферах. Йдеться не лише про приєднання України до зони вільної торгівлі з Євросоюзом, а про участь України в розробці і реалізації Енергетичної стратегії ЄС, особливо в розвитку мережі транзиту енергоносіїв, транспортної інфраструктури, транскордонного економічного співробітництва, а також про державне сприяння просуванню українських виробників товарів і послуг на європейській ринку та захисту їх інтересів, і одночасно, демонстрація інвестиційних можливостей України [2, с. 245].

Шлях України до ЄС має пролягати не лише через активний переговорний процес з Брюсселем, Європейською комісією та

іншими керівними структурами Євросоюзу, а також через динамічний розвиток двосторонніх відносин з окремими країнами ЄС, в першу чергу з найбільш впливовими державами Євросоюзу.

Другий принципово важливий напрям зовнішньої політики України — забезпечення національної безпеки країни у глобальному та регіональному вимірі. Внутрішньо-українська дискусія з цього питання зайшла у глухий кут, розколовши і населення країни, і політичний клас на два табори — прихильників і противників вступу України до НАТО. Необхідно відійти від цієї небезпечної дилеми. Україна (можливо, разом з іншими європейськими країнами) має активно просувати процес створення нової загальноєвропейської системи регіональної безпеки, рівноправними учасниками якої можуть стати країни-члени ЄС, європейські країни-члени НАТО, Україна та інші країни Європи, які не входять до складу ЄС або НАТО. Ця система безпеки може поступово формуватися шляхом відповідної трансформації (реформування) існуючих в Європі відповідних структур.

Важливою умовою реалізації стратегії зовнішньополітичного розвитку є зростання міжнародного авторитету України, активна участь нашої країни в процесах глобалізації, в формуванні багатопольярної структури міжнародних відносин та інституційної інфраструктури нового світового порядку. Особливе значення у цьому контексті повинні мати зусилля по відстоюванню інтересів України в процесі реформування ООН, розвитку та трансформації інших впливових міжнародних організацій. Доцільно забезпечити пріоритетний розвиток економічних і політичних відносин з новими потужними економічними країнами (Китай, Індія, Бразилія), що об'єктивно має сприяти зростанню української економіки [3].

Статус регіонального лідера Україна повинна забезпечувати не лише на рівні політичних декларацій та через ініціювання нових міждержавних утворень, а головним чином через посилення свого економічного, політичного і соціального потенціалу, через активну і гнучку дипломатію.

Перед Україною сьогодні стоїть драматичний виклик — або ми оновлюємо і модернізуємо політичну, адміністративну і соціально-економічну систему країни, забезпечуємо конкурентоспроможність нашої держави в глобальних змаганнях, або нас поглине прірва нескінчених криз і конфліктів і ми будемо відкинута на периферію сучасних світових процесів.

Список використаних джерел

1. Бурмака С. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни настійно вимагають активізації вітчизняної економічної дипломатії / С. Бурмака // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 9.
2. Копійка В. В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна / В. В. Копійка. — К. : Юридична думка, 2005. — 448 с.
3. Україна — 2015: національна стратегія розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.semynozhenko.net/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf>.

Оксана Гнатюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН ВІД БЕЗРОБІТТЯ

Сучасний етап зайнятості населення в Україні є певною перепоною для стабільного економічного зростання країни, подолання безробіття, соціального захисту громадян на ринку праці. І тому на даному етапі набуває особливої значущості здійснення регулюючих заходів, спрямованих на ліквідацію даних проблем, а особливо прихованого безробіття. Однією з найскладніших соціально-економічних проблем в умовах ринкової трансформації економіки України є формування національного ринку праці. Ринкова система супроводжується зростанням рівня та тривалості безробіття, розвиток вимушеної неповної та неформальної зайнятості, нелегальної трудової міграції. Це і визначає актуальність теми, що обрана нами.

Метою даної роботи є дослідження і визначення сучасних тенденцій зайнятості та соціального захисту населення України. Досягнення поставленої мети вимагає реалізації наступних дослідницьких завдань: визначити поняття соціального захисту та соціально-економічну суть зайнятості; охарактеризувати структуру та динаміку зайнятості; дати оцінку рівню безробіття та прослідкувати його вплив на зайнятість; окреслити основні риси соціального захисту населення.

Об'єктом дослідження є зайнятість та соціальний захист населення.

Предметом дослідження є стан зайнятості та соціального захисту населення в межах України та його державне регулювання.

Зайнятість населення — це категорія, яку розглядають з двох позицій: економічної та соціальної.

На думку В. М. Петюха, зайнятість з економічних позицій суспільства — це діяльність працездатного населення, пов'язана зі створенням суспільного продукту або національного доходу [3, с. 135].

Зайнятість із соціальних позицій — це, наприклад, зайнятість такими видами діяльності, як навчання в загальноосвітніх школах, інших денних навчальних закладах, служба в армії, зайнятість у домашньому господарстві, виховання дітей, догляд за хворими і людьми похилого віку, участь у роботі громадських організацій, тобто вона відображає потребу людини в самовираженні, а також у задоволенні матеріальних і духовних потреб через дохід, який особа отримує за свою працю.

Виходячи з вище розглянутого, зайнятість — це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, що не суперечить законодавству і, як правило, приносить заробіток (трудоий дохід). Це надзвичайно важливе явище соціально-економічного життя суспільства, яке далеко не вичерпується проблемами безробіття.

Безробіттям означаємо соціально-економічну ситуацію в суспільстві, за якої частина активних працездатних громадян не може знайти роботу, яку вони здатні виконувати, що обумовлена переважанням пропозиції праці над попитом на неї. Хоча й існує думка, що безробіття є стимулятором трудової дисциплінованості і активності працюючого населення, однак соціально-економічні втрати від безробіття настільки значні, що в усьому світі докладається багато зусиль для його мінімізації, і все ж жодній країні не вдається ліквідувати його повністю [2, с. 82].

За визначенням Міжнародної організації праці, безробітні — це особи у віці 15–70 років (як зареєстровані, так і незареєстровані громадяни в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють три умови: не мають роботи (прибуткового заняття), шукають роботу або намагаються організувати власну справу, готові приступити до роботи протягом наступних 2 тижнів. До цієї категорії належать також особи, що навчаються за направленнями служби зайнятості, знайшли роботу і чекають відповіді або готуються до неї приступити, але на даний момент ще не працюють.

Згідно статі 2 Закону України «Про зайнятість населення» безробітними визнаються працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи. Безробітними визнаються також інваліди, які не досягли пенсійного віку, не працюють та зареєстровані як такі, що шукають роботу [1].

Як бачимо, офіційна система обліку безробіття в Україні занижує реальні показники, оскільки велика частка безробітних таки-

ми не вважаються, тому що вони з різних причин не реєструються в службі зайнятості. У вивченні проблеми безробіття велика увага приділяється аналізу його видів. Критеріями вирізнення видів безробіття є причини його виникнення та тривалість, а основними видами безробіття вважаються структурне, фрикційне, циклічне, а також інституційне безробіття.

Важливе місце на ринку праці (у проведенні соціального захисту) займає біржа праці. Цей інститут інфраструктури ринку праці в Україні називається Державною службою зайнятості. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», де у статі 18 п. 2 зазначається, що послуги, пов'язані із забезпеченням зайнятості населення, надаються державною службою безплатно [1]. Її головними функціями є: аналіз і прогнозування попиту та пропозиції на робочу силу, інформування про стан ринку праці; консультування громадян і власників підприємств, організацій, установ про можливість отримання роботи і забезпечення робочої сили; облік вільних робочих місць і громадян, які звертаються в питаннях працевлаштування; допомога громадянам у підборі підходящої роботи, а роботодавцям в підборі необхідних працівників; організація професійної підготовки і перепідготовки громадян, які лишилися без роботи; надання послуг відносно працевлаштування і профорієнтації незайнятого населення; реєстрація безробітних; участь у підготовці перспективних і поточних програм зайнятості і заходів щодо соціального захисту різних верств населення від безробіття.

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується поступовим виходом з економічної кризи, що проявляється у поступовому збільшенні обсягів виробництва, стабілізації національної валюти, зменшення інфляційних процесів та покращенні ситуації на ринку праці. Основна проблема ринку праці України є скорочення попиту на працю, що найчастіше приводить до прихованого безробіття в офіційному секторі ринку праці, зайнятості в неформальному та нетоварному секторах, посилення зовнішньої трудової міграції, ніж до відкритого безробіття, зареєстрованого закладами з питань працевлаштування. Дослідження робочої сили, що періодично проводяться в Україні, виявляє набагато вищий рівень безробіття порівняно з даними, які опубліковує державна служба зайнятості

Щодо соціального забезпечення материнства і дитинства в Україні, то воно має надзвичайно скромні обсяги. А якщо говорити про окремі види допомоги, то найбільші зміни спостерігаються у одноразовій допомозі при народженні дитини. І слід зазначити, що ці зміни

є позитивними. Також важливою складовою соціального захисту населення, яке потребує матеріальної допомоги, є належно налагоджена система інформування населення, моніторинг і контроль справжнього матеріального стану сімей та окремих осіб. Це пов'язано з тим, що нерідко допомога призначається не тому, хто насамперед її потребує.

Створення нових робочих місць можна було б реалізувати за допомогою податкових пільг, розвитку малого й середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій, фінансового стимулювання підприємств у разі працевлаштування ними безробітних, особливо неконкурентоспроможних на ринку праці верств населення (випускників шкіл, інвалідів). В умовах реформування економічних відносин і побудови ринкового середовища в Україні відбулись значні зміни. Сучасний стан зайнятості населення став певною перепоною для стабільності економічного зростання країни, подолання безробіття, соціального захисту громадян на ринку праці. Головна мета державної політики зайнятості є сприяння повної та продуктивної зайнятості населення. При цьому під повною зайнятістю в ринкових умовах слід розуміти таку зайнятість, за якої кожен бажаючий працювати матиме таку можливість.

Шляхами вирішення проблем зайнятості та безробіття повинно бути формування національного ринку праці, яке неможливе без ефективної державної політики зайнятості. В умовах перехідного періоду вона має бути спрямована на забезпечення гнучкості ринку праці, зміну професійно-кваліфікаційної структури робочої сили, підвищення мобільності працівників, а також стимулювання трудової активності населення та попиту на працю.

Список використаних джерел

1. Про зайнятість: закон України // Відомості Верховної Ради. — 1991.
2. Богиня Д. П. Основи економіки праці: навч. посіб. / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. — К. : Знання-Прес, 2000. — 313 с.
3. Петюх В. М. Ринок праці: навч. посіб. / В. М. Петюх. — К. : КНЕУ, 1999. — 288 с.

Інна Філіпчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ ГРОМАДЯН: ДЖЕРЕЛА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

В останні десятиріччя при оцінці рівня розвитку національної економіки на перший план стали виходити соціальні індикатори: рівень зайнятості і безробіття, динаміка реальної заробітної пла-

ти, рівень життя населення. Соціальний клімат стає визначальним при створенні економічної атмосфери. Взагалі, формування соціально-орієнтованої економіки — мета будь-яких трансформацій, в тому числі на регіональному та місцевому рівнях. Фінансування соціальних заходів — головна стаття витрат бюджетів будь-якої країни, коли ще не встановлено стабільних структурних економічних пропорцій і сфера фінансування соціальних видатків є найбільш нерегульованою, а також у період загострення кризових явищ у соціально-економічній сфері.

У сучасних умовах переходу від державної власності до приватної, розвитку конкуренції і підприємництва нагальною стала проблема соціального захисту населення. Створення ринкової економіки супроводжується стрімким розшаруванням суспільства за матеріальним, соціальним статусами. Перед державою поставила проблема забезпечення і підтримки малозабезпечених прошарків населення [2].

Актуальність даної теми полягає в тому, що видатки бюджету на соціальну сферу щорічно зростають і при цьому рівень соціального захисту населення залишається незмінно низьким, тому пошук нових та ефективних методів оптимізації соціальних видатків бюджету стає нагальною потребою сьогодення.

На думку деяких учених-дослідників, основні причини виникнення проблеми недофінансування соціальної сфери не в тому, що не вистачає коштів. Особливість кризи полягає в тому, що вичерпалися традиційні джерела фінансування соціальної сфери і майже не розроблені нові (недержавні), немає достатньої нормативної бази.

Основними недоліками існуючої системи соціальних виплат громадян як складової системи соціального захисту є те, що в значній їх частині не досягається мета здійснення наступних державних виплат, як от зменшення безробіття, під категорію малозабезпечених часто потрапляють громадяни із середнім рівнем забезпеченості або навіть достатньо заможні громадяни. Існуюча система є недостатньо адресною і громіздкою в документальному оформленні.

Важливим недоліком є й те, що переважна більшість соціальних виплат і пільг фінансується із Державного бюджету України, а тому органи місцевого самоврядування в цьому процесі не беруть участі, тим більше не несуть ніякої відповідальності за наслідки таких виплат.

Доцільним було б державне запровадження дворівневої системи соціальних виплат:

I-й рівень — державні виплати певним категоріям громадян, що мають заслуги перед Батьківщиною або на яких поширено особливий статус: учасники бойових дій, учасники війни, діти війни, особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та ін.

II-й рівень — виплати громадянам, доходи яких не забезпечуються на рівні прожиткового мінімуму.

Виплати першого рівня слід проводити із державного бюджету виключно у грошовій формі й при цьому забезпечувати сумарну вартість пільг належних цій категорії громадян відповідно до їх статусу. Зазначене дало б можливість відмінити цим категоріям громадян знижки на користування житлом та на житлово-комунальні послуги, проїзд у транспорті, санаторно-курортне лікування, пільговий відпуск ліків та ін. Виплата зазначених пільг у грошовій формі встановила б соціальну справедливість між різними категоріями пільговиків, зокрема між тими, що проживають у міських місцевостях і мають можливість користуватися пільгами в повному обсязі, і тими, що проживають у сільській місцевості, де в переважній більшості одержують пільги на електричну енергію та тверде паливо, і в окремій частині населених пунктів на природний газ, що в декілька разів менше обсягу пільг у міських місцевостях.

При запровадженні такої форми грошових виплат відпала б необхідність утримання спеціальних підрозділів для ведення обліку пільгових категорій у надавачах житлово-комунальних послуг. Чинна система надання пільг і субсидій змушує обліковувати кожного пільговика в 5–7 установах і підприємствах, що надають ці послуги. Другий рівень соціальних виплат ефективно буде передати на рівень органів місцевого самоврядування, законодавчо визначивши ці виплати як видатки, що враховуються у визначенні міжбюджетних трансфертів.

Такий підхід докорінно змінить відповідальність органів місцевого самоврядування за соціально-економічний стан територій і дасть можливість диференційовано підійти до кожного громадянина при визначенні права на отримання допомоги як малозабезпеченій категорії, а також можливість надати допомогу в грошовій формі або у вигляді необхідних громадянину послуг [3].

Отже, запропонована система проведення соціальних виплат дасть можливість значно скоротити витрати на їх нарахування і облік, а також підвищить рівень зацікавленості громадян в економічному витрачанні ресурсів, з яких надаються пільги і субсидії.

Список використаних джерел

1. Гром В. А. Шляхи вирішення проблем фінансового забезпечення соціальних виплат України / В. А. Гром, А. В. Кулай // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2008. — № 7. — С. 137–142.
2. Дорошенко С. М. Аналіз стану фінансування галузі «Соціальний захист та соціальне забезпечення» у Львівській області / С. М. Дорошенко // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — № 20.5. — С. 183–187.
3. Ковальчук І. Проблема оптимізації соціальних видатків бюджету: джерела та шляхи її вирішення / І. Ковальчук, В. Руденко // Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. — 2010.

Анна Вальковець

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ПРАВО НЕНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ НА ЖИТТЯ

Право на життя — це фундаментальне і невідчужуване право людини, що випливає із самого факту існування її як живої істоти. Воно закріплене на всіх законодавчих рівнях (і на міжнародному, і на регіональному, і на національному). Але момент виникнення цього права чітко ніде не виписаний. Це спричиняє неоднозначне вирішення ряду питань:

- що є початком життя: народження чи запліднення?
- чи наділений ембріон статусом дитини?
- чи розповсюджується на ненароджену дитину право на життя?

Ми підтримуємо точку зору тих науковців, які визнають початком життя 14 день після запліднення, а ембріон — дитиною. Тому право на життя виникає з 14 дня після запліднення, що можна обґрунтувати наступним:

1. 10 абз. преамбули Конвенції про права дитини: «дитина потребує спеціальної охорони і піклування як до, так і після народження» [1];

2. Ч. 2 ст. 25 Цивільного кодексу України забезпечує охорону інтересів «...зачатої, але ще не народженої дитини» [5];

3. Рішення Ради Європи по біоетиці від 1996 р.: визнання ембріона людиною на 14 день після запліднення.

Отже, як на міжнародному, так і національному рівні ембріон визнано дитиною [1]. І тому ми категорично не погоджуємося з твердженнями, подібними до таких, як: «...українське законодавство не розглядає ненароджену істоту як людину, хоча і може визнавати у випадках, встановлених законом, інтереси «зачатої,

але ще не народженої дитини» [2]. Адже не можнадесь визнавати ембріон дитиною, адесь таким його не визнавати.

Зважаючи на це, вважаємо за необхідне, по-перше, змінити світогляд відносно статусу ненародженої людини і, по-друге, внести ряд змін в законодавство, основними із яких є: більш чітке визначення поняття дитини; момент набуття нею правового статусу, в тому числі права на життя.

З визнанням права ненародженої дитини на життя змінюється сутність цього права. До його складу повинні входити не лише невід'ємність цього права та заборона свавільно позбавляти життя, але й право на народження і на збереження життя. І тут виникає колізія: з однієї сторони держава зобов'язується згідно Конституції України і міжнародним актам гарантувати і охороняти право на життя (до якого також входить і право на народження), а з іншої сторони вона на законодавчому рівні дозволяє аборт.

Отже, що таке аборт — операція чи вбивство? Ухваливши на сесії Ради Європи по біоетиці в грудні 1996 р. рішення, що ембріон є людиною на 14 день після зачаття, офіційна медицина визнала здійснення аборту умисним переривання людського життя, тобто вбивством. Згідно зі ст. 115 Кримінального кодексу України умисне вбивство — це каране діяння, вчинення якого тягне за собою кримінальну відповідальність [3]. Таким чином, за загальним правилом, аборт — це злочин (вбивство). Але зважаючи на специфічний статус ембріону, існування такої можливості як штучне переривання вагітності є в деяких випадках (наприклад, згвалтування, серйозні медичні проблеми) виправданим, а тому, ми вважаємо, потрібно не забороняти аборт взагалі, а законодавчо передбачити вичерпний перелік випадків, коли дозволяється проведення штучного переривання вагітності.

Згідно з ч. 6 ст. 281 ЦКУ штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує двадцяти тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки [5]. А відповідно до ч. 2 ст. 54 Сімейного кодексу України усі найважливіші питання життя сім'ї мають вирішуватися подружжям спільно, на засадах рівності [4].

Без сумніву, питання народити чи не народити дитину — це одне з найважливіших питань життя сім'ї, і тому думку батька необхідно враховувати при проведенні штучного переривання вагітності. Якщо рішення про відмову від дитини дружина прийняла одноособово, вона, відповідно до ч. 2 ст. 54 СКУ має вважатися такою, що вчинила протиправну поведінку. Тому у відповідь на порушення права на батьківство чоловік може не лише вимагати

розірвання шлюбу (що передбачено ст. 50 СКУ), а й відшкодування моральної шкоди [4].

Отож, немає нічого ціннішого ніж життя. Першим криком дитина дякує матері за дозвіл народитися. Жоден з нас не давав згоди батькам на своє народження. Але чи хто заперечував? На жаль, реалізація нашого права на життя цілком залежала від безлічі факторів, безпосередньо пов'язаних з планами інших людей, нехай навіть найрідніших.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р., ратифікована Україною 27.02.1991.
2. Конституція України: науково-практичний коментар / В. Б. Авер'янов та ін.; [ред. кол. В. Я. Тацій та ін.] — Харків : Вид. «Право»; К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін. Юре», 2003.
3. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; [за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація.]. — [вид. третє, переробл. та доповн.]. — Х. : ТОВ «Одіссей», 2006. — 1184 с.
4. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: — www.rada.gov.ua.

СЕКЦІЯ 3 ГУМАНІТАРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Максим Гон

*Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне*

ГОЛОКОСТ У РАКУРСІ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ

Характерні риси історичної пам'яті — її штучне, цілеспрямоване формування та здатність до коригування. При цьому останнє є похідною (не)бажання суспільства знати історичну правду чи навпаки перетворити її в абстракцію, небуття.

Пам'ять про Другу світову війну чи її окремі сюжети (зокрема, Голокост) формується кількома суб'єктами. Зокрема, її сучасниками, вченими, що досліджують різні аспекти геноцидів, державою. Остання володіє необмеженими можливостями для стандартизації оцінок і суджень громадян, реалізації політики пам'яті.

Враховуючи таку диспозицію, кардинальне питання стосовно її ролі в процесі увіковічення пам'яті тих євреїв, що стали жертвами нацизму, можна сформулювати так: чи правомірним є твердження про цілеспрямоване формування нею пам'яті про Голокост в українському суспільстві?

Відповідь на нього є позитивною. Водночас, на нашу думку, Українська держава в цьому не послідовна. Одна з причин цього — усталення тенденції прочитання минулими Україною в концептуальному дискурсі етнічної історії.

Загалом формулу політики держави стосовно Голокосту можна, на нашу думку, означити так: пасивне сприяння збереженню пам'яті про жертв геноциду. Наші міркування визначаються такими аргументами:

– Україна підтримує зведення меморіальних комплексів на місцях масових страт євреїв, проте безпосередня реалізація цих заходів здійснюється здебільшого коштом тих іноземців, які втратили родичів на теренах України в час Голокосту;

– меморативна політика нерідко реалізується відповідно пріоритетів винятково титульної нації;

– держава не перешкоджає науковим студіям про Голокост, проте не фінансує таких проєктів, перекладаючи реалізацію цих завдань на ентузіастів-істориків, єврейські національні товариства тощо.

Тим часом, як у реалізації політики пам'яті (ракурс «державна й формування пам'яті про Голокост в Україні») простежуються різні тенденції, фокусування уваги на іншому суб'єкті її творення — євреях — дозволяє сформулювати більш однозначні твердження.

Пам'ять про Катастрофу в єврейському середовищі давно сягнула рівня архетипу.

З-поміж різних імовірних форм фіксації присутності євреїв на теренах України домінуючим є впорядкування місць масових розстрілів жертв Голокосту.

Припускаємо, що євреї України, як і інші групи, котрі стали жертвами геноцидів, схильні до тверджень про унікальність злочиння, яке вчинене супроти них. Це шлях «приватизації» болю, привласнення трагічного минулого.

«Ми»-більш спонукає зосередження їхньої уваги на тих подіях історії, які можуть бути класифіковані геноцидом чи вже визнані такими. Враховуючи зняття табу над злочином Голодомору та його визнання Верховною радою України актом геноциду, спостерігається рефлексія зіставлення Катастрофи з трагедією 1932–1933 рр.

Євреї України залишаються емоційно чутливими до відображення Голокосту в різних царинах суспільного життя, зокрема — в навчальній літературі. Зауважимо: на нашу думку, саме в цій площині історична пам'ять про Голокост формується в Україні найпоследовніше.

Недержавні організації, які спеціалізуються на вивченні Голокосту, намагаються використовувати його суспільно-історичні уроки для формування міжетнічної толерантності серед молодого покоління, запобігання зростанню антисемітизму в Україні.

Отже, обрана для роздумів проблема засвідчує, що формування історичної пам'яті про Голокост здійснюється в Україні як складова частина пам'яті про Другу світову війну. Водночас неодноразовість реалізації останньої відображається і в реаліях увіковічення пам'яті про жертв Катастрофи. Це означає, що державі та іншим суб'єктам формування й реалізації політики пам'яті ще слід зробити чимало на цьому шляху.

Ярослав Цецик

*Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне*

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ СОЮЗУ РУСЬКОГО НАРОДУ НА УСКЛАДНЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Початок ХХ ст. у Російській імперії пройшов під знаком активізації суспільно-політичного життя, особливо після маніфесту Миколи II від 17 жовтня 1905 р., яким населенню Російської імперії було обіцяно свободу особи, слова, зібрань та спілок. Тогочасний політичний спектр Російської імперії можна охарактеризувати таким чином: частина політичних структур стояли на платформі боротьби з самодержавством, використовуючи при цьому, окрім агітаційно-пропагандистських, також силові методи боротьби. Це, зокрема, Російська соціал-демократична робітничка партія (більшовиків), Партія соціалістів-революціонерів та деякі інші.

Ліберально-демократичний табір був представлений Конституційно-демократичною партією (кадети), пізніше Партія народної свободи. Вона була утворена в 1905 р. внаслідок об'єднання «Союзу Освобождения» та Земців конституціоналістів. Ця політична структура стояла на позиції доцільності реформування самодержавної монархії в конституційну, парламентську.

Праве крило тогочасного політичного спектру було представлено низкою монархічних політичних структур, найвпливовішими з яких були Союз 17 Октябля, Російська монархічна партія, Союз руського народу (СРН) та інші. Остання перебувала на яскраво виражених промонархічних позиціях, а в національному питанні негативно ставилася до євреїв, поляків, українців і відкрито вела боротьбу з будь-якими проявами національної свідомості з боку представників національних меншин і користувалася явною підтримкою органів влади.

У першому програмному документі партії — «Основоположеннях», опублікованих наприкінці січня 1906 р., було проголошено суспільний ідеал монархістів — «соборна, самодержавна» Русь допетровських часів. У зареєстрованому 7 серпня 1906 р. статуті СРН було проголошено, що його членами можуть бути «лише природні руські люди», одночасно з цим наголошувалося, що СРН не робить ніякої «різниці між великоросами, білоросами й малоросами». Така постановка питання щодо членства, поєднана з значною підтримкою цієї політичної промонархічної структури з боку пра-

вославного духовенства зумовила досить швидкий ріст цього політичного угруповання. В Україні відділи СРН було утворено у Волинській, Катеринославській, Київській, Подільській, Таврійській, Херсонській та Чернігівській губерніях. Загалом вони об'єднували понад 190 тис. членів — майже половину загальної кількості СРН [2, с. 91].

Остаточна програма СРН була сформульована в документі під назвою «Російському народу», який був прийнятий I Всеросійським з'їздом уповноважених відділів партії 2 вересня 1906 р. У програмі було положення про неподільність Російської імперії, заперечувалося створення будь-яких національних автономій, проповідувався відвертий антисемітизм. Крім цього було зазначено, що однією з цілей СРН є виселення євреїв за межі Росії, у зв'язку з чим висувалася вимога до уряду обмежити їх громадянські права, позбавити можливості займати державні посади, займатися торгівлею та підприємництвом [2, с. 92].

Таким чином, як видно з програмних документів СРН, останній відкрито перебував на антисемітській платформі й обґрунтовував доцільність позбавлення євреїв, які проживали у Російській імперії, громадянських прав, заборону їм займатися певними видами господарської діяльності тощо. Крім євреїв, під шквал безпідставних звинувачень з боку членів цієї політичної структури потрапили й представники інших національностей, зокрема поляки.

Щодо території Волинської губернії, то в період між 1905–1917 рр. у цьому регіоні позиції та впливи даної промонархічної структури були досить значними. Важливу роль у поширенні цієї чорносоотної ідеології серед місцевого населення відігравали як активісти СРН, так і православне духовенство, частина якого поділяла їхню ідеологію. На території Волині в той час виходили пресові періодичні видання, що знаходилися на платформі цієї організації. До таких видань відносився, зокрема, «Почаївський листок», на сторінках якого було опубліковано цілий ряд матеріалів на підтримку політичних ідей СРН, російського самодержавства. Одночасно з цим на сторінках вищезазначеного видання регулярно публікувалися статті, в яких негативно висвітлювалося життя й діяльність євреїв і поляків. СРН стояв на позиції боротьби з протестантами, римо-католиками, іудеями, й навіть більше — обґрунтовував необхідність відміни маніфесту Миколи II про віротерпимість, підписаний 17 квітня 1905. Згідно цього маніфесту православні мали право переходити без будь-яких наслідків у римо-католицьку чи іншу віру.

В лютому 1907 р. було опубліковано звернення цієї політичної структури до виборців в Державну думу, в якому наголошувалося на тому, що міжнаціональні відносини в країні повинні бути вирішені відповідно до ступеня готовності окремої національності служити Росії і російському народу. Щодо євреїв, то наголошувалося, що їх питання потрібно вирішити «законами і мірами керівництва окремо від інших національних питань, у зв'язку з постійною стихійною ворожнечею євреїв до християнства і не єврейських національностей і стремління євреїв до всесвітнього панування» [1, с. 54].

Отже, лідери цієї політичної структури відкрито звинувачували євреїв у їх ворожому ставленні до православ'я й не євреїв. У даному випадку вони звинувачувалися в тому, що є «ворогами» росіян. Стосовно інших національних груп, які проживали у Російській імперії, то від них вимагалось вірно служити державі й російському народу. Така постановка питання свідчить про шовіністичну політику цієї чорносотенної організації, а відкрита публікація матеріалів подібного змісту дає підстави для висновку, що ця політична структура підтримувалася органами імперської влади, які проводили протекціоністську політику щодо діяльності СРН.

В ряді статей, що були опубліковані у цьому часописі, автори, здебільшого члени СРН, вимагали виселяти євреїв за межі тих населених пунктів, в яких були обмеження щодо проживання останніх. В одній із таких статей під промовистою назвою «Куди діваються губернаторські розпорядження про виселення євреїв» було наголошено на тому, що, незважаючи на розпорядження губернатора про адміністративне виселення з с. Лучиці, Горининської волості, Волинської губернії родини Я. Куненберга, воно не було виконане місцевою поліцією у зв'язку з хворобою його бабусі. Така позиція місцевого поліцейського справника щодо родини євреїв викликала протест з боку активістів СРН, про що й було написано в статті [3, с. 23–24]. Статей аналогічного змісту, в яких гостро й безпідставно критикувалися євреї, була опублікована в даному виданні значна кількість.

Активісти СРН також проводили цілеспрямовану антипольську кампанію, однак, на відміну від антиєврейської пропаганди, у більшості статей вона була завуальована й не така відверта, як антиєврейська. Основний акцент робився на відмінностях у вірі. Саме проти римо-католиків, яких члени даної структури в цьому регіоні України ототожнювали з поляками, й було опубліковано найбільшу кількість матеріалів. В них римо-католиків піддавали різкій критиці, часто називали єретиками.

Таким чином, діяльність чорносотенного СРН значною мірою вплинула на ускладнення міжнаціональних відносин на Волині напередодні та під час Першої світової війни. А, враховуючи ту обставину, що ця структура користувалася підтримкою органів влади, то це ще більше ускладнювало внутрішньополітичну ситуацію в державі, яка й так була непростюю. Крім цього, і євреї, і поляки, як свідчить проведений нами аналіз їх преси, не залишалися в боргу перед своїми опонентами.

Список використаних джерел

1. За веру Царя и Отечество (Русское собрание избирателям в Государственную Думу // Почаевский листок. — 1907. — № 7. — С. 52–55.
2. Самарцев І. Г. Чорносотенці на Україні (1905–1917 рр.) / І. Г. Самарцев // Український історичний журнал. — 1992. — № 1. — С. 90–98.
3. Тарасюк Ф. Куда деваются губернаторские предписания о выселении евреев? / Ф. Тарасюк // Почаевский листок. — 1911. — 10 октября. — № 37–38. — С. 23.

Віталій Павелків

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ З АГРЕСИВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ З ОДНОКЛАСНИКАМИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, а також потребою створення в рамках освітнього простору таких взаємостосунків, які б стосувалися спектру суб'єктивних параметрів партнерів по взаємодії, орієнтуючи кожного з них на здійснення взаємних «внесків», які б збагачували цю взаємодію. Такі взаємостосунки можуть бути реалізовані в особливо організованому освітньому просторі, результуючим параметром якого є високі критеріальні показники продуктивності і розвитку.

Метою нашого дослідження є вивчення сутності продуктивно розвивального середовища як засобу формування позитивних стосунків підлітків з однокласниками.

Проблематикою продуктивного розвивального середовища займалися як вітчизняні (Г. М. Андреева, П. Г. Бельський, Л. П. Буєва, В. Л. Васильєв, Л. М. Зюбін, В. А. Кан-Калик та ін.), так і зарубіжні (І. Альтман, А. Бандура, К. Левін, А. Маслоу, Р. Соммер, Е. Холл) вчені.

Феномен продуктивного розвивального середовища не був предметом самостійного вивчення, а розглядався в рамках проблем соціальної, педагогічної психології, психології особистості і знайшов відображення в таких поняттях, як «міжособистісні стосунки», «педагогічна взаємодія», «освітнє середовище», «простір життєдіяльності» [1, с. 87].

На сучасному етапі розвитку психологічної науки поняття «продуктивне розвивальне середовище» є недостатньо розробленим, що у свою чергу, актуалізує потребу в його теоретичному і експериментальному вивченні.

У ході теоретичного аналізу різних підходів до характеристики продуктивного розвивального середовища ми дійшли до висновку про те, що найбільш повно вищепозначений феномен може розкриватися в освітньому просторі.

У річищі психолого-педагогічних досліджень освітній простір визначається як частина соціокультурного простору, в якому на особистісному рівні відбувається взаємодія суб'єктів освіти, що мають наслідком розвиток особистості суб'єктів взаємодії.

Співставлення освітнього простору і продуктивного розвивального середовища дозволяє нам визначити її феноменологічні характеристики, структурні компоненти і функціональні показники. Співвіднесення понять середовища і простору свідчить про те, що середовище є складовою простору. Підтвердженням цього є теоретичні погляди Е. Р. Майоровою, Д. Ж. Маркович, В. В. Рубцова, В. А. Ясвіна відносно визначення освітнього середовища як частини соціокультурного простору.

Визначення продуктивно розвивального середовища як частини освітнього простору виявило необхідність позначення сфер її реалізації. На підставі теоретичного і емпіричного вивчення специфіки міжособистісних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, ми дійшли висновку про те, що система стосунків, представлена в сфері сімейної, педагогічної і особистісної взаємодії, зумовлює агресивну поведінку підлітків, причому спілкування з однолітками більшою мірою.

У ході теоретичного і емпіричного вивчення міжособистісних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками в навчальній групі нами були виокремлені структурно-динамічні і особистісні критерії, якими виступали показники модальності стосунків, соціометричного статусу підлітків, самооцінки, стійкості, взаємності, благополуччя стосунків, задоволеності взаємостосунками, рівня розвитку колективних стосунків у класі, усвідомлен-

ня і переживання підлітками своїх стосунків з однолітками, а також взаємостосунки інших членів групи [2, с. 42]. Дані емпіричного вивчення стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі слугували основою для розробки програми формування позитивних стосунків.

Етапи роботи полягали у формуванні позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однокласниками. Завданнями програми виступали: 1) створення навколо підлітків з агресивною поведінкою атмосфери доброзичливості, забарвленої позитивним емоційним тоном; 2) зняття конфліктності, настороженості, агресивності у стосунках з однокласниками і педагогами; 3) усунення негативних емоційних переживань, пов'язаних зі школою (з навчальною діяльністю); 4) формування мотивації досягнення успіху і адекватної реакції на успіх і невдачу; 5) активізувати моральні уявлення про норми і правила поведінки щодо однолітків у процесі спільної з ними діяльності; 6) підвищити референтність класного керівника для підлітків з агресивною поведінкою.

Головним засобом реалізації програми стало створення продуктивно розвивального середовища. Формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однокласниками включало в себе теоретичні і практичні блоки, в рамках яких здійснювалася психодіагностична, психопрофілактична, розвивальна і консультативна робота.

Експеримент впроваджувався в освітній простір у три етапи. Кожен етап передбачав розширення сфери взаємодії: «психолог-педагоги», «психолог-педагоги-підлітки», «психолог-педагоги-батьки». Робота по кожному з етапів визначалася відповідно до мети і завдань дослідження.

У першому напрямку, який включав сферу стосунків у системі «психолог-педагоги», проводилася психодіагностична, психопрофілактична, розвивальна і консультативна робота. Ціллю роботи є виявлення міри готовності педагогів до взаємодії з підлітками з агресивною поведінкою. Таким чином, у ході психопрофілактичної роботи було виявлено недостатню кількість педагогів, які мали знання та вміння адекватно взаємодіяти з підлітками з агресивною поведінкою.

У результаті проведення психопрофілактичної, психодіагностичної роботи нами були визначені підходи до проведення консультативних процедур, які проводяться в рамках бесід, семінарів з педагогами.

На нашу думку, для формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі,

педагогам необхідно враховувати соціальну зумовленість агресії і розглядати агресивну поведінку з позиції самого підлітка.

Підкреслюємо, що стосунки підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі є наслідком використання стратегій і тактик взаємодії статусно-рольових позицій вчителя, його авторитета і прийнятності в класі, емоційних зв'язків, що склалися.

Робота в системі «психолог-педагог-підлітки» проводилася в рамках формального і неформального спілкування. Ключове завдання роботи полягає у формуванні позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі.

На першому етапі роботи в рамках формального спілкування велася консультативна, формуюча робота, що здійснювалася за допомогою бесід, уроків-дискусій, лекцій-диспутів, відкритих класних годин, тренінгових занять.

Робота в системі відношень «психолог-педагог-підліток» в рамках формального спілкування сприяла розвитку усвідомленості у стосунках підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, стійкості стосунків, взаємності, адекватності самооцінки агресивних підлітків [3, с. 67].

У рамках неформального спілкування проводилися поза-класні заходи, підлітки з агресивною поведінкою були включені до соціально корисної діяльності з метою усвідомлення підлітками своїх стосунків з однолітками.

У результаті проведеної індивідуальної роботи психолога з підлітками з агресивною поведінкою намітилися позитивні зміни в особистості підлітка (в емоційному та поведінковому її компонентах). При цьому підлітки з агресивною поведінкою навчилися процесам саморозкриття, самодослідження і самопізнання, що сприяло їх особистісному зростанню.

Для використання групових методів були створені групи психологічного тренінгу. Тренінги проводилися безпосередньо у навчальному закладі. Психологічний тренінг проводився на основі технології комплексної корекції агресивної поведінки І. А. Фурманова.

На початкових етапах тренінгової роботи проводилося навчання підлітків вправам саморегуляції, починаючи від дихальних вправ до більш складних форм аутогенного тренування. На наступному етапі проводилася корекція порушених стосунків, обговорювалися проблеми, які викликали конфлікти у стосунках, програвалися ситуації. Система «психолог-педагог-підлітки» дозволила збільшити усвідомленість, стійкість, взаємність,

рівень благополуччя стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, сформувані стосунки «відповідальної залежності», адекватну самооцінку у підлітків з агресивною поведінкою.

Проведені бесіди дозволяють зробити висновок, що на стосунки підлітків з однолітками накладають відбиток взаємостосунки з батьками, це визначило консультативну роботу психолога в рамках стосунків «психолог-педагог-батьки». Впроваджена нами програма формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками сприяла оптимізації взаємостосунків підлітків на рівні сімейного, педагогічного, міжособистісного впливу в рамках продуктивного розвивального середовища, яке включало в себе такі умови: створення атмосфери взаємної доброзичливості і взаємодопомоги; організація спільної діяльності, результиуючим параметром якої є спільне емоційне переживання; побудова і регулювання педагогом системи ділових стосунків у навчальній групі; утвердження демократичного стилю спілкування, який ґрунтується на принципах безумовного прийняття, конгруентності, емпатії в рамках індивідуальної та групової роботи з підлітками; діалогізація міжособистісних стосунків у неформальному спілкуванні підлітків з однолітками.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений / А. Бандура, Р. Уолтерс. — М., 2000. — 512 с.
2. Берон Р. Агрессия / Р. Берон, Д. Ричардсон. — СПб., 1998. — С. 22–53.
3. Коломинский Я. Л. Психология детского коллектива / Я. Л. Коломинский. — Минск, 1984. — 96 с.

Олександр Постельжук, Марія Кондратюк

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ВЕРБАЛЬНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ І САМОЦЕНзуРА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ФАКТОРИ УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Новітні інформаційно-комунікаційні технології стають одним з найважливіших факторів, які визначають характер формування будь-якого соціуму в ХХІ столітті. Особлива роль у цьому процесі належить глобальній мережі Інтернет, яка активно використовується для одержання/поширення інформації, налагодження комунікаційних зв'язків.

Зокрема, за даними дослідження компанії InMind, кількість громадян в Україні, які активно використовують його можливості у повсякденному житті, з кожним роком стрімко збільшується. Так, наприклад, станом на 2011 р. частка тих, хто має доступ до глобальної мережі серед населення України становить 27% — це більше 10 млн. користувачів, а кількість постійних/активних користувачів становить понад 8 млн. (йдеться про частку тих людей, які використовували Інтернет бодай один раз за останній місяць) [1].

Мережа Інтернет, як засіб спілкування, відкриває широкі можливості реалізації нових форм електронної комунікації, а також сприяє об'єднанню певної частини Інтернет-аудиторії за інтересами та переконаннями у соціальні групи. Традиційно можливості такого об'єднання забезпечують соціальні мережі. Поняття «соціальна мережа» трактується як соціальна структура, утворена індивідами або організаціями, що відображає різноманітні зв'язки між ними через різноманітні соціальні взаємовідносини [7].

Так, на сьогодні соціальні мережі, українська блогосфера зокрема, стали новим майданчиком комунікаційної взаємодії між суб'єктами різних політичних і релігійних поглядів, етнічних груп тощо. Така популярність пояснюється рядом особливостей мережі: простота процесу одержання/розповсюдження інформації між індивідами, динамічність та оперативність її оновлення, можливість швидкого пошуку односторонніх, налагодження з ними комунікаційної взаємодії, відсутність будь-яких цензурних обмежень, перспектива анонімності тощо.

Враховуючи такий статус-кво, варто зауважити, що разом із свободою спілкування у мережі Інтернет існує велика ймовірність застосування різноманітних технологій з метою маніпуляції масовою свідомістю [6]. Тому при такій різноманітності інформації, поглядів, суджень важливого значення набуває утвердження принципів толерантності у процесі комунікаційної взаємодії громадян у мережі Інтернет.

Сьогодні в мережі Інтернет спостерігається значна кількість матеріалів некоректного характеру, а також високий рівень нецензурних висловлювань і коментарів користувачів різних мережевих ресурсів. Зокрема, найбільш властивим дане явище стає для соціальних мереж та блогів.

Однією з причин такого негативного явища стає брак самоцензури або ж взагалі її відсутність серед членів даних соціальних груп чи об'єднань. Під самоцензурою розуміємо умисне усунення автором зі свого твору, що підлягає опублікуванню, висловлю-

вань, які на його думку, з тих чи інших причин, є неприпустимими для публічної демонстрації [5]. Таким чином, відсутність самооцензури значною мірою визначає характер передачі суспільної інформації в мережі, стає причиною розповсюдження некоректних матеріалів тощо, які спричиняють появу агресивних інформаційних просторів, що нав'язують культ сили, проповідують нетерпимість до інакодумців, закликають/спонукають до насильства над «іншими».

Найвищий рівень нетолерантності у висловлюваннях спостерігається на сайтах неонацистських та ультра націоналістичних організацій. Для міжгрупового спілкування представникам таких спільнот характерна гострота у висловлюваннях, надмірна емоційність, присутня ненормативна лексика. У поєднанні з мультимедіа такого ж стибу, насиченість даних електронних ресурсів набуває «вибухового» характеру. Хоча частина людей, які є учасниками Інтернет-спільнот, ніколи не проявляли і, можливо, не проявлятимуть активності у реальному житті, проте існує велика імовірність реалізації на практиці радикальних настроїв тих, хто готовий діяти негайно.

Поруч із цим, у соціальних мережах зростає кількість людей, які є учасниками соціальних груп, що сповідують принципи нетолерантності, ксенофобії, екстремізму, пропагують вороже ставлення до представників, які належать до різноманітних етнічних, національних меншин, релігійних організацій тощо. Це можна пояснити характерною властивістю притаманного їм націоналізму — переконання у вищості власного народу, його культури, мови, релігії тощо, що дозволяє системно негативно виражати власне ставлення до «інших». Так, у соціальній мережі «В контакте» функціонують так звані спільноти «Не толерантні» [4], «Фашисти України» [8], «Lion's power» [9] та ін.

До можливих причин об'єднання громадян у такі групи та підтримки нетолерантної діяльності відносять: моду (наприклад, тенденції серед молоді бути скінхедом); бажання належати до групи (самовираження через приналежність до певної спільноти однодумців); реакцію (помсти, образи); ідеологічні переконання тощо [2].

Формами висвітлення ідеологічних матеріалів у соціальних мережах найчастіше стають статті, новини, малюнки, відеоматеріали, до яких можна залишити коментар будь-який учасник групи. Найпоширенішими темами обговорення стають: політичні події у державі; питання протистояння владі, організації та проведення акцій, протестів; антисемітизм; нетерпимість до представників нетрадиційних орієнтацій, національних меншин, іммігрантів [2]. Зазвичай, значна частина обговорень виділених тем супроводжуються нецензурними висловлюваннями багатьох учасників.

Вважаємо, що однією із основ толерантності у мережі Інтернет повинна стати самоцензура. Сьогодні це вже зрозуміла частина адміністраторів, розроблювачів веб-сайтів. Така позиція виражається через послідовні звернення до користувачів як соціальних мереж, так і до відвідувачів новинарних та інших сайтів з вимогою дотримуватися цензури та коректних вилловлювань у своїх коментарях до теми тощо.

Разом з тим, необхідно зауважити та врахувати й інший аспект. Російські дослідники шлях до вирішення проблеми агресії та нетолерантності у мережі Інтернет вбачають у застосуванні таких заходів: впровадження технологій та систем інформаційної безпеки, обмеження доступу до матеріалів агресивного характеру, формування комунікаційної культури та етики поведінки в мережі Інтернет, а також ранню професійну орієнтацію, виховання професійної етики у спеціалістів з інформаційних технологій, що сприятиме значному зниженню випадків проявів агресії в Інтернеті та підвищити рівень толерантності суспільства [3]. Врахування вище окреслених пропозицій повинні сприяти утвердженню демократичних цінностей і в Україні.

Вербальна толерантність і самоцензура у соціальних мережах є імперативом у процесі утвердження громадянського суспільства та демократичних цінностей у нашій державі. Адже масштабні прояви вербальної інтолерантності у віртуальному просторі суспільного спілкування (соціальних мережах, блогах тощо) фактично протиставляються принципам гуманізму, терпимості, приносять честь і гідність інших.

Однією з фундаментальних цінностей демократії є забезпечення свободи слова. Однак вона також не може існувати без відповідних обмежень. На нашу думку, таким обмеженням повинні стати самоцензура та вербальна толерантність, адже вони виступають не лише критерієм оцінки вихованості людини, її моральних якостей, але й виконують роль чинника, який впливає на формування характеру суспільних відносин, рівня політичної культури тощо.

Отже, сьогодні для здійснення об'єктивної оцінки щодо готовності української держави розбудовувати громадянське суспільство необхідно розглянути поставлене питання в призмі самовираження громадян у віртуальному просторі — соціальних мережах. Вважаємо, що вони стають тим індикатором, який вказує на рівень вербальної толерантності та самоцензури серед її користувачів, які, в свою чергу, виступають у ролі фактора утвердження демократичних цінностей у суспільстві.

На сьогодні констатуємо існування у свідомості та настроях частини громадян України інтолерантності. Однією з небезпек

стає хибне розуміння серед Інтернет-аудиторії того, що вільне висловлення своїх думок, переконань і поглядів не повинно включати в себе самоцензуру.

Список використаних джерел

1. В Україні нарахували 8 млн постійних Інтернет-користувачів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tsn.ua/nauka_it/v-ukrayini-narahuvali-8-mln-postiinih-internetkoristuvachiv.html. — Загол. з екр.
2. Кобзін Д. Неполерантна діяльність та організації в Україні [Електронний ресурс] / Д. Кобзін, А. Чернеусов. — Режим доступу: <http://khisr.kharkov.ua/ukr/index.php?id=1289377543>. — Загол. з екр.
3. Кунбутаєв Л. М. Проблеми агресии и толерантности в сети Интернет [Електронний ресурс] / Л. М. Кунбутаєв, А. С. Минзов. — Режим доступу: <http://minzov.ru/analitic/21.pdf/>. — Загол. з екр.
4. Не толерантні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vk.com/netolerantni>. — Загол. з екр.
5. Самоцензура [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D1%83%D1%80%D0%B0>. — Загол. з екр.
6. Соколов М. Ю. Проблема толерантності в інформаційному просторі [Електронний ресурс]: авторефер. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 — «Політична культура та ідеологія» / М. Ю. Соколов. — Режим доступу: <http://www.disslib.org/problema-tolerantnosti-v-informatsionomu-prostori.html>. — Загол. з екр.
7. Соціальна мережа [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B0. — Загол. з екр.
8. Фашисты Украины [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vk.com/club22528603>. — Загол. з екр.
9. Lion's power [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vk.com/lions_power. — Загол. з екр.

Галина Ткаченко

Національний університет водного господарства та природокристування, м. Рівне

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Становлення України як цивілізованої, демократичної, правової держави, входження її у світове співтовариство вимагає запровадження гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя і особливо в політиці.

В цілому жінки нашої країни роблять вагомий внесок у розвиток всіх сфер українського суспільства. Складаючи 53,7% населення України, вони становлять приблизно половину всієї робочої сили та мають великий досвід трудових відносин. А в таких галузях, як торгівля, система освіти, охорони здоров'я, жінки складають відповідно 60%, 74%, 82% [2, с. 138]. Жінки складають більше половини випускників середніх загальноосвітніх шкіл — 57%, студентів вищих навчальних закладів — 52%, а також ледве менше половини тих, хто вчиться в аспірантурі — 46%. Відповідно до статистичних даних, вищою або середньою фаховою освітою в Україні володіють 43% працюючих жінок і тільки 34% працюючих чоловіків [1, с. 6]. Нині і в науку приходить багато молодих жінок. Так, серед дисертантів до 40 років більшість — жінки.

Наведені вище факти свідчать про те, що українські жінки мають достатньо освіченості, вміння і бажання стати рівною з чоловіками силою в розбудові української держави. Проте, як в минулому, так і особливо нині гендерна нерівність в Україні продовжує існувати в усіх сферах суспільства і особливо складною є ситуація в політичній сфері.

В незалежній Україні ось уже два десятиліття простежується така тенденція — чим вищі ешелони влади — тим менше у них представлені жінки. Серед парламентаріїв жінок тільки вісім відсотків. Це нижче на 18% за середньосвітовий рівень. Нині жодної жінки немає серед голів обласних адміністрацій і лише одна обіймає міністерську посаду [5, с. 2]. Першу (найвищу) категорію серед керівників державних служб мають 91,7% чоловіків і тільки 8,3% жінок [1, с. 7].

З іншого боку, досвід європейських країн свідчить і про те, що стереотип «у політики обличчя не жіноче», який не так давно панував у більшості країн світу, сьогодні відходить у минуле. Для порівняння у Швеції жінок у парламенті понад 50%, в Данії — 38%, Фінляндії — 37,5%, Нідерландах — 36,7%, Норвегії — 36,4%, в Іспанії — 36%. У 20 країнах жінки очолюють парламенти. У Франції в уряді працюють п'ять жінок, Німеччині — шість (у тому числі канцлер), Швеції — десять, Іспанії — дев'ять. У списку країн світу за кількістю жінок у парламенті ми посідаємо 152 місце. Попереду нас навіть Мозамбік, Намібія, Уганда. Уже в Індії жінки мають третину місць у владі [4, с. 11]. Виходячи із цього, вчені роблять висновок про те, що лише коли жінки отримали доступ до влади, Європа вийшла із соціальної кризи.

І цей процес спостерігається не лише в передових постіндустріальних суспільствах, але й у значній частині нових незалеж-

них держав. Своєю діяльністю жінки довели, що вони не гірше за чоловіків можуть керувати державами, урядами, бути лідерами політичних партій, відігравати активну роль у світовій політиці. Назвемо імена найвідоміших політичних постатей слабкої статі, які увійшли в історію світової політики. Це: Індіра Ганді — прем'єр-міністр Індії, Маргарет Тетчер — вперше в історії Англії і Європи стала прем'єр-міністром, Мадлен Олбрайт — в минулому, а нині Хіларі Клінтон — держсекретарі США, Ангела Меркель — канцлер ФРН та багато інших.

Усе більш звичним явищем стає жіноче президентство, підтвердженням чого може бути перелік імен як колишніх, так і нині діючих президентів, зокрема: Вігдіс Фіннбогадоттир (Ісландія), Корасон Акіно (Філіппіни), Гру Харлем Брундтанд (Норвегія), Мері Робінсон і Мері Макеліс (Ірландія) та ін.

На жаль, Україна перебуває тільки на початку формування нової суспільної системи, в якій жінки і чоловіки розглядаються як рівні суб'єкти політики.

Підкреслимо, що за рекомендацією ООН частка жінок в органах державної законодавчої та виконавчої влади має становити не менше 30%. Саме таке представництво необхідне для збалансування жіночих і чоловічих інтересів у суспільстві при прийнятті рішень.

Децю краще представництво жінок на рівні місцевих органів влади. Так, В. Литвин вказує, що «... в обласних і міських радах в середньому 37% жінок, у селищних радах — за 40%, у сільських — 53%» [3, с. 2].

Чому ж так мало жінок в політиці? На це питання досить точну відповідь дає, зокрема, В. Литвин: «У нас близько 30 законопроектів, які стосуються представництва жінок у владі, але якщо суспільство не буде готовим, якщо ми не позбудемося того, що стало традицією: чоловік — це вища істота, оскільки жінка пішла з ребра Адама, а, відповідно, вона на нижчому щаблі — законами нічого не вирішити» [3, с. 2].

Про значне поширення патріархальних поглядів навіть серед студентської молоді свідчать дані невеликого соціологічного дослідження, яке було проведене автором статті в нашому університеті. На запитання «Як Ви вважаєте, чи існує в Україні дискримінація жінок?» — так і скоріше так відповіли всього близько 30% студентів, що означає, що не всі усвідомлюють наявність жіночих проблем в Україні. Значна кількість молодих людей, а це близько 50%, вважає, що у жінок достатнє представництво у владних структурах України. Всього 38% студентів вважають,

що представництво жінок у Верховній Раді дуже мале — а інші, що цього достатньо (21,19%), навіть багато (7,06%) або їх кількість у Верховній Раді не має значення (32,89%).

Майже порівну розділилися погляди студентів щодо питання про законодавче закріплення квот для представництва жінок у виборчих партійних списках під час виборів до органів влади. Звертає на себе увагу така позитивна тенденція, що впевненість у своїх управлінських здібностях мають більшість студентів, тому що на запитання: «Чи маєте Ви управлінські здібності і змогли б бути керівником?» — так і скоріше так, ніж ні — відповіли близько 80% представників обох статей.

На запитання про причини низької участі жінок у владі більшість респондентів називають наявністю у нашому суспільстві патріархальних поглядів на роль і місце жінки в суспільстві (16,56%), недовіру виборців до жінок у політиці (17,66%), а також нерівномірний розподіл домашніх обов'язків (15,01%). Таким чином, наші висновки про наявність патріархальної свідомості в більшості українців підтверджуються навіть цим невеликим дослідженням, а питання виховання нових гендерних відносин залишається нині актуальним для України.

Іншим можливим шляхом вирішення проблеми участі жінок в політиці є введення законодавчих квот на їх представництво у владних структурах. Досвід європейських країн свідчить, що найкраще робити це при пропорційній виборчій системі, коли у виборчих законах закріплюється певна норма представництва жінок у виборчих списках. Але в Україні, на жаль, законодавці не запроваджують цього досвіду. Новий «Закон про вибори народних депутатів України», який був прийнятий 17 листопада 2011 року не містить такої норми. Лише місця в перших п'ятірках своїх списків в Раду слабкій статі пообіцяли майже всі партії [6, с. 3].

Отже, Україна перебуває тільки на початку формування нової суспільної системи, в якій жінки і чоловіки розглядаються як рівні суб'єкти політики.

Список використаних джерел

1. Гендерна рівність як фактор сталого розвитку суспільства // Вісник Програми сприяння парламенту України університету Індіани. — К.: 2004. — 35 с.
2. Жінки та чоловіки України (за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року). — К., 2004.
3. Литвин В. Жінок у владі має бути більше / В. Литвин // Голос України. — 2012. — 3 березня.

4. Мороз М. Нам би в Ісландію / М. Мороз // Експрес. — 2011. — 6–13 жовтня.
5. Олександрів С. Чи потрібен закон щодо гендерної рівності / С. Олександрів // Голос України. — 2012. — 3 березня.
6. Сегодня. — 2012. — 8 березня.

*Оксана Козут, Ярослав Цецик, Діана Мартинюк
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне*

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність дослідження зумовлена потребою об'єктивно дослідити роль політичних партій у суспільно-політичному житті сучасної України. Мета та завдання дослідження полягають в аналізі ролі та впливів політичних партій України на сучасні суспільно-політичні процеси у нашій державі.

Невід'ємною частиною політичної системи сучасного демократичного суспільства є політичні партії. Політична партія — це організація, що об'єднує на добровільній основі найактивніших представників тих чи інших класів, соціальних верств та груп.

Політичні партії в Україні сприяють формуванню та вираженню політичної свободи громадян, беруть участь у виборах до Верховної Ради та органів місцевого самоврядування. Становлення політичних партій і громадських рухів в Україні відбувається за надзвичайно непростих умов [1, с. 19].

Як свідчать проведені різними соціологічними службами дослідження суспільної думки, більшість населення нашої держави є байдужою до політики і політиків. Нині в Україні склалася досить парадоксальна ситуація, коли тільки зареєстрованих політичних партій станом на 06.02.2012 р. налічується 196, але абсолютна більшість із них немає достатнього впливу в загальнодержавному масштабі.

Одна з причин цього — негативний образ партій у масовій свідомості. Як свідчать соціологічні дослідження, 63% опитаних вважають, що політичні партії в Україні є насамперед об'єднаннями людей, які прагнуть влади. Безумовно, прихід до влади законним шляхом є метою будь-якої політичної партії. Але тривожить те, що 34% опитаних вважають партії організаціями, далекими від реальних проблем народу, і тільки 17% — такими, що відстоюють його інтереси; 20% навіть вбачають у партіях організації, що виконують волю мафії, і тільки 17% — організації, діяльність яких сприяє розвитку

демократії та політичної стабільності в Україні; 11% впевнені, що діяльність партій дестабілізує становище в нашій державі [2].

Нині поза всяким сумнівом в Україні партія влади — це Партія регіонів, тому що на сучасному етапі дана політична структура має домінуючий вплив на прийняття владних рішень, які визначають основні напрями політичного та економічного розвитку нашої держави. Ця політична структура певною мірою співпрацює з деякими партіями, однак її основною метою є здобуття домінуючого впливу в парламенті країни. Тому політична система та партії в їх класичному розумінні в нашій державі лише формуються.

Коли весь процес формування влади передається в руки несформованим, недемократичним за своєю внутрішньопартійною демократією організаціям, які себе називають політичними партіями, то це швидше квазі-демократія, ніж демократія насправді.

Сьогодні ми бачимо величезну перевагу як стратегічну, так і практичну Партії регіонів. Вона зуміла консолидувати владу, зуміла забрати опонентів в електоральному сегменті, з якого мобілізує свій електорат. Влиття «Сильної України» і Народної партії в Партію регіонів означає, що остання фактично ліквідувала конкурентів, які можуть грати на їхньому електоральному полі. З точки зору електорального маркетингу, Регіонали роблять все абсолютно технологічно правильно.

Другий момент — це негативна ситуація в середовищі опозиційних політичних сил. Основна опозиційна політична структура — ВО «Батьківщина» — фактично деморалізована арештом і ув'язненням її лідера Ю. Тимошенко.

За великим рахунком, ВО «Батьківщина» навряд чи можна вважати сьогодні головною опозиційною силою, здатною консолидувати навколо себе всі інші опозиційні сили і в такий спосіб привести їх до перемоги, як це мало місце в 2004 р. Нинішня опозиція виявилася дуже фрагментаризованою і розпорошеною. Відмінність сьогоднішньої ситуації від 2004 р. полягає в тому, що влада зараз має не одне, а два опозиційних поля. З однієї сторони це — ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко, яка залишається найбільшою опозиційною силою, що критикує владу з дуже неприємної для останньої позиції — соціально-економічних проблем. Але також є інша опозиція, — це так звана націоналістична опозиція, в першу чергу — націонал-радикали «Свободи». Отже сьогоднішня опозиція в Україні є двохполюсна [3].

Опозиція в особі А. Яценюка претендує на роль конструктивної опозиції. Тому влада сьогодні має два крила опозиції:

«Батьківщина», яка опонує з соціально-економічних проблем і опозиція у вигляді націонал-радикалів, у вигляді партії «Свобода».

Така ситуація об'єктивно вигідна для влади, адже єдність опозиції загострювала би ступінь конфронтації. А в нас опозиція розділена. Між собою два крила опозиції домовитися ніяк не можуть про координацію, про співпрацю або хоча би про ненапад. При цьому об'єктивно ці два табори розуміють, що забирають один в одного електорат. І ця боротьба між ними за виборців буде гострішою, ніж боротьба проти існуючого режиму.

Отже, Партія регіонів зробить все, щоб максимально понизити рейтинг «Батьківщини» й її лідера Ю. Тимошенко, але їм не вигідно повністю усувати «Батьківщину» з виборчого процесу.

Щодо націонал-демократів, то ситуацію, в якій вони зараз перебувають, можемо охарактеризувати наступним: нині розпочався новий етап у розвитку української націонал-демократії і вона трансформується, і, можливо, незабаром трансформується у нові політичні структури.

Таким чином, на сучасному етапі в середовищі політичних партій України йде жорстке протистояння, яке зумовлене відсутністю повного консенсусу в їх середовищі. Це стає особливо помітним напередодні та під час виборів, коли між вчорашніми союзниками триває боротьба за депутатські мандати.

Список використаних джерел

1. Колюх В. Формування партійної системи в Україні: передумови й перспективи / В. Колюх // Віче. — 2009. — № 10. — С. 18–20.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=115.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.volynpost.com/news/1759-na-volyni-try-opozycyjni-partii-pidpysaly-ugodu-pro-spilni-dii>.

Галина Кутузова

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк*

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Складний і багатогранний процес реформування національної освіти висуває особливі вимоги до вивчення культурологічних дисциплін у вищій школі як важливої складової у професійно-творчій підготовці студентської молоді.

Дослідників цікавлять: теоретико-методологічні та дидактичні аспекти культурологічної підготовки учнівської молоді (Г. Васянович, В. Виноградов, В. Вулих, Г. Дегтярєва, О. Музальов, Г. Онкович та ін.), питання культурологічного змісту освіти (З. Донець, Л. Руденко та ін.), інформаційного і методичного забезпечення культурологічних курсів (В. Виткалов, М. Митровка, Л. Зеліско та ін.), запровадження новітніх технологій навчання (Л. Азарцева, О. Шевнюк, А. Шевцов та ін.), конкретно-фахової спрямованості культурологічної підготовки (З. Скринник, З. Гіптерс та ін.). Однак дається взнаки брак нових індивідуальних (авторських) методик, які б поширювали практичний досвід модернізації навчального процесу засобами культурологічних дисциплін у вищій школі.

Реалізація гуманістичних засад культурологічної складової у підготовці студентів вищих навчальних закладів забезпечує сукупність таких педагогічних умов: посилення гуманістичної функції культурологічних дисциплін з використанням парадигмальних підходів у навчанні та вихованні; спрямування пізнавальної діяльності студентів та сприйняття гуманістичних цінностей і плекання ціннісного ставлення до людини, її життя та гідності через орієнтацію навчального процесу на збереження та розвиток інтелектуального потенціалу української нації в контексті загальнолюдських цінностей.

При цьому, якщо зміст навчальних програм з культурологічних дисциплін відповідатиме таким вимогам, як урахування специфіки інтересів студентів, що збігаються з їх стилем засвоєння знань, розвиток творчих здібностей, ініціативи, критичного мислення, соціальної відповідальності, а також потреби і навичок самоосвіти, прищеплення потягу до навчання, то в процесі навчання буде створено об'єктивні передумови для формування гуманістичної культури майбутніх фахівців.

Актуальність культурологічних аспектів підготовки сучасного спеціаліста обумовлена об'єктивними вимогами якісних характеристик особистості і діяльності спеціаліста, що створює потребу в адекватному розвитку вищої освіти: переосмисленні змісту освіти і виховання майбутнього спеціаліста, розробку і послідовну реалізацію гуманістичної концепції викладання. Культурологічна підготовка посилює антропоцентричний напрямок освітніх процесів. Один із шляхів підвищення її ефективності — збільшення культуромісткості змісту, технологій, організаційних форм освіти, виховання і розвитку особистості [1].

На нашу думку, основою реалізації гуманістичних засад культурологічної підготовки майбутнього фахівця є орієнтація навчального процесу на збереження та розвиток інтелектуального потенціалу української нації в контексті загальнолюдських цінностей [2].

Культура фахівця характеризується науковцями як вияв зрілості й розвитку всієї системи соціально значущих особистісних якостей, що продуктивно реалізується в індивідуальній (суспільно-політичній, професійній, науковій та ін.) діяльності. Вона є підсумком якісного розвитку знань, переконань, норм діяльності і поведінки, здібностей і соціальних почуттів. При цьому підкреслюється, що формування культури майбутнього може розглядатися як багатоаспектна проблема, що має актуальне, соціальне та наукове значення.

Разом з тим, культурологічна підготовка містить могутній когнітивний потенціал, формує ціннісно-мотиваційні засади професійної діяльності, суттєво збагачує її функції, забезпечує посилення креативних компонентів педагогічної освіти [3].

Так, фактичні та теоретичні матеріали курсу «Культурологія» демонструють, насамперед, еволюцію зовнішньої оболонки людського буття, знайомлять з конкретно-історичними проявами культури в суспільстві через життя і творчість видатних діячів вітчизняної та світової культури, що сприяє гуманістичному розумінню культури як особливого феномену суспільного життя.

Таким чином, культурологічна підготовка має мати узагальнюючий характер, бути спрямованою на загально-методологічні проблеми наукового пізнання, оскільки акумулює в собі результати процесів інтегративної взаємодії гуманітарних, природничих і технічних наук, а також визначати науковий спосіб орієнтування у такому синтезі інформації, як розвиток матеріальної та духовної діяльності людини. Саме системність, цілісність викладання культурологічних дисциплін забезпечують реалізацію принципу гуманоцентризму, який передбачає спрямованість навчальної діяльності на людину (її потреби, інтереси, цілі).

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно-орієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. / МО України. — К. : ІЗМН, 1998. — 204 с.
2. Боровик М. Г. Системно-культурологіческие основы изучения гуманитарных предметов в школе: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / М. Г. Боровик. — СПб. — 1997. — 20 с.
3. Зязюн І. А. Культуротворча функція виховання студентів педагогічного вузу / І. А. Зязюн // Вища педагогічна освіта: наук.-метод. зб. — Вип. 17. — К., 1994. — С. 66–72.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Віднайти «своє місце під сонцем» людина прагнула завжди і у всі часи. У різний час ця проблема вирішувалася по-різному. На жаль, у наші дні цій проблемі приділяється недостатньо уваги і майже скрізь можемо бачити людей «не на своїх місцях». Двірки працюють юристами, юристи — менеджерами, менеджери — лікарями. І мова йде не про професію за освітою, а за внутрішнім потенціалом [3, с. 50].

Проблеми особистісного та професійного розвитку майбутніх педагогів були і залишаються об'єктом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників (К. Абульханова-Славська, І. Бех, А. Деркач, Г. Костюк, В. Лозова, О. Пехота та ін.). Дослідженню мотиваційного компонента навчальної діяльності майбутніх вчителів та вивченню засобів його формування присвячені роботи Р. Вайсмана, С. Григоряна, Р. Гуревича, Д. Єфімової, Ю. Орлова, В. Шахова та ін.

Найчастіше джерелом активності особистості визначають мотивацію, яку розглядають як процес і динамічну складову діяльності, або як систему чинників (мотиви, потреби, цілі, інтереси тощо), що детермінують поведінку.

Під *мотивацією професійного зростання студентів* розуміємо сукупність їхніх стійких мотивів і спонукань, що визначають зміст і спрямованість динамічного, неперервного і спрямованого процесу зростання внутрішньої потреби в особистісному перетворенні, здатність до актуалізації внутрішнього потенціалу й усвідомленого вибору індивідуальної професійно-особистісної стратегії і освітнього маршруту впродовж життя, результатом чого є високий рівень сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця.

Ефективним засобом підвищення мотивації професійного розвитку майбутніх вчителів є спеціально організовані тренінги. У процесі їх планування і проведення необхідно враховувати ряд психологічних факторів, які детермінують мотивацію учіння студентів: почуття компетентності, особистісна причинність і самодетермінація, причинні схеми та цілеутворення. Актуалізуючи ці фактори, можна ефективно впливати на мотивацію [1].

Мета мотиваційного тренінгу — використання наукових і практичних методів, форм і засобів для розвитку мотивації про-

професійної саморегуляції, створення умов для професійного розвитку і росту майбутніх вчителів, визначення і розвиток якостей, які б сприяли професійній рефлексії. Важливою складовою тренінгу є здатність до переживання досвіду особистісних змін. Це характерно для ситуацій переживання особистістю досвіду, що виходить за межі звичайного людського, коли людина змушена відмовлятися від колишніх цінностей і принципів і шукати нових, раніше незнаних, але таких, що дозволяють перейти до нового, більш ефективного способу функціонування.

Завдання тренінгу: 1) розвиток адекватного розуміння себе та інших, а також досягнутих результатів професійної діяльності; 2) формування професійно значущих якостей і умінь; 3) формування позитивного ставлення до професії вчителя; 4) відпрацьовування власних проблемних зон; 5) набуття особистого досвіду через процес взаємодопомоги.

Процес мотивації професійного розвитку майбутнього вчителя відбувається поступово. Спочатку починає діяти навчально-пізнавальний мотив. Студенти зацікавлені в самому процесі оволодіння знаннями незалежно від зовнішніх чинників (престижність, зв'язок з майбутньою професійною діяльністю тощо). У зазначеному контексті внутрішній мотив стає домінуючим, самостійним, і нарешті, він усвідомлюється, входить до єдиної системи зовнішніх і внутрішніх мотивів. Але найважливішою умовою є організація професійно-зорієнтованої діяльності, спрямованої на способи, а не на результат. За таких умов спостерігається висока мотиваційна стійкість. Ще кращого результату можна досягати, поєднуючи мотиви, спрямовані на процес і результат. Тобто, застосування різноманітних методів і прийомів, чергування різних видів діяльності, забезпечує високу мотивацію професійного розвитку [2].

Структура мотивації професійного розвитку майбутнього вчителя складається із сукупності мотивів (внутрішніх і зовнішніх) та ставлень до різних аспектів професійної діяльності і їх удосконалення.

Продуктивність мотиваційного тренінгу емпірично підтверджується не лише методами психодіагностики, а й даними опитування студентів. Використання процедур психологічного тренінгу дає змогу: розвивати у майбутніх вчителів прагнення до індивідуального та професійного розвитку; проводити аналіз і розробку перспективної мети професійного розвитку; здійснювати на підставі аналізу необхідних професійно важливих якостей активізацію студентів.

Список використаних джерел

1. Вакуленко В. М. Мотивація як рушійний фактор освітньої діяльності викладачів вищої школи / В. М. Вакуленко // Освіта Донбасу: наук.-метод. вид. ЛНПУ ім. Тараса Шевченка. — Луганськ, 2007. — № 1. — С. 67–70.
2. Сич В. М. Розвиток мотивації професійного вдосконалення спеціалістів відділів освіти як умова їхньої само актуалізації / В. М. Сич // Наукові праці МАУП. — К. : МАУП, 2001. — С. 104–106.
3. Страшук Т. Вверх по лестнице, ведущей вниз / Т. Страшук // Колесо жизни. — 2011. — № 4 (47). — С. 50–54.

Світлана Цецик

*Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне*

**ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
У ПРОЦЕСІ ЇХ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Ігрові заняття, як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, набули великої популярності, їм присвячено чимало літературних джерел. Можна виділити безліч позитивних якостей цього способу навчання, але наголосимо на двох: по-перше, це включення до процесу навчання такого фактора, як емоції. І чим сильнішими вони будуть, тим на вищий рівень підніметься дух змагання під час гри; по-друге, гра мимохідь сприяє засвоєнню професійних знань, умінь і навичок. Із психологічних досліджень відомо, що такий спосіб засвоєння знань відіграє неабияке значення в активному навчанні. Дидактична гра, за своєю суттю, є тією унікальною формою навчання та виховання, що сприяє одночасній реалізації трьох важливих факторів розвитку творчої діяльності [2, с. 168]: проблематизації, рефлексії та діалогу. Саме взаємодія цих факторів є ефективним механізмом розвитку особистості.

За призначенням ігрові заняття можна умовно поділити на дві основні категорії: до першої віднесемо ігри, що імітують професійну діяльність і реальні життєві умови, в яких діє та чи інша особа; до другої категорії можна віднести ігри, в яких не знаходимо прямої імітації якоїсь конкретної професійної діяльності, оскільки вони моделюють деякі досить широкі ділянки взаємовідносин між людьми, або між людьми і природою.

Їх правила встановлюються так, щоб забезпечити змагання з найбільшим емоційним інтересом, але вони не націлені на за-

своєння конкретних професійних знань, умінь та навичок. У цих іграх знання та вміння виступають не як самоціль, а як засіб досягнення ігрової мети. Саме тому ці знання і вміння засвоюються без психологічного опору і напруження, так би мовити, як звичайна річ. Такі ігри призначено для використання в навчальному процесі і вони називаються дидактичними.

Основними принципами побудови дидактичних ігор є [1, с. 4–5]:

1. Гра має будуватися на основі певної системи знань і умінь у певній галузі людської діяльності.

2. Гра має будуватися як емоційне змагання, бути цікавою і навіть азартною.

3. Гра має будуватися так, щоб у процесі її проведення панував дух демократизму.

Наведемо приклад дидактичної гри «Доміно» [3]. Виділимо її основні параметри.

Призначення гри. Як показують педагогічні дослідження, значна частина студентів має труднощі в оволодінні операцією інтегрування. Можна виділити дві основні причини, що ускладнюють процес засвоєння студентами розділу «Невизначений інтеграл» в курсі «Вищої математики»:

– по-перше, операція інтегрування є оберненою до диференціювання і, як кожна обернена дія, в силу її психологічних особливостей, завжди засвоюється важче, ніж пряма. Згадаймо, для прикладу, як діти у школі опановують пряму та обернену дії: додавання і віднімання, множення і ділення, піднесення до степеня і здобуття кореня тощо. Ці дії базуються на виникненні у мисленні прямих і обернених зв'язків (асоціацій). Обернена ж дія — завжди складніша за пряму. Більше того, як свідчать психологопедагогічні дослідження, вміння переключати думки з прямого ходу на обернений можна вважати визначальним, вихідним елементом математичних здібностей. Тобто успішне вивчення студентами розділу «Невизначений інтеграл» включає у себе потребу уміння володіти якісно новим рівнем загальними прийомами розумової діяльності, зокрема, такими, як: аналогія, порівняння, узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез тощо;

– по-друге, відсутність мотивації до вивчення дисципліни. Абстрактні об'єкти, що зовсім відірвані від реалій життя, більшість студентів сприймають як складні, нецікаві, більше того — не потрібні у подальшому навчанні. Проте володіння операцією інтегрування є необхідною умовою подальшого успішного вивчення математичних дисциплін.

Призначення гри впливає з необхідності допомоги студентам в оволодінні операцією інтегрування.

Цілі гри:

- а) педагогічні: активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів через залучення емоційного фактора; розвивати навички групової діяльності; забезпечити об'єктивність проведення контролю знань студентів;
- б) ігрові: отримати якнайкращу оцінку завдяки командній перемозі.

Стимули. Можливість отримати додаткові бали, покращити підсумкову оцінку з даної теми.

Склад учасників. Академічна група (18–25 студентів) і викладач.

Витрати часу. Консультація перед грою — 2–3 хв. аудиторно-го часу. Проведення гри — до 7 хв.

Загальний опис гри.

Викладач виготовляє 30 карток, розділених лінією на дві половини. На одній частині пише завдання, а на другій — відповідь, але з іншого завдання.

Початкова картка містить завдання на обох частинах. На двох останніх картках одна частина містить відповідь, а друга — порожня.

Суть гри полягає у співставленні карток так, щоб за завданням — ішла відповідь.

Участь у грі можуть брати п'ять або шість студентів. Кожен з них отримує відповідну кількість карток.

Перед початком гри студентів потрібно ознайомити з її *правилами*:

1. Під час гри не можна розмовляти і радитись.
2. Гру починає той студент, хто отримав початкову картку.
3. Далі по черзі робить хід кожен гравець команди.
4. Якщо у студента відсутня потрібна картка, то він пропускає хід.
5. Якщо хтось помилився у відповіді, то картка «відповідь — порожньо» з'являється раніше і вся команда програє.
6. Виграє та команда, яка швидше справилась із завданням.

Наводимо приклад кількох перших карток-завдань дидактичної гри при вивченні теми «Інтегрування методом внесення під знак диференціала» (рис. 1).

Зауваження:

1. Добір завдань можна проводити диференційовано: для студентів, які мають кращу математичну підготовку, варто підбирати складніші завдання.

$\int \sin(3x+1)dx$		$\int e^{-2x} dx$	
$\int \frac{dx}{x \ln x}$	$-\frac{1}{3} \cos(3x+1)$	$-\frac{1}{2} e^{2x} + c$	$\int \sin^5 x \cos x dx$

Рис. 1. Приклад карток-завдань дидактичної гри «Доміно»

2. Гру можна використовувати і під час вивчення інших розділів курсу «Вищої математики».

3. Варто залучати студентів до виготовлення завдань-карток. Автора найкращого пакету карток слід відмітити, нагородивши його певною кількістю балів.

Наведена дидактична гра має ряд переваг: є простою як на етапі підготовки, так і у проведенні, не потребує значних затрат часу, а саме головне — забезпечує ефективне засвоєння студентами навчального матеріалу.

Таким чином, використання дидактичних ігор у навчальному процесі дозволяє підвищити інтерес студентів до вивчення математичних дисциплін, що, безумовно, сприяє покращенню рівня їх математичної підготовки.

Список використаних джерел

1. Игровые занятия в строительном вузе: методы активного обучения / под ред. проф. Е. А. Литвиненко, В. И. Рыбальского. — К. : Вища школа, 1985. — 302 с.
2. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности: Педагогический аспект / Н. Ю. Посталюк. — Казань : Изд-во Казанского университета, 1989. — 208 с.
3. Цецик С. П. Підготовка і проведення ігрових занять при вивченні «Вищої математики»: метод. рекомендації для молодих викладачів / С. П. Цецик, Г. О. Козлакова. — Рівне : Фортуна, 2010. — 59 с.

Анатолій Циганчук, Людмила Циганчук
Національний університет водного господарства
та природокористування
Рівненський інститут Київського університету права
НАН України, м. Рівне

ІСТОРИЧНА СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Як же проявляє себе історична свідомість студентської молоді в умовах сучасної України? Які фактори впливають на її формування? Наскільки дієвою є історична свідомість молоді? Ці проблеми

вже ставали об'єктом соціологічних досліджень кафедри політології, соціології і права Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП). У 2011 р. нами було проведено соціологічне дослідження «Ціннісні орієнтації студентської молоді м. Рівне», яке включало питання, пов'язані з формуванням історичної свідомості молоді. Обслідувана сукупність складала 500 студентів трьох вишів: НУВГП, Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ) та Рівненського інституту Київського університету права НАН України.

Отримані результати свідчать про значний інтерес, який молодь проявляє до історичних подій. 95% опитаних відзначили, що їх цікавить історія Батьківщини. Проте більшу частину з них історія цікавить не повністю, а в «певній мірі». У цілому ж, як показують дані анкетування, в національно-історичній свідомості молоді переважають факти військово-політичної історії (битви, територіальні поділи, політичні акції). Соціокультурна складова минулого виявлена слабо. Так, лише у 17% респондентів у національно-історичну свідомість увійшла така подія, як прийняття християнства.

Ми поцікавилися у респондентів: «Чим викликаний Ваш інтерес до минулого країни?». Більше половини опитаних (58%) вказали на бажання розширити свій кругозір, у 41% респондентів існує потреба дізнатися, зрозуміти коріння своєї країни, свого народу. Кожен восьмий свій інтерес до історії пояснює недовірою до багатьох публікацій на історичну тематику в газетах і журналах. Порівняно небагато тих, хто прагне віднайти в історії свого народу відповіді на злободенні питання сучасності (16%).

Знання історії, на думку студентської молоді, необхідні їй перш за все для прилучення до культури власного народу (63%). Третина опитаних вважає, що знання історії допоможе їм краще зрозуміти сучасність. 20% респондентів розглядає знання з історії як один із засобів виховання підростаючого покоління. Знання історії для професійної діяльності відзначили лише 8% опитаних.

Студентам було запропоновано дати оцінку власним знанням з історії України за трибальною системою («добре», «задовільно» і «незадовільно»). Як свідчать відповіді, на ці запитання респонденти досить самокритично оцінили свої знання: добрі знання з історії України відзначили для себе 32% опитаних. На задовільно оцінили свої знання 60%, а 8% респондентів заявили про те, що вони не знають історії власного народу. Незнання національної історії призводить до того, що частина молодих українців

уподібнюється безсловесній масі, яку продовжують годувати міфами, у тому числі «перейславським», «полтавським», сприймати дії українських повстанців у часи і після Другої світової війни як звичайний бандитизм. Ось чому в практиці патріотичного виховання слід частіше звертатися до таких категорій, як «історична пам'ять», «історичний міф» та до особливостей їхнього формування і функціонування [3, с. 15].

Більше всього студентів цікавить життя знаменитих людей (видатних вчених, діячів культури, військової справи) — 45% на другому місці (40%) виявилось життя, побут, звичаї, традиції українського народу, усна народна творчість. Далі йдуть такі теми, як «Історія Київської Русі» (30%), «Життя та діяльність князів, гетьманів» (28%). Не особливо цікавить студентів історія релігійних вчень та рухів (8%). Складна і трагічна історія України радянських часів цікавить лише 14% студентів. Значно більше цікавить молодь історія українського визвольного руху ХХ ст. (53%).

Нами була здійснена спроба виявити рівень знань студентів щодо хронології вітчизняної історії. Результати виявилися невтішними. Приблизно половина респондентів не змогли правильно назвати рік прийняття християнства, Переяславської угоди між Україною та Росією, виникнення Кирило-Мефодіївського Братства, прийняття Декларації про державний суверенітет України та нині діючої Конституції України.

Цікавими є оцінки студентів важливих історичних подій ХХ століття, що відбулися в Україні, в тому числі діяльності колишніх і теперішніх керівників держави. Так, 96% опитаних позитивно оцінили проголошення Української Народної Республіки (22 січня 1918 р.). Більшість (82%) вважає, що об'єднання УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. стало подією історичною і неминучою із-за віковичного прагнення українців жити в межах однієї держави. 36% бачать одну з головних причин поразки УНР у внутрішніх чварах вітчизняних політиків тієї доби. 65% респондентів вважає, що належних уроків з фіаско української державності, які були зумовлені як внутрішніми складнощами перебігу Української революції, так і міжнародною кон'юнктурою завершального етапу першої світової війни, сучасна політична еліта України не зробила [1, с. 16].

На запитання: «Які з політичних діячів України ХХ початку ХХІ століття справили найбільший вплив на розвиток нашої країни?» відповіді розподілилися наступним чином: М. Грушевський, Л. Кравчук, С. Бандера, Ю. Тимошенко, С. Пелюра, В. Винниченко, Л. Кучма, В. Ющенко, В. Щербіцький, П. Шелест.

16% респондентів вважає, що за роки радянської влади Україна стала могутньою державою, а її громадяни володіють основними соціальними правами і гарантіями. 45% переконані в тому, що радянський період був кроком назад в історичному розвитку України, відмовою від її руху по шляху світової цивілізації. Не визначилися з відповіддю щодо оцінки радянського періоду в історії України 39% респондентів. 95% не бажають відновлення СРСР, так як Союз Республік — це вже пройдений етап.

В системі цінностей, що характеризують сучасне українське суспільство, найбільш привабливими для студентів виявилися розширення свободи особи в значенні вибору способу життя, занять, місця проживання, проведення дозвілля і т. ін. (56%). На другому місці виявилось розширення гласності, свободи ідейного вибору, критика політичного керівництва (47,7%). На третьому — велика кількість товарів та послуг (42%). Далі йдуть: вільний виїзд за кордон (36%). Відродження релігії та церкви (32%). Свободу підприємництва на основі приватної власності назвали 30% опитаних. Свободу політичного вибору та багатопартійність назвали 12%. Вважають себе патріотами України 88% опитаних. Вірять у краще майбутнє України 86%, не вірять 10%.

Із історичної літератури в сім'ях студентів в наявності в основному художня література історичного жанру (68%), підручники, навчальні посібники, монографії істориків (34%). На багато менше в наявності мемуарної, довідникової літератури (18%), підшивки старих газет, журналів (10%). В 6% опитаних сімей історична література відсутня. 73% відзначають День Перемоги, 4% — День 1-го травня. Для порівняння: свято Пасхи відзначають 94%. Абсолютна більшість респондентів проявляє інтерес до ставовинних народних пісень (86%), народних казок (92%).

Таким чином, дані соціологічного дослідження дають підставу зробити висновок про те, що історична свідомість студентської молоді характеризується суперечливістю, неоднозначністю суджень та оцінок. Разом з тим можна стверджувати, що в свідомості майбутніх фахівців домінують ціннісні орієнтири, що витікають із сучасної ринкової економіки, політичного плюралізму.

Список використаних джерел

1. Брехуненко В. Тези на зрілість / В. Брехуненко // Дзеркало тижня. — 2009. — Вип. 24 (752). — 27 червня.
2. Гинда В. Ігри політиків з історією / В. Гинда // Дзеркало тижня. — 2008. — Вип. 38 (717). — 11 жовтня.
3. Ковалевська О. Міф про Полтаву після 1709 року / О. Ковалевська // Дзеркало тижня. — 2010. — Вип. 45 (724). — 29 листопада.

Тамара Шевчук, Тетяна Шумило
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ЗА ДАНИМИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ЩОДО ОПИТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ)

У системі зовнішньополітичних пріоритетів України особливе місце посідає співробітництво з Європейським Союзом (ЄС). Європейський вибір нашої держави відкриває нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Однак, сучасний стан відносин України з ЄС наводить на серйозні роздуми.

Проблемою зовнішньоекономічної діяльності в межах взаємостосунків з ЄС займалися О. Гребельник, Н. Пирець, П. Пашко, І. Бережнюк, С. Боротничек, Т. Трошкина, А. Кругленя, М. Тонев, Я. Малик. Кожен із вчених вніс вагомий внесок до процесу євроінтеграції.

В сьогоденних умовах євроінтеграційні прагнення України, з погляду часу, не є сприятливими. Реалізації намірів нашої країни заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан ЄС переважає інтенсивне кількісне і не завжди якісне поповнення завдяки постсоціалістичним країнам. Внутрішні чинники виражаються у протиставленні всередині владних структур, глибокій економічній кризі, відсутності ефективних економічних і інституційних реформ.

ЄС об'єднує 27 країн на підставі більш тіснішого об'єднання на основі спільних економічних, політичних і соціальних цілей. Країни Союзу твердо сповідують збалансований і стійкий, соціальний та економічний прогрес. Це досягається шляхом створення простору без внутрішніх кордонів, укріплення економічної та соціальної інтеграції й утворення економічного і валютного союзу. Створення єдиного ринку для 500 млн. європейців забезпечує вільне переміщення людей, товарів, послуг та капіталу.

ЄС є членом світового співтовариства і його роль в міжнародних відносинах виходить далеко за межі позицій та дій щодо спільної зовнішньої політики та політики безпеки. ЄС — це також і найбільший суб'єкт світової торгівлі. Крім того, він є найбільшим фінансовим донором для країн, що розвиваються, та одним з найбільших для Близького Сходу [2, с. 71].

За даними представництва України при Європейському Союзі, найбільші інвестиційні надходження в Україну становлять країни-членів ЄС, близько 80% від загального обсягу.

Ефективній діяльності українських компаній на ринку ЄС перешкоджає складний комплекс негативних чинників як торговельно-політичного, так і структурно-економічного плану. Ці вади вкорінені в проблемах міжнародної конкурентоспроможності українських виробників та стратегіях їх корпоративного розвитку. Тому подолання зазначених недоліків потребує системного підходу та може бути досягнуте лише внаслідок докорінних структурних перетворень в українській економіці, якісного поліпшення державного регулювання економіки, її зовнішньоекономічних зв'язків і корпоративного управління, значної активізації торговельної політики, спрямованої на захист національних економічних інтересів на зарубіжних ринках і насамперед на пріоритетному ринку ЄС.

Завдяки вступу України до СОТ стан торговельно-економічного співробітництва України значно поліпшився не тільки з країнами-членами ЄС, а й з багатьма іншими країнами світу, проте не варто забувати, що Україна не зовсім готова до сильної конкуренції з боку інших країн, насамперед через досить низький рівень конкурентоспроможності української продукції на світових ринках [1, с. 159].

Центром Разумкова було проведено опитування щодо інтеграційного напрямку України. Результати дослідження представлено на рис. 1 [3, с. 1].

За даними соціологічного опитування центра Разумкова, нами було проведений аналіз даних та відображено за допомогою діаграми для кращого сприйняття та зрозумілості. Як видно з діаграми, більшість українців за вступ до ЄС (40% опитаних), за вступ до митного союзу Росії, Білорусії та Казахстану — 31%, за неприєднання ані до ЄС, ані до митного союзу з РФ — 9%, інша частина населення (16% опитаних) — утрималася.

Рис. 1. Яким інтеграційним напрямком має йти Україна?

Отже, до перспектив вступу України до ЄС можна віднести як встановлення стабільної політичної системи, так і сприйняття України як важливого суб'єкта політичних відносин, забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, упровадження стандартів ЄС у виробництві, формування середнього класу, реформування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Список використаних джерел

1. Вишняков В. М. Шляхи пришвидшення інтеграції України до Європейського Союзу / В. М. Вишняков // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — № 21.18. — С. 157–161.
2. Осадча Н. В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) / Н. В. Осадча // Економічний вісник Донбасу. — 2011. — № 3 (25). — С. 71–81.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/socpolls.php?cat_id=46.

Тамара Шевчук, Яна Ярмолюк

*Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне*

УЧАСТЬ ЖІНОК У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВСТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Одним із найактуальніших питань в політиці вже тривалий час є «жіноче» питання, а саме: «чи є місце для жінки в політиці?». Отримати на нього однозначну відповідь досить складно, так як історично сформувався образ жінки, в якому перш за все вбачають матір, дружину, берегиню домашнього загишку і зовсім не політичного чи громадського діяча. Та все ж існує думка й про те, що жінка нічим не відрізняється від чоловіка з професійної точки зору і також може займати високі державні посади, досягати успіху і залишати свій вагомий внесок в історії своєї країни. Однак, в Україні ще й досі панує патріархальний тип політичної культури, який перешкоджає доступі жінок до політики, вважаючи її суто чоловічою справою. В наслідок чого існує гендерний дисбаланс в політичному середовищі.

Гендерна рівність та участь у політичному житті є основними складовими сучасного демократичного управління. Відповідно до міжнародних стандартів, чоловіки і жінки мають рівні права на повноцінну участь у всіх аспектах політичного процесу. Однак, на практиці, жінкам набагато важче повною мірою скористатися цими правами.

Ступінь залучення жінок до політичної активності та доступу до прийняття рішень може розглядатись як ключовий показник гендерної рівності суспільства. Гендерна рівність у прийнятті рішень має розглядатись з точки зору того, чи знаходяться жінки на посадах, обіймаючи які, можна ухвалювати рішення або впливати на їхнє прийняття нарівні з чоловіками [6, с. 4].

Представлення жінок у політиці протягом останніх 20 років, з моменту набуття Україною незалежності хоча й змінюється на краще, але дуже повільними темпами, а результати останніх виборів до Верховної Ради, навпаки, демонструють погіршення ситуації. Так, у 1994 році було 5,7% депутатів жінок, у 1998 — 8,1%, у 2002 — 5,1%, у 2006 — 8,5%, у 2007 — 7,5%. За часткою жінок у парламенті, згідно дослідження Всесвітнього економічного форуму «Глобальний гендерний розрив. Звіт за 2010 рік», Україна посідає 112 місце серед 134 країн [5, с. 300]. Для порівняння, кількість жінок-парламентерів у світі в середньому становить 19,2%, в Європейському Парламенті — 35%.

Подібна ситуація сформувався і на регіональному рівні. Якщо проаналізувати список депутатів, обраних до обласних рад України, то і там відсоток жінок-депутатів від будь-якої партії, чи блоку невисокий — в середньому він становить 10,3%. У цьому випадку навіть не можна вести мову про те, що в Україні існують регіони, в яких хоча б сформувався тенденція до гендерно рівного представництва інтересів в обласних радах.

Так, представництво жінок-депутатів в радах обласного рівня було представлено графічно на основі даних Державного комітету статистики України та Жіночого консорціуму України (рис. 1) [4].

Рис. 1. Представництво жінок в обласних радах (у відсотках)

Такий показник України свідчить про глибоку гендерну нерівність в країні, незбалансованість міжстатевих відносин, відсутність рівноваги між жінками і чоловіками у політичній сфері. Політична влада є в основному одностатевою і виконує чоловічу волю, а також пропонує чоловічі цінності й стандарти для всього суспільства. Жінки, в свою чергу, здебільшого залишаються поза державними та іншими формами політичного владарювання.

В той же час, різноманітні дослідження ООН свідчать про те, що країни, які посідають перші позиції щодо представництва жінок у політиці, також мають найкращі показники якості життя й економічного розвитку. Тому досить важливою умовою розвитку України є й забезпечення рівного доступу до процесу прийняття рішень як для чоловіків, так і для жінок [6, с. 8].

На законодавчому рівні чоловіки і жінки мають рівні права, закріплені у Конституції щодо наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, та у Законі України «Про вибори народних депутатів України» щодо забезпечення рівного виборчого права чоловіків та жінок [1, с. 5; 3, с. 16].

Проте, у законодавстві України є велика кількість підзаконних та нормативних актів, в яких є положення, які визначають обмеження прав жінок обіймати певні посади. Винятки також становлять випадки, так званої, позитивної дискримінації щодо жінок, які, однак, можуть обмежувати певні права жінок. Наприклад, в Кодексі законів про працю України вказано, що «Не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років» [2, с. 2]. Такі положення в законодавстві начебто й охороняють жінок, але в той же час можуть виступати перешкодою у їх кар'єрному зрості. Тому набагато краще було б, якби згідно законодавства жінки мали право самостійно обирати що для них краще — залишатися вдома чи працювати.

У 2010 році до розгляду Верховної Ради було запропоновано Законопроект, який передбачав внесення змін до Законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» в частині формування виборчих списків. Законопроект визначав порядок, який забезпечує

представництво у виборчому списку в кожній п'ятірці кандидатів у депутати як жінок, так і чоловіків. Проте цей Законопроект було відхилено Верховною Радою України. Відповідно, питання, які стосуються збільшення представництва жінок серед кандидатів під час виборів залишилися невирішеними й до сьогодні [6, с. 10].

Тому, незважаючи на очевидний прогрес, досягнутий Україною у забезпеченні гендерної рівності, поточна ситуація демонструє неприйнятно низький рівень участі українських жінок у політичному житті та процесах прийняття рішень на високому державному рівні.

Відповідно до цього, пріоритетними напрямками діяльності, стосовно утвердження рівних прав чоловіків і жінок в політиці, повинні бути:

- виконання Україною міжнародних зобов'язань;
- законодавче забезпечення та внесення змін до виборчого законодавства для збільшення представництва жінок на вищих урядових посадах та в державних виборних органах.
- законодавче закріплення представництва обох статей у партійних виборчих списках;
- надання квот для збільшення представлення жінок у партійних структурах;
- вдосконалення гендерної статистики, ведення тендерного моніторингу діяльності політичних сил;
- посилення просвітницької діяльності для подолання наявних дискримінаційних стереотипів щодо жінок.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Офіційний вісник України, 2010. — № 72/1.
2. Кодекс Законів про працю України // Відомості Верховної Ради РСР, 1971. — Додаток до № 50.
3. Про вибори народних депутатів України: закон України / Офіційний вісник України, 2011. — № 97.
4. Гендерна мапа України. Жіночий консорціум України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gendermap.org.ua/>.
5. The Global Gender Gap Report 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2010>.
6. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегії впливу / Український жіночий фонд. — К., 2011. — 39 с.

Микола Гнатюк

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УКРАЇНІ

Розвиток ринку та пов'язаний з цим процес формування нових економічних відносин викликав потребу по-новому поглянути на деякі теоретичні аспекти управління персоналом, критично переосмислити проблеми, що постали в даній сфері, виробити адекватні сучасним умовам розвитку економіки підходи до вирішення цього питання. Системний підхід до управління персоналом дає змогу розглядати його комплексно, в єдності всіх складових частин як інтегровану цілісну систему.

На часі формування нової моделі управління персоналом, основними елементами якої мають бути: система цілей; система управління, що покликана забезпечити функціонування управління персоналом в динамічному середовищі; організація управління персоналом, яка ґрунтується на сукупності об'єктивних і суб'єктивних динамічних факторів. Ефективна модель управління персоналом має бути мобільною, стійкою щодо зовнішнього середовища та високо конкурентною [1].

Управління персоналом ефективно настільки, наскільки успішно співробітники організації використовують свій потенціал для реалізації визначеної мети. Це положення є непорушним постулатом, найважливішою умовою створення ефективної системи управління персоналом [6].

Слід зазначити, що проблемі ефективного управління персоналом сьогодні приділяється значна увага. Різні її аспекти опрацьовуються науково-дослідними інститутами й окремими вченими-економістами, такими, як: В. А. Аргунов, В. П. Батіг, Є. М. Березний, В. В. Бичков, Ф. Л. Жорін, П. В. Пашко, Ю. П. Соловков, К. Є. Галльський, В. П. Мирко, О. Б. Єгоров та ін.

За даними наукових робіт, серед головних чинників, які негативно впливають на ефективність системи управління персоналом, можна назвати такі: нераціональність структури управління, низький кваліфікаційний рівень кадрового складу та низька адаптація до умов зовнішнього середовища. Тому саме ці питання, потребують критичного перегляду і реформування [2]. Хочеться зробити спробу систематизувати чинники, що впливають на ефективність системи управління персоналом, оцінити

негативні і позитивні сторони та запропонувати шляхи виходу з кризової ситуації.

Розглянемо основні напрями вдосконалення системи управління персоналом.

Створення (реформування) служби управління персоналом. Сьогодні кожна організація потребує служби управління персоналом. Для ефективного її функціонування необхідно розробляти довгострокову програму дій з реалізації потенціалу персоналу організації, яка б передбачала й оперативне реагування на зміни цілей організації, і участь у виробленні стратегії досягнення мети [5].

Відповідність стану зовнішнього середовища. Зовнішнє середовище, в якому діє організація, перебуває в постійному русі — змінюються техніка і технологія, клієнти, конкуренти. Змінюються також дійсні і потенційні працівники організації. Все це висуває високі і нетрадиційні вимоги до співробітників Системи управління персоналом, що добре співіснувала із зовнішнім середовищем, скажімо, п'ять років тому, може конфліктувати з ним сьогодні. Провісниками прийдешніх змін можуть бути значні технологічні нововведення (модемний зв'язок, Інтернет, мобільні телефони), соціальні й політичні зміни. Тому постійний контроль ступеня невідповідності сучасним умовам господарювання, своєчасне внесення коректив у роботу системи підвищить ефективність її функціонування, попередить виникнення кризової ситуації.

Сумісність з організаційною культурою. У випадку реорганізації методів управління персоналом, що не відповідали стану зовнішнього середовища, керівництво може зіткнутися з іншим конфліктом, породжуваним неприйняттям нових методів організаційною культурою фірми. Такий конфлікт може бути не менш руйнівним за своїми наслідками. Тому відповідність систем управління персоналом організаційній культурі також є необхідною умовою їх ефективного функціонування.

На практиці організації можуть зменшити ризик конфлікту між методами управління й організаційною культурою за рахунок: обліку організаційної культури на етапі створення методів управління персоналом і використання елементів існуючої організаційної культури як фундаменту для впровадження нових методів; роз'яснення необхідності і неминучості змін усім співробітникам організації (створення відчуття кризової ситуації); пояснення вигод і переваг, що принесуть нові методи кожному співробітнику й організації в цілому; пробного впровадження нових методів в од-

ному з підрозділів з метою їх відпрацьовування й оцінки впливу на співробітників; цілеспрямованої кампанії щодо зміни культури організації, що включає виступи керівників, публікації у внутрішньоорганізаційних виданнях, масові заходи та ін. [4].

Формування виробничої поведінки. Одним із завдань управління людськими ресурсами є формування виробничої поведінки співробітників, що забезпечує досягнення організаційних цілей. Бажана виробнича поведінка визначається двома основними чинниками — бажанням (мотивацією) і здатністю співробітника виконувати необхідні функції. Механізм людської мотивації дуже складний, тому її формуванню підпорядковані всі методи управління персоналом. Чим ближче виробнича поведінка співробітників організації до поведінки, яка забезпечує досягнення цілей організації (ідеальної), тим вища ефективність їх роботи (ефективність використання людських ресурсів). Отже, одним з напрямів удосконалення системи управління персоналом є забезпечення необхідної для досягнення організаційних цілей виробничої поведінки кожного співробітника.

Наявність кваліфікованих фахівців, їх підготовка і розвиток. Незаперечним є той факт, що підготовка і розвиток персоналу є важливою умовою успіху організації. Це особливо справедливо в сучасних умовах, коли прискорення науково-технічного прогресу значно пришвидшує процес старіння професійних знань і навичок. Розвиток персоналу включає сукупність організаційно-економічних заходів у галузі навчання персоналу, його перепідготовки і підвищення кваліфікації. Ці заходи охоплюють також питання професійної адаптації, оцінку кандидатів на вакантну посаду, періодичну оцінку кадрів, планування ділової кар'єри і службово-професійного просування кадрів, роботу з кадровим резервом. Зрозуміло, що здійснення заходів щодо розвитку персоналу пов'язане з визначними витратами. Однак, як показав міжнародний досвід, вони швидко окуповуються і повертаються ефективним розвитком підприємства [3].

Домогтися більш високого ступеня участі керівників в управлінні персоналом можна за рахунок ефективної комунікації, залучення керівників до участі у «привабливих» для них формах роботи з персоналом (співбесіда, заняття з професійного навчання, керівництво окремими проектами тощо), ефективного використання робочого часу, спеціального навчання управління людьми.

Загальна концепція управління персоналом передбачає вирішення найважливіших задач кадрової політики (добір, підготовка

працівників, оплата праці), що в сучасних умовах неможливе в рамках традиційних уявлень. Ефективна система управління персоналом — це управління, що спирається на людський потенціал як основу організації.

На сьогодні назріла потреба створення загального і галузевих навчально-методичних центрів з регулювання діяльністю підприємств і окремих підприємців у галузі управління персоналом, а також удосконалення державної кадрової політики на всіх рівнях. Ця робота має опиратися на підхід до управління персоналом не як до вузької діяльності обмеженого числа відповідальних осіб, а як до системи, що складається з великої кількості взаємодіючих і взаємопов'язаних підсистем.

Практично всі підсистеми в системі управління персоналом в Україні потребують удосконалення, що підтверджується проведеними науково-практичними дослідженнями й оцінкою ефективності впроваджених перетворень, а також впливає з аналізу успіхів у галузі управління персоналом в економічно розвинених країнах. Закордонний досвід свідчить про те, що виживання в умовах конкуренції й ефективність діяльності підприємств залежать передусім від ефективної системи управління кадрами.

Отже, основними напрямками вдосконалення системи управління персоналом є: реформування служби управління персоналом; відповідність стану зовнішнього середовища; сумісність з організаційною культурою; формування виробничої поведінки; наявність кваліфікованих фахівців, їх підготовка і розвиток; участь керівництва підприємства.

Список використаних джерел

1. Базарів Т. Ю. Управління персоналом в умовах кризи / Т. Ю. Базарів, П. В. Маліновський. — К. : Либідь, 2009.
2. Бойко О. С. Наука управління персоналом / О. С. Бойко. — Л. : Галичина, 2011.
3. Братченко В. Ф. Управління персоналом організації в сучасних умовах / В. Ф. Братченко // Персонал. — 2009. — № 3.
4. Ильенкова Н. Д. Спрос: анализ и управление / Н. Д. Ильенкова. — М. : Финансы и статистика, 2007.
5. Ладанов И. Д. Практический менеджмент / И. Д. Ладанов. — М. : ЮНИТИ, 2011.
6. Шекшня С. В. Управление персоналом в современной организации / С. В. Шекшня. — М., 2011.

Ольга Письмак

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ПЕРШОКУРСНИКИ У ВУЗІ: ПОЧАТОК ПРИСТОСУВАННЯ/АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ДО СТУДЕНСЬКОГО ЖИТТЯ

Навчання в університеті для сучасної молоді є одним із найважливіших періодів життєдіяльності, особистісного зростання і становлення висококваліфікованого спеціаліста. У відповідності з Болонською конвенцією в Україні відбувається перехід на нові моделі навчання, суттєво змінюються навчальні плани, форми організації занять, критерії оцінювання знань, розробляються і втілюються нові педагогічні технології і стандарти освіти. Навчання у вузі стає більш складним як за формою, так і за змістом. Більшість студентів, які вступили до університету на перший курс, як правило, мають зіткнутися з цілою низкою проблем, серед яких перше місце посідає проблема психологічної адаптації.

Необхідність в психологічному співіснування людини виникає, перш за все, зі зміною діяльності людини і її соціального оточення. Так само і студент-першокурсник потребує відповідної психологічного пристосування в університеті. Здатність до співжиття визначається здатністю до подолання різних перешкод у пошуку власного місця у життєвому навколишньому просторі, що є вирішальним фактором успішного розвитку молоді людини.

Проблема пристосування загострюється ще і в зв'язку з тим, що існує значна розбіжність в методах, формах, засобах стимулювання навчально-пізнавальної діяльності між школою і вищим навчальним закладом, зокрема, в мірі наданої самостійності школярам та студентам в ситуаціях вирішень навчально-виховних завдань, характері спілкування між педагогом та вихованцями. Ускладнює процес адаптації багатьох студентів і той факт, що досить часто вибір професії вивчається не власними перевагами, а установками батьків, що в свою чергу підсилює почуття невдоволення собою і ситуацією.

У іншій частині студентів-першокурсників процес адаптації стає проблемним через внутрішнє неприйняття ними необхідності навчатися у непрестижному навчальному закладі і отримувати непрестижну професію (про це часто говорять студенти педагогічних навчальних закладів). Не на користь і той факт, що першокурсники часто відчують себе знесиленими після випускних і вступних іспитів, тому перші труднощі призводять до проявів емоційної нестабільності та неадекватності.

Явище адаптації здавна хвилює суспільство. Природа людини та її фізіологічні властивості, що формувалися протягом багатьох віків, не можуть змінюватися так швидко, як це відбувається з технологічними та соціальними умовами суспільства. Людина не здатна до швидкого оптимального переструктурування в умовах різких змін. Їй необхідний певний запас співіснування, якого в критичний момент вистачило б на якісну перебудову свідомості, критичне осмислення нової ситуації, вольову і свідому профілактику розриву власного життя.

Подібна невідповідність призводить до виникнення протиріч між біологічними можливостями людини та оточуючим середовищем. У міру просування вгору по сходинках ієрархії живих істот стереотипні, запрограмовані форми поведінки (у примітивних тварин) поступово поступаються місцем більш гнучкій і пластичній поведінці, що дозволяє організмам пристосуватися до різноманітних ситуацій, з якими вони постійно стискаються.

Розвиток взаємовідносин студентського колективу і особистості проходить через декілька стадій:

Адаптація. Перш, ніж реалізувати свою потребу виявити себе як особистість, слід засвоїти діючі в групі норми (моральні, навчальні та інші) й опанувати прийоми і засоби діяльності, якими володіють усі інші її члени. Через це може виникати об'єктивна необхідність «бути таким, як усі». Часто при цьому індивідуальні особливості ігноруються. Якщо не вдається подолати труднощі співіснування, то може з'явитися невпевненість у собі, заниження самооцінки.

Індивідуалізація. Вона полягає у максимальному прояві себе як неповторної особистості, що має свою індивідуальність. Студент починає шукати способи і засоби для вираження своєї індивідуальності, для демонстрації її в групі. Інші можуть не приймати демонстративність, що призводить до зростання агресивності, підозрливості, неадекватної завищеної самооцінки.

Інтеграція. Студент зберігає лише ті індивідуальні риси, що відповідають необхідності й потребам групового розвитку, а також власну потребу жити у групі. Група при цьому також змінюється. Таким чином, формується почуття приналежності до групи і власне комфортне місце.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що дослідження адаптації, як необхідної умови існування живого організму, розглядалося в роботах І. П. Павлова, І. М. Сеченова, Ч. Дарвіна, Ж. Піаже. В кінці ХХ століття було визначено чимало підходів до вивчення процесу пристосування студентів. Так, наприклад,

А. К. Гришанов і В. Д. Цуркан [2] під адаптацією студента розуміють процес приведення основних параметрів його соціальних і особистісних характеристик у відповідність до стану динамічної рівноваги з новими умовами вузівського середовища як зовнішнього фактору по відношенню до студента. А. В. Сиомичев [3] визначає адаптацію як процес пристосування індивідуальних і особистісних якостей до життя і діяльності людини у змінених умовах існування.

Значимість самооцінки студента як показника його здатності до навчальної адаптації відзначає Ю. С. Бабахан [1]. Оскільки пристосування — це завжди той, чи інший вид збалансованості внутрішнього і зовнішнього, індивідуального і суспільного, він наголошує на важливості такої передумови успішності адаптації студента, як наявність у нього здатності правильно оцінювати власності можливості не тільки щодо навчальних завдань, а й щодо їх розкладу і правил, які визначають їх виконання.

Таким чином, проблема співжиття студентів-першокурсників на сьогодні залишається не до кінця дослідженою, але актуальною і потребує для рішення поставленої проблеми пошуку нових шляхів активізації педагогічних умов, які б здатні були забезпечити швидкий процес адаптації студентів першого курсу.

Список використаних джерел

1. Бабахан Ю. С. Самооценка студента как показатель его способностей к учебной адаптации / Ю. С. Бабахан // Психологические и социально-психологические особенности адаптации студента. — Ереван, 1973. — С. 21–25.
2. Гришанова А. К. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов / А. К. Гришанова, В. Д. Цуркан // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе. — Кишинев, 1990. — С. 29–41.
3. Сиомичев А. В. Психологические особенности адаптации студентов в сфере познания и общения в вузе / А. В. Сиомичев. — Л., 1987.

І. Степанюк

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЛОКАЛЬНА СВОЄРІДНІСТЬ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ

Танець — один з найдавніших видів народної творчості, що виявляється в ритмічних рухах під музику чи спів. Можна лише здогадуватися, що перші танці виникли, як прояв емоційних вражень від навколишнього світу. Танцювальні рухи розвивалися

також і внаслідок імітації рухів тварин, птахів, а пізніше — жестів, що відображали перші певні трудові процеси (наприклад деякі хороводи). Первісний танець, як і пісня, виконував магічну роль, тому серед календарно-обрядових танців збереглося чи не найбільше архаїчних рис.

Слід розрізняти фольклорний танець та сценічний. Фольклорні танці — це народні танці, які побутують в своєму природному середовищі і мають певні традиційні для даної місцевості рухи, ритми, костюми тощо. Сценічний танець, поставлений балетмейстером в професійному або самодіяльному колективі для показу на сцені, може бути українським, але вже не є народним. Безперечно, що українська фольклорна хореографія завжди була тим невичерпним джерелом, яке живило професійне мистецтво.

Фольклорні й сценічні танці мають як спільні, так і відмінні риси. Фольклорний танець — це стихійний вияв почуттів, настрою, емоцій і виконується в першу чергу для себе, а потім — для глядача (товариства, гурту, громади). Сценічний танець призначений в першу чергу для показу глядачеві та включає будь-які елементи експромту. В українському народному танці часто наявний елемент змагання: двох парубків, парубка з дівчиною або танцюриста з музикантом. На сцені таке змагання може бути свідомо поставлене хореографом як елемент сюжету танцю.

Основою хореографії є народний танець. Танець — особливий вид художньої діяльності, який виражає людські почуття, думки, взаємовідносини та ставлення до дійсності за допомогою усвідомлених, емоційних, художньо-образних рухів, жестів та поз в логічній послідовності та композиційній завершеності. Народний танець — результат, продукт народної творчості. Він повинен прижитися в народі і носити в собі риси народу.

Волинь — один із найбагатших в етнокультурному плані регіон України. І на сьогоднішній день під багатомісячним нашаруванням тут зберігається чимало специфічних рис локального побутування, зокрема цілий пласт музичних, художніх, танцювальних традицій, витриманий в особливій регіональній формі.

Народне танцювальне мистецтво останнім часом все частіше привертає до себе увагу науковців. Перші записи фольклору Волині припадають на початок XIX століття, а його дослідниками були О. Пчілка, Л. Українка, В. Кравченко, П. Козицький та польський етнограф Оскар Кольберг. Сьогодні дослідниками фольклорних джерел волинського краю є відомі народознавці: В. Давидюк, М. Полятикін, О. Кондратович, О. Шуркевич та інші.

Як показує дослідження, волинському танцю притаманні певні традиційні жанри і форми з їх різновидами, які властиві всій українській культурі. Однак, хореографічний матеріал Волині дозволяє виявити поряд із загальноукраїнськими рисами місцеві варіанти та специфічну манеру виконання. Так, поряд з польками і хороводами на Волині побутують кадрилі та такі змішані вокально-хореографічні форми, як «триндички». У калейдоскопі танцювальних форм волинського регіону переважають танці парні, масові, у яких наявні групові сольні епізоди, натомість відсутні одиночні чоловічі або жіночі. Традиційно волинськими танцями є «Крутях», «Веретенчик», «Скакуха», «Гупали», «Ой-ра».

Локальна своєрідність танців Волині виникла та сформувалася завдяки різним комбінаціям місцевих танцювальних форм з хореографічними традиціями сусідніх народів. Найбільший вплив на розвиток та становлення танцювальної культури Волині мали Білорусь та Польща, що визначається, перш за все, територіально-географічним фактором. Цей вплив виявився в найрізноманітніших формах, а саме: в окремих змінах лексики танцю (руках, фігурах), музичному супроводі та своєрідній танцювальній стилістиці. Але їх вплив на лексику волинського народного танцю був неоднозначним, це означає, що місцеві жителі не просто запозичили їх, а намагалися змінити, адаптувати згідно вимогам своєї хореографічної традиції. Усе це посилює видовищність танцю, а головне — активізувало загальний інтерес до хореографічного мистецтва в цілому.

Так, у лексиці танців населення українсько-білоруської міжетнічної смуги (північні райони області) зустрічаються окремі рухи, властиві саме білоруському народному танцю. Це і високі підскоки при обертах у польці, пружні рухи ногами і різноманітні елементи трясушки — чи то різкі потряхування корпусом і руками, чи стримані при підніманні й опусканні плечей.

У районах, що межують з територією Польщі, помітний вплив польської хореографічної культури. В арсеналі танцювального фольклору західних районів трапляються не тільки танці іноетнічного походження — «Краков'як», «Мазур», «Оберек», але й своєрідна танцювальна стилістика. З переінтованих польських рухів, що міцно увійшли в лексику волинського танцю, слід назвати характерний чоловічий поворот з вихиласом, опускання на коліно, перемінні і приставні кроки, вальсові оберти із підніманням партнерки.

Незважаючи на спільність багатьох елементів танцювального фольклору Волині, локальні його різновиди зберігають яскраву

своєрідність, в одних випадках утримуючи в собі архаїчні ознаки, в інших — риси, що виникли в процесі етнокультурного взаємобміну з сусідніми етнічними групами або народами.

Наталія Бондарчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ЛІНГВОСИНЕРГЕТИКА ЯК НОВИЙ ЕТАП В НАУЦІ ПРО МОВУ

В сучасній науці відбувається становлення нової трансдисциплінарної методології — синергетики. Дане дослідження розглядає можливість використання синергетичного підходу до вивчення мови. Синергетична методологія охоплює все нові розділи мовознавства: розробляється синергетична теорія метафори, вивчається синергетика поетичної мови і тексту, синергетичні принципи перекладацької, риторичної діяльності, по-новому інтерпритується поняття системності відносно мови і тексту, в новому світлі постає механізм мовного розвитку в діяхронії. Всі ці дослідження поєднує прагнення пізнати та пояснити становлення, взаємодію та складність різних феноменів мови та мовлення.

Правомірність використання синергетичного підходу в лінгвістиці насамперед пов'язана з традиціями вивчення мови і мовлення в руслі їх системних характеристик (праці О. О. Потебні, І. А. Бодуена де Куртене, Ф. Де Сосюра, Л. В. Щерби). Особливу роль в розвитку системного аналізу в мовознавстві зіграла лінгвістика тексту, яка опирається на думку про самоорганізованість тексту, тобто про текст не просто як про суму висловлювань, а утворення, для якого характерним є структурованість, функціональна єдність, власні закономірності виникнення та сприйняття. Були розкриті механізми текстоутворення і виявлені системоутворюючі властивості тексту, комунікативно-функціональні властивості тексту, методи моделювання текстового простору, проблеми типологічної класифікації текстів та ін.

Основи синергетичного розуміння еволюції системи зводяться до наступного [1, с. 205–256]. Складна незамкнута система перебуває в стані відносної рівноваги, яку визначають параметри порядку — фактори, які керують її функціонуванням. Елементи системи у своїй поведінці тяжіють до найбільш впорядкованої ділянки (атрактора), тому що це мета існування системи, найбільш сприятливий для неї режим.

Поступово динамічні процеси всередині системи і сигнали із зовнішнього середовища порушують рівновагу і призводять до ви-

никнення випадкових хаотичних коливань (флуктуацій), які, посилюючись, можуть так впливати на систему, що вона наближається до точки розгалуження (біфуркації) — моменту вибору подальшого шляху. Система, намагаючись чинити опір руйнівним тенденціям, позбавляється від надлишків речовини, енергії чи інформації: відбувається їх розсіювання (дисипація) в зовнішнє середовище, а також вплив ресурсів ззовні, який допомагає впорядкувати систему.

В подальшому в ній з'являються спонтанні властивості, характерні не для окремих елементів, а для системи як цілого, в якому взаємодія компонентів має основне значення. Так проявляється властивість нелінійності, при якій «результат суми дій не дорівнює сумі їх результатів». Система вибирає подальший шлях еволюції і переходить на якісно новий рівень організації, а механізм саморозвитку запускається знову. Інакше система зруйнується.

Численні різноаспектні психолінгвістичні дослідження тексту за останні 10–15 років дозволили цілком усвідомити, що текст — це не лінійна послідовність мовних елементів, а складний мовний, ієрархічноорганізований репрезентант певної смислової нелінійної цілісності. Тому продовжувати досліджувати поверхневі структури тексту за допомогою традиційних лінгвістичних прийомів не досить ефективно: функціональний, семантичний і композиційно-семантичний аналізи тексту вже виявили свої сильні сторони і свою обмеженість у вирішенні проблеми розуміння смислу тексту.

Сучасна лінгвістична наука потребує нової парадигми, яка б чітко продемонструвала, що всі аспекти мовної структури не існують автономно, а навпаки, фундаментальним чином залежать від механізмів реальної мовної діяльності і від когнітивних структур, якими оперує думаючий індивід.

Список використаних джерел

1. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. — М.: Мир, 1980. — 406 с.

Ірина Гон

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ЕКОНОМІЧНА ВІДБУДОВА ДЕРЖАВИ ЯК КОМПОНЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ПОЛЬЩІ СЕРЕДИНИ 1920-Х РОКІВ

Актуальність дослідження винесеної в назву цієї розвідки проблеми визначається не стільки багатонаціональним складом населення Другої Речі Посполитої, скільки неврегульованими польсько-

українськими стосунками в ній. За таких умов здійснення виховної роботи, зокрема — формування такого світогляду учнів, який би характеризувався патріотизмом до держави, прагненням споріднитися з культурою титульної нації тощо, було пріоритетним для освітянського керівництва держави. Це й визначало особливий характер низки ініціатив керівництва Міністерства віросповідання й публічної освіти Польщі.

Йдеться, зокрема, про запровадження в 1924 р. двомовного навчання, що стало вагомою перешкодою на шляху формування національної свідомості учнів-українців. Водночас заслуговує уваги те, що торуючи курс на спонукання спорідненості останніх з польською культурою, владою здійснено й інші ініціативи, котрі мали за мету сприяти формуванню їхньої громадянської ідентичності.

До останніх відносимо постанову міністра віросповідання й публічної освіти М. Ратая від 15 січня 1921 р. «У справі підтримки бюджету держави». Він закликав трактувати участь у підтримці національної скарбниці елементом громадянського виховання школярів. Відтак міністр оголосив завдання залучення учнів, як і їх батьків, до збору в школах золота й срібла, а також міді, нікелю й алюмінію [2, с. 3].

Наприкінці літа 1925 р. Ст. Грабський — інший очільник освітянського міністерства видав циркуляр з питання пропаганди школою ідеї економічної відбудови Польщі. Освітяни, згідно розпорядження міністра, мали стати промоторами цієї ідеї.

Безпосередньо в розпорядженні Ст. Грабського від 7 серпня 1925 р. стверджувалося, що завдання підтримки національної економіки Польщі має стати справою всієї громадськості країни, в т. ч. і 3,5 млн. школярів. Учителі мали пропагувати серед учнів ідеали ощадності, а одночасно сприяти усвідомленню ними небезпеки вивозу в будь-якій формі польської валюти за кордон (наприклад, завдяки придбанню імпортного товару, проведенню екскурсій поза межами батьківщини тощо). Популяризацію цих принципів слід було здійснювати як у початкових державних, так і в приватних школах Польщі, що мало сприяти формуванню в свідомості дітей ідеалу їх обов'язку стосовно держави [1, с. 233–234].

Це розпорядження Ст. Грабського стало в один ряд із його наказом стосовно підтримки національної економіки закладами освіти від 6 травня 1925 р. [1, с. 233]. Водночас враховуючи факт польсько-українських суперечностей у різних сферах суспільного життя, зокрема — спроб українців розвивати національну коопе-

рацію, стає очевидним, що очільники освіти прагнули використати школу як один із суспільних інститутів для пропаганди тих ідеалів, що відповідали інтересам Польської держави.

Список використаних джерел

1. Okolnik Ministerstwa Wyznan Religijnych i Oswiecenia Publicznego do Kuratorjow Okregow Szkolnych, dyrekcij i kerownictw szkol wszelkich stopni i rodzajow, tudziez do calego nauczycielstwa w sprawie propagandy odbudowy gospodarczej odbudowy gospodarczej Panstwa przez szkole // Dziennik Urzedowy Ministerstwa Wyznan Religijnych i Oswiecenia Publicznego Rzeczypospolitej Polskiej. — 1925, 15 sierpnia (№13). — S. 233–234.
2. W sprawie popierania Skarbu Panstwa // Dziennik Urzedowy Ministerstwa Wyznan Religijnych i Oswiecenia Publicznego Rzeczypospolitej Polskiej. — 1921, 15 stycznia (№ 1). — S. 2–3.

Віталій Максимчук

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА «НАЗВИ КУЛЬТОВИХ МІСЦЬ, БУДІВЕЛЬ ТА ЇХ ЧАСТИН» У СЛОВОТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ РІВНЕНЩИНИ

Релігійна лексика в останні десятиріччя стала об'єктом досліджень багатьох мовознавців (Н. Д. Бабич, С. В. Бібла, А. А. Ковтун, В. В. Німчук, Н. В. Піддубна, М. В. Скаб, Л. В. Струганець та ін.), однак в україністиці є лише поодинокі праці, присвячені аналізу цього шару слів у неолого-неографічному аспекті. Зокрема в дисертаційному дослідженні Н. А. Адах проаналізовано авторські номінації релігійної тематики в поетичному лексиконі В. Барки. Дослідниця робить висновок, що більшість із розглянутих одиниць мають позитивну оцінку семантику та експресивність [1, с. 96–100].

Мета статті полягає в аналізі структурно-семантичних особливостей авторських лексичних новотворів (АЛН) лексико-семантичної групи (ЛСГ) «Назви культових місць, будівель та їх частин» у мовотворчості поетів Рівненщини. Матеріалом дослідження слугувало понад 4000 одиниць, зафіксованих у текстах більше 100 авторів.

Загалом в україністиці немає однастайного погляду щодо класифікації релігійної лексики. Одні дослідники (А. А. Ковтун, Н. В. Піддубна) виокремлюють «назви християнських споруд та їхніх частин» в окрему групу [3, с. 51], інші (Л. В. Струганець) вирізняють тільки «лексеми на позначення частин божого храму»

[5, с. 207–208]. На наш погляд, цей шар лексики становить окрему ЛСГ, якій властива спільна гіперсема ‘той, що стосується релігійного культу’. До цієї групи зараховуємо назви культових місць (*могила, цвинтар, курган* тощо), будівель (*церква, собор, храм, монастир*) та їх частин (*купол, віттар, іконостас*).

У мовотворчості поетів Рівненщини АЛН із компонентами аналізованої ЛСГ становлять близько 10% від усіх інновацій релігійно-християнської тематики. До частотних одиниць належить лексема *могила* («місце поховання тіла померлого і насип, горбик на ньому» [2, с. 372]), яка входить у структуру таких АЛН: *горбик-могила* (В. Попенко), *яма-могила* (Г. Дячок), *земля-могила* (В. Романюк), *Чорнобиль-могила* (Р. Слободенюк), *курган-могила* (В. Марценковський), *змогилений* (А. Листопад).

Синонімічними є новотвори *горбик-могила* та *курган-могила*, у яких актуалізовано сему ‘насип на місці поховання’. Однак у першому випадку йдеться про сучасну могилу, а в другому — стародавню форму поховання, коли над могилами робили високий земляний насип, пор.: *Йду до горбика-могили, / Щоб вдихнути душу-сили / Для відлічених років* (В. Попенко); *Таємниці століть сплять у зрізаних / часом курганах-могилах...* (В. Марценковський).

Антонімічним до попередніх є АЛН *яма-могила*, компоненти якого є загальномовними синонімами і мають ідентичне значення, оскільки у віруваннях предків яма ототожнювалася з могилою [2, с. 662], пор.: *Мовчки приліг біля ями-могили — / Світла забракло в докільля холодне...* (Г. Дячок). Окрім того, контекстне оточення одиниці та сюжетна канва поезії дають підстави говорити про індивідуально-авторську фразеологічну трансформацію. Загальномовні словники фіксують фразеологізми *лягти в могилу, лягти в яму* в значенні «померти, загинути» [7, с. 455]. Отже, значення одиниці *прилягти біля ями-могили* можна інтерпретувати, як «бути у скрутному становищі», «бути при смерті», що не суперечить змісту поезії.

У семантиці АЛН *Чорнобиль-могила* (*Ти здолаєш Чорнобиль-могилу, / І послулих розбудиш зі сну...* (Р. Слободенюк)) актуалізовано периферійні семи обох складників і новотвір набуває значення «смерть».

Новотвір *земля-могила* побудовано за принципом підрядного зв'язку, де компонент *могила* є порівняльним зворотом — *земля*, як *могила* (*земля*, схожа на *могилу*), пор.: *І жертвами диявольського моря / Земля-могила сповнилася вщерть* (В. Романюк).

У структурі АЛН *змогилений* конфікс *з-...-ен-* указує на відсутність того, що було, названого твірною основою, отже, ідеться

ся про місцевість, на якій зруйновано могили: *...Хіба ж горити муть могили / В такому змогиленім краю?! (А. Листопад).*

Одичиною номінацією репрезентовано компонент *кладовище* («місце для поховання померлих; цвинтар, гробовище» [5, т. IV, с. 172]), який входить у структуру АЛН *кладовище-хаща*. Очевидно, ідеться про зарослі, непрохідні кладовища. Окрім того, за допомогою алітерації шиплячих приголосних автор передає негативне ставлення до висловлюваного, пор.: *Ці стоси книг. / Ці кладовища-хащі, / Де наш зв'язок — один тоненький штрих (В. Климентовська).*

Назви культових будівель представлено в значеннєвій структурі АЛН різних частиномовних класів. Зокрема новотвір *фортеця-монастир (Біля фортеці-монастиря у Межирічі, що поблизу Острога (С. Бабій))* може мати подвійну інтерпретацію залежно від семантики першого слова. Якщо трактувати *фортецю* як «укріплений пункт з міцними капітальними спорудами, постійним гарнізоном, озброєнням та різними запасами, признач. для тривалої кругової оборони» [5, т. X, с. 628], то можна стверджувати, що компоненти новотвору поєднано сурядним зв'язком і йдеться про архітектурний ансамбль — фортецю і монастир, бо, як зазначає Г. Равчук, у с. Межирічі до Троїцької церкви «були прибудовані два монастирські корпуси з баштами» [4, с. 97], а Межиріч свого часу «мав значення оборонне, як фортеця» [Там само, с. 111]. Якщо інтерпретувати семантику слова *фортеця* як «надійний захист, опора, твердиня» [5, т. X, с. 628], то значення АЛН впливатиме з порівняння «монастир, як фортеця», тобто надійний захист від чогось, оскільки, єдиним захистом людей у воєнний період були культові споруди, у т. ч. й монастирі.

Семантика АЛН *церкволом* є прозорою та іронічно забарвленою: ідеться про людей, які руйнували (ломили) церкви, були противниками релігії, пор.: *Пішли всі церкволоми в храми, а кадебешники у РУХ (І. Сидорчик).*

У мовотворчості поетів Рівненщини також зафіксовано синонімічні до узуальних слів прикметникові АЛН, утворені від назв культових споруд, напр.: *храмний (М. Тимчак) — узуальне храмовий; монастирєнський (М. Пшеничний) — узуальне монастирський*. Одиниці такого типу мають низький ступінь новизни й використовуються переважно з версифікаційною метою, пор.: *Можемо крилами храмну облогу порвати! (М. Тимчак).*

У значенні АЛН *соборово* актуалізовано семи 'величність', 'урочистість', 'піднесеність', пор.: *Воно [Шевченкове слово. —*

В. М.] на всі світи лунає соборово / *І рве духовні пута й ланцюги...* (В. Романюк).

Частини культових споруд представлено у словотворчості поетів Рівненщини одиничним АЛН *іконоспас* (А. Листопад), утвореним із використанням паронимазії від узуального *іконостас* («стіна із вставленими в неї іконами, яка в православній церкві відокремлює вівтар від центральної частини» [5, т. IV, с. 16]) або від словосполучення *ікона Спаса*, та прикметником *іржавокупольний* — «той, що має іржаві куполи»: *Стоїть іржавокупольний собор* (М. Пшеничний).

Отже, АЛН із компонентами на позначення культових місць, будівель та їхніх частин загалом характерні для рівненських поетів, пік творчості яких припадає на 60–80-і рр. ХХ ст. — період, коли заборона богослужінь та руйнування церковно-релігійних пам'яток було нормою. Найбільш репрезентативним є компонент *могила*, який у структурі новотворів набуває різних лексичних значень.

Список використаних джерел

1. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори в поезії Василя Барки: семантика, функції, прагматика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Адах Наталія Арсенівна. — Рівне, 2008. — 264 с.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник] / В. В. Жайворонок. — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
3. Ковтун А. А. Модифікація семантики слова в українському художньому мовленні (на матеріалі релігійно-християнської лексики) : [навчально-методичний посібник] / А. А. Ковтун. — Чернівці : Видавництво Чернівецького національного університету, 2009. — 100 с.
4. Равчук Г. Острог і його околиці / Григорій Равчук. — Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1960. — 116 с.
5. Словник української мови: [в 11 т.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980.
6. Струганець Л. Параметризація релігійної лексики в авторській автоматичній інформаційній системі / Любов Струганець // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : збірник наукових праць / наук. ред. Бунчук Б. І. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. — Вип. 509–511: Слов'янська філологія. — С. 204–213.
7. Фразеологічний словник української мови / [уклад.: В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін.]. — К. : Наукова думка, 1993. — 924 с.

О. Бляшук

Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк

МІСЦЕ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Нещодавно в Україні з'явилася нова галузь науки — Соціальні комунікації. Сфери видавничої справи та соціальних комунікацій мають певну спорідненість. Тому й актуальність даного матеріалу визначається новизною обставин — визначення соціальної сутності видавничої справи, доведення її соціоцентричності.

Соціальна зорієнтованість видавничої справи очевидна — це доводиться і самим фактом виникнення, і всією багатовіковою практикою спочатку «рукописання», згодом — книго- та пресодруку, а в останні роки — підкріплюється масовим поширенням електронних видань.

Загалом метою видавничої справи є створення *продукту* — носія результатів наукової, популяризаторської, навчальної, літературно-художньої, рекламної та інформаційної діяльності, призначеного для зберігання і поширення в часі та просторі соціально-значущої, пізнавальної, духовно-естетичної інформації.

Видавнича справа, з одного боку, тісно пов'язана з суспільно-політичними процесами та безпосередньої реакції суспільства та громадського впливу на життя видавництва, а з іншого аналогічно впливає на це ж суспільство, що дає змогу говорити про соціоцентричність видавничої справи загалом. Тому здатність видавничої справи чутливо реагувати на тенденції, факти і події суспільного життя робить її доволі активним і впливовим учасником цивілізаційних процесів.

Утім, видавнича справа соціоцентрична і в інших своїх аспектах. Насамперед, власне процес видавання (тобто тиражування та оприлюднення) покликаний трансформувати продукт індивідуального авторства — твір — у продукт масового «споживання» — видання.

Якщо схематизувати видавничу діяльність до формули «автор–видавець–ринок» (а останній примушує визначатися не з кількістю тих, що *прочитали*, а з кількістю тих, що *купили* книжку), то стане зрозуміло, що і в *суто прагматичному* плані видавнича галузь соціоцентрична: вона прагне охопити масові аудиторії, які забезпечують високі накладки і, відповідно, великі прибутки.

Наразі, в період економічної кризи, відбулося зменшення обсягів друкованої продукції, що, з однієї сторони, може значно звужити сферу соціального впливу. З іншої сторони, про різкий занепад не варто говорити в зв'язку з тим, що жоден вид людської діяльності не обходиться без інформаційного супроводу. Проте і в цьому випадку книжка у геть кризовій Україні не перестане випускатися і продаватися: навчальна література; не зменшується читацький інтерес, як свідчать дослідження і статистика, до різних жанрів довідкової літератури; нарешті, певне поживлення спостерігається на ринку дитячих видань.

Як це не виглядає парадоксально, але й література наукова — попри всю свою неринковість, — теж демонструє готовність пережити важкі часи. Наукова література є безпосередньо залежною від стану самої науки. Для авторів наукових текстів важливим є визнання та отримання наукового ступеня, а не кількість читачів чи гонорари. В сучасній Україні є маса наукової продукції: друкованих матеріалів конференцій, наукових журналів, але насамперед, звісно, дисертацій. І хоча через наднизькі накладки, переважна більшість наукових видань не спроможна не те що здійснити революційні зміни у буденній свідомості пересічних читачів (бо немає жодних шансів опинитися у полі їх уваги), а й вплинути на теоретичні погляди вузького кола зацікавлених колега-науковців (бо найчастіше не потрапляє і до них). Але вони видаються, і якщо й не продаються на ринку, то принаймні викупуються авторами, не завдаючи таким чином жодної шкоди видавництвам — навпаки, до певної міри, дозволяючи їм виживати.

Років десять тому, розмірковуючи над майбутнім книги, а відтак — і видавничої справи в умовах наступу цифрових технологій, У. Еко (U. Eco) зауважив: *«Книги мають перевагу над комп'ютерами. Навіть надруковані на кислотному папері, що зберігається тільки 70 років, вони витриваліші, ніж магнітні диски. До того ж вони не потерпають від зниження напруги та аварій і опірніші до ударів. І, нарешті, книги залишаються найбільш економічним, гнучким, «готовим до вжитку» засобом передавання інформації за дуже низьку ціну»* [2, s. 299].

Отож, як видно із цього філософського обґрунтування, видавнича справа має спільні риси з соціальними комунікаціями. І, в залежності від обставин, надалі буде більше чи менше впливати на соціальні структури та матиме чільне місце в системі соціальних комунікацій.

Список використаних джерел

1. Bazerman Ch. Shaping Written Knowledge / Ch. Bazerman. — Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1988. — 268 p.
2. Benwell B. Discourse and Identity / B. Benwell, E. Stokoe. — Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. — 314 p.
3. Прорвемося. Поганому «культуристу» — і криза заважає? // Дзеркало тижня. — 2009. — № 1 (729). — С. 13.

Оксана Орлова

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

**ТЕКСТ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ
КОМУНІКАТИВНИХ НАВИКІВ**

Комунікативний підхід до вивчення мовних фактів, їх розгляд у руслі теорії мовленнєвої діяльності є важливим об'єктом досліджень для лінгвістичних і психологічних студій і особливо плідним і перспективним напрямком вивчення для методики вивчення іноземної мови. І це не дивно, оскільки одним з основних завдань методики вивчення іноземної мови у ВНЗ є надання студентам можливості здійснювати мовленнєву діяльність на новій для них, іноземній мові. Уміння створювати і розуміти тексти, які є результатом такої діяльності, слід трактувати як надбання студентами здатності здійснювати мовленнєву діяльність на іноземній мові: створювати — якщо йдеться про продуктивні види мовленнєвої діяльності (говоріння або письмо), і розуміти — якщо маються на увазі її рецептивні види (аудіювання і читання).

Визнання тексту в якості основної комунікативної одиниці дозволяє конкретизувати практичні цілі при вивченні іноземної мови. Отже, *мета дослідження* полягає у визначенні ролі тексту у формуванні мовленнєвої діяльності студентів.

Текст — джерело, з якого кожен, хто навчається, може самостійно черпати знання, удосконалювати навички та вміння володіти іноземною мовою. Саме тому навчити студента працювати з текстом — одне з основних завдань під час вивчення іноземної мови.

В даний час існує велика кількість робіт, присвячених дослідженню тексту в різних аспектах. Особлива увага дослідниками приділяється лінгво-психологічним особливостям тексту та проблемі його розуміння. Серед вчених, які безпосередньо долучилися до вивчення цієї проблеми, слід виокремити таких дослідників, як Л. Г. Бабенко, Б. В. Беляєв, І. М. Берман, В. А. Бухбіндер, М. Л. Вайсбурд, І. Р. Гальперін, Т. М. Дрідзе, М. І. Жинкін,

А. П. Загнітко, І. А. Зимняя, О. С. Кубрякова, О. М. Корніяка, О. О. Леонтьєв, Н. В. Чепелева та ін.

Так, наприклад, І. Р. Гальперін характеризує текст як твір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю: твір, який складається із заголовка і ряду одиниць, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного та стилістичного зв'язку і має певну цілеспрямованість [2, с. 139].

Текст, передусім, — це комунікативна одиниця. Будучи результатом цілеспрямованої діяльності, текст завжди відбиває певну прагматичну установку його творця. Однією з основних характеристик тексту є його соціальна обумовленість: одне і теж комунікативне завдання реалізується однією і тією ж особою по-різному, залежно від її соціального статусу, форми реалізації спілкування (усною або писемною), ситуації спілкування. Оскільки будь-який текст має смислове наповнення та інформативність, він є універсальною одиницею комунікації. Завдяки текстовій діяльності передається певна інформація, загальні і професійні знання, виражаються почуття, описуються різноманітні події. Отже, текст займає домінуюче місце у формуванні комунікативної компетенції студентів.

В. Л. Скалкін відзначає, що навчання іншомовному спілкуванню відбувається у певному соціально-етнографічному вакуумі, де немає індивідуальності, емоцій, соціальних і родових стосунків [3, с. 128]. Тому виділення типів текстів потрібне не лише для конкретизації кінцевої мети навчання, але й для забезпечення навчального процесу якісними навчальними матеріалами. Навчальний текст є основною ланкою при вивченні іноземної мови на будь-якому етапі навчання. Навчальні тексти, незалежно від того, складені вони авторами підручників, адаптовані або запозичені з оригінальних джерел, повинні зберігати усі релевантні риси тексту як особливої комунікативної одиниці вищого порядку [4, с. 20–24]. Тобто, навчальний текст має бути аналогом реального конкретного жанру тексту.

Зміст і мовне оформлення тексту часто виявляються залежними від мовного матеріалу: він складається автором так, щоб ознайомити учнів з новими мовними одиницями (показати їх значення, сполучуваність і т. п.).

Читання текстів — один із найефективніших шляхів здійснення безпосереднього контакту учнів з іноземною мовою за умов відсутності іншомовного оточення. Без даного виду діяльності оволодіння мовою та її подальше використання є неможливим.

Книга є чи не єдиним засобом закріплення і подальшого вдосконалення отриманих мовних знань та навичок. Читання як вид мовленнєвої діяльності, що базується на мовленнєвих механізмах, сприяє кращому засвоєнню матеріалу і розширенню знань з мови, що вивчається [1, с. 53].

Майже у всіх підручниках та посібниках читанню приділяється велика увага і, незважаючи на це, ті, хто вивчають іноземну мову, не завжди опановують уміння читати. Однією з причин є нерациональна методика роботи над текстом. Одним із основних недоліків є читання вголос. Дана форма читання є необхідною в оволодінні графічною системою мови, але цьому слід приділяти велику увагу лише на початковому етапі навчання іноземної мови.

Іншим недоліком в роботі над текстом являється навчання розумінню тексту за допомогою перекладу. Вважається, що іноземний текст має бути неодмінно перекладений, інакше його неможливо зрозуміти. Але переклад тексту не свідчить про уміння виділяти головне в тексті, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розуміти суть тексту. Проте не слід робити висновок, що при роботі над іноземним текстом не можна користуватися перекладом. Він можливий в тих випадках, коли без нього не можна зрозуміти якийсь конкретний фрагмент тексту. Основна ж увага має бути спрямована на те, щоб навчити учнів розуміти текст на мові, що вивчається, і витягати з нього інформацію щодо поставлених комунікативних завдань.

Поділ тексту на частини — ще один недолік в роботі над текстом, оскільки він руйнує композицію тексту. Відповідно, читання перетворюється на звичайну вправу. Поділ тексту нерідко відбувається тому, що ті, хто вивчають іноземну мову, розпочинають роботу над текстом передчасно, до того, як виконані усі вправи, необхідні для засвоєння мовного матеріалу, не засвоївши перед тим ще лексико-граматичний матеріал, знання якого полегшило б їм читання тексту. Натомість, робота з текстом повинна завершувати заняття, а не розпочинати його.

Отже, сформулюємо основні принципи, якими слід керуватися в роботі над текстом.

1. Працюючи над текстом, слід розуміти його тему, спостерігати за розташуванням речень, пов'язаних за змістом і організованих в єдину цілісність за допомогою мовних засобів.

2. Текст повинен відповідати віковим особливостям того, хто над ним працює.

3. Основною формою має бути читання про себе, адже саме ця форма дає можливість зосередитися на смисловій стороні тексту.

4. В ході роботи над текстом в центрі уваги має бути як зміст, так і форма, оскільки справжнє розуміння може бути забезпечене єдністю форми і змісту.

5. Роботі над текстом обов'язково має передувати словникова робота, вправи на засвоєння лексико-граматичного матеріалу.

Отже, завдяки постійній увазі до тексту, опрацювання його стає не просто епізодом навчального процесу, а й становить теоретичну базу комунікативних навиків та вмій.

Список використаних джерел

1. Галустова К. Г. Формування мовної компетенції старшокласників на основі лінгвосмислового аналізу іншомовних художніх текстів / К. Г. Галустова // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія», 2011. — 53 с.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. — М. : Наука, 1981. — 139 с.
3. Скалки В. Л. Коммуникативные упражнения на английском языке: пособие для учителя / В. Л. Скалкин. — М. : Просвещение, 1983. — 128 с.
4. Фоломкина С. К. Текст в обучении иностранным языкам / С. К. Фоломкина // Иностран. яз. в шк. — 1985. — № 3. — С. 20–24.

Тетяна Гудзь

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

ГЛОБАЛЬНА МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ЯК БАЗА ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Швидкий розвиток інформаційних технологій, а надто всесвітньої мережі Інтернет, наприкінці минулого століття кардинально змінив усі сфери людського життя. Більшість країн почала спрямовувати зусилля на побудову так званого інформаційного суспільства, що було визначено Організацією Об'єднаних Націй як глобальне завдання в новому тисячолітті [3]. Цю мету поставила перед собою і Україна.

На сучасному етапі розвитку економіки відбувається формування нового виду підприємницької діяльності, що характеризується інтенсивним використанням інформаційних технологій, зокрема, мережі Інтернет як фундаменту бізнес-системи компанії. Цей новий вид підприємницької діяльності отримав назву електронного бізнесу (е-бізнесу). Становлення та стрімке розширення національного ринку комп'ютерних технологій і програмного забезпечення, зростання кількості користувачів Інтернет,

створення систем електронних платежів в Україні сприяють впровадженню й поширенню електронного бізнесу в умовах вітчизняної економіки [1, с. 10].

Світовий бум електронної комерції почався в 1995–1996 роках, а вже наприкінці 1998 — на початку 1999 року Інтернет стали розглядати як найперспективніший ринок, що перевершує за своїм потенціалом у світі будь-який інший.

Провідними країнами, в яких це економічне явище з'явилося і розвивається високими темпами, є Сполучені Штати Америки й Канада. Європа відстає від північноамериканських країн у використанні електронної комерції приблизно на рік, а відстань між країнами на пострадянському просторі і Європою становить 3–5 років. Однак реальна ситуація більш невизначена. Якщо західні компанії вже вичерпали усі резерви традиційних способів підвищення ефективності і з допомогою електронної комерції борються за кілька відсотків зростання, у наших національних підприємств можливості для росту ширші. Зміцнивши дисципліну праці або впровадивши ефективну автоматизовану систему обліку, можна отримати вагомійший результат, ніж від електронної комерції [2, с. 23].

Глобальна мережа стала неперевершеним засобом для проведення маркетингу і здійснення прямих он-лайнних продажів, підвищення рівня обслуговування клієнтів, найпотужнішим інструментом управління фірмою і джерелом інформації для наукових і практичних розробок.

Маркетинг у глобальній мережі забезпечує отримання й аналіз реакції споживачів на будь-які дії компанії через відстеження поведінки відвідувачів корпоративного web-сайту — вузла в Інтернет, що містить інформацію про компанію, її товари і послуги. У мережі практикуються цільові розсилання електронних повідомлень реальним і потенційним клієнтам фірми та розміщення реклами на часто тематичних сайтах [3].

Протягом найближчого десятиріччя глобальна тенденція використання можливостей Інтернет для бізнесу вплине на десятки секторів світової економіки.

Яскраві вислови представників авторитетних у світі компаній, що активно використовують інформаційні технології, покликані переконати світову громадськість у великих перевагах переведення економіки на мережеву основу: «Інтернет, все змінює» (Крейг Барет, корпорація Intel); «Років через п'ять кожна компанія перетвориться на Інтернет-компанію або припинить своє існування» (Енді Гроув і Крейг Барет, Intel); «Усе, що вам здавалося можливим

з допомогою Інтернет-технологій, швидко стане зовсім незначним у порівнянні з тим, що трапиться у найближчі декілька років» (Джеймс Річардсон, корпорація Cisco System); «Перемога у конкурентній боротьбі сьогодні часто залежить від одного клацання мишею» (Пол Отеліні, Intel) [2, с. 23].

Про ефективність і перспективність електронного бізнесу свідчить те, що акції Інтернет-компаній при первинному розміщенні виростили протягом дня в сотню і навіть тисячу разів [2, с. 27].

Перетворення основних бізнес-процесів з допомогою Інтернет-технологій, згідно з визначенням фахівців компанії ІВМ, і становить сутність електронного бізнесу (е-бізнесу). Тобто будь-яка ділова активність, що використовує можливості глобальної інформаційної мережі для модифікації внутрішніх і зовнішніх зв'язків фірми з метою створення прибутку, охоплюється поняттям е-бізнесу.

Електронна комерція (е-комерція) є найважливішою складовою електронного бізнесу, хоча часто ототожнюється з ним. Це різновид бізнес-активності, в якій комерційна взаємодія суб'єктів бізнесу з купівлі-продажу товарів і послуг (як матеріальних, так і інформаційних) здійснюється з допомогою Інтернет або будь-якої іншої інформаційної мережі (мережі стільникового зв'язку, внутрішньої локальної мережі установи) [1, с. 12].

Хоча Інтернет можна використовувати для обміну інформацією, оперативного зв'язку, реклами, для досліджень, електронна комерція є сконцентрованою системою з використання усіх можливостей мережі для ведення бізнесу. Тобто електронна комерція є он-лайновою формою ведення бізнесу, яка використовує мережу як середовище для бізнесу і як засіб для його реалізації [2, с. 29].

Нині виділяють чотири напрями е-комерції залежно від взаємодіючих у її системах агентів: бізнес для бізнесу (B2B); бізнес для споживача (B2C); бізнес для адміністрації (B2A); споживач для адміністрації (C2A).

Електронна комерція передбачає:

- відкриття веб-сайтів компанії і віртуальної крамниці в Інтернет;
- наявність автоматизованої системи управління компанією;
- використання електронної реклами і маркетингу;
- використання певної моделі бізнес-взаємодії.

Типовим прикладом електронної комерції напряму B2C-механізму, який покликаний спростити роботу продавців і покупців, є Інтернет-крамниця; напряму B2B — торговельні майданчики для гуртової торгівлі в Інтернет.

Україна та інші країни на пострадянському просторі можуть отримати значні переваги від стійкого ринку електронної комерції, а саме:

- доступ до експортного ринку;
- робочі місця для кваліфікованої робочої сили;
- доступ до інвестиційного західного капіталу;
- зростання податкових надходжень від застосування електронних платежів.

Однак, щоб скористатися цими перевагами, слід усунути всі перешкоди на шляху ефективного впровадження електронної комерції, врегулювати використання механізмів її підтримки:

- систем електронних платежів в Інтернет;
- стрункої системи законів щодо правового визнання електронних документів і електронного підпису, законодавчого врегулювання електронної комерції загалом;
- розвитку електронного маркетингу і реклами;
- забезпечення захисту комерційної інформації під час передавання мережею [2, с. 30].

Інтернет розвинувся в середині 1990-х років і в даний час займає центральне місце у здійсненні електронної торгівлі в діловому світі ХХІ-го століття, пройшовши складний шлях.

Список використаних джерел

1. Грабовський Є. М. Моделювання розвитку електронного бізнесу: дис. ... канд. екон. наук: 08.03.02 / Є. М. Грабовський. — Х. : Харківський національний економічний ун-т, 2005. — С. 10–12.
2. Маєвська А. А. Електронна комерція і право: навч. посіб. для студентів магістерської програми „Міжнародне та порівняльне право інтелектуальної власності» / А. А. Маєвська. — Х., 2010. — С. 23–30.
3. World Summit on the Information Society Declaration of Principles // Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 December 2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.itu.int.

Мирослава Даниленко

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

ВПЛИВ БІБЛІЇ НА ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ Т. ШЕВЧЕНКА

Впродовж багатьох років доволі цікавою та складною постає тема релігійності Т. Шевченка, зокрема, у сфері становлення його релігійних поглядів. Побічно до неї торкаються у своїх дослідженнях безліч українських учених, серед них варто назвати І. Огієнка, О. Кониського, М. Сумцова, Р. Іващенко, П. Кралука,

Є. Маланюка, Д. Чижевського, І. Дзюбу та ще багато імен, відомих у науковому та культурному світі.

Згідно версій одних дослідників, в основі формування релігійного світобачення митця лежать його індивідуально-психологічні якості. Інша група науковців схиляється до думки, що велику роль у цьому процесі відіграло оточення поета. Здійснивши аналіз існуючих поглядів та припущень, можна зробити висновок про комплексний вплив соціальних, ментальних та особистісних чинників, які справляли вплив на формування релігійного світогляду Т. Шевченка.

Однією з важливих рис, яка пронизує релігійне «Я» поета, є біблейзм, що сформувався значною мірою завдяки соціальним факторам. Проте, вивчення цього феномену у численних працях і дослідженнях українських науковців зводиться здебільшого до розгляду Святого Письма як джерела творчості Кобзаря. Дійсно, біблійні образи і мотиви є важливою складовою художнього світу Т. Шевченка. Так, дослідниця М. Бородінова відзначає, що Кобзар в основу своїх поезій «включав ... євангельські образи, пропускаючи їх крізь призму творчої індивідуальності, а також образи Старого Заповіту...» [1, с. 121]. Т. Шевченко постійно звертався до цієї Книги. Переспіві псалмів, наслідування пророків, біблійні вислови, події, мораль — усе це є переконливим свідченням того, що вона посідала вагоме місце у сакрально-ціннісному космосі поета. Біблія була для нього потоком духовних істин, допомагала здолати негативи зовнішнього світу та вирішити складнощі внутрішнього самостворення.

Один з біографів митця, В. Лепкий у своїй праці «Про життя і твори Т. Шевченка зазначав: «Т. Шевченко від молодих літ знав і до смерті возив з собою Святе Письмо, а на вигнанні було це майже єдине його читиво. Тим-то і називають його поетом-біблейцем» [3, с. 128].

Численні згадки про зацікавлення Кобзаря цією священною книгою можна знайти у його листуванні та в спогадах сучасників. Так, у листі до А. та Н. Родзянок від 23 жовтня 1845 року Шевченко писав, що в Миргороді він через хворобу «ни разу еще не выходил из комнаты, и ко всему этому еще нечего читать. Если бы не Библия, то можна бы с ума сойти ...» [5, с. 34].

Перебуваючи в листопаді 1845 року в Переяславі у А. О. Козачковського, Т. Шевченко, за спогадами приятеля, «иногда занимался чтением Библии, отличал места, поражавшие особенным величием» [2, с. 89].

Є відомості, що поетові належить також ідея перекладу українською мовою всіх 4 Євангелій спільно з приятелями, хоча здійснити цей намір не судилося.

Отож, можна навести безліч фактів, що засвідчують велику пошану та захоплення генія біблійними текстами. Велику роль у становленні цього феномену відіграло раннє знайомство Кобзаря з релігійною літературою. У дяківській школі, де він навчався, «Псалтир» (книга псалмів з Біблії, 150 релігійних пісень Давида) був єдиним на той час підручником. Значний вплив мала на нього і побожна родина, в якій спільне читання Святого Письма стало доброю традицією.

Можна також стверджувати, що особливий інтерес поета до студіювання Біблії з'явився під час його навчання в Академії мистецтв, завдяки петербурзькому оточенню. Відомо, що серед його друзів були протестанти, в тому числі улюблений учитель Карл Брюллов, який рекомендував учневі вибирати теми малярських робіт, опираючися на біблійні сюжети або греко-римську історію.

Певне значення у формуванні біблеїзму поета мала і його участь у Кирило-Мефодіївському товаристві, члени якого взяли за основу світорозуміння і вироблення плану своєї діяльності вчення Ісуса Христа і його Церкви. Для кирило-мефодіївців Біблія була джерелом істин християнської релігії. Такої ж позиції дотримувався і Т. Шевченко. Релігійні погляди останнього розвивалися під впливом біблійних ідей, які ґрунтувалися виключно на новозаповітній правді Христа. Кобзар заперечував усе, що протирічило його заповідям, і був сповідником релігійного «культу» людини, що детермінувалось також впливом індивідуальних та ментальних чинників.

Відомо, що усвідомлення цінності особи, антропоцентризм є характерною рисою світогляду українців. Крім того, друзі та знайомі поета, серед яких Олександр Афанасьєв-Чужбинський, Броніслав Залеський, Микола Костомаров, Катерина Піунова, Агата Ускова, Катерина Юнге та інші, засвідчували наявність у нього так званого «гуманного почуття».

Поет, постійно перечитуючи Біблію, часто звертався до образу Ісуса Христа та його сучасників — перших християн. Вони у його баченні поставали ідеалами, гідними для наслідування, адже утверджували найвищу цінність християнської релігії — безмежну любов до людини. Для Т. Шевченка істинний зміст віри полягає у боротьбі за її свободу та щастя, тому він вважає, що релігію

потрібно очистити від усіх негативів, які перетворюють цю високу форму духовності на абстрактну силу, байдужу до проблем особистості.

Так, поет всіляко критикує релігійні інституції за спотворення ними людиноподібної істини християнської релігії та деструктивну роль у житті суспільстві, що знаменує далекий відхід від первісного євангельського християнства. Бог, на думку Кобзаря, є захисником гноблених, виразником їх надій, прагнень, відповідно таку ж функцію повинна виконувати і церква.

Т. Шевченко черпав зі Святого Письма також моральні настанови і вважав, що такі чесноти, як любов, повага, чуйність, працьовитість, взаємопідтримка у час подолання труднощів і негараздів повинні стати основою, якою мусить користуватися кожен. Варто відзначити, що Старий Заповіт поет використовував як своєрідне тло для проектування та «маскування» трагічних реалій української дійсності, при цьому акцентував увагу на загальнолюдських цінностях — любові, добрі, правді. Істинний християнин повинен прагнути до досягнення їхнього найвищого рівня і таким чином утверджувати Божі заповіді.

Отже, вплив Святого Письма на Т. Шевченка можна розглядати не лише як його наскрізне зацікавлення біблійною літературою, неодноразове використання ним біблійних сюжетів, тем та їхнє вільне тлумачення. Він проявляється також у свідомому сповідуванні духовних істин Христа, намаганні втілити їх у реальне життя суспільства, і таким чином досягти духовного підйому та особистої гармонії кожної людини зокрема та суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Бородінова М. Старий Заповіт як джерело образності в поезії Т. Шевченка / М. Бородінова // Т. Шевченко і сучасність: збірник мат-в і тез Міжн. наук.-теорет. конф. — Рівне, 1996. — С. 121.
2. Козачковский А. О. Из воспоминаний о Т. Г. Шевченко / А. О. Козачковский // Воспоминания о Т. Шевченко. — К., 1988. — С. 89.
3. Лепкий Б. Про життя і твори Т. Шевченка / Б. Лепкий. — К., 1994. — С. 128.
4. Сулима В. Біблія і українська література / В. Сулима. — К., 1998. — 400 с.
5. Шевченко Т. Листи до різних людей / Т. Шевченко // Зібрання творів: у 6-ти томах — К., 2003. — Т. 6. — С. 34.

Оксана Полішук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ ПРИКМЕТНИКОВИХ НОВОТВОРІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ–ХХІ СТ.

Для дослідження поетичної мови першочерговою є проблема виявлення її специфіки як особливої функціонально-стилістичної сфери. При цьому семантичний аспект відіграє основну роль, оскільки поезія може розглядатись як засіб передачі такого змісту, який не можна передати звичайними мовними засобами. Саме тому поетичне мовлення є невичерпним джерелом появи різноманітних мовних інновацій, серед яких вагоме місце займають індивідуально-авторські прикметники, які «урізнобарвлюють текст, роблячи його неповторно художнім засобом відображення дійсності» [4, с. 76]. Індивідуальний характер новотворів безпосередньо залежить від семантичної наповненості об'єднаних компонентів [1, с. 119].

Семантична класифікація прикметників є не що інше, як їхнє впорядкування в різні підкласи за певними семантичними ознаками. Різним аспектам дослідження семантики оказіональних прикметників в українському і російському мовознавстві присвячені наукові розвідки багатьох дослідників (Н. Ф. Клименко, В. Н. Вовк, Г. М. Вокальчук, Н. В. Гаврилюк, Н. О. Данилюк, Л. В. Пашко, Л. Г. Савченко, О. О. Селіванової, Л. О. Пустовіт, Р. Ю. Наміткової, А. П. Капської та ін.). У працях цих лінгвістів знаходимо детальну характеристику складних слів, зокрема й складних прикметників, класифікацію їх структурно-семантичних типів, синтаксичних та стилістичних функцій.

Однак, у науковій літературі спостерігається ще не достатньо спроб розподілити прикметники за їх змістом на окремі семантичні групи. Дослідники часто стикаються з певними труднощами, оскільки досить важко прокласифікувати прикметники, які нерідко бувають полісемними. Це призводить до перехрещення груп і ускладнює їх розмежування [3, с. 52]. Близькі за значенням лексеми часто перебувають на рівні семантичної роздвоєності між різними групами прикметників (напр., розміру, форми, будови та ін.). Подібна невизначеність стосується і складних прикметників, які складаються з двох і більше семантично різнопланових компонентів. Тобто виявлення типів складних прикметників, які мають неоднакову внутрішню форму, є актуальним для сучасної

лінгвопоетики. Метою дослідження є всебічний аналіз семантичної структури індивідуально-авторських прикметників, що функціонують у текстах української поезії ХХ–ХХІ ст.

Оригінальними з семантичного погляду композитами-ад'єктивами суттєво збагачується лексикон поезії ХХ–ХХІ ст., що стало закономірним наслідком т. зв. «неологічного буму» (В. Гак) в українській (і не тільки) мові [2, с. 1].

Детальний аналіз авторських ад'єктивів (понад 3500 одиниць, вибраних методом суцільної вибірки з українських поетичних текстів ХХ–ХХІ ст.) дозволив виділити такі характерні лексико-семантичні групи (ЛСГ) цих номінацій (з погляду їхньої конкретної семантики, якщо це простий прикметник або з урахуванням передусім семантики стрижневого компонента, якщо це прикметник-композит). При цьому в основу номінації покладені різноманітні статичні ознаки денотатів. Так, у семантичній структурі оказональних ад'єктивів виділено такі родові семи:

'зовнішня особливість істот': *єдиногогий* (І. Лучук), *білоколінний* (І. Драч), *бронзолиций* (М. Нагнибіда), *двоклъвовий* (Б. Олійник); *білоодежний* (М. Рильський)

'зовнішня характеристика неістот': *голубохалявий* (М. Сойко), *темногранний* (М. Рильський), *сріблестобанний* (Б.-І. Антонич);

'внутрішня властивість об'єкта': *безвинно-заячий* (І. Світличний), *півдухий* (О. Яровий), *бездолий* (М. Корсюк), *гязноохочий* (П. Тичина), *трепетно-знайомий* (О. Ющенко), *премудрогожий* (А. Малишко), *незламно-молодий*, *життєупругий* (П. Тичина);

'психічне сприйняття об'єкта': *ласкаво-строгий*, *наївно-голий* (М. Рильський), *тихим-тихий* (С. Йовенко), *облеснодумний* (Б. Нечерда), *яснощирий* (Ю. Клен), *тремтливо-полохливий* (М. Вінграновський), *щирогостинний* (М. Зеров);

'звукова характеристика денотата': *архімажорний* (І. Драч), *лагіднолунний* (П. Савченко), *золотоспівний* (М. Драй-Хмара), *великошумний* (П. Тичина), *синьоголосний* (М. Вінграновський);

'темпоральна характеристика': *дожизненний* (Б. Лепкий), *світанний*, *досьгочасний* (І. Лучук), *ясновесний* (П. Тичина);

'одоративна характеристика': *пахучорунний* (О. Луцький), *теплопахучий*, *буйно-запашний* (Т. Осьмачка), *затхло-теплявий* (Ю. Клен);

'топографічна характеристика': *накрайсвітний* (В. Мисик), *неодногніздний* (Л. Костенко), *посейбічний* (І. Римарук), *середтепний* (М. Вінграновський), *межигорбний* (В. Барка);

'спосіб переміщення у просторі': *швидколетий* (Т. Осьмачка), *прудкоходий* (Ю. Клен);

'матеріал, з якого виготовлено предмет': *янтари́стий, гостро-скляний* (М. Семенко), *мармурово-кам'яний* (Б.-І. Антонич);

'спосіб опису матеріалу': *гео-біографічний* (Е. Стріха), *гурра-науковий* (О. Ольжич);

'міра довжини (кількісна характеристика виміру)': *двообразний* (М. Зеров), *трисвітлий* (Я. Славутич), *стовухий* (Ю. Клен), *мільйонотрунний* (Б.-І. Антонич), *найдвадцятіший* (І. Затул), *тринеможний* (Ір. Калинець);

'явище природи': *дебряний* (Ю. Клен), *хмариний* (П. Тичина), *повногрозний* (М. Сингаївський), *смагляво-тучний* (Є. Маланюк), *холодно-росяний* (М. Драй-Хмара);

'колір та інтенсивність його вияву': *біло-лілейний* (З. Забашта), *морозно-синій, суворо-чорний* (Ю. Клен), *сніжно-срібний* (О. Юценко), *хмарно-голубий* (Л. Первомайський);

'приналежність об'єкта комусь або чомусь': *адольфогітлеровий, хановобатиєвий* (М. Пшеничний), *ойчистий* (Л. Костенко), *Фе-Ниченковий* (М. Гаско);

'фізична характеристика та внутрішні властивості неживого об'єкта': *густопотокий* (Т. Осьмачка), *тугострунний* (П. Тичина);

'динамічна ознака': *бистролетний* (М. Вінграновський), *легкошумний* (М. Рильський), *першотворний* (А. Малишко), *хлібодарний* (Л. Мовчан), *хмаролетний* (С. Гординський);

'смакові властивості об'єкта': *синьогіркотний* (С. Йовенко), *солонно-зимовий* (С. Жадан), *райдужно-солодкий* (М. Рильський);

'соціальний стан': *на-волю-відпущений, безіменно-пропащий* (О. Забужко);

'суспільний лад': *зломіщанський* (І. Драч), *незайманопервісний* (І. Калинець).

Отже, лексико-семантичний аналіз індивідуально-авторських прикметників дозволив виділити їхні найголовніші лексико-семантичні групи, яких налічується 20. За статистичними підрахунками, найбільша кількість оказіональних прикметників належить до групи, що позначає зовнішні особливості істот (22%), а найменша кількість — до групи, що позначає суспільний лад (1%). Майже однакова кількість авторських прикметникових новотворів належить до груп, що позначають внутрішні властивості живого об'єкта та психічне сприйняття об'єкта. Номінації, що позначають колір та динамічну ознаку, займають третю позицію за кількістю авторських прикметникових новотворів (8% і 7%). Таким чином, кожна з проаналізованих груп охоплює різну кількість інновацій, на творення яких впливали, насамперед,

авторські ментальні уявлення, різноманітні екстралінгвальні чинники, а також різні літературно-мистецькі тенденції.

Визначальним чинником реалізації семантики оказіональних ад'єктивів послужив перш за все контекст. Окрім нього при всій індивідуальності значень такого роду новотворів їх розшифровувати допомагали або орієнтація на традиційну символіку, або ситуативні асоціації, чи загальномовні значення, так званий мовний досвід.

Список використаних джерел

1. Бакина М. А. Словотворчество / М. А. Бакина // Языковые процессы современной русской художественной литературы: Поэзия. — М., 1977. — С. 78–127.
2. Вокальчук Г. М. Оказіональна ад'єктивна номінація в українській поезії 20–30-х років ХХ ст. / Г. М. Вокальчук // Система і структура східнослов'янських мов. Мовознавчі студії: зб. наук. праць. — К., 2003. — С. 131–135.
3. Дятчук В. В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови / В. В. Дятчук, Л. О. Пустовіт. — К.: Наукова думка, 1983.
4. Намитокова Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект / Р. Ю. Намиткова. — Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1986. — 156 с.

Олена Грогуль

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ПРОДУКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

Розвиток інформаційної діяльності в суспільстві набуває все нових форм, її продукти застосовуються в різних сферах людської діяльності. Інформаційні послуги сучасних бібліотек характеризуються широкими пошуковими можливостями, комфортними умовами надання інформації й різноманітними режимами доступу. Бібліотеки, як потужні центри створення та розповсюдження інформаційних продуктів та послуг, з кожним роком все більше розширюють сферу надання користувачам власної інформаційної продукції і, відповідно, збільшують кількісний та якісний її склад.

Метою дослідження є аналіз видів інформаційних продуктів у сфері бібліотечного обслуговування користувачів.

Над розкриттям понять «інформаційний продукт» та «інформаційні послуги» працювали такі науковці, як І. Давидова, Г. Швецова-Водка, Г. Сілкова, В. Бондаренко, Н. Автономова та ін.

Н. Автономова наголошує на тому, що поняття «інформаційний продукт» та «інформаційна послуга» не є тотожними, адже один і той же інформаційний продукт може бути основою для реалізації цілого ряду інформаційних послуг. Як підтвердження власної теорії науковець наводить приклад: «Великими сервісними можливостями наділені бази даних: на їх основі здійснюється підготовка й видача сигнальної інформації про нові надходження, ретроспективний пошук і видача інформації на одноразові запити користувачів у дистанційному режимі тощо» [1, с. 255].

Оскільки бібліотеки є потужними центрами створення інформаційної продукції та надання інформаційних послуг, то пріоритетним і перспективним напрямом їхньої діяльності повинна стати підготовка інформаційно-аналітичних продуктів на випередження запитів користувачів. При підготовці інформаційних послуг актуальності набувають процеси пошуку і розповсюдження інформації; визначення інформаційних потреб; надання інформації; оцінювання якості наданої інформації споживачем [1, с. 256].

Технологію створення інформаційно-аналітичного продукту, на думку В. Бондаренко, можна розділити на дві складові: інформаційну й аналітичну. До процесу інформаційної роботи належить послідовна сукупність операцій, що дає змогу швидко зорієнтуватися в загальному потоці інформації, скоротити час на пошук потрібних матеріалів. До процесів аналітичної роботи належить відбір і обробка матеріалів за темою дослідження [2, с. 309].

Вважаємо доречним трактувати поняття «бібліотечний інформаційний продукт» таким чином: це інформація, створена на базі існуючої інформації за допомогою інтелектуальної діяльності виробника (бібліотекаря, бібліографа), у вигляді продукту з урахуванням усіх споживчих властивостей та у найзручнішій для передачі користувачам формі з метою задоволення їх інформаційних потреб.

Щоб краще зрозуміти сутність інформаційних продуктів і послуг бібліотеки, розглянемо їхні різновиди на прикладі Рівненської державної обласної бібліотеки (далі РДОБ).

З думкою В. Бондаренко про створення інформаційно-аналітичного продукту на основі інформаційної та аналітичної діяльності ми цілком погоджуємося. Підставою для цього твердження стало наше дослідження інформаційно-аналітичної діяльності РДОБ, під час якого ми мали змогу спостерігати перехід одного виду інформаційних продуктів у інший, зокрема бібліографічної продукції — в інформаційно-аналітичну. Для забезпечення користувачів різних груп, у т. ч. органів влади, установ та організацій

різних форм власності інформаційно-аналітичною продукцією, бібліотекарі РДОБ готують усні та письмові, у тому числі віртуальні, фактографічні та бібліографічні (тематичні, адресні, уточнювальні) довідки.

Тематичні довідки науковці відносять до бібліографічної продукції, адже вони містять бібліографічну інформацію із запитованої теми. Але бібліографічна інформація у тематичній довідці виникає в результаті змістової аналітико-синтетичної обробки документів, тому, на нашу думку, тематичну бібліографічну довідку можна вважати перехідною формою від бібліографічної до інформаційно-аналітичної продукції, оскільки створюється вона завдяки інтелектуальній, розумовій діяльності бібліотекарів-бібліографів на підставі аналізу існуючої інформації як новий, невідомий раніше інформаційний продукт.

А бібліографічні адресні та уточнювальні довідки — це суто бібліографічна продукція, адже суть створення такого типу довідок полягає у виявленні за запитом користувача вже наявної в бібліографічному описі документа інформації або шифру місцезнаходження потрібного документа у фонді. Фактографічні довідки також не є безпосередньо інформаційно-аналітичною продукцією, оскільки вони містять статистичну та іншу інформацію, яка подається в джерелах у вигляді певних фактів і зазвичай не змінюється укладачем довідки.

Особливий напрям інтелектуальної інформаційно-аналітичної роботи бібліотеки становить створення ретроспективних та поточних науково-допоміжних і рекомендаційних бібліографічних посібників, дайджестів, інформаційного бюлетеня «Інва.net». Зокрема, інформаційний бюлетень «Інва.net» РДОБ вважаємо яскравим прикладом суто інформаційно-аналітичної продукції. Над наповненням бюлетеня, на прохання укладачів, працюють не лише бібліотекарі, а й провідні спеціалісти державних служб м. Рівного.

С. В. Дригайло відносить огляди до інформаційної продукції, що надається в результаті бібліографічного обслуговування [3, с. 83]. Проте, на нашу думку, створення оглядів — це результат інформаційно-аналітичної діяльності, якщо в огляді даються певні оцінки розвитку проблемної ситуації або зіставляються різні погляди. Такий інформаційний продукт з впевненістю можна вважати інформаційно-аналітичним продуктом. Однак огляд літератури, в якому не дається аналізу змісту документів, — це більшою мірою суто бібліографічний продукт, оскільки складається він тільки з бібліографічних описів документів, без аналізу їх змісту, оцінок фактів, певних висновків тощо.

Крім охарактеризованих інформаційних продуктів, різновидами продуктів інформаційно-аналітичної діяльності РДОБ є: буклети, календарі, статистичні щорічники, інструктивно-методичні листи на допомогу бібліотекам області. Надзвичайно об'ємним і цінним інформаційно-аналітичним продуктом є веб-сайт бібліотеки, адже він вміщує в собі низку інформаційних продуктів. Результатами інформаційно-аналітичної діяльності є також «комплексні інформаційні заходи», які представлені в РДОБ тематичними книжковими виставками, тематичними зустрічами, літературними вечорами, презентаціями видань тощо.

Дослідження інформаційної продукції та послуг бібліотеки має тривати й далі, адже з розвитком інформаційної продукції збільшується її кількість та різновиди.

Список використаних джерел

1. Автономова Н. Інформаційні продукти та послуги як результат виробничої діяльності бібліотек / Н. Автономова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — К. : НБУВ, 2009. — Вип. 25. — С. 253–260.
2. Бондаренко В. Технологія створення і специфіка використання інформаційно-аналітичного продукту в контексті запитів сучасних замовників / В. Бондаренко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — К. : НБУВ, 2009. — Вип. 25. — С. 305–314.
3. Дригайло С. В. Бібліотечно-інформаційні продукти і послуги для користувачів наукових бібліотек / С. В. Дригайло // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — К. : Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. — 2010. — № 4. — С. 79–86.

О. Сачковська

Національний Університет «Острозька Академія», м. Острог

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Однією із найвиразніших мовознавчих дисциплін є фразеологія. Фразеологія як наука вивчає специфіку фразеологізмів як знаків вторинної номінації [4, с. 291]. До сфери вивчення фразеології входять значення, структура, характер зовнішніх лексико-синтаксичних зв'язків фразеологізмів, а також їх експресивно-стилістичні ознаки та системні зв'язки з іншими фразеологічними одиницями і словами. Вона також розробляє принципи виділення фразеологізмів, методи їх вивчення, класифікації та лексикографічного опрацювання [2, с. 22].

Фразеологізми — семантично й граматично пов'язані сполучення слів, а також речення, які використовуються в мові як усталені

і здебільшого легко й образно сприймальні одиниці [3, с. 175] На відміну від звичайного словосполучення, семантика фразеологізму є або незрозумілою, або ж потребує детального тлумачення. ФО — це сталі сполучення слів із специфічними семантичними й граматичними зв'язками, наділені традиційним значенням, яке не може бути тлумачним на основі значень його компонентів. Вони різняться не лише від вільних словосполучень (напр. термінів, кліше), а й від інших стійких словосполучень за п'ятьма ознаками: процесом утворення, співвідношенням між формою і змістом, семантичною структурою, сферою функціонування, належністю до системи/підсистеми [2, с. 64].

За співвідношенням між формою і змістом, фразеологізми характеризуються асиметричністю, а терміни тяжіють до симетричності. З точки зору семантичної структури, значення фразеологізмів може бути денотативним і конотативним, а термінів — лише денотативним. ФО — це особлива мовна одиниця із значенням, що не відповідає сумі значень її компонентів, стилістичним забарвленням, подібна до мовного знака, відмінна від вільних словосполучень своєю стійкістю. До функції фразеологізмів належать семантична, граматична та прагматична функції.

Існує кілька типів класифікації ФО за різними ознаками. Так, наприклад, **генетична класифікація це:**

- 1) прислів'я і приказки;
- 2) професіоналізми, що набули метафоричного вжитку;
- 3) усталені вислови з анекдотів, жартів і под.;
- 4) цитати й образи з «Старого» і «Нового» завітів;
- 5) численні ремінісценції античної старовини;
- 6) переклади поширених іншомовних висловів;
- 7) крилаті слова українських та іноземних письменників;
- 8) влучні фрази видатних людей.

О. В. Кунін також виділяє декілька груп ФО на основі їх походження, однак ця класифікація у даного автора не є домінуючою: 1) власне англійські ФО; 2) міжмовні запозичення, тобто ФО, які запозичені з іноземних мов шляхом того чи іншого виду перекладу; 3) внутрішньомовні запозичення, тобто ФО, які запозичені з американського варіанту англійської мови; 4) ФО, що запозичені в іншомовній формі [6, с. 245].

Особливу увагу походженню фразеологізмів приділяє англійський науковець Л. П. Сміт. Вчений виділяє наступні сфери життя:

- галузі людської діяльності;

- ідіоми, пов'язані з сільським господарством, побутом, тваринним світом;
- спортом та предметами повсякденного вжитку.

В особливий розряд ідіом Л. П. Сміт виокремлює такі, джерелом яких є людське тіло, і ще групу фразем, до складу яких входять так звані «фразеологічні дієслова» — словосполучення, які складаються з дієслів та прислівників чи прийменників. До того ж він виділяє запозичені ідіоми, біблійні ідіоми та шекспіризми [5, с. 95].

Ґрунтуючись на тематиці ФО, вчені подають також і **тематичну класифікацію**:

- фізичних станів;
- психологічних станів;
- явищ сенсорної діяльності;
- манери поведінки.

Іншим аспектом класифікації ФО є семантичний аспект. Найбільш поширеною є **структурно-семантична** класифікація В. В. Виноградова [2, с. 34]. Він виділяє 3 типи фразеологізмів:

- фразеологізми-зрощення;
- фразеологічні єдності;
- фразеологічні сполуки.

Як пояснює М. П. Кочерган, дана класифікація ґрунтується на критерії аналітичності фразеологізму.

За класифікацією, поданою Виноградим, ФО поділяються на:

- фразеологічні зрощення;
- фразеологічні сполучення;
- фразеологічні єдності.

Жодна з класифікацій не є повною чи остаточною. Кожна з них дозволяє розглянути фразеологізм через призму нової характеристики.

Темою дослідження є фразеологізми у ЗМІ, тому найпоширенішим стилем для вживання фразеологізмів є публіцистичний. Специфікою функціонування ФО у газетному (публіцистичному) стилі є те, що він, на відміну від інших стилів, ознакою своєю має ще й оціночну функцію.

Так як дослідження функціонування фразеологічних одиниць у засобах масової інформації є недостатньо ґрунтовним, вважаємо, що актуальність цього дослідження є особливо необхідною в умовах стрімкого розвитку медіа, а також розвитку безлічі маніпулятивних технологій, застосування яких включає використання мови і безпосередньо фразеології для надання необхідної оціночної специфіки конкретному тексту.

Список використаних джерел

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. — М. : Эдиториал УРСС, 2001.
2. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови: дис. ... докт. філол. наук / Я. А. Баран. — Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. — Івано-Франківськ, 1998. — 391 с.
3. Дудик П. С. Стилистика української мови: навчальний посібник / П. С. Дудик. — К. : ВЦ «Академія», 2005. — 368 с.
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. — [вид. 2-ге]. — К. : Академія, 2008. — 368 с.
5. Кунин А. В. Английская фразеология / А. В. Кунин. — М. : Международные отношения. — 1970. — 344 с.
6. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / підручник для ін-тів: фак. іноземних мов / М. І. Мостовий. — Х. : Основа, 1993. — 256 с.

М. Хоміч

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ СЛОВНИКОВОГО
ВАРІАНТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ**

Одним із основних критеріїв професіоналізму перекладача є здатність адекватно реагувати на необхідність правильного підбору слів при перекладі та максимальної повній передачі змісту оригіналу твору. Таким чином, психолінгвістичні особливості гендеру в перекладі важливі так само, як і професійні якості перекладача.

Актуальність наукового дослідження полягає у вивченні здатності представників чоловічої та жіночої статі адекватно реагувати на мовне середовище і контекст перекладу та підбирати правильний варіант перекладу лексичної одиниці.

Метою дослідження є встановлення гендерних особливостей вибору словникових варіантів перекладачами-жінками та перекладачами-чоловіками згідно специфіки викладення інформації різностатевими перекладачами.

Гендер як поняття визначається концепцією завдань, функцій та ролей, які суспільство визначає для жінок та чоловіків з метою виконання їх в суспільному та особистому житті. Гендер слід вивчати як компонент колективної та індивідуальної свідомості, що проявляється як в стереотипному мисленні, так і в мовній поведінці індивідів.

Проаналізувавши переклади Є. Калашнікової та М. Лаврова англomовного роману Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі», де

перекладачі розрізняються за гендерним параметром, можна побачити помітні ознаки гендеру при інтерпретації оригіналу твору двома перекладачами.

Мова перекладачів, у порівнянні з мовою автора оригіналу, при передачі образу головної героїні відрізняється як посиленням виразності, так і її послабленням. Але виразним є той факт, що перекладач-чоловік частіше посилює виразність мовлення. Так, наприклад, оригінальну фразу, яка описує голос героїні...*but there was an excitement in her voice...a promise that she had done gay, exciting things just a while since that there were gay, exciting things hovering in the next hour*, перекладач-жінка перекладає наступним чином: *но в голосе було **многое**... от звук веселья и радостей, только что миновавших, и отзвук веселья и радостей, ожидающих впереди*. Тут можна побачити прийом трансформації, коли *excitement* перекладається як *многое*. Перекладач також використала прийом генералізації, що призводить до зниження емоційності мовлення. Метафоричне використання дієприкметника *hovering (парящих)* трансформується в стилістично нейтральний дієприкметник — *ожидающих*, який також знижує виразність мовлення в перекладі.

У перекладача чоловічої статі при перекладі цього фрагменту можна побачити більше експресивності: *но голос — это было нечто необыкновенное... слышались в нем отголоски буйного веселья и шальной радости, и, главное, обещания еще более неземных блаженств, ожидающих вас в недалеком будущем*. Іменник *an excitement* перекладач-чоловік передає як *нечто необыкновенное*, де за рахунок додавання позитивної оцінки «*нечто*» компенсується частина втраченої емоційності. В сполученні *буйное веселье и шальная радость* експресивність висловлювання вища, ніж у Фіцджеральда та у перекладача жіночої статі. Прикметник *буйный* вказує на найвищий ступінь емоційності і таким чином гіперболізує ситуацію.

Розмовний прикметник *шальной* також посилює експресивність мови перекладача. Перекладач-чоловік використовує прийом трансформації, передаючи оригінальне сполучення *gay, exciting things* в суміжне за значенням сполучення *неземные блаженства*. Таким чином перекладач актуалізує прийом гіперболізації. Але при перекладі метафоричного дієприкметника *hovering (парящих)* у перекладача-чоловіка нейтралізуються метафори (*hovering-ожидающих*), тому знижується виразність оригіналу мови автора.

Стилістичні порушення можна побачити лише у перекладача чоловічої статі в сторону зниженого стилю та брутального мовлення: *...bright eyes and a bright passionate mouth*, перекладач-чоловік передає як *сияющие глаза и броский чувственный рот*. Прикметник *броский* належить до розмовного стилю російської мови та робить мову перекладу грубою.

Також перекладач чоловічої статі використовує терміни, які не зовсім властиві для стилю Фіцджеральда і жанру художньої літератури в цілому. В наступному прикладі манірність Дейзі підкреслюється в оригіналі таким чином: *She laughed again, as if she said something very witty*. Перекладач-чоловік конкретизує семантику словосполучення *very witty* та використовує термінологічне слово *каламбур*. Таким чином, перекладач чоловічої статі прагне досягнути додаткового іронічного ефекту.

Наведені вище приклади говорять про те, що між чоловічим та жіночим перекладами є певні розбіжності: чоловіки здатні частіше використовувати знижену лексику та терміни, ніж жінки. До того ж даний аналіз показав, що мова перекладачів чоловічої статі виразніша і чоловіки частіше використовують образні засоби.

Це, з одного боку, підтверджує той факт, що гендер є нестійким параметром у мовному акті, а з іншого боку, це свідчить і про те, що при виборі засобів впливу на читачів, чоловік-перекладач діє «сміливіше» в той час, як перекладач-жінка намагається «слухняно» йти за текстом оригіналу, рідко згадуючи про те, що в американській традиції художньої літератури прийнятий більш нейтральний стиль мовлення, тому виникає необхідність у додаванні виразніших засобів мови [3, с. 162].

Список використаних джерел

1. Земская Е. А. Особенности мужской и женской речи / Е. А. Земская, М. А. Китайгородская, Н. Н. Розанова // Русский язык в его функционировании / под ред. Е. А. Земской и Д. Н. Шмелева. — М., 1993. — С. 90–136.
2. Кирилina А. В. Гендер: лінгвістичні аспекти / А. В. Кирилina [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.feminist.org.ua/library/gender/lingvistic.php>.
3. Студентські наукові записки. Серія «Філологічна». — Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. — Вип. 5. — С. 160–163.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fitzgerald.narod.ru/gatsby/velg1.html>.
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fitzgerald.narod.ru/gatsby/vg1.html>.

Ольга Острогорова

Національний університет «Острозька академія», м. Острог

ОСОБЛИВОСТІ ПЕЙЗАЖНОЇ ЛІРИКИ ЛІНИ КОСТЕНКО

Творчість Ліни Костенко — це унікальне явище в історії української літератури. Її твори стали еталоном доби ХХ–ХХІ століття, тому поезія про природу Ліни Костенко неодноразово ставала об'єктом літературознавчих досліджень багатьох науковців — С. Барабаш, М. Слабошпицького, І. Ткаченко, В. Панченка, В. Брюховецького та інших.

Мета пропонованої статті полягає в детальнішому аналізі та визначенні основних рис пейзажної лірики Ліни Костенко.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі узагальнюються основні дослідження лірики про природу поетеси.

У цій статті робиться спроба детальнішої характеристики пейзажної лірики Ліни Костенко та визначення її основних рис. Провідне місце серед творчості Ліни Костенко займає пейзажна лірика, тому що саме через призму природи найяскравіше виражаються почуття людини, її переживання, думки та почуття. Пейзажна поезія Ліни Костенко — то справді «летючі катрени», лірика найвищої проби, високий лет думок та емоцій, де тонке психологічне нюансування настрою органічно поглиблене динамізмом думки, перейнятстю тими вічними проблемами людського буття, що їх поетеса прозирає глибше й сприймає болючіше, ніж усі ми, суцї на цій землі, сповна реалізуючи право, дане природою лише поетові. «Костенко має глибинний зв'язок з природою, — зазначає австралійська дослідниця творчості поетеси Галина Кошарська [2, с. 50] — Вона постійно оживає в її спогадах, даруючи душевну рівновагу та велику втіху. Для неї природа завжди жива; вона дає задоволення на естетичному та емоційному рівнях».

Вірші Ліни Костенко нікого з читачів не залишають байдужими, вони сповнені справжньої, невідомої любові — до людини, природи, рідного краю. Все, про що пише письменниця, — про події сивої давнини чи кохання, красу навколишнього світу чи поезію — читати однаково цікаво. Прочитавши її вірші про природу, мимоволі закохуєшся у дощ, що «підкрався і шумить», у ніч, красиву, «мов Кармен», у квіти і дерева. Природа у поетеси — це ніби жива істота, що думає, переживає, сумує, як людина. У її віршах «весна піднімає келихи тюльпанів», «виглядають жоржини через тин», ліс має «добрі очі», а дика груша «журиться одна».

У пейзажній ліриці Ліни Костенко часто зустрічаємо слово «люблю». Природа, ніби відчуючи настрій людини, приймає її болі і страждання, наснажує світлою радістю і тихим умиротворенням, дарує відчуття скороминущості суєтного людського життя і вічності навколишнього світу, і поетеса відповідає їй любов'ю і вдячністю. Л. Костенко не може спокійно пройти повз жорстокість, підлість, лицемірство, зраду. Пряма і чесна, вона обрала девізом свого життя правду і сміливість. Її турбує духовне здоров'я нації, що втрачає свою природну самобутність, забуває виврені століттями одвічні моральні закони.

Світ поезії Ліни Костенко вибудовується передусім на архетипних за своєю енергетикою і смислами природних образах — лейтмотивах, які визначають авторські світоглядні і світовідчувальні якості. Образи-символи лісу, саду, води, дороги, шляху, дерева, степу є знаковими для художнього доробку поетеси, вони позначені особливою органічністю буття в українському поетичному світі завдяки сталій архетипній основі й здатності модифікуватися в нових контекстах. Ірина Ткаченко в одній зі своїх статей пише: «Таких знаків природних субстанцій у поетичному світі Ліни Костенко багато, адже вона — геній, мистецький універсум якого позначений досконалістю вищого гатунку, а її пантеїстична концепція бачення природи у своєму сюжеті глибоко національна, тобто українська» [4, с. 38]. Лірична героїня пейзажних малюнків Л. Костенко імпульсивна і правдива, її зір фіксує найзначиміше в навколишньому світі. У пейзажах, створених поетесою, відчувається одна з найхарактерніших ознак її художнього мислення — історизм.

У пейзажній ліриці поетеси трапляються такі засоби звукової організації вірша, як: алітерації, повтори, асонанси, ритміка. Ці засоби дають змогу зацікавити читача звуковою організацією поезії, а не лише змістовною, також відчути її значення у сприйнятті ліричного образу. Такі явища найкраще сростерігаються у вірші «Осінній день, осінній день, осінній» [1, с. 321]. Вже перші рядки вірша — суцільні повтори, алітерації, асонанси, якийсь дивний музичний візерунок. Музика синього-синього, тричі синього осіннього дня.

Захоплюєшся звучанням і спочатку не помічаєш маленький вислів: «О сум». Сумна нота є, і її можна виправдати, навіть гарна золота осінь викликає думку про те, що літо минуло і скоро настане зима. Та чи тільки про природу цей вірш? Таке питання допомагає прояснити часом непевні здогадки читачів про те, що сум і навіть біль спричинені не тільки, а може, не стільки осіннім пейзажем, як прощання людини з літом — порою розквіту сил. «Як

тільки з'являється думка, що вірш не лише про природу, а й про осінь людського життя, по-іншому прочитуються метафори, по-іншому сприймаються зорові й психологічні деталі та й вірш загалом», — слушно зауважує Анастасія Сафонова [3, с. 31].

Отже, проаналізувавши пейзажну лірику Ліни Костенко, потрібно сказати, що природа для Ліни Костенко — це щось значно більше, ніж просто група дерев чи стихія. Це окремий світ у світі, який набагато щедріший і чистіший від людського.

Список використаних джерел

1. Костенко Л. Вибране / Л. Костенко. — К.: Дніпро, 1989. — 559 с.
2. Кошарська Г. Ще один підхід до поезії Ліни Костенко / Г. Кошарська // Слово і час. — 1996. — № 8–9. — С. 49–52.
3. Сафонова А. Особливості поетичного стилю Ліни Костенко / А. Сафонова // Дивослово. — 2002. — № 3. — С. 31–32.
4. Ткаченко І. Образ природи в художньому світі Ліни Костенко / І. Ткаченко // Українська мова і література. — 2007. — № 6. — С. 38–39.

Анна Ковальчук

Національний університет «Острозька академія», м. Острог

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Загальна психологія довгий час ігнорувала стать як базовий аспект людської природи, як вказує Т. В. Бендас [1, с. 34]. Соціальна психологія також відмовлялася визнавати гендер як складову основу одного з найсильніших діалектичних протиріч, що визначають взаємодії людей у соціумі, як зазначає у своїх роботах Ш. Берн [2, с. 34].

Гендерна психологія — зовсім новий науковий напрям, який лише починає заявляти про себе як про самостійне психологічне знання, — галузь психологічного знання, яка вивчає набуті в процесі соціалізації характеристики гендерної ідентичності, що детермінують соціальну поведінку людей залежно від їх статевої належності.

Термін «гендер» з'явився порівняно недавно, в 1975 році, це було викликано чітким розмежуванням конституціональних і соціокультурних аспектів у розрізненні чоловічого і жіночого, пов'язуючи їх з поняттями статі і гендеру.

Гендерна психологія — це галузь психологічної науки, що має довгу передісторію і дуже коротку історію. В історії гендерної психології Т. В. Бендас [1, с. 17] виділив **5 етапів**:

1. Розробка відповідних ідей у руслі філософії (від античних часів до кінця XIX століття).

2. Формування предмету і розділів гендерної психології (кінець XIX століття — початок XX століття).

3. «Фрейдівський» період, пов'язаний з ім'ям З. Фрейда і психоаналізом (початок XX століття — 1930-і рр.).

4. Початок широких експериментальних досліджень і поява перших теорій (1950–1980-х рр.).

5. Бурхливий розвиток гендерної психології: сплеск експериментальних досліджень, теоретичне осмислення емпіричних фактів, адаптація відомих методів і методик для вивчення гендерної проблематики та створення специфічних гендерних методик (з 1990-х рр. по теперішній час).

Говорячи про античну добу, одними з перших звернулися до питання гендеру давні греки, передусім Платон (427–347 до н. е.) і Арістотель (384–322 до н. е.), які дотримувалися протилежних поглядів на сутність чоловічого і жіночого. Платон, якого вважають автором поняття «андрогін», що означає поєднання однаково сильно виражених фемінних та маскулітних рис в одній особистості, проповідував ідею рівноправності статей. Арістотель, ототожнюючи відносини між чоловіком і жінкою з відносинами пана та раба, співвідносив жіноче начало з пасивною, покірною матерією, чоловіче — з активною, панівною формою взаємодії. Нерівність статей він вважав природною, біологічно зумовленою, як і відмінності поведінки чоловіків та жінок.

В епоху Відродження Томас Мор у своїй «Золотій книзі» малює ідеальну державу, де заняття чоловіків і жінок не розрізняються. Тут маються на увазі майбутні гендерні проблеми: рівність здібностей чоловіків і жінок до різних занять і до навчання, а також лідерських здібностей; ставиться також проблема гендерних відносин.

Томмазо Кампанелла в «Місті Сонця» також висловив ідею про рівність здібностей підлог, вказав на вплив подібності в одязі на подобу характеристик особистості та поведінки і жорстко регламентував гендерні ролі.

Іммануїл Кант поділяв чоловіків і жінок, по-перше, за характером участі у політичному житті і, по-друге, за характеристиками особистості та поведінки. Чоловікам властиво активне громадянство, а жінкам — пасивне. Дуже часто мислителі минулого відзначали відмінність чоловіків і жінок, але причина цих відмінностей часто здавалася їм «природною», «природного».

Другий етап — період формування предмета і природничо-наукових основ гендерної психології. У цей час у багатьох країнах Заходу змінилася ситуація. У Франції, Англії та США набрав розмаху рух за звільнення жінок. Цей рух не можна вважати як частину історії гендерної психології як науки, однак було надано стимулюючий вплив у розробці проблем, які раніше не вважалися предметом психології.

Ще одним чинником, що вплинув на розвиток гендерної психології, стало спільне навчання представників обох статей у різних навчальних закладах. Це спонукало дослідників порівняти цих представників між собою. Паралельно сформувалися 2 гілки нової галузі: психологія жінки і психологія статевих відмінностей.

Таким чином, до кінця 2 періоду сформувалося уявлення про предмет гендерної психології та основних її розділів, таких як психологія статевих відмінностей, психологія жінки, гендерна соціалізація, сексуальна соціалізація.

Почалися експериментальні дослідження. Хелен Томпсон, Хелен Дойч, Літа Холлігворс, Джоана Лампл де Грут у своїх експериментах продемонстрували, що інтелектуальна подібність між жінками і чоловіками набагато перевершує розходження, і закликали будувати нову галузь психології на точному і ретельному дослідженні.

Третій етап — «психоаналітичний». Початок ознаменовував діяльністю Зигмунда Фрейда. Самого Фрейда важко віднести до «гендерних» психологів. Однак рідкісні його висловлювання про жінок були зведені в ранг незаперечних істин і на багато років сформували стереотипне уявлення про жінку.

Надалі відносини між психоаналізом і психологією жінки розвивалися суперечливо. У 1960 р. психоаналіз був оголошений небезпечним для жіночого душевного здоров'я, але тим не менш психоаналіз залишається одним з класичних напрямків у дослідженні жінки [1, с. 39].

Четвертий період — поява перших теорій. Почалися дослідження та успіхи гендерної психології, проте перервалися до середини ХХ століття через активний рух жінок, що захищали свої права та відстоювали рівноправність із чоловіками.

П'ятий період характеризується бурхливим розвитком гендерної психології. Ознаками розквіту цієї області служать новий сплеск експериментальних досліджень, теоретичне осмислення емпіричних фактів, початок крос-культурних досліджень в усьому світі, адаптування методів і методик для вивчення гендерної проблематики та створення специфічних гендерних методик.

Отже, цікавість до гендеру протягом історії людства зростала. Починаючи із простих спостережень і припущень, гендерна психологія розвинулася у повноцінний розділ психології, яка диференціює і пояснює гендерні ролі чоловіка і жінки, їхні відмінності.

Список використаних джерел

1. Бендас Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. / Т. В. Бендас. — М., 2006. — 309 с.
2. Берн М. Ш. Гендерна психологія. Закони чоловічої та жіночої поведінки: Прайм-Евроснак / М. Ш. Берн, 2007. — 318 с.
3. Ткалич М. Г. Гендерна психологія: навч. посіб. — К., 2011. — 248 с.

Марина Корній

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ІМПРЕСІОНІСТИЧНИХ ТВОРІВ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Новелістика М. Коцюбинського позначена великою увагою до психології людини, що, безперечно, вплинуло на художню специфіку творів письменника. Їхня структура будується на внутрішніх рефлексіях ліричного героя, настроєвість, «роздвоєність» психіки якого становлять основу новел митця. Композиційною домікантою постає переважно єдиний персонаж зі своєю суперечливою суттю. «Герой, кат, святий, чи кровопийця, погром чи торжество ідеалу — яке йому діло? — писав М. Євшан. — І ката, і героя він любить, як артист. Зриває з них останню заслону, всі сили напружує, щоб заглянути в безодню їх душі, побачити їх наглими, такими, якими вони є перед самим собою і своїм сумлінням, — поза тим нехай життя їх судить» [1, с. 474]. Відтак, форма композиції зазнає якісних змін: внутрішній сюжет витісняє зовнішню подієвість і домікантною ознакою стає психоаналітичне художнє письмо, виявом якого є «потік свідомості».

М. Коцюбинський прагнув до удосконалення художньої структури новели, її естетичних властивостей, що, на думку Ю. Кузнецова, виявилось найяскравіше у побудовах двох основних типів — кільцевій та мозаїчній [3, с. 195].

Для досліджуваних новел «Невідомий», «Цвіт яблуні», як і для циклу «З глибини», характерний «внутрішній монолог», який є модерною формою побудови твору. «Символічність, ліричність розповіді, особлива сугестивна тональність, осягнення душевних по-

рухів, неусвідомлених поривань і візій, сфери підсвідомості, різкої контрастності світу, буденного й уявлюваного стають значним імпульсом розбудови нової художньої образності», що вповні характеризує асоціативно-мозаїчний тип побудови новел М. Коцюбинського. Етюд «Цвіт яблуні» за своєю архітектонікою подібний до етюду «Невідомий», адже, за твердженнями дослідників, окремі епізоди обох творів передаються через системи одиничних деталей [3, с. 202], які, доволіно поєднуючись, несуть особливе смислове навантаження.

За словами О. Черненко, композиційно етюд «Невідомий» (1907) є зітканим з моментальних внутрішніх вражень від стану душі невідомого героя [9, с. 70]. У їх потік доволіно вплетені різноманітні фрагментарні картини цілком реальної дійсності (збори замовників убивства, урбаністичний пейзаж, міські вулиці, театр, тюремна камера). Проте жорсткі побутові реалії переплітаються з внутрішнім станом, реаліями уявними, творчими: «весь пишний світ, всі барви, весь рух життя отут, у мені, в голові, в серці...» [2, с. 340]. «Специфіка психологізму М. Коцюбинського у тому, що внутрішній світ героя зображується через його внутрішні психічні процеси — внутрішнє через внутрішнє» [4, с. 236]. Подібне помічаємо і новелі «Цвіт яблуні», система деталей якої теж доволі складна.

Сюжети обох творів є своєрідним плетивом подекуди алогічних асоціацій головних героїв, імпресіоністичний «живопис настрою». Композиційною домінантою (фактором) в етюді є герой, який «тільки тоді і може нести композиційні функції, коли він виступає тематичним елементом» [5, с. 314], а потік його думок, своєрідні мисленнєві процеси й визначають асоціативно-образні особливості психологічної новели.

У новелах постає яскравий приклад «однобічного діалогу» [8, с. 258]. «Я прислухаюсь. Ні, дім не спить. У ньому живе щось велике, невідоме. Я чую, як воно дихає, зітхає, як неспокійно калатає його серце і б'ється живчик. Я знаю — то тривога» [2, с. 268].

Герой «Невідомого», ув'язнений і засуджений на смерть, має потребу виговоритись (висповідатись). «Співрозмовником» є сам персонаж: «Буду лежати і буду низати, немов намисто, разки моїх думок, без слів, без чорнила і без паперу. Бо думки бистрі і легкі, як птахи, а слова мов сильце, в яке їх ловиш: одно спіймаєш, а решта пурхне... Се буде мій твір, може, кращий за ті, які читали люди, се буде повість для єдиного читача, найбільш вдячного і чуткого. І се буде нитка, що єднає смерть із життям, а поки вона снується, я ще живий» [2, с. 340]. Тут йдеться про той різновид

моделі комунікативної ситуації в системі культури, яку дослідники позначають як «Я — Я» [6, с. 97].

Часом у таке монологізоване мовлення вливається діалогізований спосіб мислення, виражений синтаксично риторичними запитаннями: «Де він живе? Коли виходить і де буває? Коли їсть, спить, всі його звички. Який він з себе? Але поволі. Не все відразу. Плану не мав. Де? Як? Коли?..» [2, с. 341].

Подібне бачимо і в «Самотньому» та «Сні» із циклу «З глибини». Зазначені мініатюри мають діалогічну побудову, хоч у своїй основі це — внутрішні діалогізовані монологи ліричного героя: «Я слухаю співи, яких ніхто не чує: то співає моя душа. Завжди і всюди чую її любимий приспів:

А ти самотній!.. [...] Я все вчуваю:

Самотній!.. Самотній!.. [...]

...І тоді навіть чорним клубком котиться в грудях моїх болісний і гордий покрик:

А я... самотній!... » [2, с. 275].

Оповідна структура аналізованих новел цікава тим, що тут немає жодного людського голосу, окрім самого героя, його мовлення не доповнюється більше нічим. Як справедливо зауважує дослідник С. Пригодій, поява імпресіонізму «закономірно призвела до заперечення «всезнаючого автора», «автора-деміурга», об'єктивної нарації, породила натомість феномен «точки зору», за яким кожний індивід сприймає світ по-своєму, генерує власне бачення його» [7, с. 22].

Отже, структура аналізованих новел має у своїй основі внутрішнє монологічне мовлення героїв, яке межує з діалогізованими монологами. Це модерна форма психологічного дослідження внутрішнього «я» персонажа, інтимізації та індивідуалізації оповіді. Модерною мистецькою побудовою етюдів «Невідомий» та «Цвіт яблуні» стає асоціативно-мозаїчна структура, якій притаманна глибока ліризація та суб'єктивізація, а також значна рефлективність.

Список використаних джерел

1. Євшан М. Тіні забутих предків / М. Євшан // Критика. Літературознавство. Естетика / упор., передмова та прим. Н. Шумило. — К., 1998. — С. 472–475.
2. Коцюбинський М. Що записано в книгу життя: Повісті та оповідання / М. Коцюбинський / Ред. рада: Віра Вовк та ін. — Харків : Фоліо, 1994. — С. 373–382.
3. Кузнецов Ю. Б. Імпресіонізм в українській прозі кінця ХІХ–початку ХХ ст.: Проблеми естетики і поетики / Ю. Б. Кузнецов. — К. : Зодіак — Еко, 1995. — 304 с.

4. Кузнецов Ю. Б. Розвиток психологізму в українській прозі XIX — початку XX століття / Ю. Б. Кузнецов // Проблеми історії та теорії реалізму української літератури XIX — початку XX століття. — К., 1991. — С. 221–249.
5. Островська А. С. Форми вираження авторської свідомості в творчості письменників нової генерації к. XIX — поч. XX ст. (на матеріалі малої прози В. Стефаніка, О. Кобилянської, М. Коцюбинського): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.06 / А. С. Островська. — Дніпропетровськ, 1999. — 18 с.
6. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. — Івано-Франківськ : Лілея — НВ, 2002. — 392 с.
7. Пригодій С. М. Імпресіонізм на рубежі XIX — початку XX сторіч: типологія та національні особливості. (На матеріалі української та американської літератур): автореф. дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.01.06. — 10.01.05 / С. М. Пригодій. — К., 1994. — 48 с.
8. Сохань Г. Специфіка «асоціативної композиції» у творчості Михайла Коцюбинського (на прикладі етюду «Невідомий») / Г. Сохань. — С. 253–261.
9. Черненко О. Михайло Коцюбинський — імпресіоніст: Образ людини в творчості письменника / О. Черненко. — Мюнхен, 1977.

Тетяна Вдович

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

РІЗНОВИДИ МОТИВАТОРІВ ПІД ЧАС ТВОРЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ ФЛОРОЛЕКСЕМ

Флористичні найменування — це один із найдавніших шарів лексики, тому дослідження цієї тематичної групи було здійснено не одним поколінням мовознавців. Зокрема, аналізу фітонімів присвятили свої праці Я. В. Закревська, А. Й. Капська, З. Г. Коломієць, В. Д. Ужченко, Д. В. Лісничий. Однак, зазначені мовознавці досліджували узальний пласт цієї лексико-семантичної групи, індивідуально-авторські номінації такого характеру, зазвичай, не входили в об'єкт дослідження. Інтерес до АЛН зростає лише в останні десятиліття. Вагомий внесок у дослідження оказіональних слів зробили І. К. Білодід, Ж. В. Колоїз, В. С. Ващенко, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб, Г. М. Вокальчук, Н. А. Адах, В. В. Максимчук та інші.

Мета дослідження полягає у здійсненні аналізу ономазіологічної структури ІАФ та з'ясуванні різновидів мотиваторів під час їх творення.

На наш погляд, поставлена мета найповніше зреалізується, якщо звернутися до ономазіологічного аналізу ІАФ. Цей метод

здобув популярність лише у 70-х–80-х роках ХХ ст., хоча його «можна було б назвати найдавнішим методом мовознавства» [3, с. 21].

Доцільним вважаємо також застосувати класифікацію мотиваторів В. В. Калько, розроблену для когнітивно-ономасіологічного аналізу назв лікарських рослин в українській мові [1].

Мотиватор-квантитатив у складі okazіональних фітонімів — це, здебільшого, числівник, який поєднується з узуальною флоролексею, і, таким чином, точно або приблизно передає кількісну характеристику частин рослини або специфіку їхньої будови: *двоберізка* (В. Барка, «*І двоберізок — арфа шумом сплаче, / де сяєво веселе рветься...*»), *трикорінь* (С. Бабій, «*Так і йдемо у вічність з трикореня / Кризь завали й ворожий оскал...*»).

Використовують поети ХХ століття також темпоративний мотиватор, який пов'язує номінацію з часом появи чи цвітіння рослини. Відзначимо, що письменниками було використано як часовий поділ, що ґрунтується на зміні пір року: *трава-веснянка* (А. Малишко), *літо-цвіт* (Б. Лепкий), так і на часових періодах доби: *ромашково-світанний* (М. Сингаївський).

Мотиваційною основою ІАФ, зафіксованих у поезії ХХ століття, стало також призначення рослини, тому ми виокремлюємо мотиватор-дестинатив. До цієї групи можемо віднести такі АЛН: *цогла-кипарис* (О. Влизько), оскільки з кипарису робили корабельні цогли, *бар-віночок* (Н. Мориквас), бо барвінок часто вплітали у вінок, *фармофіалка* (О. Король, «*Душі, надушені фармофіалками, / Вуха, завішені стереобрамами, / Дружно крокують в майбутнє...*») — рослина відома своїми ароматичними властивостями, а також *зілля-ворожілля* (І. Калинець), *чари-зілля* (С. Бабій), адже здавна в народі рослини використовували для різних магічних обрядів.

Домінуючою є група мотиваторів-квалітативів, що вказують на якісні характеристики рослини. Це пояснюється тим, що в okazіональних назвах рослин відображено широкий спектр інформаційних каналів: слухових, зорових, дотикових, запахових, смакових тощо, а тому вважаємо доречним виокремити їх підвиди.

Найрепрезентативнішими серед квалітативів є колірні мотиватори, які становлять 67% від загальної їх кількості. «Новотвори такого типу значною мірою сприяють утворенню яскравих зорових образів» [1, с. 29]. В українському поетичному лексиконі ХХ ст. зафіксовано використання всіх основних кольорів спектра для створення ІАФ: *жовто-колос* (В. Кочевський), *зеленостебло*

(В. Барка), *блакитнолісся* (П. Тичина), *синьоліст* (І. Калинець), *рожевоквітниково* (В. Барка), *чорноцвіт* (В. Барка) та ін.

Вирізняються також мотиватори-квалітативи, що вказують на вікову ознаку (13%): *молод-ліс* (Т. Ребошапка), *немовля-травинка* (С. Йовенко), *дуб-дідуган* (М. Йогансен, «*Дуб-дідуган серед дітей-тополь / На шахівниці лісовій, немов король, / Стояв і звав в атаку на рокаду*»).

Вісім відсотків серед власне квалітативних мотиваторів займають ті, що вказують на тактильні особливості рослини: *різуха-осока* (С. Шморгун), *шипшина-колючка* (А. Малишко, «*Шипшиною колючкою мені наснилась ти*»).

Наступною ланкою мотиваторів є мотиватор розміру (5%): *вельтні-дуби* (О. Олесь), *вельтень-сосна* (П. Филипович, «*...Он вельтень-сосна, де виросла, стоїть, / Не може рушити*»).

Ще однією групою квалітативних номінаторів є смак (3%): *гірко-зілля*, *гіркцвіт* (І. Калинець), *гіркополинний* (Л. Костенко, «*...У них там на Волині якісь такі плачі гіркополинні...*»), але, як бачимо із прикладів, спостерігається лише сема 'гіркий', тому кількість ІАФ, утворених таким мотиватором, невелика.

Найрідше трапляються ІАФ, утворені мотиватором-локативом, що вказує на безпосереднє місце поширення рослини: *степ-полин* (І. Калинець), *полісяночка-квітка* (В. Попенко), *придорож-трава* (К. Герасименко, «*...Слухай, земле, синові слова: / На тобі від спеки безім'яна / Умирає придорож-трава*»).

Отже, завдяки ономасіологічному аналізу нам вдалося виокремити різновиди мотиваторів, що беруть участь у творенні ІАФ, охарактеризувати їх кількісне співвідношення та виявити основні закономірності творення авторських інновацій на позначення реалій рослинного світу.

Список використаних джерел

1. Вокальчук Г. М. Прикметникові новотвори у поетичному словнику М. Вінграновського // Г. М. Вокальчук / Філологічні студії: Науковий часопис. №4. — Луцьк: Волинський Академічний Дім, 2002. — С. 28–34.
2. Калько В. В. Когнітивно-ономасіологічний аналіз назв лікарських рослин в українській мові: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / В. В. Калько // Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, — Одеса, 2003. — 19 с.
3. Селиванова Е. А. Когнитивная ономасиология: [монографія] / Е. А. Селиванова. — К. : Фитосоциодентр, 2000. — 248 с.

ІСТОРИОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ УЛАСОМ САМЧУКОМ ВІЙНИ У ТВОРАХ «МАРІЯ» ТА «ВОЛИНЬ»

Творчість У. Самчука останнім часом привертає увагу багатьох дослідників. І більшість літературознавців погоджується, що весь доробок письменника має історіософський характер. Напрямок історіософських пошуків і міркувань Уласа Самчука визначався тією обставиною, що він був митцем з надзвичайно розвинутою здатністю вдивлятися у сутність оточуючої дійсності, з неабиякою інтуїцією, з переживанням конкретної реальності. Тому проблема художньої історіософії у доробку Уласа Самчука існує як предметно визначена, що потребує серйозного вивчення.

Історіософський підхід до явищ передбачає пошук певних закономірностей історичного поступу, всебічний аналіз причин і наслідків історичних подій. Тож не випадково Перша і Друга світові війни були в центрі уваги митця. Военні та революційні події у романах письменника трактуються критиками і літературознавцями переважно як тло, на якому розгортаються події [1, с. 142]. Окремі констатують розуміння Уласом Самчуком суті світових катаклізмів та їхньої жорстокої філософії. Тому важливо визначити, якою бачилася У. Самчуку доля України, що пройшла чистилище воєнних випробувань.

Війна ще з дитячих років увійшла у життя і свідомість письменника, а тому не дивно, що герої його творів «Марія» та «Волинь» були свідками, а то й безпосередніми учасниками першої та Другої світової війни. У погляді на першу світову катастрофу йдеться переважно про те, як війна змінила особисте і сімейне життя пересічного українця, зруйнувала його щастя, а натомість принесла страждання і горе. Незвичайність подій автор подає через роздуми селян, які зміну традиційного укладу життя усвідомлюють як певний «зсув», «зміщення»: ніби «Світ пересунули на другу колію» [2, с. 8].

Це зафіксовано на кількох рівнях, перший з яких можна умовно назвати містичним. Пов'язаний він із ірраціональним передчуттям якогось лиха, коли будь-яка незвичайна подія тлумачиться як знамення. Після появи величезних вогняних червоних стовпів селяни вже не мали спокою і очікували біди — «або війни, або поморку» [2, с. 242]. У романі «Марія» бачимо, як, спостері-

гаючи за сонячним затемненням, старожили пророкували, що «настане брань велика і полетється скрізь, як широка земля, людська кров. Стояв незабутній 1914-й» [3, с. 105].

Наступний рівень, на якому виявляється сприйняття «зміщеного» світу, — соціальний. Йдеться про одвічний потяг селянина до знань про зовнішній світ, який знаходиться десь там, поза звичним мікросоціумом. Моральне пристосування цих понять до життя громади відбувалося у вигляді сільських чуток, що жваво обговорювалися при будь-якій нагоді. Між селянами точилися розмови про те, чому німецький цар хоче воювати із російським, висловлювалися припущення, що російський не хоче дати німецькому хліба, поразки російських військ пояснювали зрадою генералів. Однак усе одразу переводилося у площину звичних господарських турбот, у чому проступала політична наївність і соціальна пасивність селянської натури.

«Зміщення» звичного для простої людини укладу життя фіксується також і на рівні символічному. В уяві головного героя «Волині» Володька Довбенка війна постає «у всій своїй величі і красі — Бог і сатана у одній подобі» [2, с. 313]. Більшість його односельців трактує її як веління зверху. Матвій твердить, що «Бог так, видно, хоче» [2, с. 294]. Григорчук переконаний у її практичній доцільності, бо де ж, мовляв, візьмуться земельні наділи для підростаючих поколінь: «Мусить війна прийти. Переб'ють з половину і знову землі, скільки хоч» [2, с. 31]. «Зміщення» відбувається не тільки на рівні горизонтальному, а й вертикальному, коли світ, у якому живе людина, звужується, неухильно наближається царство сатани: «...куди не підеш, чого не візьмешся — всюди рука твоя торкнеться сажі з пекельного горла» [2, с. 355].

«Зміщення» одвічного життєвого плину фіксується у романі «Волинь» і на рівні моторошних апокаліптичних візій. В уяві селянина війна поставала «грюкотливим страшним потворищем, що так вперто і неухильно повзе з далекого заходу, вириває з землі господарів» [2, I, с. 307]. Усе віщувало нечувану війну, що вільно перекреслювала долі людей і цілих народів, вривалася в життя українського хлібороба, щоб знову кинути його у безодню горя, темноти і нужди. Те, що споконвіку становило для нього життєво необхідну матеріальну вартість, обезцінювалося, селянська праця втрачала свій одвічний сенс.

У художній літературі війна осмислюється, з одного боку, як насильство, руйнація, смерть, каліцтво, де все заглиблюється

у фізичний бік людського існування. З іншого боку, митці усвідомлювали її як руйнівне начало не лише матеріального світу і фізичної оболонки індивіда, а й духовного і психічного життя людини. Війна проявляє те, що відбувається у глибинах людської душі, психіки. В У. Самчука цього немає, він показує, оголює її нутро зі зворотного, внутрішнього боку. Події війни у «Волині» фіксуються на рівні безкінечних біженських валок галичан, наступу і відступу російських військ.

Одним з основних у такому погляді на війну «з тилу» є мотив прощання. На сторінках «Волині» прощальних сцен чимало, однак монументальну картину проводів новобранців на війну письменник створив у романі «Марія». Цей ліричний відступ за рівнем свого трагізму може дорівнювати кращим фольклорним зразкам: «Стояв незабутній 1914 рік. Засурмили в сурми, задзвонили в дзвони. Заіржали коні, заплакали матері й наречені. Матері! Чого ви плачете, матері? Шкода вам ваших синів? Не плачте. Їх мільйони в Росії. Жінки! Невже не обійдетесь без ваших чоловіків? Загинуть? Не журіться. Росія дасть вам інших!» [3, с. 105].

Близькість до фольклорних мотивів надав епізоду такого емоційного забарвлення, що акумулює в собі трагедію всієї епохи.

Отже, у звичному колісві світі відбувся зсув не лише матеріальних, а й духовних цінностей. Війна однаково втоптувала в болото збіжжя і людську душу. Однак У. Самчук перекоаний, що ніякі страшні випробовування не в силі скасувати морального ества людини, її духовних потреб. Війна — це теж життя, хоч і в найбезглуздішому вигляді. Тобто письменник вкотре підкреслює, що війна не лише руйнує, а й формує духовні цінності. Власне, він утверджує формування нового типу українця — активного, вольового, сміливого, з далекосяжними планами на майбутнє, у якому неодмінно мала постати незалежна Україна.

Список використаних джерел

1. Пінчук С. Дві епохи Уласа Самчука / С. Пінчук // Вітчизна. — 1999. — № 11. — С. 141–146.
2. Самчук У. Волинь: Роман у трьох частинах / Післям. С. Пінчука. — Т. I. — К., 1993. — 574 с.; Т. II. — К., 1993. — 334 с.
3. Самчук У. Марія. Хроніка одного життя: Роман / Підгот. тексту та післямова С. Пінчука. — К., 1991. — 190 с.

Катерина Цімахович

Національний університет «Острозька академія», м. Острог

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ОРФОГРАФІЇ

Проблема формування мовної особистості на сьогодні є однією з найактуальніших та найболючіших, але традиційна система освіти уже не здатна допомогти в її вирішенні. Відірваність від реального життя, орієнтація на абстрактні знання, а не на особистість учня та його потреби негативно впливають не лише на мотивацію учіння, а й на усебічний розвиток дитини. Сучасний етап становлення шкільництва потребує нових векторів у вирішенні провідних завдань освітньої галузі, розробки ефективних інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання, які були б спрямовані на поцінування самобутності дитини і сприяли б її самореалізації.

У педагогічній літературі зазначається, що ідея розвитку цілісної особистості поступово стає домінантною і визначальною ознакою сучасної освіти [1, с. 185]. Ми вважаємо, що впровадження особистісно-орієнтованого підходу до навчання дозволить вибудувати систему освіти в напрямку гуманізації та демократизації навчального процесу, що пояснює актуальність теми дослідження.

Мета статті — проаналізувати переваги особистісно-орієнтованого підходу до вивчення орфографії та теоретично обґрунтувати ефективність його застосування.

Особистісно-орієнтований підхід пройшов довгий період становлення. Звернення уваги на окремі його принципи можна простежити ще у працях Й. Г. Песталоцці, Я. А. Коменського, Ф. В. А. Дістервега, Й. Ф. Гербарта, які, однак, залишались під впливом традиційних уявлень про навчально-виховний процес, та більшою мірою в розробках педагогів-реформаторів (Е. Кей, Г. Шаррельмана, М. Монтессорі та ін.). Сьогодні особистісно-орієнтовану модель навчання розробляє багато вчених (І. Бех, Л. Варзацька, І. Осадчий, Л. Ліщинська, О. Кучерук, Т. Волковська, Т. Коляда, Л. Овчаренко та ін.). Уперше принципи аналізованого підходу розробив І. Бех у науковій праці «Особистісно-зорієнтоване виховання».

Оволодіння орфографією в 5 класі позначене певними труднощами, більшість із яких можна пояснити спадом пізнавальної активності школярів під час переходу з початкової до основної школи. Зважаючи на те, що саме на цей час припадає інтенсивне вивчення правописного матеріалу в школі, постає питання: як

зацікавити учня вивченням орфографії? Відповідь ми вбачаємо в особистісній орієнтації.

Аналіз лінгвістичної, психологічної та методичної літератури дає нам підстави стверджувати, що особистісно-орієнтований підхід до навчання передбачає необхідні для гармонійного розвитку мовної особистості методичні принципи, серед яких визначальними є такі: 1) діалогічна взаємодія між учителем та учнем як рівноправними суб'єктами освітнього процесу; 2) забезпечення активної діяльності школяра на уроці; 3) урахування психофізичних особливостей дитини в роботі з лінгвістичним матеріалом; 4) створення ситуації успіху; 5) структурування уроку відповідно до нових вимог; 6) використання інноваційних технологій, методів і прийомів навчання. Організація навчання в контексті аналізованого підходу, на думку деяких дослідників, передбачає обов'язкове врахування індивідуальної вибірковості щодо навчального матеріалу, визначення пізнавальної мотивації та стимулювання самостійного використання учнями отриманих знань не лише упродовж навчального процесу, а й у позашкільних умовах [3]. Сучасний педагог повинен розуміти, що не виправдана організація навчання не матиме позитивного результату, а навпаки, може спричинити несприятливу для навчання ситуацію, яка завадить досягненню поставлених цілей. Тому під час добору методів та прийомів учителеві необхідно проаналізувати їх результативність і відповідність віковим особливостям учнів.

У сучасних умовах, за словами вчених, «особистість повинна навчитися застосовувати знання творчо, перебуваючи в ситуації постійного пошуку, вибору, що вимагає дисциплінованості, вміння працювати в колективі, комунікабельності, широти, глибини, креативності мислення» [2, с. 16]. На нашу думку, особливу увагу звернути на розвиток творчих здібностей учня, й на основі цього формувати в нього орфографічну компетенцію.

Ефективність застосування особистісно-орієнтованого підходу було апробовано експериментально. Ми перевірили оптимальність зазначених вище лінгводидактичних принципів на кожному з етапів організації навчання, застосовуючи комплексний вплив на всебічний розвиток дитини, науково обґрунтовували вибір методів і форм роботи на уроці. Результати експерименту свідчать про успішність проведеного дослідження: в експериментальному класі значно збільшилось учнів із оцінками високого (на 22%) та достатнього (на 10%) рівнів, а з оцінками середнього рівня — зменшилася на 12%; низького рівня знань із орфографії взагалі немає.

Середній бал в експериментальному класі вищий, ніж у контрольному, на 1,1 (8,17 і 7,39 відповідно). Окрім того, діти експериментального класу краще засвоїли навчальний матеріал і можуть застосовувати його на практиці. Звернення особливої уваги на психологічні особливості сприйняття школярами лінгвістичного матеріалу, а також забезпечення позитивної атмосфери навчання на уроці допомагало посилити інтерес дітей до навчання, не перевантажуючи їх зайвою інформацією. Наслідок проведеної роботи — помітний ріст правописної грамотності в п'ятикласників.

Отже, послідовне застосування особистісно-орієнтованого підходу як до побудови уроків, так і до вибору методів, прийомів та способів організації учіння впливає на свідоме прагнення школярів до навчання, їх внутрішню пізнавальну мотивацію, сприяє підвищенню зацікавленості учнів орфографією.

Список використаних джерел

1. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: [навч. посіб.] / Н. Є. Мойсеюк. — 5-е вид., доп. і перероб. — К., 2009. — 656 с.
2. Фасоля А. На порозі особистісно-зорієнтованого навчання / А. Фасоля // УМЛШ. — 2004. — № 1. — С. 16–19.
3. Фасоля А. Особистісно-зорієнтоване навчання: шлях становлення / А. Фасоля // УМЛШ. — 2006. — № 5. — С. 45–49.

Ольга Устінова

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

СЛЕНГ ЯК ОДНА ІЗ КУЛЬТУРОМОВНИХ ПРОБЛЕМ УСНОГО МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Українська мова — надзвичайно колоритна, лексично багата та різноманітна. Мову, як і національну культуру, творить її народ. Він її оберігає, розвиває, збагачує, але трапляються і негативні впливи, які порушують усталені мовні норми. Такий пласт лексики становлять так звані соціолекти.

Сленг є одним із різновидів соціолектів. Це емоційно-забарвлена лексика, яка поповнює загальнонародну мову новими словами. Проблематика сленгу є предметом постійного наукового пошуку. Жаргонне мовлення завжди привертало увагу дослідників української (С. Пиркало, Л. Ставицька, С. Мартос, Т. Кондратюк та ін.), російської (Н. Тропіна, Т. Нікітіна) та англійської (Т. Беляєва, В. Хом'яков) мов.

Дослідження студентського сленгу тісно пов'язане із сучасною молодіжною субкультурою, яка в основному визначається специфікою

навчального закладу, дозвіллям, поведінкою, своєрідністю моди та смаків, реаліями студентського побуту, навчання та ін [5, с. 98]. Найбільш поширеною сферою вживання студентського сленгу є насамперед університет чи інший навчальний заклад, студентський гуртожиток, а також місця дозвілля (кафе, бари, дискотеки тощо).

С. Пиркало у статті «Походження сучасного українського молодіжного сленгу» зазначає: «студентський сленг — це мікросистема просторіччя, досить неоднорідна за своїм генетичним складом, яка має емотивну та комунікативну функції. Студентський сленг є одним із шарів лексики молодіжного сленгу. Відмінність студентського сленгу від сленгів інших типів полягає у тому, що:

- по-перше, дані сленгові слова слугують для спілкування людей однієї вікової категорії;
- по-друге, студентський сленг відрізняється «зациклюванням» на реаліях світу молоді та студентства;
- по-третє, у числі сленгової лексики нерідко зустрічаються і досить вульгарні слова [3, с. 4].

Для того, щоб дослідити специфіку використання студентського сленгу серед студентів Національного університету «Острозька академія», нами було проведено анкетування. У дослідженні брали участь студенти НаУОА різного віку, статі та спеціальностей. Опрацювавши результати опитування, можна зробити певні висновки.

96% опитаних студентів розуміють, що таке сленг, і вживають сленгізми у повсякденному мовленні. Усі без винятку респонденти погодилися з думкою про те, що на сучасному етапі розвитку суспільства і мовлення загалом дуже часто можна почути сленгізми у мовленні інших.

Ставлення студентів НаУОА до функціонування сленгу в українській мові виявилось неоднозначним. Лише 13% опитаних негативно ставляться до сленгу, 4% — позитивно, а більшість студентів не вважають сленг проблемою, тому їх ставлення є нейтральним. Про те, як саме впливає сленг на українську літературну мову, 48% студентів відповіли, що сленг забруднює лексикон рідної мови і негативно впливає на неї, 2% вважають, що сленг збагачує мову і розвиває її, 26% опитаних стверджують, що сленг робить нашу мову модною для молоді, 14% відповіли, що сленг нейтрально впливає на сучасну українську мову.

Нами було досліджено, що найчастіше причинами використання сленгу у мовленні стає прагнення вирізнитися серед інших; бажання надати своєму мовленню лаконічності та експресивного

забарвлення; бажання закодувати інформацію, щоб її не зрозуміли інші. Також причиною функціонування сленгу, на думку опитаних студентів, є вплив іноземних мов на рідну; розвиток мови і модернізація мовлення та ін.

На основі соціологічного опитування було укладено міні-словник студентського сленгу, до якого увійшли слова на позначення реалій, ознак, дій навчального процесу, які найчастіше використовують студенти нашого навчального закладу. Проаналізувавши зібрані нами лексеми, можемо зробити висновок, що переважну більшість (112 лексем) становлять іменники, які називають предмети, реалії, об'єкти, засоби навчального процесу. Наприклад, *абітура* — абітурієнти, вступники; *автомат* — залік, іспит, які отримують автоматично за поточними оцінками; *ботан* — студент, який завзято і багато навчається; *вишка* — вища математика; *вікно* — пара, на яку не призначено занять; *журіки* — студенти спеціальності «Журналістика»; *Петрик* — потокова аудиторія ПЗ в НаУОА; *студак* — студентський квиток та ін. Оскільки однією із функцій лексики молодіжного сленгу є номінативна, тобто називна, це і є причиною того, що переважну частину лексики становлять іменники.

Рідше у мовленні студентів зустрічаються дієслова-сленгізми (45 лексем). Наприклад, *валити* — необ'єктивно оцінювати знання студентів на екзамені, виставляючи незадовільну оцінку; *доганяти* — розуміти щось на рівні вимог, що висувуються до інтелекту; *друшляки* — прогулювати пари; *завалити* (іспит) — не скласти іспит; *плавати* — погано знати матеріал та ін.

Менш вживаними, за даними анкетування, є прикметники-сленгізми на позначення ознак реалій навчання (нами нараховано всього 15 лексем). Наприклад, *бестовий* — найкращий; *нульовий*, *стерильний* — який нічого не знає; *прикольний* — смішний, веселий та ін.

За даними дослідження виявилось, що найменше студенти використовують у своєму мовленні прислівники-сленгізми. Нами було зібрано лише 11 лексем. Це такі слова: *класно* — дуже добре; *паралельно* — байдуже, все одно; *по-любому*, *по-любасу* — обов'язково; *реально* — насправді та ін.

Однією із особливостей сленгової лексики є синонімія лексем. Цей факт можемо підтвердити і на прикладі укладеного нами міні-словника. Наприклад, на позначення процесу прогулювати заняття віднаходимо такі відповідники: *друшляки*, *сачкувати*; гуртожиток — *гуртак*, *братська могила*; стипендія — *стіпуха*,

пенсія, Баба Степа, Степанида, Стьопка; студент — спудей, студ, студік, студяга; університет — бурситет, універ, унік, унітаз та інші.

Варто зазначити, що серед наведених у словнику сленгізмів поодинокі трапляються і багатозначні лексеми. Наприклад, *глючити* — 1) не вірити своїм очам; 2) працювати з перебоями; *паритися* — 1) дуже довго виконувати якусь нецікаву, нудну роботу; 2) вчитися.

Отже, студентський сленг — це лексика, притаманна студентам різних вищих навчальних закладів, яка позначає переважно реалії навчального процесу, його ознаки. Студентський сленг — невід’ємна частина студентського життя. Майже уся молодь більшою чи меншою мірою вживає у своєму мовленні сленгізми. Причинами цього є бажання надати своєму висловлюванню лаконічності та експресивного забарвлення; бажання закодувати інформацію, щоб її не зрозуміли інші; розвиток мови і модернізація мовлення взагалі.

Список використаних джерел

1. Ермоленко С. Я. Вивчення жаргонів / С. Я. Ермоленко // Українська мова та література. — 2004. — № 38. — С. 11–13.
2. Мартос С. А. Молодіжний сленг: міф чи реальність? / С. А. Мартос // Культура слова. — К., 2003. — Вип. 62. — С. 39–44.
3. Пиркало С. Походження сучасного українського молодіжного сленгу / С. Пиркало // Українська мова та література. — 1998. — № 25. — С. 4–5.
4. Словник сучасного українського сленгу / Упоряд. Т. М. Кондратюк. — Харків : Фоліо, 2006. — 359 с.
5. Ставицька Л. Аргю, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови / Л. Ставицька. — К. : Критика, 2005. — 464 с.
6. Шумейкіна А. Сучасний український сленг: конотативний аналіз / А. Шумейкіна // Дивослово. — 2010. — № 7. — С. 31–34.

Катерина Момотюк

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Реклама — це складне явище не лише соціально-економічної, а й мовної дійсності. Сьогодні реклама охоплює усі сфери життя людини. Мовне наповнення рекламних текстів здійснює вплив на реципієнтів, на мовне середовище українців. Проте рівень грамотності таких текстів досі не відповідає стандартам. Вивчення, ана-

ліз реклами на різних мовних рівнях сприяє підвищенню їхньої якості, а також допомагає з'ясувати закономірності функціонування мовних одиниць у текстах такого типу.

Серед вітчизняних мовознавців, які ґрунтовно досліджували лінгвістичний аспект рекламних текстів, варто відзначити О. І. Зелінську, Є. Коваленко, С. А. Федорця.

Лексичні засоби використовують для того, щоб зробити рекламу переконливою, яскравою, такою, що надовго запам'ятовується.

У рекламних текстах вживаються слова у прямому значенні, проте частим ($\approx 15,7\%$ усіх рекламних текстів) є використання й лексем у переносному значенні: «*Свято на лівому березі* (у значенні: в ресторані «Лівий берег»)».

У телерекламі натрапляємо на випадки використання слів із переносним значенням з метою увиразнення тексту, створення комічного ефекту. Це зосереджує увагу реципієнта і здійснює психологічний вплив на нього. Наприклад: «*Коензим Q 10 — природний засіб боротьби зі зморшками* (тобто спосіб позбавитись від зморшок), який уже має ваша шкіра»; «*Діти — квіти* (тобто радість або ж продовження) *життя... Стів Мартін та його плантація* (у значенні: діти, нащадки, яких багато)».

У друкованій рекламі використовуються також й антоніми для протиставлення понять, категорій, дій та ознак: *Інь — Янь, експансія — пристосування, міф — правда*.

У сучасній рекламі часто застосовуються слова іншомовного походження. Це пов'язано із глобалізаційними процесами у світі, коли все більше нових товарів і послуг з'являються, а разом з ними і назви цих понять. Найчастіше номінація продукту не перекладається: «*Напрямки: хіп-хоп, стрип-пластика, латино-американська програма, бальні танці, денс-мікс...*».

Ця риса притаманна як друкованій, так і телерекламі. Проте особливістю телевізійної реклами є те, що слова іншомовного походження відмінюються, що суперечить правилам українського правопису. На нашу думку, це можна пояснити тим, що помилки в усному повсякденному мовленні було перенесено у рекламний текст: «*Так я ж і економлю. За ці дві пачки — сертифікат на двісті грн. у «Foxtroti»; Біжи за двома «Ariel-ями», і буде тобі щастя!*». «*Хліб з «Nutell-ою» ідеально доповнить поживний сніданок*».

Важливе місце у творенні реклами посідає термінологія. Застосування термінів у текстах рекламного характеру пов'язано із тим, що часто споживач є фахівцем у сфері рекламованого товару і потребує детальної інформації про предмет як потенційний покупець.

Наприклад: *«Розлад травлення включає в себе відчуття переповнення і тяжкості в шлунку після прийому їжі, ранню ситість, здуття живота, діарею. У таких ситуаціях неоціненну послугу надасть Мезим».*

Фразеологізми сприяють увиразненню рекламних текстів. Адже вони можуть змінюватися, а отже, використовуватися і звучати по-іншому. Проте такі лексичні одиниці не часто ($\approx 2,8\%$) використовуються в аналізованих текстах. Наприклад: *«Ламаєш голову над подарунками?»*; *«Симптоми — це лише верхівка айсберга»*. Прислів'я і приказки частіше зазнають трансформацій у рекламних текстах. Порівняй: *«Добре там, де ми є»* і *«Добре там, де нас нема»*; *«Хто добре діагностує — той добре лікує!»* і *«Хто багато читає, той багато знає»*.

Реклама призначена якнайточніше і найповніше викласти інформацію, витрачаючи при цьому якнайменше мовних ресурсів. Тому для рекламних текстів характерне вживання абревіатур як засобу економії мовних зусиль для передавання та сприйняття інформації: *«ЄШКО (Європейська школа кореспондентської освіти)»*; *«ПДВ (податок на додану вартість)»*.

У телерекламі такі випадки є поодинокими (згідно з даними дослідницької компанії *«ТНС (телевізійна служба новин) в Україні»*), оскільки основна мета її — змусити споживача запам'ятати якщо не увесь текст звернення, то, принаймні, назву товару. Тому у цьому випадку не йдеться про економію мовних ресурсів.

Соціальна приналежність потенційних покупців товару визначає вибір лексичного оформлення рекламного тексту. Задля посилення впливу на аудиторію в рекламі використовується сленг. Наприклад: *«Попрацюємо, потусуємося, заробимо трохи грошень. Прикольна робота і кльова ціна»*.

Якщо говорити про культуру мови реклами, то слід зазначити, що в аналізованих текстах виявлено низку помилок на лексичному рівні. Найпоширенішим є вживання слів у невластивому для них значенні. Наприклад: *«Наша методика відмінно (замість чудово) поєднує практику мовлення, тренування читання і сприйняття мовлення на слух... Ви швидко досягнете успіху, який побачать (говорячи про діяльність, пов'язану зі сферою мовлення, логічно вжити слово «відчують») всі»*.

Отже, рекламні тексти відзначаються широким застосуванням усього лексичного багатства української мови, оскільки основне завдання текстів такого типу — активно впливати на потенційного покупця так, щоб він став реальним.

Список використаних джерел

1. Білоколенко Л. Мовний аналіз телевізійного рекламного салогану / Л. Білоколенко // Мандрівець. — 2002. — Вип. 6. — С. 25–28.
2. Воробйова Л. М. Функції телереклами та її мовна форма / Л. М. Воробйова // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії: зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип. 17. — Рівне : РДГУ, 2009. — С. 109–112.
3. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту. Модульний курс : [навчальний посібник] / Т. А. Єщенко. — Донецьк: ДІСО, 2009. — 336 с.
4. Зелінська О. І. Лінгвальна характеристика українського рекламного тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. І. Зелінська. — Харків, 2002. — 17 с.
5. Коваленко Є. Рекламний дискурс: лінгвістичні аспекти вивчення / Є. Коваленко // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. Вип. 19. — Донецьк : Донецький національний університет. — 2009. — С. 314–319.
6. Корінь О. Семантичні та синтаксичні особливості побудови слоганів в англomовному рекламному дискурсі / О. Корінь // Наукові записки. — Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. — Вип. 73. — 265 с.

Олег Юрчук

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

**АНТИ-ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА
У СВІТЛІ ТЕОРІЇ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОСТІ**

Перед державами, що мають високий рівень економічного розвитку і є привабливими для мігрантів, все гостріше постають питання співіснування різних культурних груп та вибору державної міграційної політики. Все більше держав обирають політику мультикультуралізму — надання усім наявним у державі культурним спільнотам можливості збереження власних культурних надбань, їх розвитку та існування у тому середовищі, яке передбачає їхня культура. Проте і така політика не завжди виявляється вдалою — різні культурні спільноти схильні виокремлювати себе від загалу шляхом створення ворога в образі інших спільнот. Це неухильно веде до виникнення суспільних конфліктів.

Метою даної роботи є з'ясування питання доцільності анти-імміграційної політики держави у світлі теорії мультикультурності.

Питання співіснування різних культурних груп широко вивчають дослідники мультикультурності (М. Тлостанова, В. Тишков, В. Малахов, А. Куроп'ятник), питаннями причин, тенденцій, структури та наслідків переміщень населення планети займаються дослідники міграцій (Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт,

Дж. Перратон, С. Бондирьова, Д. Колесов, Т. Юдіна, Н. Варвищук, Я. Пилинський).

Анти-імміграційна політика — це державна політика, спрямована на стримування вхідних людських потоків. Серед заходів цієї політики: зміцнення кордонів для забезпечення від нелегальних мігрантів, контроль всередині суспільства з метою виявляти нелегальних мігрантів та депортувати їх, жорсткі умови для набуття громадянства, жорсткі умови для отримання візи. Або, наприклад, такі заходи, як от: відмова у наданні медичної допомоги та освіти дітям без документів, заборона працювати мігрантам без документів, мілітаризація державного кордону, збільшення кількості рейдів прикордонників та депортацій тощо [1].

Коли анти-імміграційна політика є не досить жорсткою, вона допускає виникнення конфліктів, обумовлених протистояннями між різними культурними групами, які іммігрували до певної країни, або між групою, що проживала в країні раніше, та новопритоною групою.

Жорстка анти-імміграційна політика сьогодні критикується захисниками прав людини та адвокатами демократії, котрі відстоюють право, так званих, «інших» на власне визнання [4, с. 29]. Такий тиск на демократичну владу є вагомим чинником для послаблення анти-імміграційних заходів та надання представникам усіх спільнот рівних умов для розвитку та поширення власної культури. Результатом цього процесу може бути саме те, що відбувалося протягом історії людства здебільшого шляхом насильства, а сьогодні може стати просто результатом розвитку суспільства — одні культури повністю зникнуть через відсутність послідовників, які знайдуть для себе більш прийнятними інші культури.

Крім того, держава часто відчуває потребу в людських ресурсах. У розвинених країнах це потреба у низькокваліфікованій праці, а також у висококваліфікованих працівниках, які претендують на нижчу оплату праці, отримали освіту коштом іншої держави, потенційно можуть зробити важливий інтелектуальний внесок у розвиток держави, що приймає їх як іммігрантів. Наприклад, Я. Пилинський говорить про те, що принцип відкритості «не лише сприяв поширенню демократичних цінностей, а й забезпечував обмін ідеями й відкриттями у різноманітних галузях науки та виробництва, їх швидкому запозиченню і впровадженню» [3, с. 21]. Якщо держава має можливість отримати людські ресурси з-за кордону, економічна вигода для держави зазвичай переважає над бажання уникати культурних конфліктів.

Наявний тиск на державу з боку принципів демократії, теорії прав людини та економічний фактор послаблюють жорсткість анти-імміграційної політики. Таким чином анти-імміграційна політика має тенденцію до послаблення, а її головна мета — уникнення конфліктів у суспільстві, спричинених культурним розмаїттям, — не може бути виконана.

З початку 90-х рр. XX ст. масштаби міграційних процесів набули безпрецедентного розмаху. Так, з 1990 року по 2000 рік кількість мігрантів у світі збільшилась на 13,5% [4, с. 89]. Якщо говорити про кількісні зміни, то варто додати, що за період з 1 квітня 2000 року по 1 липня 2007 року міграція у США становила майже 8 мільйонів осіб (у цифру включені іммігранти до США та емігранти зі США) [5, с. 91].

Крім того, варто навести думку, висловлену Норманом Дейвісом та Ярославом Пилинським, про те, що «міграція має бути визнана невід’ємною, постійною і надзвичайно важливою складовою розвитку людства. Будучи за суттю освоєнням нових територій з метою поліпшення умов проживання, міграція призводить до переміщення і змішування одних народів і появи нових. Ці процеси відбувалися завжди і так чи інакше впливали на розвиток людства» [3, с. 17].

В результаті дослідження було встановлено, що глобалізація все більше сприяє глобальному перемішуванню, культурні середовища сучасних держав змінюватимуться і уникнути цього процесу неможливо. Таким чином, сьогодні державна політика стримування людських потоків є неефективною та втрачає свій сенс.

Мультикультуралізм (як гібридне співіснування різноманітних культурних життєвих світів [2, с. 114]) є важливою рисою сучасного світу, який швидко змінюється. Для державних машин дуже важливою є здатність швидко реагувати на зміни у світі та пристосовуватися до них. Можливо, варто говорити про щось подібне до *секуляризації*, незалежнення держави у сфері культури так, як це у свій час відбулося з церквою.

Можливо, відділення держави від культури (на зразок відділення держави від церкви) стане наступним кроком розвитку, адже внутрішня політика держав стосовно різних груп населення (в умовах, коли кількість таких розмаїтих груп постійно зростає) повинна дистанціюватися від культурних цінностей, традицій. Продовженням розгляду даного питання може стати дослідження перспектив відділення держави від культури та розгляд можливості зникнення держави разом з витісненою, колись основною, титульною культурою. Адже гарантія рівності прав представників усіх культур ставить їх в умови вільної конкуренції.

Список використаних джерел

1. Bacon David. An Immigration Policy Based on Human Rights [Електронний ресурс] / David Bacon. — 1999. — Режим доступу: <http://dbacon.igc.org/Imigrants/07immwrk.html>.
2. Жижек С. Интерпассивность. Желание: влечение. Мультикультурализм / С Жижек / пер. с англ. А. Смирнова; под ред. В. Мазина и Г. Роговяна. — СПб. : Алетейя, 2005. — 156 с.
3. Пилинський Я. Міграція у сучасному світі: до з'ясування причин та наслідків Я. Пилинський // Наукові записки НаУКМА. — Т. 69: Політичні науки. — К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — С. 17–21.
4. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання» / Ч. Тейлор. — К. : Альтпрес, 2004. — 171 с.
5. Юдина Т. Социология миграции: учебное пособие / Т. Юдина. — М. : Академический проект, 2008. — 270 с.

Валентина Чурук

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

**КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР ВОЛИНИ:
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Значна увага до вивчення регіональної специфіки української усної народної словесності, що спостерігається останнім часом, спричинила потребу досліджень обрядових творів загалом і календарних зокрема, оскільки саме вони найвиразніше показують функціонування фольклорної традиції окремого регіону. Саме завдяки комплексному і ґрунтовному вивченню духовної спадщини кожного населеного пункту, району та регіону загалом врешті має скластися цілісна картина загальноукраїнської усної народної словесності.

Календарно-обрядову поезію досліджували: І. Франко, В. Гнатюк, О. Пчілка, О. Дея, І. Денисюк, Р. Кирчін, В. Давидюк, О. Чебенюк.

Сучасний дослідницький етап вивчення календарно-обрядового фольклору Волині відзначається інтенсифікацією збирацької діяльності фольклористів та етнологів, публікацією збірок записаних текстів, цікавими науково-методологічними підходами до їх аналізу.

Важливим джерелом є збірники фольклорних матеріалів, що містять записи з Волині. Йдеться про видання та праці З. Доленги-Ходаковського, М. Костомарова, С. Рокоссовської, П. Чубин-

ського, О. Уольберга, М. Коробки, В. Доманицького, Л. Українки, К. Квітки, Н. Димнича, а також краєзнавців С. Руссова, Ю. Крашевського, Т. Стецького, П. Батюшкова, М. Теодоровича, М. Грушевського, О. Цинкаловського, О. Ошуркевича.

Особливий інтерес викликала календарно-обрядова поезія. Прихід весни корегував поведінку людини. З перших днів відновлювався спів, кликали весну, що збігалось з появою «голосів» у природі. Трансформовані у веснянки-заклички, гаївки з мотивами приходу весни утворюють своєрідні ритуальні моделі. Серед таких творів — «Благослови, мати», «Ой весно, весно, що ти нам принесла», «Ой весно, ти весно», «Ой-йой весна, гей красна», «А вже весна, а вже красна», «Володар», «Воротар», «Подоланочка» тощо.

У весняних піснях поетично відтворено процес сільськогосподарських робіт, звучать мотиви турботи про майбутній добробут, побажання й замовляння врожаю.

Кульмінаційним моментом календарної обрядовості літнього циклу було свято Івана Купала, яке своїми витоками сягає язичницьких часів. Наступний етап народного календаря стосувався вже свят урожаю: освячення зілля, колосся, плодів, жертвоприношення залишків зернових на ниві. Незважаючи на те, що колись багата й динамічна літня обрядовість сьогодні значною мірою втратила свій первісний вигляд, волиняни все ж зберегли цікавий комплекс календарної обрядовості цього періоду.

На теренах Західної Волині зафіксовано зразки таких жанрів зимового фольклору: колядки, щедрівки, віншівки, посівалки, «кугутання», а також пісні на св. Андрія, при водінні «Меланки».

Отже, наші предки все співане й мовлене сприймали як реальне чи бажане, а тому вірили в його силу. Насичуючи повсякдення красою та святковістю усної народної словесності, вони своїм словом замовляли добробут і благополуччя родин, сподіваючись на опіку вищих сил.

Хоча колись багата й динамічна фольклорна система Західної Волині сьогодні значною мірою втратила свій первісний вигляд, однак жителі краю зуміли зберегти основу колоритної та самобутньої з огляду на регіональну специфіку календарної обрядовості й обрядової поезії. Незважаючи наплинність часу, що спричинив значні, а подекуди й безповоротні зміни фольклорної традиції волинян, усе ж вдалося зафіксувати низку цінних текстів, які своїми витоками сягають архаїчних часів.

**СКЛАДНІ ВИПАДКИ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
ІННОВАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ «КОРОТКОГО СЛОВНИКА
АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ ІГОРЯ ПАВЛЮКА»)**

В останні десятиріччя ХХ–на початку ХХІ ст. зросла увага лінгвістів до індивідуально-авторської неології та неографії (праці Н. Сологуб, В. Шадури, В. Герман, Л. Мялковської, Д. Мазурик, Ж. Колоїз, Г. Вокальчук, Н. Адах, Н. Гаврилюк, В. Максимчука та ін.). Оскільки, на думку Н. Котелової, «оптимальним способом опису нової лексики є створення спеціальних словників нових слів» [4, с. 8], метою нашої статті є з'ясувати складні випадки лексикографічного опису інновацій на прикладі «Короткого словника авторських лексичних новотворів Ігоря Павлюка».

Словник, у якому зафіксовано близько 700 інновацій, укладено на основі теоретичних засад лексикографування новотворів, розроблених Г. Вокальчук та В. Максимчуком [3]. Загалом словникова стаття має таку структуру: реєстрове слово в початковій формі, граматичні характеристики, ілюстрації, паспортизація (адреса), яка включає дату створення слова, інформація щодо порівняльних аспектів опису авторських лексичних новотворів (АЛН) [3, с. 27], напр.: *Гріховниця*, ім., ж. р., *Гріховницю святив і зваблював святу / Чайними шабельними бровами.* (ІП8:231); пор. з узуальним *гріховодниця*. Дискусійними в неології є випадки, коли «реєстрове слово не збігається з контекстуальною формою його використання», бо «науковий словник не повинен наводити граматичні форми нових слів, не зареєстрованих у досліджуваних текстах» [2, с. 53]. Насамперед, це стосується оказіональних ступенів порівняння прикметників, напр.: *Найодинокіший*, прикм., найвищий ст. пор., *До кісток пропахлі чебрецями, / Ми найодинокіші в світах...* У таких випадках новотвір фіксуємо не в початковій, а в авторській формі вищого чи найвищого ступеня порівняння.

З-поміж труднощів граматичної характеристики АЛН найпоширенішими є випадки гіпотетичного визначення роду в іменниках-прикладках. У тому разі, коли означене та означуване у складних словах поєднанні підрядним зв'язком, таких суперечностей можна уникнути, опираючись на контекст, напр.: *Церква-торг*, ім., ж. р., *Лелечі гнізда. Церква-торг синенька / В моїх краях, де рай і кураї...*; *Слово-пластилін*, ім., с. р., *Ліпила слово-пластилін / Без рими в стовпчик...* Однак, коли компоненти АЛН поєднані між со-

бою сурядним зв'язком і точно визначити родову належність не можливо, після граматичної категорії роду ставимо знак питання: **Нерв-жила**, ім., ч. р.?, *Пропущена печаль крізь нерви-жили*. (П2:44); **Репліка-вигук**, ім., ч. р.?, *Всі репліки-вигуки звучать під час різанини*. Г. Вокальчук зазначає, що в таких випадках знак питання поряд із указівкою на пропонувану граматичну кваліфікацію свідчить «про вірогідність (не достовірність) останньої» [2, с. 54].

Деякі індивідуально-авторські іменники у словнику зафіксовано у формі множини у випадках: а) якщо один із компонентів складного слова в однині не вживається: *квіти-сльози, люди-калюжі* (*Квіти-сльози на підлозі / Танцювали, як свати*), б) якщо форма однини суттєво змінює значення новотвору: *коза-ки, руки-роки* (*А як почнуть уже «козу водити» / Ті коза-ки... то через все життя; Все під руками-роками Божими, / Як би хто не хотів*); в) плюральні оніми, ужиті з метою узагальнення: *європи-америки, корчмарки-килини, сократи-ки* (*Загубилось село у бігах до європ-америк; Стріляю шампанським у друзів і птиць. / Маленькі сократи-ки. / Порожні келихи*).

Серед випадків, у яких під сумнів ставиться частиномовна належність АЛН, зафіксовано *тибрут* та *старо?*. Перше слово кваліфіковано як іменник за граматичними ознаками, зокрема нульовим закінченням та синтаксичною функцією, пор.: *І ти бруд, тибрут, і ти, Брут...* Прислівником за синтаксичною роллю вважаємо інновацію *старо?*, яка є синонімом до узуального *по-старому*, див. у контексті: *Оце заговорить Дніпро — / І ми станем «корочє» і «кручє». / «Это очень и очень»... // «Зачем же?» // Старо?*.

Особливу групу АЛН становлять неосемантизми. Л. Беляєва семантичними неологізмами пропонує вважати такі узуальні слова, які в певному контексті набули нового (оказіонального) елемента значення [1, с. 9]. У зв'язку з цим виокремлюємо дві групи семантичних новотворів: 1) власне семантичні АЛН: *безгрішшя, дворняга, дощатий* (*Душевне серце / Зробилось дзвоном. / Є сто інерцій. / Одна корона, / Одне кохання, / Одне безгрішшя; Виходили сльози із берега зморшки щасливої, / Котились по шраму / Нічним і солоним / До щему дощатим дощем*); 2) АЛН, омонімічні до узуальних словоформ: *втрачено, проклято* (безособові форми на -но, -то дієслів *втратити, проклясти* відповідно), *лебедино* (кличний відмінок іменника *лебедина*), *летюче* (грама середнього роду прикметника *летючий*), напр.: *Відкохаєм інших і над краєм / Лебедино в далечі майнем; Ти мені не можеш бути другом, / Бо тебе я втрачено / Люблю...* Отже, постає питання, чи варто ці словоформи кваліфікувати як семантичні новотвори.

На нашу думку, аналізовані одиниці є неосемантизмами, оскільки в контексті набувають відмінного значення, ніж в узусі.

Піддається сумніву ступінь новизни АЛН *дерев'яно* та *лимонно*, тому що ці основи функціонують як компоненти складних слів — *дерев'яно-бетонний*, *лимонно-жовтий*, *лимоннокислий* [5, с. 193, 378]. Однак у контексті аналізовані інновації мають самостійне лексичне та граматичне значення, що дозволяє кваліфікувати їх як відприкметникові прислівники, пор.: *І знов пішли посли за деревлянами, / І дерев'яно морщили чоло; Так лимонно кругом ? / Наче справді вже осінь ось-ось.*

Отже, словникова фіксація АЛН потребує чіткої скрупульозної роботи з текстами першоджерел, лінгвістичними працями загальною та лексикографічними зокрема.

Список використаних джерел

1. Беляева Л. В. Окказионализмы Ф. М. Достоевского : автореф. дисс. на соискание научной степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Л. В. Беляева. — Л. : ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1990. — 16 с.
2. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : [монографія] / Галина Вокальчук ; за ред. А. П. Грищенка. — Рівне : РДГУ, 2004. — С. 526 с.
3. Вокальчук Г. М. Проблеми уніфікації лексикографічного опису авторських лексичних новотворів у сучасних неологічних словниках / Г. М. Вокальчук, В. В. Максимчук // Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. — Острогоз : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. — С. 22–41. — (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія». Вип. 3).
4. Котелова Н. З. Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов / Н. З. Котелова // Новые слова и словари новых слов / [отв. ред. Н. З. Котелова]. — Л. : Наука, 1978. — С. 5–26.
5. Український орфографічний словник: близько 170 тис. слів / [за ред. В. М. Русанівського ; уклад.: В. В. Чумак та ін.]. — 6-е вид., переробл. і доповн. — К. : Довіра, 2006. — 959 с. — (Словники України).

Леся Голоух

Національний університет «Острозька академія», м. Острогоз

МІСЦЕ ІСТОРИЗМІВ ТА АРХАЇЗМІВ ЯК ПАСИВНОЇ ЛЕКСИКИ У СИСТЕМІ ІДІОСТИЛЮ П. А. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Відчуття епохи у художньо-історичному творі досягається широким введенням застарілої лексики, що характеризує різні сторони соціально-економічного та культурного життя народу, особ-

ливості побуту та звичаїв в описуваний час. Таким чином, зростає наукове зацікавлення цією групою слів, як у лінгвістичному, так і в історичному та культурологічному планах.

Пласт застарілої лексики представлений у неповному обсязі, оскільки не був самостійним об'єктом вивчення і розглядався лише побіжно під час дослідження інших проблем (у працях Л. Булаховського, В. Виноградова, Л. Гумецької, В. Ващенко, А. Москаленка, А. Коваль, І. Чередниченка, П. Горещького), хоча процеси архаїзації слів охоплюють значну частину словника української мови, й ігнорувати таку групу лексики означало б спрощувати уявлення про динаміку словникової еволюції.

Письменник, що має перед собою завдання відтворити колорит певної історичної епохи, реанімує ці слова, виставляє на огляд сучасному читачеві, переглядаючи ті мовні елементи, що кваліфікувалися як віджилі і перебували на маргінесі мовної практики. «Процес актуалізації маргінальної лексики може успішно пройти тільки через художню практику, тобто введення її в канву художніх текстів», — вважає Г. М. Гайдученко [1, с. 6].

Особливу роль у цьому контексті має творчість П. А. Загребельного, який є автором багатьох історичних романів, в яких для зображення суспільних, побутових реалій використовувалися групи хронологічно маркованої лексики — історизми та власне архаїзми. Тому метою статті є дослідити особливості використання письменником хронологічно маркованої лексики та визначити її місце у системі художньо-виражальних засобів ідіостилю П. А. Загребельного.

Об'єктом дослідження є мова роману П. А. Загребельного «Євпраксія». Предметом дослідження послужила хронологічно маркована лексика та особливості її використання.

Так, на прикладі історизмів особливо виразно засвідчується вплив позамовних суспільних чинників на функціонування різних семантичних груп словникового складу української мови. Вони виконують власне номінативну функцію в текстах, предметом повідомлення їх є відповідні аспекти історичного минулого. Але часто номінативна функція історизмів ускладнюється стилістично-виражальною. У результаті структурно-семантичного аналізу історизмів, який був здійснений на основі мовного матеріалу історичного роману П. А. Загребельного «Євпраксія», запропонована така тематична класифікація цих лексичних одиниць:

– суспільно-політичні історизми (16, 6%): *барон* (2, с. 25); *василевс* (2, с. 13); *восьминник* (2, с. 18); *коморник* (2, с. 8); *маркграф* (2, с. 8);

– історизми, що відображають соціально-економічні відносини (51,4%): *динар* (2, с. 105); *солід* (2, с. 105); *волость* (2, с. 29);
– військові історизми (8,3%): *гридъ* (2, с. 8); *дружина* (2, с. 7); *дружинник* (2, с. 13); *заборола* (2, с. 9); *щитоносець* (2, с. 73);
– побутові історизми (15,3%): *волхв* (2, с. 241); *єдвабний* (2, с. 216); *застави* (2, с. 47); *корзно* (2, с. 16); *корчага* (2, с. 10); *паволока* (2, с. 37).

Окрім історизмів, письменник послугувався й архаїзмами. Погоджуємося із Г. М. Гайдученко, що «на відміну від історизмів з властивою їм безпосередньою номінативною функцією вони використовуються насамперед як категорія виразно стилістична, розрахована на створення історичного мовного колориту» [1, с. 15].

Запропонована така класифікація архаїзмів за їх семантикою:

– група лексики на позначення предметів побуту (60%): *атрамент* (2, с. 21); *вертоград* (2, с. 193); *виправа* (2, с. 35);

– група лексики на позначення людей, понять спорідненості та свояцтва (17,1%): *дщерь* (2, с. 101); *муж* (2, с. 77); *невіста* (2, с. 8); *отець* (2, с. 12);

– група лексики на позначення частин і органів людського тіла (8,6%): *десниця* (2, с. 102); *рамено* (2, с. 16); *утроба* (2, с. 197);

– група лексики на позначення здійснення діяльності людини (14,3%): *відати* (2, с. 9); *тулятися* (2, с. 7); *телесуватися* (2, с. 9).

У результаті здійсненого аналізу можна зробити висновок, що хронологічно маркована лексика володіє значними потенційними стилістичними можливостями, котрі реалізуються у взаємодії і співвіднесеності цих лексем із загальноживаними словами на звуковому, лексичному та образному рівнях. Історизми відображають сфери суспільного життя, соціально-економічні відносини, побут, військові реалії і складають 67,3% від усієї вжитої хронологічно маркованої лексики. Архаїзми в художньому тексті перебувають у більш актуальній стилістичній позиції тому, що на фоні своїх нейтральних синонімів їх незвичайність, експресивність здається виразнішою.

Можливість використання цієї групи лексики у переносному значенні і в системі тропів підсилює їх стилістичний потенціал, хоча частка їх вживання менша — 32,7%. На нашу думку, така нерівнозначність пов'язана з особливостями творчого методу письменника, який перед початком роботи над кожним історичним романом активно вивчав реалії тогочасної дійсності, характерні риси суспільного, економічного та побутового життя своїх майбутніх героїв. Саме історизми були тими засобами, за допомо-

гою яких автор мовби прив'язував свою оповідь до певного часового проміжку в історії. Архаїзми ж залишалися суто стилістичним засобом. Але варто зазначити, що у мові історичної прози відбуваються важливі творчі процеси, результатом яких є активізація руху застарілих слів, що привертає до них увагу як дослідників, так і читачів.

Список використаних джерел

1. Гайдученко Г. М. Семантико-стилістична характеристика хронологічно маркованої лексики (на матеріалі української історичної прози другої половини ХХ століття): автореф. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / Г. М. Гайдученко. — К., 1999. — 19 с.
2. Загребельний П. А. Євпраксія / П. А. Загребельний // Зібрання творів: [у 6 т.]. — К. : Дніпро, 1980. — Т. 4. — 580 с.

Ірина Білецька

Дубенська філія ВНЗ ВМУРоЛ «Україна», м. Дубно

УКРАЇНЬСЬКА КІНЕМАТОГРАФІЯ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У сучасний період одним з важливих показників стану та розвитку будь-якої національної культури постає кінематографія, оскільки саме вона репрезентує комплекс спільних для даного соціокультурного простору цінностей та уявлень, а також є, свого роду, його дзеркальним відображенням. Крім того, кінематограф відіграє вагомую роль у процесі соціалізації та виховання молодого покоління, прищеплюючи йому культурні зразки, що базуються на національному ґрунті, і тим самим формуючи повноцінних представників певного культурного середовища.

З огляду на це, мабуть, не випадково багато зарубіжних країн (серед яких Франція, Німеччина, Швеція, Норвегія, Данія та ряд інших) розробили системи підтримки розвитку національного кіно, а також запровадили жорсткий контроль за комерційним видом кінематографу. Проте таке явище ми не можемо спостерігати в українському інформаційно-культурному просторі. Українське кіно нічого спільного з національною культурою не має, адже згідно з статистичними даними близько 90% кінопродукції, що реалізується у нас, є явно не українською, тому пропагувати і підтримувати національно-культурні моделі вона не здатна.

Українці постійно споживають чужу кінокультуру, що переслідує свої корисливі цілі й інтереси. До того ж, сучасні фільми,

які ми бачимо на телеекранах або у кінотеатрах, є продуктом масового мистецтва, низькопробного та бездуховного, що веде націю у бік деградації.

Сценарії більшості сучасних фільмів створюються за дуже короткий період часу. Їхні творці не надають особливого значення відображенню високих людських почуттів, естетичних категорій та складної філософії життя. Вони переслідують іншу мету: якнайшвидше отримати прибуток. Кіно стало ще одним видом бізнесу.

Українські дослідники, серед яких М. Мазяр [1], О. Семашко [2], зазначають цілий ряд проблем, пов'язаних з розвитком національного кіно у нашій державі, які можна узагальнити і подати таким чином:

- відсутність самостійного центрального органу виконавчої влади в галузі кінематографії та відповідних регіональних органів;
- здійснення державного фінансування кіно за залишковим принципом;
- неприйняття законопроектів щодо підтримки українського кінематографу;
- несформованість національної продюсерської системи;
- слабка кіномережа;
- застаріла матеріально-технічна база кінематографії;
- низький рівень підготовки кінофахівців;
- криза кінопубліки, що виражається у значному послабленні її «художньої вимогливості»;
- розрив національного кінематографу зі своїми споживачами тощо.

Варто погодитись, що проблеми доволі складні, і їхнє вирішення залежить від об'єднання зусиль держави, суспільства та кіномитців.

Кіно є важливою складовою національного престижу та своєрідним способом консолідації нації на рівні культурних зв'язків. Це один із засобів популяризації вітчизняної культури, історії, народних звичаїв та традицій. Державна політика повинна орієнтуватися, насамперед, на його підтримку та розвиток, інакше ми надалі спостерігатимемо ситуацію, коли в українському кінопросторі здійснюватиметься пропаганда культури інших народів.

Багато сучасних дослідників та культурологів впевнені, що за умови необхідного державного фінансування український кінематограф здатний посісти достойне місце у світовій кіноіндустрії. Він володіє потужним нереалізованим потенціалом, свідченням цього є номінації українських кінострічок на найпрестижнішу світову нагороду «Оскар». Провідні українські режисери конста-

тують, що їхні фільми прийняті для прокату за кордоном, тоді як український кінопрокат, за браком коштів, неспроможний донести їх до нашого глядача. Отож, єдиним шляхом виходу з цієї ситуації є запровадження системи державних пільг для національного кіно, а також відповідна фінансова підтримка якісної української кінопродукції.

Проте, не лише держава повинна зробити рішучий крок назустріч національному кіномистецтву, належні умови для його становлення має забезпечити також суспільство. Від рівня його художніх запитів залежить динаміка розвитку сучасного українського кінематографу. Однак, у своїй основній масі кінопубліка, як зазначає дослідник О. Семашко, характеризується «інтересом до західного (та російського) кіно, втратою національно-художньої орієнтованості, споживацтвом і зниженням художніх потреб» [2, с. 1]. Це є результатом постійної відсутності реальних заходів з відродження української культури у всіх її сферах (у тому числі й кіно).

Спостерігається занепад суспільної моралі, втрата істинних цінностей, зміна світогляду від первинних основ духовного розвитку до безвідповідального споживання матеріальних благ, посилення соціальної байдужості, апатії та агресії. Ці тенденції, на думку вченого Б. Удовиченка, яскраво простежуються «як у повсякденній культурі спілкування більшості громадян, так і низькому рівні політичної культури та свідомості суспільства, неможливості консолідації зусиль для вирішення спільних проблем» [3, с. 1]. Зважаючи на такі негативи, навряд чи можна говорити про здатність сучасного українського суспільства активізувати розвиток національної кінокультури сам-на-сам. На допомогу їм повинні прийти інтелектуальна еліта та кіномитці, бо саме від них залежить реанімування національних кодів-концептів української культури та подолання її сучасного естетичного безґрунтя.

Українські кінематографи пасують перед невибагливими смаками публіки, а мали б навчити її думати, відчувати та бачити «по-українськи», пропагуючи високі зразки національної культури. Важливим завданням для них постає усвідомлення відповідальності за якість своєї «кінотворчості» перед сучасним суспільством та майбутніми поколіннями.

Отож, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що на сьогодні в Україні потрібно надзвичайно велику увагу приділити розвитку кіномистецтва, оскільки воно є важливою складовою національної культури, засобом її популяризації. Ця

проблема є актуальною і особливо болючою нині, коли воно фактично перебуває у стані занепаду, знаходиться осторонь світового кінопроцесу. Постійне відсування її на задній план може у майбутньому болісно відгукнутися на стані української культури.

Список використаних джерел

1. Мазяр М. Українське кіно: все ті ж проблеми / М. Мазяр: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ktm.ukma.ua/show_content.php/.
2. Семашко О. Соціокультурні виміри сучасного кінопроцесу в Україні / О. Семашко: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ktm.ukma.ua/show_content.php/.
3. Удовиченко Б. Проблеми та перспективи розвитку української культури / Б. Удовиченко: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kiev4you.org/index.php/pisateli/51-publicistik/623-kultura>.

Маргарита Калюта

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

СОМАТИЗМ «КРИЛО» ЯК КОМПОНЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Індивідуально-авторські новотвори з компонентом «крило» належать до семантичної групи орнітонімів, під час дослідження яких варто залучати досягнення фольклористики, етнолінгвістики, оскільки часто авторські новотвори ґрунтуються на загальнонародних уявленнях, найчастіше виражених у народнопісенних текстах, звичаях та віруваннях, символіці. Як зазначає І. Казимир, «концепт ПТАХ — один із культурно маркованих і значущих для українського етносу фрагментів картини світу, адже птахи є улюбленцями народу, символом його незалежності, прагнення до волі, краси, духовності, атрибутом культурних цінностей і норм» [2, с. 1].

Орнітоніми досліджувалися у різних аспектах, зокрема лексико-фразеологічному (О. Левченко, О. Парій, О. Селіванова, Д. Ужченко), етимологічному (Л. Булаховський, О. Гура), символічному (О. Афанасьєв, Ф. Буслаєв, В. Войтович, О. Гура, О. Потєбня) тощо. Актуальна ця тема і для неологічних студій, оскільки група індивідуально-авторських орнітонімів, особливо з компонентом «крило», кількісно вирізняється.

Звернімося до «Словника української мови», щоб з'ясувати основне значення лексеми «крило»: «Літальний орган птахів, ко-

мах та деяких ссавців» [З, с. 346]. Але у значенні характеристики птаха, як виявилось, таких одиниць небагато: **Вільнокрилий**, прикм., *Випорхували ж всі вони з-під арки, Як вільнокрили птиці з рукава.* (Д. Білоус); **Могутньокрилий**, прикм., *„Дме вітер злий од Осавур-могили, / І тяжко глибає кудись убік / (Тінь по траві) орел могутньокрилий.* (В. Мисик).

Наділення крилами сприймається як надання божественності: **Людокрил**, ім., ч.р., *На космодромі зі скафандра / космічний опадає пил, / коли вертається із мандрів / непереможний людокрил.* (С. Гостиняк).

Крилатість поєднується із поняттям натхнення, мрії: **Зеленокрилий**, прикм., *Старі листи читаю в тишині я. / Встають якісь забуті світи, — / І в серці знов зеленюкрила мрія / Про день любові, свято чистоти.* (М. Рильський); **Залізнокрилий**, прикм., *Хай ліхтар в копальнях мерехтить, / хай цвітуть залізнокрилі мрії...* (М. Драй-Хмара). Можна спостерегти, що соматизм «крило» виявляє переважно позитивну, піднесену конотацію, це зокрема виявляється і в демінутивних утвореннях (*крилечечко*), хоча трапляються й аугментативні (*крилатище*), а деякі мають негативно забарвлену семантику (*ганебнокрилий*).

Щодо вияву компонента «крило» у кольоративному аспекті, то у нашій вибірці зафіксовано такі одиниці: *багрокрилець, білокрильце, білявокрилий, блакитнокрилий, блакитнокрильний, зеленокрилий, зеленюперий, золотюперий, огнекрилий, полум'янисто-бурекрилий, рожевокрилий, сивокрилатий, сивокрилля, сивокрило, сизокрилля, сизокрило, синьокрилий, сірокрилий, темнокрилля, червонокрилий, чорнокрил, чорнокрилий, чорнокрилля, чорнокрильпірнач, яснокрилий*. Як бачимо, кольоросемантика представлена доволі різноманітно і зрівноважено: *багрянний, червоний, огнений* і водночас група холодних кольорів — *блакитний, сизий, синій*.

У прямому значенні крило асоціюється з числовим вираженням «два». Однак серед індивідуально-авторських новотворів знаходимо такі: *многокрилля, п'ятикрилий, стокрилець, стокрилля, стокрило, стокрильний, стокрильці, шестикрилець, шестикрилий, шестикрилля*. Варто звернути увагу на АЛН із компонентами «сто» і «крило». У такому випадку числове вираження не означає конкретну кількість, а вказує на множинність, виражену саме числівником сто: **Стокрилля**, ім., с.р., *Стокриллям пташат / срібний голос дзвенить.* (І. Калинець); **Стокрило**, присл., *І гірке, що мене отруїло, / Буде радістю внукам моїм, / Бо у слові озветься стокрило / Тишина, перетворена в грім.* (М. Рильський).

Засвідчено велику кількість дієслів, з яких можна вибудовувати гнізда спільнокоренових слів, утворених префіксальним, суфіксальним чи постфіксальним способом: *крилити, крилитися, покрити, прикрилити, розкрилити, розкрилювати, розкрилятися*. На нашу думку, варто звернути увагу на семантику, яку надає новотвору певний афікс, зокрема префікс: **Розкрилятися**, дієсл., *...Яка глибінь, який безмежний шир, / Як розкрилялися народні сили / В тих образах...* (М. Рильський) — розвиток дії, процесу. На противагу префікс без- позначає відсутність, деградацію, підкореність, що цілком узгоджується з уявленнями про наділеність крилами: **Безкрило**, присл., *Дух відлітає, тяжеліє тіло / І тягне до землі. / Й земля рождає віри, / Що ледве рушиться, змагаючись безкрило. / Що ледве дихає, що ледве промовля...* (Є. Маланюк); **Безкрилатий**, прикм., *Ні, ще не всі ми варті / і не всі розплутані — / перетинені й безкрилаті, / робітники й трутні*. (М. Семенко).

Можемо зробити висновок, що аналізоване питання потребує усебічного дослідження, аналізу у контексті не лише індивідуально-авторської лексики, а й лексики народнопісенних текстів, для розуміння світоглядної картини, асоціацій, що переважно і визначає семантичну специфіку новотворів. Перспективним також є розгляд впливу семантики афіксів на загальну семантику АЛН — орнітонімів із компонентом «крило».

Список використаних джерел

1. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) / Г. М. Вокальчук / [за ред. А. П. Грищенка]. — Рівне : РДГУ, 2004. — 526 с.
2. Казимир І. І. Концепт ПТАХ у мовній картині світу українського народу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. І. Казимир. — Харків, 2007. — 19 с.
3. Словник української мови: в 11 т. — К. : Наукова думка, 1973. — Т. IV. — 840 с.

Ірина Ройко

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк*

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ПІДЛЯШСЯ

Комплексне дослідження фольклорних надбань українського етносу в усьому розмаїтті діаспорних, регіональних, територіально відчужених розгалужень набуває першочергової ваги з огляду на потребу освоєння цілості та єдності національної культури.

Проблема регіонального дослідження українського фольклору Підляшшя зумовлена рядом об'єктивних факторів. Пісенна творчість українців північно-східної частини Польщі, як загалом вся їхня духовна культура, порівняно з іншими етнічними зонами чи не найменше висвітлена в українській фольклористиці та суміжних науках.

Історично доля поділила Підляшшя на північну, де компактно проживає 80 тисяч автохтонного україномовного населення, та південну частини. Внаслідок депортаційних заходів відбулося руйнування осілости, розчеплення ядра національної самобутності. Таким чином, український етнос з переважаючої більшості став нечисленною меншістю і набув ознак діаспорного характеру. Зважаючи на це та недостатній стан вивчення проблеми, її значення в національному культурно-історичному просторі, актуальним слід визнати дослідження пісенної культури українців Підляшшя в аспекті етнокультурної специфіки і загальноукраїнського контексту, зосередивши увагу на аналізі особливостей жанрового складу пісенної творчості, шляхів її розвитку, ступеня детермінованості зміни чи консервації самобутніх явищ народної культури внаслідок асиміляційних процесів та міжетнічного контактування.

Метою нашого дослідження стає визначення ступеня збереженості та форм побутування пісенних жанрів українського фольклору Підляшшя як складової частини традиційної етнічної культури народу.

30–40-і роки XIX ст. стають початковим етапом нагромадження фольклорного матеріалу досліджуваного регіону, першими спробами його класифікації, систематизації, наукового осмислення. Чільне місце в історії збирання та вивчення фольклорної культури українців Підляшшя займає дослідницька діяльність вченого-славіста М. Янчука. Проаналізувавши стан побутування місцевого українського весільного комплексу, М. Янчук виявив глибоку автентичність та своєрідність пісенного репертуару весільної драми.

Давність народної пісенної традиції краю, її збереженість та регіональні особливості розкрито у науковому описі весілля, зробленому філологом Є. Рудницьким у 20-ті роки XX ст. Незважаючи на складну історичну долю, народнопісенна культура регіону відзначається багатими традиціями в їх живих автентичних проявах, характеризується відносною системною цілісністю, основу якої складає давній пласт пісень календарно-землеробського і родинно-обрядового циклів.

У календарній поезії Підляшшя помітні своєрідні риси, що проявляються перш за все у назвах окремих пісень та ритуалів. Життєздатністю, тематичним і сюжетним багатством в українській народнопісенній творчості Підляшшя відзначається лірика про кохання, що складає значну групу родинно-побутової поезії.

Помітне місце в традиційному пісенному репертуарі Підляшшя займає балада. Підляський жанр української балади тематично розмаїтий і включає численні варіанти з сюжетною канвою про самогубство, отруєння закоханих, зраду в коханні, втрату коханого, дівочу легковажність, трагічні конфлікти між панами і слугами, про розбійників.

Отже, підводячи підсумки, можемо сказати, що народнопісенна творчість українців регіону пройшла складний шлях розвитку, на якому позначилася історична доля етносу, суспільні та політичні фактори. Українська пісенність терену в сучасному побутуванні репрезентована майже всіма пісенними жанрами, за винятком дум та історичних пісень. Тематичним і сюжетним багатством в пісенній культурі українців Підляшшя вирізняється позаобразова народна лірика, хоча не всі жанрові різновиди її, порівняно з загальнонаціональним фондом, зберегли непорушність поетичної системи та характерні для жанру форми побутування.

Тетяна Шаула

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХХ–ПОЧ. ХХІ СТ.

У складному і суперечливому процесі відродження й розбудови української національної культури кінця ХХ — поч. ХХІ ст. важливу роль відіграють місцеві, регіональні традиції.

Сучасний стан культури, зокрема музичної, певного регіону постає як специфічна підсистема, що містить у собі і поєднує місцеві особливості. Незважаючи на економічну кризу, матеріально-фінансові проблеми, культурно-музичне життя в регіонах стає дедалі більш насиченим, відображає нову соціокультурну ситуацію в Україні. Цікавою областю для дослідження постає Волинь, яка являє особливий інтерес як ареал, у якому були започатковані історичні процеси формування українського етносу. Важливу групу наукових джерел складають праці Ю. Афанасьєва, С. Безклу-

бенка, С. Грици, М. Грушевського, Б. Деменка, А. Єфіменко, М. Загайкевич, К. Квітки, Р. Кирчіва, Ф. Колесси, І. Котляревського, Б. Сюті, Ю. Легенького, О. Правдюка, А. Лаценка, О. Мурзіної, М. Черкашеної-Губаренко, О. Козаренка, Ю. Чекана, І. Ляшенка, А. Чекановської та ін.

Перші записи пісенного фольклору Волині припадають на початок ХІХ ст. Значне місце у волинській фольклористиці належать працям М. Костомарова та експедиції Географічного Товариства, очолюваній П. Чубинським. Важливим етапом у дослідженні та публікації пісенної творчості волинського краю були праці Л. Українки, яка у селі Колодяжному Ковельського повіту почала записувати народні пісні й мелодії. Нині в архівах Волинського обласного історико-краєзнавчого музею зберігається рукопис «Записи колодяженських пісень» із 156 пісенних зразків. В 20–30р. ХХ ст. розгортається діяльність Н. Диленича, в радянський час П. Мотуляк, О. Бренчук, Є. Ващук, а зібрані ними матеріали публікувалися в журналах «Народна творчість та етнографія», «Співає Радянська Волинь», «На оновленій Волині», а також у збірнику «Пісні та вірші революційного підпілля Західної України».

Значним внеском стала збирацька праця А. Голентюк. У 1984 р. вийшла її збірка пісень «Фольклорна веселка». Українські народні пісні з голосу Антоніни Голентюк. Із встановленням незалежності в Україні відкриваються нові перспективи у розвитку музичної культури та фольклористики. Характерною ознакою новітньої історії української культури стало проведення міжнародних та загальноукраїнських мистецьких акцій, в яких беруть участь аматорські колективи.

Аматорство як одна із форм художньої творчості завжди активно побутувало в Україні. Щоб активізувати колективи, в регіоні виокремився провідний мистецький центр — місто Луцьк, в якому сконцентрувалися основні культурно-мистецькі заклади: музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, філармонія, Народний дім «Просвіта». І завдяки цьому багатьом музичним колективам був наданий шанс проявити себе і працювати на постійній основі.

Водночас, на Волині активізується церковна музична культура, проводиться Міжнародний фестиваль «Різдвяна містерія», створюються церковні хори. Відома діяльність таких хорів, як «Оранта», «Волинські дзвони» і хору костелу Св. Петра і Павла.

Значне місце в культурі Волині посідає музичне професійне мистецтво, яке поділяється на музичне виконання, що пов'язане

з такими колективами Волині, як камерний оркестр «Кантабіле», Волинський народний хор, Волинський струнний квартет, а також окремих виконавців: народних артистів України В. Зінкевича, В. Чепелюка, тріо Маренич; заслужених артистів України: З. Комарук, М. Лазуки, піаністів Т. Шерубньової, Н. Тишкевич, Е. Пасюк.

Попри те, цікавою для розгляду є сучасна музична поп-культура, яка переживає період значної активізації. Однак сформувалися певні протиріччя. Завдяки розкрутці, фонограми у артистів відбивається бажання удосконалюватися. Тому ця справа спрямувалася на прибуток, а не на збереження й поширення автентичного українського пісенства, зокрема деяких винятків. Тому нинішню молодіжну музику варто визначати як масово-комерційну, оскільки сьогодні масово купується і продається лише вона.

Отже, можна зробити висновок, що розвиток культури в Україні наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. відбувається вкрай суперечливо. Якщо говорити за Волинь, то всупереч складностям перехідного періоду, музична культура і мистецтво переживають піднесення. Збереглося аматорство, яке репрезентовано творчістю як традиційних хорових і танцювальних колективів, так і нових інструментальних. Відроджується церковна музика, яка проводить активну зарубіжну концертну діяльність.

Це забезпечує популяризацію українського музичного мистецтва, завдяки чому з'являються нові традиції у вигляді поп-культури. В результаті цього Волинь подарувала таки яскравих виконавців, як: О. Гаркавий, В. Хурсенко, С. Шишкін, а також С. Положинського з його гуртом «Тартак». Музична культура Волині в досліджувані роки демонструє специфічні особливості, які тісно пов'язані з творчістю Лесі Українки та, в останні роки, з іменем І. Стравінського.

Тетяна Козуб

Дубенська філія ВНЗ ВМУРОЛ «Україна», м. Дубно

СУБКУЛЬТУРА: МІФИ І РЕАЛЬНІСТЬ

Що таке «субкультура» взагалі і, «молодіжна субкультура» зокрема? Віднедавна ми щораз частіше помічаємо цих людей — її носіїв: малозрозумілий сленг, епатажні зачіски, своєрідний одяг. Хто ж ці люди і які їхні ідеали? Чому вони вирізняються із загалу і яку мають мету? Соціопсихологи наполягають на тому, що молодіжна субкультура явище не таке нове і має власні закони розвитку, які досить час-

то залежні від суспільного становища. На думку багатьох учених, молодіжна субкультура в усіх своїх проявах і виявах прийшла до нас із Заходу і є актуальним питанням сьогодні, оскільки:

По-перше, юнацькі субкультури стали досить істотними факторами соціалізації міських школярів. Дані соціопитувань підтверджують, що значна частина учнів старших класів ідентифікує себе з тією чи іншою субкультурою. Деякі неофіційні юнацькі культури приховують у собі соціальні небезпеки, бо одні транслюють ідеї екстремізму, расової і національної дискримінації, інші — проповідують кримінальний спосіб життя, а треті — взагалі пропагують вживання психоактивних речовин і т. д.

По-друге, вивчення субкультур — відносно новий напрямок у вітчизняних гуманітарних науках, однак він досить активно розвивається. Вивчаються як соціально-філософські, соціологічні, соціально-психологічні аспекти даного феномену, так і окремі різновиди субкультур, процеси їх становлення, взаємодія з соціальними інститутами тощо.

Проблемами соціального виховання дітей займався чимало науковців. Одна з них — Маргарет Мід — відома вчена з США. За результатами своєї першої експедиції в 1925–1926 рр. на о. Тау, М. Мід опублікувала працю, що стала науковою сенсацією. Вона наголошувала на відсутності в архаїчній культурі специфічних конфліктів підліткового віку, з чого випливає, що проблеми молоді в «цивілізованому» світі мають чисто соціальні джерела [3, с. 45].

Д. Б. Ельконіну також належить чимало наукових статей, присвячених проблемам соціалізації, її періодизації, психічного розвитку дітей різних вікових груп, психології ігрової та навчальної діяльності, психодіагностики, але значущим внеском у розвиток як вітчизняної, так і світової педагогіки була розробка та впровадження нової системи (так званого «розвивального») навчання [4].

У працях А. Макаренка розроблені найважливіші питання сімейного виховання, в тому числі структури сім'ї, її культури, методів виховання в родині. А. Макаренко стверджував, що виховати дитину правильно простіше, ніж її перевиховувати в майбутньому. Родина як колектив, поведінка батьків, у кінцевому рахунку, визначають успіх виховання дітей.

Кожен представник чи носій субкультури приймає норми, цінності, картину світу, стиль життя тощо за зразок свого існування. Але паралельно з цим існують і зовнішні атрибути, які свідчать про приналежність до певного угруповання, як наприклад: жаргон (сленг), зачіска, одяг, зовнішній вигляд та ін.

Все вищенаведене є описом стандартної субкультури. Що ж стосується молодіжних течій, у теоретичній частині вони практично нічим не відрізняються від вищезазначених. Єдино відмінним є те, що учасниками молодіжних субкультур здебільшого є молодь, а не громадяни інших вікових категорій. Підлітків у субкультурах приваблює в основному можливість спілкуватися з собі подібними, а також зовнішня атрибутика, яка дає можливість демонструвати свою позицію у соціумі [1, с. 6].

Загалом можна виділити 5 головних характеристик молодіжних субкультур:

1. Специфічний стиль життя і поведінки;
2. Наявність власних норм, цінностей, картини світу, які відповідають вимогам певних соціальних категорій молоді;
2. Нонконформізм, протиставлення себе решті суспільства;
3. Зовнішня атрибутика, яка має символічне значення;
4. Ініціативний центр.

Для того щоб краще зрозуміти поведінку індивіду, наведемо приклади найвідоміших субкультур.

Байкерство як субкультура виникло в США і з часом поширилося по всій Європі. В Україні воно стало популярним в останні десятиліття XX століття. Духовним натхненником байкерів став Джеймс Дін — відомий американський кіноактор і виконавець власних балад. Він першим висловив протест проти ідеалів американського суспільства та буржуазної культури. Протест Д. Діна яскраво втілено у відомому кінофільмі «На схід від раю».

Фундаментальною цінністю для Д. Діна стала їзда на мотоциклі з шаленою швидкістю, без певної мети і підтексту. Всіх байкерів об'єднує віра в одного кумира — «швидкість». У цьому байкери схожі на спортсменів чи атлетів, а байкінг у певній мірі для них є спорт, однак, лише екстремальний. Закований у чорну шкіру чоловік, з ніг до голови покритий татуюваннями, може виявитися майстром спорту міжнародного класу по мотокросу чи чемпіоном країни у якомусь виді спорту. Однак він прийшов у субкультуру байкерів, щоб насолоджуватися свободою та швидкістю, виключно для себе.

Готична субкультура з'явилася наприкінці 1980-х років XX століття. Її естетика еkleктична за набором вживаних і популярних символів. Тут можна зустріти єгипетську, християнську і кельтську символіку Основний готичний символ — єгипетський «Анх» — символ вічного життя. Також використовуються й інші символи Древнього Єгипту, наприклад, «Око Ра». Менше пошире-

на християнська символіка, здебільшого, у вигляді звичайних розп'ять. Із кельтської культури запозичено різноманітні хрести і орнаменти. Досить широко представлена окультна символіка — пентаграми, причому і звичайні і перевернуті зображення кажнів, а також різноманітні символи смерті — могили, черепи тощо.

Ця субкультура позначається частіше темними, чорними кольорами в одязі. Такий «прикид» негативно впливає на психіку студентів, викликаючи депресивні стани і навіть суїциди. Мода на субкультури, стверджують спеціалісти, поширюється швидко, як вірус — від людини до людини. Водночас потрібно чітко розрізняти субкультуру готів від інших молодіжних субкультур. Особливо від сатаністів (однак, самі готи інколи сповідують сатанізм), які являються окремою «релігією», з якими часто ототожнюють готів через подібність одягу і похмурий/важкий настрій [2, с. 10].

Також не слід плутати готів з вандалами, в яких візити на кладовище супроводжується ламанням хрестів, глумлінням над могилами похованих та частими розкопками поховань. В готичній субкультурі зустрічаємо різноманітність, яка дозволяє об'єднати під термінами «гот», «готичний», християн, атеїст, сатаніст, заможних і бідних, політиків і філософів. Готичність вимагає чогось вищого, глибшого від життя і, водночас, зосереджує значну увагу на сумних сторінках людського життя, не відкидаючи його. Завдяки готичній музиці, літературі, артї, фото лише набирає з них фізичної сили.

Емо — загадкова субкультура, популярність якої в Україні зростає в геометричній прогресії. Спочатку емо називали альтернативний напрям у музиці, який супроводжувала важка гітарна партія і сильне соло. Співаки емо відверто і безперешкодно ділилися зі слухачами своїми відчуттями, звідки, мабуть, і походить назва цього напрямку. Проте через деякий час уявлення про емо істотно змінилося. Сьогодні це насамперед істотний стиль поведінки і самовираження для підлітків.

Класичний одяг емо — одяг у чорно-рожевій гамі, а також різні пов'язки на руках і зап'ястях, пояси із залізними бляшками, рукавички без пальців. Емо-макіяж: підведені чорним олівцем очі, що є досить популярним серед сучасної молоді. Незамінні атрибути емоків — сумка через плече та велика кількість різних значків. Водночас Емо постійні шукачі справжнього/великого кохання. Цю субкультуру сторонні сприймають занадто негативно, бо вважають що їх представники мають схильність до суїцидів. Проте мало хто розуміє їх моральні ідеали та цінності. Хоча насправді

вони борються проти наркоманії, алкоголізму, непорядкованих статевих зв'язків, загалом пропагують здоровий спосіб життя. Молоді люди найбільше переймаються питаннями дозвілля, вільного часу та модних тенденцій сучасності.

Отже, сучасна молодіжна культура є субкультурою з виразно окресленими межами. Її характеризують такі особливості, як досить помітна відчуженість від старшого покоління, його цінностей і норм, переважна орієнтація на сферу дозвілля, в якій головними є спілкування і розваги, пов'язані з комунікативною діяльністю. У ставленні до культури надають перевагу творчості, що в цілому відображає життєві орієнтації і пріоритети сучасної молоді.

Список використаних джерел

1. Культурологія: учебник для студ. техн. вузов / [под ред. Н. Г. Багдасар'яна]. — М. : Висш. школа, 1999. — С. 77.
2. Моторна І. Меланхоліки з іклами / І. Моторна // Київські відомості. — 2008. — 7–13 березня. — С. 6.
3. Справжня В. Погляньте на нашу молодь! / В. Справжня // Персонал плюс. — 2008. — № 12. — С. 14.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [www .sub-culture.ru](http://www.sub-culture.ru).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Андріюк А. В.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Антонюк І. А.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Безмуда А. П.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Білецька І. М.** студентка II курсу спеціальності «Правознавство» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Бляшук О. М.** аспірант Інституту соціальних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки
- Бойко М. В.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Болотских Т. В.** здобувач Інституту економіки промисловості НАН України
- Бомба А. Я.** к. фіз.-мат. н., д. т. н., професор, професор кафедри інформатики та прикладної математики Рівненського державного гуманітарного університету
- Бондарчук М. Д.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Бондарчук Н. Л.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Бондарчук Н. О.** аспірант, викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Бондарюк І. Л.** к. е. н., ст. викладач Рівненської філії ПВНЗ «Європейський університет»
- Бордюк В. М.** к. пед. н., доцент, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету документальних комунікацій та менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету
- Бруняка М. І.** студент VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Вальковець А. В.** студентка III курсу спеціальності «Правознавство» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Васюк І. В.** к. е. н., старший викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Ващук В. С.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Вдович Т. В.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Вишковська В. І.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Волочко Г. С.** аспірант Донецького національного університету
- Гавриленко С. М.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Гіжицька Г. І.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Гнатюк М. В.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Гнатюк О. В.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»

-
- Голоюх Л. В.** студентка V курсу Національного університету «Острозька академія»
- Гон І. М.** аспірант Рівненського державного гуманітарного університету
- Гон М. М.** д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету
- Грогуль О. М.** аспірант Рівненського державного гуманітарного університету
- Гудзь Т. В.** аспірант, викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Гупало С. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Гуч М. С.** студент VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Даниленко М. П.** аспірант, викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Дасив А. Ф.** молодший науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України
- Дзюба Б. П.** аспірант Донецького університету економіки та права
- Добрик Л. О.** к. е. н., доцент Дніпродзержинського державного технічного університету
- Друль П. Ю.** здобувач Львівської комерційної академії
- Дулевич Л. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Зайченко Г. В.** магістр Дніпродзержинського державного технічного університету
- Заковоротна С. С.** головний спеціаліст відділу державної реєстрації актів цивільного стану Миргородського міськрайонного управління юстиції
- Захожа Л. А.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Зеленюк М. В.** магістр факультету банківського бізнесу Тернопільського національно економічного університету
- Злидник Ю. Р.** аспірант Інституту регіональних досліджень НАН України
- Казмірук Н. Ю.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Калюта М. В.** студентка IV курсу спеціальності «Українська мова та література» Національного університету «Острозька академія»
- Кашецька О. С.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Климюк М. О.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Коваленко В. Ф.** старший викладач Полтавського інституту економіки і права

-
- Ковальчук А. А.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Когут О. В.** к. філос., н., доцент Національного університету водного господарства та природокористування
- Козуб Т. А.** студентка III курсу Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Кондратюк М. М.** магістр спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» факультету документальних комунікацій та менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету
- Корній М. А.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Кривокульська Н. М.** к. е. н., старший викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Крупін В. Є.** к. е. н., науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України
- Кузляр Г. Р.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Кутузова Г. І.** к. пед. н., доцент, заступник директора інституту соціальних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки
- Кутузова М. М.** студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
- Кутузов М. Р.** к. е. н., доцент Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Лепа В. В.** к. е. н., доцент, докторант Інституту економіки промисловості НАН України
- Лиса Г. Г.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Ляшок Н. Ю.** аспірант Інституту економіки промисловості НАН України
- Ляшук С. А.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Максимчук В. В.** аспірант, викладач кафедри української мови Національного університету «Острозька академія»
- Максимчук Г. В.** студентка IV курсу спеціальності «Українська мова та література» Національного університету «Острозька академія»
- Мальчик М. В.** д. е. н., професор, член-кореспондент АЕНУ України, Відмінник освіти України, Академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри фінансів та кредиту Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Мальчик О. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Мамчиц Н. І.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
- Мартинюк Д. В.** студентка IV курсу Національного університету водного господарства та природокористування

-
- Марчук О. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Мацюк М. Л.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Мединська Т. В.** к. е. н., доцент, доцент Львівської комерційної академії
- Мельник М. І.** к. е. н., старший науковий співробітник відділу територіальних суспільних систем і просторового розвитку Інституту регіональних досліджень Національної академії наук України
- Мисюра А. О.** студентка III курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Мішин Ю. Р.** к. е. н., старший викладач Іворізького економічного університету
- Момотюк К. О.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Мосціховський Ю. І.** начальник відділу кредитних і депозитних операцій Львівської філії АБ «Укоопспілка»
- Музика О. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Ніпрук Л. К.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Новікова Т. В.** студентка III курсу спеціальності «Економіка та управління підприємствами» Інституту економіки промисловості
- Новіцька Н. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Озерський І. В.** д. ю. н., професор, професор кафедри правознавства Полтавського інституту економіки та права
- Окорський В. П.** к. т. н., доцент, декан факультету менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування
- Олексюк О. Я.** студент VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Опальчук В. В.** студент VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Орлова О. П.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Острогорова О. Л.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Очеретенок С. М.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Павелків В. Р.** к. псих. н., доцент, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету
- Письмак О. С.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Плис І. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Подвірна І. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»

-
- Поліщук О. Г.** аспірант, викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Поліщук С. С.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Попілевич М. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Попов А. А.** к. ю. н., доцент, Полтавський інститут економіки і права
- Постельжук О. П.** к. і. н., старший викладач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету
- Прадош О. М.** студентка IV курсу Національного університету водного господарства та природокористування
- Прутула Г. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- П'ясецька О. А.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Рахильчук Т. М.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Рачинська Г. П.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит», Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Ройко І.** студентка Інституту соціальних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки
- Руцька С. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Сарана С. В.** к. ю. н., доцент, завідувач кафедри правознавства Полтавського інституту економіки і права
- Сачковська О. В.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Семенюк М. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Скиданчук В. М.** студентка IV курсу Національного університету водного господарства та природокористування
- Сойка Н. М.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Соломко М. Т.** к. т. н., доцент Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Солтис Н. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Сталинская О. В.** к. е. н., доцент, докторант Інституту економіки промисловості НАН України
- Стельмашук І. Т.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Степанець К. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Степанюк І. В.** аспірант Інституту соціальних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки
- Стешина В. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»

-
- Ступницький М. М.** студент VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Сушко І. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Таратунська О. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Ткаченко Г. І.** к. політ. н., доцент, завідувач кафедри політології, соціології та права Національного університету водного господарства та природокористування
- Трофімова Л. В.** к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного і господарського права Національного гірничого інституту
- Устінова О. О.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Філіпчук І. В.** студентка III курсу спеціальності «Правознавство» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Хоміч М. П.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Цецик С. П.** к. пед. н., асистент кафедри вищої математики Національного університету водного господарства та природокористування
- Цецик Я. П.** к. і. н., доцент кафедри політології, соціології та права Національного університету водного господарства та природокористування
- Циганчук А. С.** к. філос. н., доцент, доцент Національного університету водного господарства та природокористування
- Циганчук Л. А.** к. філос. н., доцент, доцент Рівненського інституту Київського університету права НАН України
- Цімахович К. П.** здобувач Національного університету «Острозька академія»
- Цуканов О. М.** аспірант Донецького університету економіки та права НАН України
- Чабанюк О. М.** к. е. н., доцент, доцент Львівської комерційної академії
- Чайковська О. С.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Чекаліна В. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Чернишевська Т. П.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Чирук В.** здобувач Інституту соціальних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки
- Чуждюк О. В.** студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Шаптала Д. В.** доцент Харківського національного університету внутрішніх справ
- Шаула Т.** студентка Інституту соціальних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки

-
- Швед К. Ю.** студентка I курсу Національного університету водного господарства та природокористування
- Шевченко О. В.** к. ю. н., старший викладач ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Шевчук Т. Є.** старший викладач кафедри політології, соціології та права Національного університету водного господарства та природокористування
- Шишацький Д. В.** аспірант Донецького університету економіки та права
- Шмургун В. П.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Шпараговська І. В.** студентка VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Шпортюк Л. В.** викладач циклу інформатики і комп'ютерної техніки ДВНЗ «Рівненський коледж економіки та бізнесу»
- Шпортюк О. В.** к. т. н., старший викладач кафедри економічної кібернетики Рівненського державного гуманітарного університету
- Шульга О. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Шумило Т. М.** студентка IV курсу Національного університету водного господарства та природокористування
- Юрчук О. О.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Ющук О. В.** студент V курсу спеціальності «Облік і аудит» Волинського національного університету імені Лесі Українки
- Яйлимов Б. Я.** викладач Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Якимюк О. В.** студентка VI курсу спеціальності «Облік і аудит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Яковенко В. С.** викладач кафедри правознавства ПІЕП, ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Яковлев В. О.** студент VI курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Яремчук О. В.** студентка Дубенської філії ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
- Ярмолюк Я. М.** студентка IV курсу Національного університету водного господарства та природокористування

Наукове видання

IV ЗВІТНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ

ЗБІРНИК ТЕЗ

Тези подано в авторській редакції

*Шановні колеги,
редакція не несе відповідальності за зміст тез*

Технічний редактор — *С. М. Пукалюк*
Комп'ютерна верстка — *О. В. Мележик*
Відповідальний за випуск — *О. П. Постельжук*

Підписано до друку 22.05.2012 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 22,8. Тираж 300 прим.

Видавництво ТзОВ фірма «Ассоль»
Свідоцтво СР №23 від 27.11.2009 р.
33028, м. Рівне, вул. Замкова, 21.
тел.: (362) 63–31–41

*Віддруковано з оригінал-макета у видавничо-друкарському комплексі
Університету «Україна»*

*03115, м. Київ, вул. Львівська, 23, тел. (044) 424-56-26, 424-40-69
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 405 від 06.04.01*